GÜNDOĞUMUNA YOLCULUK • Julian Barnes

Gündoğumuna yolculuk

JULIAN BARNES

İngilizceden çeviren:
Didem Atay

AYRINTI

JULIAN BARNES

Çağdaş İngiliz edebiyatının önde gelen adlarından olan Julian Barnes, 1946'da Leicester'da doğdu. Oxford Üniversitesi, Magdalen College'da okudu. *The Oxford English Dictionary*'de sözlükbilimci; daha sonraları ise *The New Statesman* ve *The Sunday Times*'ta gazeteci olarak çalıştı. Kitap eleştirileri ve takma adla polisiye romanlar kaleme aldı. 1982'den 1986'ya değin *The Observer*'da televizyon eleştirmenliği yaptı.

İlk romanı *Metroland* [1980; Metroland, çev.: Serdar Rifat Kırkoğlu, Ayrıntı Yay., 2005] 1981'de Somerset Maugham Ödülü'nü kazandı ve bunu 1982'de yayımlanan *Before She Met Me* [1986; Benimle Tanışmadan Önce çev.: Serdar Rifat Kırkoğlu, Ayrıntı Yayınları, 2000] adlı romanı izledi. Asıl üne kavuşmasını sağlayan yapıtı ise, 1984'te yayımlanan romanı *Flaubert's Parrot* [Flaubert'in Papağanı, çev.: Serdar Rifat Kırkoğlu, Ayrıntı Yayınları, 2001] oldu; bu yapıtıyla Geoffrey Faber Memorial Ödülü'nü kazandı ve ayrıca Fransa'da Medicis Ödülü'nü kazanan ilk İngiliz olarak daha büyük okur kitlelerine ulaştı. 1986'da *Staring at the Sun* [Gündoğumuna Yolculuk, çev.: Didem Atay, Ayrıntı Yayınları, 2006] ve 1989'da ise, edebiyat alanındaki yenilikçiliğinin ve geniş hayal gücünün somut bir kanıtı olan ve birçok eleştirmence çarpıcı ve çizgidışı bir yapıt olarak değerlendirilen *A History Of The World In 10½* [10½ Bölümde Dünya Tarihi, çev.: Serdar Rifat Kırkoğlu, Ayrıntı Yayınları, 1999] yayımlandı. Bunları 1992'de yayımlanan *Talking It Over* [Seni Sevmiyorum, çev.: Serdar Rifat Kırkoğlu, Ayrıntı Yayınları, 2000] ve 1993 tarihli, politik hiciv romanı *The Porcupine* [Oklukirpi] izledi. 1995'te, *The New Yorker* dergisi için yazdığı ve İngiliz kültür ve siyaset yaşamı üzerine kaleme aldığı makalelerden oluşan *Letters from London* gün ışığına çıktı. 1996 yılının Ocak ayında, 50. yaş gününün arifesinde, daha önce çeşitli dergilerde yayımlanmış hikâyelerinin de bulunduğu ilk hikâye kitabı *Manş Ötesi* [Çev.: Serdar Rifat Kırkoğlu, Ayrıntı Yayınları, 1999] okurla buluştu. Ve 1998 Eylül'ünde, *England, England* [İngiltere İngiltere'ye Karşı, çev.: Serdar Rifat Kırkoğlu, Ayrıntı Yayınları, 2003] kitapçı raflarında boy gösterdi. *Seni Sevmiyorum*'un devamı olarak da okunabilecek olan romanı *Love, etc.* (Aşk, Vesaire, çev.: Serdar Rifat Kırkoğlu, Ayrıntı Yayınları, 2002] Temmuz 2000'de, denemelerinin toplandığı *Something to Declare* [Bir Çift Söz, çev.: Serdar Rifat Kırkoğlu, Ayrıntı Yayınları, 2004] ise 2001'de, son romanı *Arthur & George* 2005'te yayımlandı.

Julian Barnes, ilk bakışta biraz farklı gibi gözüken, ama daha dikkatle incelenince tümü de ortak bir yazarlık özelliğinin harcıyla karılmış yapıtlar vermiş olan bir yazardır. Onun yazarlık üslubu, hemen hemen bütün yapıtlarında, fazlasıyla kendine özgü bir kimlikle, hem matrak hem de trajik ve insani olana alabildiğine açık ve salt "negatif" olanla yetinmeyen çok yönlü bir "ironi" unsuruyla belirginleşir. Böylelikle; burjuva-bohem yaşam değerlerindeki karşıtlığın irdelendiği bir gençlik ve "oluşum" romanı olan *Metroland*'den, onun daha çok mercekli ve fanteziye daha yakın bir izdüşümü sayılabilecek *Seni Sevmiyorum* adlı değişik aşk romanına; politik bir hiciv novellası olan *Oklukirpi*'den, saplantılı bir kıskançlık öyküsünün anlatıldığı *Benimle Tanışmadan Önce* adlı romana; dinsel efsanelerdeki ikircikliklik, Tarih'in ve Aşk'ın insan yaşamındaki yeri, Sanat'ın anlamı ve önemi ve bunlarla iç içe ve koşut olarak öykülenen deniz kazaları, terörizm ve nükleer felaket gibi güncel dünya sorunlarının işlendiği alegorik bir roman olan *10½ Bölümde Dünya Tarihi*'nden, yaşam-sanat etkileşimi ve otantik yaşam sorunsalının işlendiği deneme romanı *Flaubert'in Papağanı*'na kadar Barnes'ın bütün yapıtları bu çok yönlü ironi faktörünün izlerini taşırlar.

Yapıtları yirmi beşin üzerinde dünya diline çevrilmiş olan Julian Barnes, ayrıca, E.M. Forster Ödülü (1986), Amerikan Sanat ve Edebiyat Akademisi Ödülü (1988), Hamburg FVS Vakfı Shakespeare Ödülü gibi birçok ödüle de sahiptir.

Ayrıntı Yayınları, Julian Barnes'ın tüm yapıtlarını yayın programına almıştır.

Ayrıntı: 495
Edebiyat dizisi: 146

Gündoğumuna Yolculuk
Julian Barnes

İngilizceden çeviren
Didem Atay

Yayına hazırlayan
F. Zeynep Bilge

Kitabın özgün adı
Staring at the Sun

Picador/1987
basımından çevrilmiştir

© Julian Barnes, 1986 & Akcalı Ajans

Bu kitabın Türkçe yayın hakları
Ayrıntı Yayınları'na aittir.

Kapak illüstrasyonu
Aswman Ercan

Kapak düzeni
Arslan Kahraman

Düzelti
Ayten Koçal

Baskı ve cilt
Sena Ofset (0 212) 613 38 46

Birinci basım *2006*
Baskı adedi *2000*

ISBN 975-539-495-8

AYRINTI YAYINLARI
www.ayrintiyayinlari.com.tr & info@ayrintiyayinlari.com.tr
Dizdariye Çeşmesi Sk. No.: 23/1 34400 Çemberlitaş-İst. Tel.: (0 212) 518 76 19 Faks: (0 212) 516 45 77

Julian Barnes

Gündoğumuna Yolculuk

E D E B İ Y A T D İ Z İ S İ

GÜLÜNESİ AŞKLAR/*Milan Kundera* ◄ KALECİNİN PENALTI ANINDAKİ ENDİŞESİ/*Peter Handke* ◄ YÜZBAŞI VE KADINLAR TABURU/*Mario Vargas Llosa* ◄ BİZİ/*Yevgeni Zamyatin* ◄ KESİK BİR BAŞ/*Iris Murdoch* ◄ YENİ TANRILAR/*Alberto Vasquez-Figueroa* ◄ İNFAZA ÇAĞRI/*Vladimir Nabokov* ◄ EVET AMA, BİR LOKOMOTİF BUNU YAPABİLİR Mİ BAKALIM?/*Woody Allen* ◄ ÇALI HOROZU/*Michel Tournier* ◄ BANYO/*Jean-Philippe Toussaint* ◄ BALKON/*Jean Genet* ◄ GÜNEŞ İMPARATORLUĞU/*J.G. Ballard* ◄ BEYAZ ZENCİLER/*Ingvar Ambjörnsen* ◄ SİYAH MADONNA/*Doris Lessing* ◄ KAPANDA ÜÇ KAPLAN/*G. Cabrera Infante* ◄ ZAMANIN KIYISINDAKİ KADIN/*Marge Piercy* ◄ ANARŞİNİN KISA YAZI/*Hans Magnus Enzensberger* ◄ FOTOĞRAF MAKİNESİ/*Jean-Philippe Toussaint* ◄ GÜLÜN GÜNLÜĞÜ/*Ursula K. LeGuin* ◄ HOTEL DU LAC/*Anita Brookner* ◄ AZİZLER ve ALİMLER/*Terry Eagleton* ◄ VEDA YEMEĞİ/*Michel Tournier* ◄ ORLANDO/*Virginia Woolf* ◄ UTANÇ BİTTİ/*Anja Meulenbelt* ◄ YAKIN GELECEĞİN MİTOSLARI/*J. G. Ballard* ◄ KARANLIĞIN SOL ELİ/*Ursula K. LeGuin* ◄ AĞ/*Iris Murdoch* ◄ WATT/*Samuel Beckett* ◄ EKOTOPYA/*Ernest Callenbach* ◄ GECEYİ ANLAT BANA/*Djuna Barnes* ◄ İNSAN POSTUNA BÜRÜNMÜŞ KÖPEK/*Ingvar Ambjörnsen* ◄ CUMA/*Michel Tournier* ◄ AFRODİT'İN BAŞKALDIRISI/*Lawrence Durrell* ◄ GÜNDELİK MUTLULUĞA ALIŞMA/*Anja Meulenbelt* ◄ MURPHY/*Samuel Beckett* ◄ MASAL MASAL İÇİNDE/*Khimaira/John Barth* ◄ ZEN VE MOTOSİKLET BAKIM SANATI/*Robert M. Pirsig* ◄ PARFÜMÜN DANSI/*Tom Robbins* ◄ SINIRSIZ RÜYALAR DİYARI/*J. G. Ballard* ◄ FRANSIZ TEĞMENİN KADINI/*John Fowles* ◄ BEYAZ OTEL/*D.M. Thomas* ◄ MYRA/*Gore Vidal* ◄ DALGALAR/*Virginia Woolf* ◄ ATLANTİK ÖTESİ/*Witold Gombrowicz* ◄ HAYRANLIK/*Anja Meulenbelt* ◄ FERDYDURKE/*Witold Gombrowicz* ◄ MELEKLER ZAMANI/*Iris Murdoch* ◄ PAULINA 1880/*Pierre Jean Jouve* ◄ EŞEKARISI FABRİKASI/*Iain Banks* ◄ ROCK LANETİ/*Iain Banks* ◄ KAYIP ZAMAN/*Anja Meulenbelt* ◄ SENİ İÇİME GÖMDÜM/*Andrew Jolly* ◄ BAŞTAN ÇIKARICININ GÜNLÜĞÜ/*Søren Kierkegaard* ◄ KONFİDENZİ/*Ariel Dorfman* ◄ ALTIN DAMLA/*Michel Tournier* ◄ BİR GARİP VAKA: MATMAZEL P./*Brian O'Doherty* ◄ NİETZSCHE AĞLADIĞINDA/*Irvin D. Yalom* ◄ KIZILAĞAÇLAR KRALI/*Michel Tournier* ◄ AİLEDE BİR ÖLÜM/*James Agee* ◄ KUTSAL BÖLGE/*Carlos Fuentes* ◄ KALPSİZ AMANDA/*Jurek Becker* ◄ 62-MAKET SETİ/*Julio Cortázar* ◄ ÇARPIŞMA/*J.G. Ballard* ◄ ÜÇLEME-Molloy-Malone Ölüyor-Adlandırılamayan/*Samuel Beckett* ◄ DUR BİR MOLA VER/*Tom Robbins* ◄ HIRSIZIN GÜNLÜĞÜ/*Jean Genet* ◄ KÜÇÜK DEĞİŞİMLER/*Marge Piercy* ◄ LİLA/*Robert M. Pirsig* ◄ ERGİNLİK YAŞI/*Michel Leiris* ◄ AŞKSIZ İLİŞKİLER/*Samuel Beckett* ◄ ESİRGEYEN GÖKYÜZÜ/*Paul Bowles* ◄ YALANCI JAKOB/*Jurek Becker* ◄ DİVAN/*Irvin D. Yalom* ◄ PORNOGRAFİ/*Witold Gombrowicz* ◄ MERCIER İLE CAMIER/*Samuel Beckett* ◄ BİR ERKEĞE NASIL TECAVÜZ EDİLİR?/*Märta Tikkanen* ◄ BENDENİZ VE MARCO POLO/*Paul Griffiths* ◄ DOĞMAMIŞ KRİSTOF/*Carlos Fuentes* ◄ RÜYA SAKİNLERİ/*Iris Murdoch* ◄ HİÇ İÇİN METİNLER ve Uzun Öyküler/*Samuel Beckett* ◄ DUYGU YOLCULUĞU/*Laurence Sterne* ◄ BETTY BLUE/*Philippe Djian* ◄ AĞAÇKAKAN/*Tom Robbins* ◄ ANARŞİST/*Tristan Hawkins* ◄ BAKAKAİ/*Witold Gombrowicz* ◄ PORTNOY'UN FERYADI/*Philip Roth* ◄ 10[12] BÖLÜMDE DÜNYA TARİHİ/*Julian Barnes* ◄ SUNİ TENEFFÜS/*Ricardo Piglia* ◄ MANŞ ÖTESİ/*Julian Barnes* ◄ ADA/*Aldous Huxley* ◄ GÜLÜN MUCİZESİ/*Jean Genet* ◄ MÖSYÖ/*Jean-Philippe Toussaint* ◄ ÇİÇEKLERİN MERYEM ANASI/*Jean Genet* ◄ BAŞUCU OĞLANI/*Alison Fell* ◄ YARATIK/*John Fowles* ◄ SENİ SEVMİYORUM/*Julian Barnes* ◄ ZENCİLER/*Jean Genet* ◄ TÜNEL/*Ernesto Sábato* ◄ KARA PRENS/*Iris Murdoch* ◄ KARNINDAN KONUŞANIN ÖYKÜSÜ/*Pauline Melville* ◄ TANRI'NIN AĞZINDAN EVRENİN HİKÂYESİ/*Franco Ferrucci* ◄ HAYATIN VE AŞKIN YASALARI/*Connie Palmen* ◄ KAHRAMANLAR VE MEZARLAR/*Ernesto Sabato* ◄ KAYNAK VE ÇALI/*Michel Tournier* ◄ CENNETE BİR KOŞU/*J.G. Ballard* ◄ DİŞİ ADAM/*Joanna Russ* ◄ FLAUBERT'İN PAPAĞANI/*Julian Barnes* ◄ ALDATMA/*Philip Roth* ◄ KOKAİN GECELERİ/*J.G. Ballard* ◄ ACABA NASIL?/*Samuel Beckett* ◄ MANTISSA/*John Fowles* ◄ KOLEKSİYONCU/*John Fowles* ◄ BENJAMIN: DAR GEÇİTTEKİ AYDIN/*Jay Parini* ◄ METEORLAR/*Michel Tournier* ◄ ARKADAŞLIK/*Connie Palmen* ◄ AŞK VESAİRE/*Julian Barnes* ◄ SİRİUS'TAN GELEN KURBAĞA/*Tom Robbins* ◄ BAYAN GULLIVER CÜCELER ÜLKESİNDE/*Alison Fell* ◄ GELECEKTEN ANILAR/*William Morris* ◄ BENİMLE TANIŞMADAN ÖNCE/*Julian Barnes* ◄ İNGİLTERE İNGİLTERE'YE KARŞI/*Julian Barnes* ◄ İYİ İŞ/*David Lodge* ◄ YİTİK RUHLAR IRMAĞI/*Connie Palmen* ◄ TERAPİ/*David Lodge* ◄ ÖLÜRKEN/*Jim Crace* ◄ GÜZELLİK HIRSIZLARI/*Pascal Bruckner* ◄ SÜPER KENT/*J.G. Ballard* ◄ SISKA BACAKLAR/*Tom Robbins* ◄ BETON ADA/*J.G. Ballard* ◄ İLK AŞK, SON TÖRENLER/*Ian McEwan* ◄ GILLES İLE JEANNE/*Michel Tournier* ◄ BİR KOMÜNİSTLE EVLENDİM/*Philip Roth* ◄ KIZILDERİLİNİN ŞARKISI/*James Welc* ◄ SİNEMA MÜDAVİMİ/*Walker Percy* ◄ KARANLIKLARIN EFENDİSİ/*Ernesto Sabato* ◄ METROLAND/*Julian Barnes* ◄ BİZİ NEDEN TERK ETTİN SAYIN BAŞKAN?/*François Vigouroux* ◄ DÜŞÜNCE BALONLARI/*David Lodge* ◄ MİLENYUM İNSANLARI/*J.G. Ballard* ◄ MÜNECCİM KRALLAR/*M. Tournier* ◄ BEYAZDAKİ KARA/*Maggie Gee* ◄ KAYBOLUŞ/*G. Perec* ◄ HINÇ AYLARI/*P. Bruckner* ◄ LİMON MASASI/*J. Barnes* ◄ BÜYÜCÜ/*J. Fowles* ◄ GÜNDOĞUMUNA YOLCULUK/*J. Barnes*

Pat'e

İşte olan biten buydu. 1941 yılının serin, karanlık bir haziran gecesinde pilot astsubay Thomas Prosser Kuzey Fransa üzerinde avlanıyordu. Hurricane IIB'sinin kamuflaj boyası siyahtı. Kokpitin içindeki gösterge panelinin kızıllığı hafiften ellerini ve yüzünü aydınlatıyordu; intikam peşindeki biri gibi al al görünüyordu. Pilot başlığı arkada, ufak bir havaalanı ışığı için aşağıya, bir bombardıman uçağı egzozundan çıkabilecek koyu rengi görebilmek için gökyüzüne bakıyordu. Gündoğumuna yarım saat kala Prosser'ın gözü bir İngiliz kentinden dönmekte olan bir Heinkel ya da Dornier arıyordu. Bombardıman uçağı uçaksavar ateşinden güçlükle kaçabilmiş, projektörlerin aleni ışığına itibar etmemiş, savunma balonlarını ve avcı uçaklarını atlatmış olmalıydı. Şimdi o kendisini

yatıştırırken, mürettebat hindibayla sertleşmiş sıcak kahvenin hayalini kuruyor, iniş takımları çatırtıyla açılıyor, derken avcının hak edilmiş düzmece cezası başlıyor olmalıydı.

O gece hiç av yoktu. Saat 3.46'yı gösterirken Prosser rotasını üsse doğru çizdi. Fransa sahilini 18.000 fit yükseklikte geçti. Belki de hayal kırıklığıydı dönüşünü her zamankinden daha fazla geciktirmesine neden olan. Yukarıda Kanal'ın doğusuna göz attığında güneşin yükselmeye başladığını gördü. Portakal rengi güneş kendisini ufuk çizgisinin yapışkan sarı ışık demetinden sakince ve ısrarla çekip alırken hava ıssız ve dingindi. Prosser güneşin kendisini ağır ağır sergileyişini izledi. Eğitimli bir içgüdüden olsa gerek, her üç saniyede bir başı boynunda refleksle sarsılıyordu, oysa etrafta bir Alman avcı uçağı olsa bile onu fark etmiş olması mümkün görünmüyordu. Tam olarak görebildiği tek şey denizden yükselmekte olan güneşti: Debdebeli, kaçınılmaz ve neredeyse komik.

Nihayet portakal küre uzak dalgaların çıkıntısı üzerine derli toplu bir biçimde kurulduğunda, Prosser uzaklara baktı. Bir kez daha tehlikenin bilincine vardı; siyah uçağı şimdi açık sabah havasında mevsim dönümü yüzünden uygunsuz bir post içinde kapana kısılmış Kuzey Kutbu'na özgü yırtıcı bir hayvan kadar göz alıcıydı. Defalarca yana yatıp dönerken gözü, altındaki siyah dumanın bıraktığı uzun ize takıldı. Belki de aşağıdaki, müşkül durumda, tek başına bir gemiydi. Nihayet batıya doğru ilerleyen duba gibi bir ticaret gemisini seçinceye dek titrek titrek parıldayan, minyatür dalgalara doğru ivedilikle alçaldı. Ne var ki, siyah dumandan iz yoktu, her şey yolunda görünüyordu, muhtemelen biraz önce geminin ateşi harlanmıştı.

Prosser 8000 fitte uçağı düzeltti ve üsse doğru yeni rotasını çizdi. Kanal'ı geçerken, yarı yola geldiğinde Alman bombardıman uçağı mürettebatının yaptığı gibi sıcak kahveyi, görev sonu brifingi sonrası yiyeceği domuz pastırmalı sandviçi düşünmeye bıraktı kendini. Derken bir şey oldu. Uçağın alçalışının hızı güneşi ufuk çizgisinin gerisine itti, doğuya baktığında güneşin yeniden doğduğunu gördü: Aynı güneş aynı yerden, aynı denizin üzerinde yükseliyordu. Prosser, bir kez daha ihtiyatı bir yana bırakarak yalnızca

seyretti: Portakal küre, sarı ışık demeti, ufuk çizgisinin çıkıntısı, dingin hava ve güneşin, bu sabah ikinci kez dalgalardan doğarken pürüzsüz, ağırlıksız yükselişi. Asla unutamayacağı sıradan bir mucizeydi.

Birinci Bölüm

Bana hayatın ne olduğunu mu soruyorsun? Bir havucun ne olduğunu sormaktan farksız. Havuç havuçtur ve bundan daha fazlasını bilemeyiz.

Çehov'dan Olga Knipper'a,
20 Nisan 1904

Başkalarına göre doksan yılı gözden geçirmek kesinlikle bir yük olmalıydı. Onların tahminine göre bu, gözün yalnızca önündekini görebildiği bir rahatsızlık; beş para etmez bir görme yeteneği idi. Aslında hiç de öyle değildi. Geçmiş bazen bir el kamerasıyla yakalanırdı, bazen dökme alçıdan çelenkler ve uçuşan perdeleriyle sahnenin ön kemerinde ihtişamla şaha kalkar, bazen sessiz film döneminden hoşa giden, bulanık ve tümüyle inanılmaz olan bir aşk hikâyesini harekete geçirirdi. Ve bazen de bellekten ödünç alınmış bir dizi fotoğraf karesi olurdu sadece.

Leslie Dayı ile Vukuat –hayatının ilk Vukuatı– projektördeki slaytlar silsilesiyle başladı. Bir sepya ahlâklılığı; cana yakın hergelenin bıyığı bile vardı. O zamanlar yedi yaşındaydı; Noel zamanıy-

dı, Leslie Dayı en sevdiği dayısıydı. Slayt 1, Leslie Dayı'yı hediye vermek üzere upuzun bedenini eğerken gösteriyordu. Tepesinde kahverengi kâğıttan külahın yerleştirildiği bisküvi renginde bir saksıyı uzatırken, sümbüller, diye fısıldadı. Sümbülleri çamaşır kurutma dolabına koy ve bahara kadar bekle. Kız onları şimdi görmek istiyordu. Off, şimdiden çıkmış olamazlardı. Leslie Dayı nasıl bu kadar emin olabiliyordu ki? Sonrasında, Leslie gizlice kahverengi kâğıdı bir köşesinden açıp, içine bakmasına izin verdi. Sürpriz! Çoktan çıkmışlar*dı* bile. Yaklaşık 2.5 cm uzunluğunda, dört narin kirli sarı uç. Leslie Dayı beklenmedik bir anda bir çocuğun üstün bilgisinden etkilenen yetişkinlere özgü o gönülsüz kıkırdamayı istemeden ağzından kaçırıverdi. Yine de, diye açıkladı, bu, bahara kadar onlara bir daha bakmaması için fazlasıyla yeterli bir nedendi; daha fazla gün ışığı güçlerini aşardı.

Kız sümbülleri çamaşır kurutma dolabına koydu ve bir gelişme olmasını bekledi. Sık sık onları düşündü, bir sümbülün neye benzediğini merak etti. Slayt 2'ye geçelim. Ocak ayının sonlarına doğru kız elinde bir fenerle banyoya gitti, ışığı kapattı, saksıyı yere koydu, içini görebileceği küçücük bir delik açtı, feneri deliğe doğru tuttu ve çabucak içeri baktı. Umut vaat eden dört uç hâlâ oradaydı ve hâlâ 2.5 cm uzunluğundaydılar. En azından Noel'de içeriye tuttuğu ışık onlara zarar vermemişti.

Şubat ayının sonlarına doğru bir kez daha baktı, ama büyüme mevsiminin henüz başlamadığı aşikârdı. Üç hafta sonra Leslie Dayı golf oynamaya giderken uğradı. Öğle yemeği esnasında suç ortaklığı içeren bir edayla ona dönerek "Evet, minik Jeanie, sümbüller Noel sümbülleri mi?" diye sordu.

"Bana bakmamamı söylemiştin."

"Öyle. Öyle."

Kız Mart ayının son günlerinde bir kez daha baktı, sonra –Slayt 5-10 arası– Nisan'ın ikisi, beşi, sekizi, dokuzu, onu ve on birinde. On ikisinde annesi saksıya daha yakından bakmasına izin verdi. Bir gün öncesinin *Daily Express*'ini mutfak masasının üzerine serdiler, kahverengi kâğıdı özenle açtılar. Dört adet kirli sarı tomurcukta hiçbir gelişme olmamıştı. Bayan Serjeant sıkıntılı görünüyordu.

"Sanırım onları atmalıyız, Jean." Yetişkinler daima bir şeyleri atıyorlardı. Bu hiç kuşku yok ki en büyük farklılıklardan biriydi. Çocuklar bir şeyleri saklamayı severlerdi.

"Belki de kökleri büyüyordur." Jean uçları sıkıştıran turba toprağı karıştırmaya başladı.

"Bunu yapmamalıyım," dedi Anne. Oysa artık çok geçti. Jean baş aşağı duran dört adet oturtmalığı* birbiri peşi sıra kazarak çıkarmıştı.

Ne tuhaftır ki bu Vukuat onun Leslie Dayı'ya olan inancını yitirmesine yol açmadı. Onun yerine, sümbüllere olan inancını yitirdi.

Jean, geriye dönüp baktığında çocukken mutlaka arkadaşları olmuş olması gerektiğini düşündü, yine de güven vermeyen sırıtışıyla öyle özel bir sırdaş, ip atlamalar ve meşe palamutlarıyla çocuk parkında oynanan oyunlar, ya da kapısının üzerindeki ürkütücü taş kitabesiyle kasaba okulunun mürekkep lekeli sıralarında dolaşan gizli mesajlar anımsayamıyordu. Belki tüm bunları yaşamıştı, belki de yaşamamıştı. Geçmişe baktığında Leslie Dayı yeterince arkadaş olmuştu ona. Leslie Dayı'nın iyice biryantinlenmiş kıvırcık saçları ve göğüs cebinde alay rozeti olan lacivert bir spor ceketi vardı. Şekerleme kâğıtlarından nasıl şarap kadehi yapılacağını bilir, golf kulübüne gitmeyi her zaman "Eski Yeşil"** Cennet'e uğrayıvermek" olarak adlandırırdı. Leslie Dayı onun evleneceği türden bir adamdı.

Sümbül Vukuatı'ndan kısa bir süre sonra Leslie Dayı onu Eski Yeşil Cennet'e götürmeye başladı. Oraya vardıklarında Jean'i park yerinin yakınındaki küflü bir banka oturtur ve ona şakacıktan bir ağırbaşlılıkla golf sopalarına göz kulak olması talimatını verirdi.

"Bir boğazımı ıslatayım da geleyim."

Yirmi dakika sonra bira kokan Leslie Dayı elinde golf sopaları, Jean omzunda sarımsı renkte golf sopasıyla başlangıç alanına doğru yola çıkmış olurlardı. Bu, Leslie'nin şans getirmesi için icat et-

* İngilizcesi tee. golf oyununda topa vuruş yapabilmek için topu yerden yüksekte tutmaya yarayan 3-5 cm.'lik plastik ya da tahta çubuklar. (ç.n.)

** Green: Golf sahasında içinde topun gireceği bir deliğin bulunduğu özel çimle kaplı adacıklara verilen isim. (ç.n.)

tiği bir numaraydı; Jean golf sopasını şevkle taşıdığı sürece şimşeklerin dikkati dağılır ve Leslie Dayı kumlu çukurdan* uzak tutulurdu.

"Golf sopasının başının düşmesine izin verme," derdi, "yoksa rüzgârlı bir günde Gobi Çölü'nde olduğundan daha fazla kumu havalandırırsın." Ve Jean de golf sopasını bir tüfek gibi düzgünce omzuna asardı. Bir defasında on beşinci adacıkta bitap düşerek, onu başlangıç alanına kadar peşinden sürüklemiş ve Leslie Dayı'nın ikinci vuruşu doğruca on beş metre ötedeki kumlu çukurdaki kumları savurmuştu.

Leslie Dayı, "Şu yaptığına bak," derken bile huysuz olduğu kadar neredeyse halinden memnun görünüyordu. "Bu yüzden bana on dokuzuncu delik için bir tane alman gerekecek."

Leslie Dayı, Jean ile daima onun da anlıyormuş gibi yaptığı komik, şifreli bir dille konuşurdu. Herkes bir golf sahasında yalnızca on sekiz delik olduğunu, ve Jean'in de meteliksiz olduğunu bilirdi, yine de insanlara on dokuzuncu için sanki her zaman bir tane –bir tane ne?– alırmış gibi başını salladı. Büyüdüğünde birileri nasıl olsa ona bu şifreli dili anlatırdı, yine de bu arada bilmediği için kendini oldukça mutlu hissetti. Zaten az biraz anladığı şeyler de vardı. Ola ki top söz dinlemeyip aniden koruluğa saparsa Leslie "Sümbüller için bir tane," diye homurdanırdı. Bu, Noel hediyesine yaptığı tek göndermeydi.

Ama çoğunlukla Leslie Dayı'nın sözleri Jean'i aşıyordu. Orta kısma** doğru emin adımlarla yürüdüler; usulca şıngırdayan bir çanta dolusu ceviz ağacından sopayla Leslie Dayı ve taşıdığı sopanın omzunu çökerttiği Jean. Jean'in konuşmasına izin yoktu: Leslie Dayı gevezelik etmenin onu bir sonraki vuruşu üzerine düşünmekten alıkoyacağını açıklamıştı. Diğer yandan kendisi konuşabilirdi; bazen şekerleme kâğıdı olduğu ortaya çıkan uzak beyaz parıltıya doğru uzun adımlarla ilerlerken zaman zaman durur, eğilir ve aklındaki gizleri Jean'e fısıldardı. Beşinci vuruşta ona kanserin ne-

* İngilizcesi bunker. içerisinde toprak ve çim örtüsü alınarak kum ya da benzeri malzeme ile doldurulmuş engel çukurdur. (ç.n.)

** Fairway: Golf sahasında, her birinde tee/ başlangıç, fairway/ orta ve green/yeşil bölümlerinin bulunduğu 18 alan vardır. (ç.n.)

deninin domatesler olduğunu ve İmparatorluğun üzerinde güneşin asla batmayacağını söyledi; onuncuda Jean geleceğin bombardıman uçaklarından ibaret olduğunu ve yaşlı Mussolini'nin bir Eytie* olabileceğini ama yine de o kâğıdın nasıl katlanacağını bildiğini öğrendi. Bir defasında on ikinci kısada (üç vuruşta emsalsiz bir hareket) durduklarında Leslie, "Üstelik senin *Yahudi* aslında golften *hoşlanmıyor*," demişti ciddiyetle.

Sonrasında Jean, beklenmedik bir anda kendisine bahşedilen bu gerçeği tekrarlayadursun, golf alanının yeşil bölümünün sol tarafındaki yapay engele doğru yollarına devam etmişlerdi.

Jean eski Yeşil Cennet'e gitmeyi seviyordu; olacakları önceden kestirmek neredeyse imkânsızdı. Bir defasında Leslie Dayı boğazını her zamankinden daha adamakıllı ıslattıktan sonra, dördüncü deliğin yanındaki çimleri biçilmemiş bakımsız geniş alana girerken neredeyse kasıkları çatlayacaktı. Arkasını dönmek zorunda bırakıldıysa da, Jean'in hatırı sayılır bir şekilde yüksek perdeden ve çağrışımları olan, uzadıkça uzayan şırr sesini duymaması imkânsızdı. Kolunun altından dikizlemişti (bakmak sayılmaz) ve bel hizasındaki eğreltiotlarının arasından yükselen dumanı görmüştü.

Sıra Leslie'nin numarasına geldi. Dokuzuncu yeşil ile onuncu başlangıç arasında, yeni ekilmiş huş ağaçlarının çevrelediği, taşraya özgü kuş yuvalarına benzer ufak, ahşap bir kulübe vardı. Rüzgâr doğru yönden estiğinde Leslie Dayı bazen numarasını burada icra ederdi. Deriden dirsekleri olan tüvit ceketinin göğüs cebinden bir sigara çıkarır, dizinin üzerine koyar, bir sihirbaz edasıyla ellerini üzerinden geçirir, sigarayı ağzına yerleştirir, Jeanie'ye yavaşça göz kırpar ve kibritini yakardı. Jeanie de nefesini tutmaya, mızıkçılık etmemeye çalışarak yanına ilişirdi. Leslie Dayı'ya göre burnundan soluyanlar ve üfleyenler numaraları berbat ederlerdi, tıpkı mızıkçılar gibi.

Birkaç dakika sonra Jean kaçamak bakışlarını usulca diğer tarafa çevirirken ani bir harekette bulunmamaya özen gösterirdi. Sigaranın iki buçuk santimetrelik külü olurdu, Leslie Dayı bir nefes daha çekerdi. Bir sonraki kaçamak bakışında kafasını hafifçe geriye

* İtalyanlar için kullanılan aşağılayıcı, argo bir sözcük. (ç.n.)

atmış olurdu, artık sigaranın yarısı küldü. Bu noktadan sonra Leslie Dayı ona bakmazdı; aksine bütün dikkatini yaptığı işe verir, sigarasından çektiği her nefeste biraz daha kaykılırdı. En nihayetinde başı omurgasıyla, sigarayla doksan derecelik bir açı oluşturduğunda, Leslie'nin tuttuğu son iki buçuk santimetrelik kısmı saymazsak, devasa kuş kafesinin çatısına doğru dikey olarak yükselen sigara artık külden ibaret olurdu. Numara işe yaramıştı.

Derken Leslie Dayı sol elini uzatıp Jean'in kolunun üst kısmına dokunurdu, Jean ise nefes almamaya çalışarak ayağa kalkardı, aksi takdirde külü, burnundan soluyarak ve üfleyerek Leslie'nin dirsekleri deriden ceketine düşürebilir, onuncu başlangıca yollanabilirdi. Birkaç dakika sonra Leslie hafiften gülümseyerek ona katılırdı. Jean ona numarayı nasıl yaptığını hiç sormamıştı, belki de kendisine söyleyeceğini düşünmemişti.

Sonra bir de çığlık atma vardı. Bu daima aynı yerde, ister istemez golf sahasının on dördüncü dönemecine doğru güçlükle uzanan ıslak, pis kokulu kayın ağaçlarının oluşturduğu üçgenin gerisindeki tarlada gerçekleşirdi. Her durumda Leslie Dayı'nın falsolu atışı öyle kötü olurdu ki ağaç gövdelerinin yosun tutmuş olduğu ve kayın ağaçlarının meyvelerinin zemini kapladığı, koruluğun en az ziyaret edilen kısmını araştırmak zorunda kalırlardı. İlkinde kendilerini, havanın günlerdir kuru olmasına rağmen yapış yapış bir çit merdiveninin yanında bulmuşlardı. Merdivene tırmanmış ve eğimli otlağın ilk birkaç metresinde avlanmaya koyulmuşlardı. Birkaç beyhude tekme ve golf sopasıyla itiş kakıştan sonra Leslie yere eğilmiş ve "Neden şöyle güzel ve bildik bir çığlık koyvermiyoruz?" demişti.

Jean gülümseyerek karşılık verdi. Güzel ve bildik bir çığlık koyvermek şüphesiz bu gibi durumlarda insanların yaptığı bir şeydi. Her şey bir yana topu bulamamış olmak çok can sıkıcıydı. Leslie duruma açıklık getirdi. "Sonuna kadar çığlık attıktan sonra yere düşmen gerekiyor. Kurallar böyle."

Sonra başlarını geriye itip, gökyüzüne doğru çığlık attılar. Leslie Dayı, derin ve gırtlaktan, tünelden çıkan bir tren gibi; Jean ise üst perdeden ve titrek, nefesinin yetip yetmeyeceğinden kuşkulu.

Gözlerini açık tutuyordun –bu, önceden belirtilmemiş bir kural gibiydi– gözünü bir an olsun gökyüzünden ayırmıyordun ve onu meydan okumana karşılık vermeye zorluyordun. Sonra bir kez daha nefes alıyordun ve tekrar çığlık atıyordun, bu defa daha güvenli, daha ısrarlı. Bir defa daha, alınan her yeni nefes arasında Leslie'nin tren sesleri yükseliyor ve gümbürdüyordu; ve birden bitkinlik çöküyordu, çığlığın tükeniyordu ve yere düşüyordun. Kurallar arasında olmasaydı bile Jean nasıl olsa düşecekti; dermansızlık bir gel-git dalgası gibi bedenini hızla kat etti.

Birkaç metre ötede, Leslie Dayı'nın yığıldığı yerde bir gümbürtü koptu; birbirine paralel, sabit bakışlarını sakin gökyüzüne diktiler. Cennete giden yolun yarısında, birkaç küçük bulut birbirlerine adeta isteksizce bağlanmışçasına usulca yer değiştirdiyse de bu harekete izin veren, belki de yalnızca iki miskin bedenin soluk alıp verişleriydi. Kurallar açıktı; istediğin kadar soluk alıp verebilirdin.

Jean biraz sonra Leslie'nin öksürdüğünü duydu.

"Hadi bakalım," dedi. "Galiba bir serbest atışı hak ettim." Böylece gerisin geri kaygan çit merdivenini aşarak, çatırdayan kayın ağacı yemişlerinin arasından geçerek, Leslie Dayı'nın etrafta casus aradıktan sonra sakince oyun alanına oturtmalığı yerleştirdiği, üzerine gıcır gıcır topu yerleştirip, numaralı golf sopasını yeşile doğru iki yüz metre uzağa fırlattığı yer olan on dördüncü üçgene doğru yorgun argın yürüdüler. Jean, nefesleri tükeninceye kadar çığlık atıldığı halde olan bu işte, diye aklından geçirdi.

Çığlık atmaya yalnızca, Leslie oturtmalığın üzerinden topa fena halde falsolu vurduğu zamanlarda, ki bu sahanın boş olduğunda yaşanıyor gibiydi, gitmeyi sürdürdüler. Pek sık olmamasının nedeni, ilk seferden sonra Jean'de baş gösteren boğmaca öksürüğüydü. Boğmaca öksürüğü Vukuat'tan sayılamazdı, ama Leslie Dayı'nın hayır işi öyle değildi. Daha doğrusu, Leslie Dayı'nın hayır işinin neticesi.

Leslie Dayı uğradığında Jean, ara sıra yabancı bir gökyüzünde yolunu kaybetmiş egzotik kuşlara özgü gırtlaktan gelen sesler çıkardığı hastalığının dördüncü gününde yataktaydı. Leslie Dayı üzerinde rozetini iliştirdiği spor ceketi, yatağın üstüne oturdu, boğazı-

nı ıslatmış gibi az biraz kokuyordu ve ona kendisini nasıl hissettiğini soracağı yerde mırıldanırcasına, "Onlara çığlıktan söz etmedin değil mi?" diye sordu.

Tabii ki söz etmemişti.

"Anlarsın ya, ne de olsa bu bir sır. Hatta, bana öyle geliyor ki büyük bir sır."

Jean başını salladı. Bu cidden büyük bir sırdı. Yine de boğmaca öksürüğünün nedeni çığlık olabilirdi. Annesi daima ona fazla heyecanlanmaya karşı tedbirli olmasını söylerdi. Belki de çığlık atarak boğazını fazla heyecanlandırmış, sonunda da boğmaca öksürüğüne tutulmuştu. Leslie Dayı bunun kendi hatası olabileceğinden kuşkulanıyormuş gibi davranıyordu. Jean dehşetli kuş çığlığını kopardığında Leslie Dayı'nın hafiften sinsi bir hali vardı.

İki gün sonra Bayan Serjeant, kışlık iç çamaşırlarını, bilahare kalın bir elbise, kışlık palto, bir kaşkol ile bir battaniyeyi yatağın kenarına koydu. Canı sıkılmakla birlikte durumu kabullenmiş gibiydi.

"Hadi bakalım. Leslie Dayı'nın hayır işi tamam." Leslie Dayı'nın hayır işi, Jean'in keşfettiği üzere taksiden ibaretti. Jean'in ilk taksisi. Küçük havaalanına giden yolda gereğinden fazla heyecanlanmış görünmeyi dert etmedi. Hendon'da annesi arabada kaldı. Babası De Havilland'ın ahşap kısımlarının ladin ağacından yapıldığını açıklarken onun elini tuttu. Ladin ağacı, babasının söylediğine göre sert ahşaptanmış, neredeyse uçağın metal kısımları kadar sert. Öyleyse endişelenmesi gereken o değildi. Zaten endişelenmemişti.

Altmış dakikalık Londra turu; saat başlarında kalkışlar. Onlarca yolcunun arasında, aylardan ağustos olmasına karşın paket gibi sarıp sarmalanmış iki çocuk daha vardı. Belki de onların dayıları da hayır işi yapıyordu. Babası koridorun diğer tarafında oturdu ve Jean öne doğru eğilip, dışarı bakmaya çalıştığı zaman onu durdurdu: Uçuş eğitim amaçlı değil, sağlık amaçlı diye açıkladı. Gezinti boyunca elleri dizlerinin üzerinde, gözünü önündeki sepet örgüsünden koltuğun arkasından ayırmadı. Her an gereğinden fazla heyecanlanabilirmiş gibiydi. Da Havilland hafifçe yana yattığında, Jean onun tombul motorlarının ve kanat desteklerinin çapraz çizgilerinin

önünde Tower Bridge olabilecek bir şey görebiliyordu. Babasına döndü.

"Şişşt, senin iyileşmen için dikkatimi topluyorum," dedi babası.

Leslie Dayı ile yeniden çığlık atmaya gittiklerinde en son gidişlerinin üzerinden neredeyse bir yıl geçmişti. Elbette Eski Yeşil Cennet'e uğradılar, ama her nasılsa Leslie'nin on dördüncü dönemeci geçişi yeni bir kesinlik sağlamıştı. Nihayet, bir sonraki yaz Leslie Dayı golf sopasını topun yüzüne yapıştırıp, yüksek perdeden inleyen falsolu vuruşunu gerçekleştirdiğinde top gideceği yeri kesinlikle biliyor gibi görünüyordu. Onlar da öyle: Arazinin uzun, bakımsız kısmından geçerek, rutubetli kayın ağaçlarının oluşturduğu koruluğun öte yanına, yapış yapış çit merdiveninin üzerinden, eğimli çayıra gidiyorlardı. Ilık havaya çığlıklarını bıraktılar ve gümbürtüyle sırtlarını yere çarptılar. Jean kendisini gökyüzünde uçak ararken buldu. Gözlerini yuvalarında çevirdi ve görüş alanının en uç sınırlarına dek araştırdı. Ne bulut, ne uçak: Sanki o ve Leslie Dayı yaptıkları gürültüyle gökyüzünü boşaltmışlardı. Görünürde hiçbir şey yoktu, yalnızca mavilik.

"Haydi, öyleyse," dedi Leslie. "Sanırım kendimi bir serbest vuruşla ödüllendireceğim." Yollarının üzerindeki koruluktan geçerken topu aramadılar, dönüş yolunda da öyle.

Üçüncü kez çığlık atmaya gittiklerinde bir uçak vardı. Gökyüzüne doğru avaz avaz bağırırlarken Jean uçağı fark etmemişti, ama nefes nefese, sırtüstü uzandıklarında ve bulutlar zincirlerinde mütemadiyen aşağı yukarı hareket ederken uzak bir vızıltıyı fark etti. Bir böceğe ait olamayacak kadar düzenliydi ses; aynı zamanda hem yakın hem de uzak geliyordu kulağa. Uçak kısa bir süre için ve daha gürültülü olarak iki bulutun arasından göründü, akabinde gözden yitti, yeniden göründü ve irtifa kaybederken ufuk çizgisine doğru yavaştan vızıldadı. Jean, tombul motorları, ıslık çalan kanat desteklerini ve paket gibi sarılıp sarmalanmış çocukları hayal etti.

"Lindbergh Atlas Okyanusu'nu geçtiğinde," diye açıkladı Leslie, birkaç metre öteden. "Yanında beş adet sandviç vardı. Yalnızca bir buçuğunu yedi."

"Diğerlerine ne oldu?"

"Hangi diğerleri?"

"Kalan üç buçuk."

Leslie Dayı ayağa kalktı, keyfi kaçmış gibi görünüyordu. Belki de golf sahasında olmamalarına rağmen Jean'in konuşmasına izin yoktu. Bu defa topu aramak üzere, kayın ağacı yemişlerinin arasında didişirken nihayet sinirli bir homurtuyla, "Büyük olasılıkla sandviç müzesindedirler," dedi.

Sandviç müzesi mi, diye düşündü Jean: Böyle bir şey var mıydı? Yine de daha fazla soru sorulmayacağını biliyordu. Sonraki birkaç delikten sonra Leslie'nin keyfi yavaş yavaş yerine geldi. On yedincideyken, golf sahasını enine boyuna hızla gözden geçirdikten sonra yeniden gizlilik havasına büründü.

"Ayakkabı bağcığı oyununa ne dersin?"

Leslie Dayı daha önce bundan hiç söz etmemişti, yine de Jean anında kabul etti.

Leslie Dayı kaba bir şekilde tekmelediği topu golf sahasının çimleri biçilmiş kısa yanına gönderdi. Mesafeyi kapattıklarında Leslie eğildi ve kahverengi-beyaz ayakkabılarını çıkardı. Bağcıkların serbest uçlarını çapraz olarak tabanın iç kısmına yerleştirdi, Jean'e baktı ve onaylarcasına başını salladı. Jean siyah yürüyüş ayakkabılarını çıkardı ve aynısını yaptı. Leslie'nin komik bir resmiyet havasıyla ilk önce ayak parmaklarını, sonra ayağının tamamını ayakkabılarının içine yeniden yerleştirişini izledi. O da aynısını yaptı; Leslie göz kırptı, bir âşık gibi bir dizinin üzerine çöktü, hafifçe kızın baldırına vurdu ve sol ayağının yumuşak tabanının altından her iki bağcığı usulca çekip aldı. Jean kıkırdadı. Harika bir histi. Önce gıdıklanır gibi ve giderek daha çok gıdıklanır gibi, ama doğruca karnına vuran bir haz hamlesi olmuştu. Gözlerini yumdu ve Leslie Dayı bağcıkları muzipçe bir çekişle sağ ayağının altından alıverdi. Gözleriniz kapalıyken daha da iyiydi.

Sıra Leslie'deydi. Jean onun ayaklarının dibine çömeldi. Ayakkabıları bu mesafeden kocaman görünüyordu. Çorapları uzaktan ambar kokusunu getirdi.

"Benim için bir seferde bir tane," diye fısıldadı. Jean ilk bağcığı, deliğin içinde gözden kaybolduğu yerin yakınında yakaladı.

Çekti, hiçbir şey olmadı, daha sertçe bir kez daha çekti, Leslie ayaklarını kıpırdattı ve bağcık birdenbire çözülüverdi.

"Olmadı," dedi. "Fazla hızlı. Yerine koy."

Leslie ayağını büktü ve Jean uzun, kahverengi bağcığı onun nemli çorabı ile ayakkabısının tabanı arasına itti. Ardından bir defa daha çekti, bu defa daha düzgün; bağcık yavaş yavaş ama kolayca çıkarken, başının üzerindeki sessizlikten doğru bir biçimde yaptığı sonucuna vardı. Peşi sıra bağcıkların diğer üç ucunu da çekti. Leslie onun başını okşadı.

"Yedi ufak metal uçlu var aklımda. Ne dersin? Yazı-tura atalım, azıcık backspin*, bu kadar basit."

"Bir kez daha yapabilir miyiz?"

"Kesinlikle olmaz." Topu ayarladı, güya bağcıklar hâlâ içeride mahsur kalmış gibi ayağını sürüdü, golf sopasının ucunu bilekten sağa sola salladı. "Pilleri şarj etmeli, değil mi?" Jean başını evet anlamında salladı. Leslie, topu, sekiz on santim öteye içinde gayet güzel dikeldiği yosunsu yeşil öbeğe itekledi, biraz daha oyalandı, bayrak istikametinde temiz bir atış yaptı ve golf sahasının aşağısına doğru yollandı. "Bağcıklar," diye seslendi. Jean onları bağlamak için durdu.

Mamafih Ayakkabı Bağcığı Oyunu'nu yine oynadılar, hem de oldukça sık. Her zaman Eski Yeşil Cennet'te değil; zaman zaman, aniden ve gizli gizli de olsa evdeyken oynuyorlardı. Kurallar istisnasız aynıydı: Leslie Dayı ilkti, her iki bağcığı da çıkarıyordu; Jean ikinciydi ve bir seferde tekine asılıyordu. Bir defa kendi başına oynamayı denedi, hoş aynı şey değildi. Oyunun insanı hasta edip etmeyeceği aklını kurcaladı. Güzel olan her şey sizi illâ ki hasta etmeliydi. Çikolatalar, kekler, incirler hasta ederdi; çığlık atmak boğmaca öksürüğüne neden olurdu. Ayakkabı Bağcığı Oyunu ne yapardı acaba?

Tahminen pek yakın zamanda bu sorunun cevabını bulacaktı, sonra büyürken de diğer soruların cevaplarını bulacaktı. Envai çeşit sorunun cevabını. Hangi golf sopasının kullanılacağı. Sandviç

* Topun hedefe doğru havalandığında kendi ekseni etrafında önden arkaya doğru fırıldak gibi dönmesi. (ç.n.)

müzesi olup olmadığı. Yahudilerin neden golf sevmediği. Babasının De Havilland'da korkmuş mu olduğu yoksa yalnızca yoğunlaşmaya mı çalıştığı. Mussolini'nin nasıl olup da kâğıdın ne taraftan katlanacağını bilebildiği. Yediklerimizin bedenimizin diğer tarafından çıkarken neden oldukça farklı göründüğü. Külü düşürmeden nasıl sigara içildiği. Gizli gizli şüphelendiği üzere cennetin bacanın yukarısında olup olmadığı. Vizonun nasıl olup da ziyadesiyle yaşama bağlı olduğu türünden sorular.

Jean bu son sözcenin ne anlama geldiğini dahi bilmiyordu, ama günü geldiğinde soruyu da, akabinde cevabını da keşfedecekti. Vizonu Evelyn Teyze'nin taş baskı resimlerinden biliyordu. Bunlar yıllar öncesinden erken bir koleksiyon vaadiyle unutulmuş, akabinde farklı duvarları dolaşmış olan iki adet resimdi. Nihayet, Jean'in odasına asıldılar. Babası resimlerden birinin uygun kaçıp kaçmayacağını merak ederken, annesi Evelyn'in resimlerinin birbirlerinden ayrılmamaları konusunda ısrar etti. Bu, dürüstçe olur, demişti.

Uzunlamasına olan tablo iki erkeği ormanın içinde bir yerde tasvir ediyordu; erkeklerin modası geçmiş giysileri ve şapkaları vardı. Sakallı olan ense kökü hizasında bir dağ gelinciği tutarken, sakalsız olan diğeri silahının üzerine eğilmişti. Ayağının dibinde cansız dağ gelinciklerinden bir yığın vardı. Ne var ki onlar dağ gelinciği değildi, çünkü tablonun adı Vizon Avı idi ve altında Jean'in pek çok defa okumuş olduğu bir hikâye yazılıydı.

> Vizon, misk sıçanı ve sansargillerden uzun kuyruklu ermin gibi pek kurnaz bir hayvan değildir ve her türden kapanla kolayca yakalanabilir; çelikten veya ahşap kapanlarla, ama çoğunlukla ağırlıklı tuzaklarla yakalanır. Her türden et onu cezbeder, yine de kapanlarda yem olarak genellikle orman tavuğu kafası, yaban ördeği, tavuk, ala karga ya da diğer kuşların kullanıldığını gördük. Vizon ziyadesiyle hayata bağlıdır ve onu bulduğumuzda vücudundaki boylu boyunca sırıkla, 75 kg.lık bir ağırlık tarafından ezilmiş ve neredeyse yirmi dört saattir mücadele etmiş, bir ağırlıklı tuzağın altında bile hâlâ canlı yatıyordu.

Henüz anlayamadığı yalnızca "ziyadesiyle hayata bağlı" kısmı değildi. Orman tavuğu nasıl bir şeydi? Ya da misk sıçanı? Yaban ör-

değini tanıyordu, geçen ilkbaharda kayın ağaçlarının oluşturduğu koruluktaki on dördüncü dönemeçte çığıran bir çift ala karga vardı ve babası bir müşterisine yardımda bulunduğu için pazar günü öğle yemeğinde tavuk yemişlerdi. Bayan Baxter sabahleyin tavuğun tüylerini yolmak ve içini temizlemek için gelmiş ve yağlı kâğıda sarılmış olan ayaklardan birini almak üzere beşte geri gelmişti. Jean'in babası eti dilimlerken Bayan Baxter'ın bacakları hakkında latife etmeyi severdi; kızının kıkırdamasına ve karısının dudaklarını büzmesine neden olan latifeler.

Jean bir defasında, "Bayan Baxter kafayı da alır mı?" diye sordu.

"Hayır, hayatım. Neden alsın?"

"Onu ne yapıyorsun?"

"Çöpe atıyorum."

"Vizon avcılarına satmak üzere saklamamız gerekmez mi?"

"Bir uğramalarını sağla yeter" dedi babası sevecen bir tonda. "Bir uğramalarını sağla yeter."

Jean'in odasında, dikey olarak asılmış olan taş baskı resim, basamaklarında sözcüklerin yazılı olduğu, ağaca dayanmış bir merdiveni betimliyordu. En alt basamaktaki sözcük ÇALIŞKANLIK idi, ikincisi NEFSE HÂKİMİYET'ti, ne var ki merdivene tırmanan kişinin dizi son üç harfi kapattığından yalnızca NEFSE HÂKİMİ olarak okunabiliyordu. Sırasıyla diğer sözcükler BASİRET, GÜVENİLİRLİK, EKONOMİ, DAKİKLİK, CESARET ve en üst basamakta SEBAT. Ön planda insanlar, yapraklarında Noel süslerinin asılı olduğu ve üzerlerinde "Mutluluk", "Şeref", "Tanrı'nın Lütfu" ve "İnsanlığa Hüsnüniyet" gibi sözcüklerin yazılı olduğu Noel süslerinin asıldığı ağaca tırmanmak için sıraya girmişlerdi. Arka planda ise ağaca tırmanmaya istekli olmayanlar kumar oynuyor, yankesicilik yapıyor, bahis oynuyor, greve gidiyor ve adı Menkul Kıymetler Borsası olan büyükçe bir binaya giriyordu.

Jean genel olarak resmin meramını anlıyordu, yine de arada sırada ilgisiz bir biçimde bu ağacı Kutsal Kitap'tan tanıdığı Bilgi Ağacı ile karıştırıyordu. Bilgi Ağacı'na tırmanmak, hiç şüphesiz kötü bir şey olurdu, gerçi basamaklardaki sözcüklerin hiçbirine ya

da merdivenin iki yanında yazılı olan AHLÂK ve DÜRÜSTLÜK gibi sözcüklere tam manasıyla akıl erdiremiyorsa da bu ağaca tırmanmak hiç şüphesiz iyi bir şeydi. Bazı sözcüklere akıl erdirebildiğini sanıyordu. Dürüstlük, Evelyn Teyze'nin resimlerini bir arada tutmak demekti ve kimseler bakmazken bile topunu daha iyi bir konuma getirmemekti; Dakiklik, okula geç kalmamak; Ekonomi, babasının dükkânda, annesinin evde yaptığı şeydi; Cesaret, tabii ya, Cesaret uçağa binip yükselmekti. Hiç kuşku yok ki diğer sözcüklere de vakti geldiğinde akıl erdirecekti.

***

Savaş başladığında Jean on yedi yaşındaydı ve bu olay onu rahatlatmıştı. Sırtından bir yük kalkmıştı; artık suçluluk duymasına gerek yoktu. Son birkaç yıl boyunca babası muhtelif siyasi krizin yükünü kararlı bir biçimde sırtlamıştı; ne de olsa bu, Evin Direği olarak onun sorumluluğuydu. Onlara *Daily Express*'ten, her bir paragraf arası fasılalarla haberleri okuyor, radyo bültenleri hakkında izahat veriyordu. Jean sık sık sanki, babası küçük bir aile işletmesine sahipmiş de tuhaf adları, gayrimeşru iş yapma yöntemleri ve insafsız fiyatlandırma âdetleri olan, yabancılardan kurulu bir çete tarafından tehdit ediliyormuş hissine kapılıyordu. Annesi bütün doğru yanıtları biliyordu; Beneš, Daladier ve Litvinov gibi adlar telaffuz edildiğinde çıkarılması gereken sesleri de, kafası karışmış bir halde ellerini iki yanına düşürmenin ve Baba'nın bir kez daha en başından ona izahat vermesini beklemenin de uygun zamanını biliyordu. Jean bu konuya ilgi duymaya çalıştıysa da bu ona çok uzun zaman önce, hatta o doğmadan önce başlamış ve asla bütünüyle hâkim olamayacağı bir hikâye gibi geliyordu. İlk önce kamyonlar dolusu çalıntı bisküvi ve kaçak sülünle bu meşum yabancı işadamlarının adlarını duyduğunda sessiz kalıyordu, gerçi sessizlik bile, ki gerekli bir ilgi eksikliğine delâletti güvenli değildi; o halde ara sıra soru soracaktı. Sorun şuydu, hangi soruyu soracağınızı nerden bilebilecektiniz? Ona öyle geliyordu ki, gerçekten doğru bir soru sorabilecek durumda olmanın yegâne koşulu cevabı halihazırda biliyor ol-

maktı; peki bunun ne anlamı vardı ki? Bir defasında sıkıldığı bir hayalden uyandığında Baba'ya Avusturya'nın yeni kadın başbakanı olan Ann Schluss'u sormuştu. Gaf yapmıştı.

Savaş, haliyle erkek işiydi. Yönetenler erkeklerdi ve yine erkekler, okul müdürlerinin yaptığı gibi çubuklarını hafifçe vurarak izahat veriyorlardı. Birinci Dünya Savaşı'nda kadınlar ne yapmıştı? Kuyruklarını kıstılar, dachshund'ları* taşladılar, Fransa'ya hemşirelik yapmaya gittiler. İlkin erkekleri savaşmaya yolladılar, sonrasında onları onardılar. Bu sefer farklı olabilecek miydi? Muhtemelen hayır.

Buna rağmen Jean, belli belirsizce Avrupa krizinin sürmesine neden olan şeyin kısmen bu krizi idrak etmekte gösterdiği beceriksizlik olduğunu hissetti. Münih konusunda suçluluk hissetti. Sudetenland konusunda suçluluk hissetti. Nazi-Sovyet Saldırmazlık Paktı konusunda suçluluk hissetti. Fransızlara güvenilip güvenilemeyeceğini hatırlayabilseydi keşke. Polonya Çekoslovakya'dan daha mı önemliydi? Peki Filistin meselesi de neydi? Filistin çölde bir yerdi ve Yahudiler oraya gitmek istiyorlardı. Neyse, bu en azından Leslie Dayı'nın Yahudiler hakkında söylediklerini teyit ediyordu: Her durumda Yahudiler golften hoşlanmıyorlar. Her kim golften hoşlanmıyorsa gidip çölde yaşamayı seçebilirdi. İstisnasız kumlu çukurdan uzak durmak gibi bir şey olurdu. Belki de oradaki golf sahaları kumdan, kumlu çukurlar da çimendendi.

İşte bu yüzden savaş başladığında Jean rahatladı. Her şey Hitler'in suçuydu: Olanların Jean ile bir ilgisi yoktu ve en azından ortada bir şeyler olduğu anlamına geliyordu. Savaş da bir Vukuat'tan sayıldı: Başta ona öyle geliyordu. Erkekler askere alındı, Anne Gönüllü Kadınlar Birliği'ne katıldı ve nihayet Jean'in uzun yıllar arkasında sallanan kumral, gür saç örgüsünü kesmesine izin verildi. Gerçi babası bu kaybın yasını tutsa da, Jean'in saçını yıkarken kullandığı sabun ve sudan yapılan tasarrufun savaş bütçesine getirdiği hatırı sayılır katkı nedeniyle ikna oldu. Saç örgüsü kesildiğinde dokunaklı bir biçimde onu istedi ve karısı atıncaya kadar bahçıvan kulübesindeki rafın üzerinde haftalarca sakladı.

* Alman menşei, uzun gövdeli, kısa bacaklı, uzun ve sarkık kulaklı köpek. (ç.n.)

Serjeant'lar arasında Jean'in iş bulmasıyla ilgili gizli tartışmalar yaşandıysa da, Anne'nin GKB'ne katılımı nedeniyle onun evi çekip çevirmesinin daha iyi olacağı düşünüldü. Babası, göz kırparak "İyi bir tecrübe, kızım" dedi. İyi bir tecrübe: Neyi tecrübe ettiği hakkında bir fikri yoktu. Anne ve babasına baktığında onların yetişkinlikleri cesaretini kırıyordu. Böylesi bir yetişkin olması için daha ne kadar zaman geçmesi gerekecekti?

Onlar ne istediklerini biliyorlardı; fikirleri vardı; doğruyla yanlışı birbirinden ayırt edebiliyorlardı. Jean doğruyu yanlışı ayırt edebildiğini düşünüyordu, bunun tek nedeni de aradaki farkın kendisine defalarca anlatılmış olmasıydı; fikirleri, anne ve babasının görüşleri olan vıraklayan kurbağalarla mukayese edildiğinde savunmasız kurbağa yavruları gibi kıpraşıyordu, ne istediğine gelince, bu hayrete düşüren bir süreçti. İlk etapta aklınızı keşfetmek için, aklınızı kullanmadan ne istediğinizi nasıl bilebilirsiniz? Kırpık kuyruğunu kovalayan bir köpek gibi. Düşüncesi bile Jean'i bitap düşürmeye yetti.

Yetişkin olmanın bir diğer yanı birine benzemeye başlamaktı. Bryden'daki bakkal dükkânını işleten babası bakkal dükkânı işleten birine benziyordu: Tostoparlak ve derli topluydu, giysisinin yenlerine bir çift esnek çelikten şeritler iliştirir, nazik biriymiş gibi görünürdü, oysa gizli bir katılık taşırdı. Bir pound unun on beş onsa değil de bir pounda karşılık geldiğini bilebilecek türden biriydi ya da etiketlerine bakmadan hangi bisküvilerin dörtgen teneke kutularda olduğunu size söyleyebilecek, elini, vırıldayan domuz pastırması doğrayıcısının yakınına, amanın hem de çok yakınına, kaptırmadan yaklaştırabilecek olan biriydi.

Sivri burnu, epeyce pörtlek mavi gözleriyle, gündüzleri nefti ve şarap rengi GKB üniformasını giydiğinde topuz yaptığı ya da Baba'yı dinlerken ve kesinlikle sorulacak soruları bilirken dağınık bıraktığı saçıyla Jean'in annesi de birine benziyordu. Enkazlardan hurda toplama etkinliklerine katılmış ve binlerce teneke kutunun toplanmasına yardım etmişti, haftalarca renkli kumaş şeritleri kamuflaj ağlarının içinden geçirerek birbirine bağlamakla uğraşmıştı ("Kocaman bir halı dokumaya benziyor bu, Jean"); kâğıtları denk yap-

mış, onları seyyar kantine doldurmuş, mayın tarayıcılar için sebzeler dolusu sepetler hazırlamıştı. Şüphesiz kendi aklından neler geçtiğini biliyordu, şüphesiz birine benziyordu.

Jean zaman zaman gözlerini aynaya diker, kendisinde değişimin belirtilerini arardı; ne var ki düz saçları başında küskün küskün, dümdüz uzanır, mavi gözleri anlamsız harelerle menevişlenirdi. *Daily Express*'te yayınlanmış bir makale, Hollywood'daki çoğu film yıldızının başarısını yüzlerinin kalp şeklinde olmasıyla açıklıyordu. Demek ki bu konuda durum ümitsizdi; Jean'in azımsanmayacak derecede köşeli bir çenesi vardı. Hiç olmazsa yüzünün bu kıvır zıvırları birbirleriyle uyum içindeymiş gibi görünseydi. Of, bununla devam *et* bakalım, diye fısıldardı arada sırada aynadaki aksine. Anne bir keresinde onu kendisini incelerken yakaldığında şu yorumu yapmıştı: "Güzel değilsin, ama yine de idare edeceksin."

İdare edeceğim, diye düşündü. Annem ve babam idare edeceğimi düşünüyor. Öyle düşünen başkaları da olacak mıydı acaba? Leslie Dayı'yı özledi. Bugünlerde onun hakkında konuşmaya izin yoktu, gelgelelim sık sık onu düşünüyordu; Leslie Dayı daima onun tarafında olmuştu. Bir keresinde Eski Yeşil Cennet'te uzun onuncuya doğru yürüyorlardı, Jean golf sopasını şans getirmesi için uygun pozisyonda taşırken "Büyüyünce ne yapacağım?" diye sormuştu.

Ona, böyle bir soru sormak, cevabı kendisinden çok Leslie'nin bilebilmesinin daha mümkün olduğunu varsaymak doğal görünmüştü. Kahverengi-beyaz ayakkabıları ve hafiften tıngırdayan golf sopalarıyla Leslie Dayı numaralı golf sopasının ucunu kaldırmış, omzunun üzerinde sağa sola sallamış, bir süre sonra elini ensesine koymuş ve "Sonsuz olasılık var, ufaklık. Sonsuz olasılık var," diye mırıldanmıştı.

Önceleri Jean'e savaşta pek bir şey olmuyor gibi geldi ama ne var ki savaş sürdükçe insanlar öldürülmeye başladı. O da artık daha iyi anlamaya başladı: Babayı işinden etmek isteyenlerin ve onların dalavereci ortaklarının kim olduğunu. Sinsi üçkâğıtlarıyla bu yabancılara öfke duyuyordu. Kirli tırnağıyla şişko bir başparmağın teraziye bastırdığını gördü. Belki de askere yazılmalıydı. Ama Ba-

ba onun olduğu yerde daha çok işe yaradığını düşündü. Söylediği şuydu: "Ocağın ateşini canlı tut."

Sonra savaş Tommy Prosser'ı getirdi. Bu kesinlikle bir Vukuat'tı. Evci kâğıtları salı günü ulaştı, çarşamba günü, bırakın dört kişiyi üç kişi için bile yeterince yer olmadığına dair şikâyetlerle geçti ve perşembe günü Tommy Prosser çıkageldi. RAF* üniforması içinde, kısa boylu ve ince yapılı bir adamdı, biryantinlenmiş siyah saçları ve küçük, kara bir bıyığı vardı. Kolunun altındaki valiz deri bir kayışla sarılıydı. Jean kapıyı açtığında ona yandan şöyle bir baktı, sonra öteye bir göz attı, duvara doğru gülümsedi ve bir üst rütbeli subaya bildirir gibi, "Pilot astsubay Prosser," dedi.

"Ah. Evet. Söylemişlerdi."

"Ne kadar iyi."

Ses tonu ifadesizdi, ama hiç de aşina gelmeyen Kuzeyli aksanı Jean için katır kutur bir gömlek kadar kulak tırmalayıcıydı.

"Ah, evet. Annem beşte gelecek."

"O saatte mi gelmemi istersiniz?"

"Bilmem ki." Neden hiçbir şey bilmiyordu ki sanki? Onlarla birlikte yaşayacağına göre adamı içeri davet etmesi anlamlı olabilirdi. Peki ya sonra ne olurdu? Çay ya da başka bir şey içmek ister miydi?

"Sorun değil. Beşte tekrar gelirim." Jean'e baktı, öteye bir göz attı, duvara doğru gülümsedi ve patikadan aşağıya doğru yürüdü. Jean, mutfak penceresinden onun yolun karşı tarafında, patikanın kenarında gözlerini valizine dikmiş bir halde oturduğunu gördü. Saat dörtte yağmur başladı ve Jean onu içeri davet etti.

Prosser, West Malling'den gönderilmişti. Hayır, ne kadar bir süre için olduğunu bilmiyordu. Kesinlikle olmaz, nedenini ona söyleyemezdi. Hayır, Spitfire değil, Hurricane. Eyvah, Jean daha şimdiden yanlış soruları soruyordu. Jean merdivenin başından, üst kattaki odasının yerini gösterirken, Prosser'a eşlik etmemesinin kabalık ya da eşlik etmesinin küstahlık olup olmayacağına karar veremedi. Prosser buna hiç aldırmıyormuş gibi görünüyordu. Prosser, adı dışında bilgi vermeye istekli değildi, soru sormuyordu, hiçbir şey

* Royal Air Force (Kraliyet Hava Kuvvetleri). (ç.n.)

hakkında görüş bildirmiyordu, hatta her şeyin henüz parlatılmış olması ve güzel kokuyor olması hakkında bile görüş bildirmiyordu. Ona sandık odasını vermişlerdi. Doğal olarak odayı düzenlemeye vakitleri olmamıştı, ama Prosser için duvara Evelyn Teyze'nin resimlerini asmışlardı.

Tam vaktinde yemeklerde hazır bulunmayı ve Baba'nın sorularına cevap vermeyi saymazsak, Prosser vaktinin çoğunu odasında geçiriyordu. Evde iki erkeğin varlığı tuhaftı. Önceleri Baba pilot astsubay Prosser'a hürmette kusur etmiyordu; ince bir hayranlıkla hava erlerinin hayatıyla ilgili sorular soruyor, "Jerry"* adından yoldaşça bir hafifsemeyle söz ediyor ve Anne'ye, "Stratosferin kahramanına bir porsiyon daha koyması" yönünde muzipçe talimat veriyordu. Ne var ki Prosser, Baba'nın sorularına duruma uygun bir heyecanla yanıt veriyormuş gibi görünmüyordu; Anne'nin fazladan porsiyonlarını, onun kesinlikle beklediği üzere abartılı olmayan teşekkürlerle kabul ediyor; karartma perdelerine hevesle yardım etmesine rağmen Kuzey Afrika stratejisiyle ilgili tartışmalarda tembel davranıyordu. Jean'e göre Prosser'ın Baba için bir hayal kırıklığı olduğu su götürmezdi; Prosser'ın da bunu bildiği ve aldırmadığı su götürmezdi. Belki henüz ona doğru soruları sormamışlardı. Belki de Hurricane kullanan kahramanlar için özel sorular gerekiyordu. Ya da bir olasılık onun söylediğine göre, ülkenin farklı bir yerinden, Blackburne yakınlarında, Lancashire'da bir yerlerden geldiği içindi. Kim bilir, belki de oralarda farklı davranış biçimleri vardı.

Arada sırada, evde yalnız kaldıklarında Prosser aşağıya gelir, mutfak kapısına yaslanır ve ütü yaparken, ekmek pişirirken ya da bıçakları parlatırken Jean'i izlerdi. Jean ilk başlarda utanıyordu ama zamanla bu duygu azaldı, yaptığı işlere tanık olunması kendisini daha fazla işe yarar hissetmesini sağlıyordu. Bununla birlikte, anne ve babası dışarıdayken bile Prosser'la konuşmak daha kolay değildi. Prosser sorulara her zaman yanıt vermezdi, huysuzlanırdı, bazen de yalnızca uzaklara dalar, Jean'in büyük olasılıkla anlayamayacağı birtakım hava manevraları anımsıyormuş gibi gülümserdi.

Bir gün Jean fırını temizlerken Prosser terslenerek, "Dibe vur-

* Askerler tarafından kullanılan bir ad. (ç.n.)

dum, anlıyorsun değil mi?" diye ilan etti.

Jean kafasını kaldırdı, ne var ki karşılık vermeye fırsat bulamadan Prosser, "Bana Gündoğumu derlerdi. Gündoğumu Prosser," diye devam etti.

"Anlıyorum." Bu Jean'e güvenli bir yanıt gibi geldi. Kahverengi macunu fırının içine sürme işine kaldığı yerden devam etti. Prosser ayaklarını yere vurarak odasına yollandı.

Haftalarca eve sıkıntılı bir hava hâkim oldu. Muhtemelen çatışmasız sonlanacağı gerçeğini saymazsak, Jean'e göre bu durum hiçbir çarpışmanın yaşanmadığı bir savaş halinden farksızdı. Öyle de oldu. Baba askeri meselelere dair görüşlerini giderek daha çok yalnızca Anne'ye açıyor, bir yandan da Jean'e biriyle sırf aynı çatı altında yaşıyor olmanın ona karşı dostane davranmak anlamına gelmediğine dair imalarda bulunuyordu. Gereken tek şey, medeni olmaktı.

***

Bir öğleden sonra saat dörtte Tommy Prosser aşağıya indi. Jean çay yapıyordu.

Jean "Yiyecek bir şey ister misiniz?" diye sordu, hâlâ evci durumuyla ilgili düzenlemelere dair kuşkuları vardı.

"Bir Tehlike Geçti sandviçine ne dersin?"

"O da neyin nesi?"

"Hiç Tehlike Geçti sandviçi diye bir şey duymadın mı? Hem de gereken her şey etrafındayken." Jean başını salladı. "Sen çayla ilgilen, ben de sana bir sandviç yapayım."

Az buçuk dolap kapağı çarpışı ve biraz ıslıktan sonra, arkası dönük Prosser'ın elindeki tabakta iki sandviç vardı. Ekmek baştan sona titrek bir el tarafından kesilmiş izlenimi veriyordu. Kabul etmek gerekir ki Jean daha lezzetli sandviçler yemişti, yine de adil, aynı zamanda yüreklendirici görünmeye çalıştı.

"Neden benimkinde karahindiba yaprakları var?"

"Çünkü bu bir Tehlike Geçti sandviçi." Prosser sırıttı ve uzağa keskin bir bakış attı. "Balık ezmesi, margarin ve karahindiba yap-

rakları. Haliyle yöresel karahindiba yaprakları iyi kalite olmayabilir. Beğenmezsen mutfağa geri yollayabilirsin."

"Güzel... Alışacağıma eminim."

"Ben de uçacağıma," diye yanıtladı Prosser bir şakayı tamamlıyormuşçasına.

"Tabii, öyle olacağına *eminim*."

"*Ben* de eminim." Sözümona istediği onu tokatlamakmış gibi beklenmedik bir alaycılıkla yineledi. Eyvah! Jean kendisini aptal gibi hissetti, utandı. Önündeki tabağa baktı. Bir sessizlik oldu.

Jean "Atlas Okyanusu'nu geçerken Lindbergh'in yanına beş tane sandviç aldığını biliyor muydunuz?" diye sordu.

Prosser homurdandı.

"Ve yalnızca bir buçuk sandviç yediğini?"

Prosser bir kez daha homurdandı. "Geri kalanına ne olmuş?" diye sorarken sesinde belirgin bir ilginin zerresi yoktu.

"Ben de hep bunu öğrenmek istemiştim. Belki de bir yerlerdeki bir sandviç müzesindedirler."

Bir sessizlik oldu. Jean hikâyeyi berbat ettiğini hissediyordu. Bu onun en iyi hikâyelerinden biriydi ve onu berbat etmişti. Ona bu hikâyeyi bir daha anlatamayacaktı. Prosser'ın havasında olduğu bir zamanda anlatmak üzere bir kenarda tutmalıydı. Hepsi kendi suçuydu. Sessizlik uzadı.

Nihayet "Lindbergh'in uçağının nerede olduğunu sanırım biliyorsundur," diye sordu konuşma dersleri almış birinin zekice ses tonuyla. "Demek istediğim, *o* bir müzede olmalı."

"Uçak değil," dedi Prosser. "Hiçbir zaman uçak değildir. O, tayyaredir. Tayyare. Anlaşıldı mı?"

"Evet," diye yanıtladı Jean. Prosser pekâlâ onu tokatlayabilirdi. Tayyare, tayyare, tayyare.

Nihayet Prosser hafifçe öksürdü; kızgınlık ya da mahcubiyetten diğer birtakım duygu odaklarına kayan bir ses.

"Sana bu güne kadar gördüğüm en güzel şeyi anlatacağım," dedi Prosser gergin, neredeyse aksi bir ses tonuyla. Jean cilveli kompliman beklentisiyle başını eğdi. Sandviçinin diğer yarısını hâlâ yememişti.

"Gece harekâtındaydım. Yazdı, aylardan haziran. Başlığım arkada, uçuyordum, her şey simsiyah ve sessizdi. Neyse, tahmin edeceğin gibiydi." Jean başını kaldırdı. "O..." Durdu. "Gece görüşü hakkında bir şey bilmiyorsun, değil mi?" Bu defa ses tonu sevecendi. Bilmiyorsa bile sorun değildi; bu bir tayyareye uçak demeye benzemiyordu.

Jean "Bütün o havuçları yiyor musunuz?" diye sordu ve Prosser'ın kıkırdadığını duydu.

"Aslında yiyoruz. Bu yüzden zaman zaman bize havuç-yiyiciler diye hitap edilir. Ama gerçekte bu adın onunla bir ilgisi yok. Teknik bir şey. Bu ad aletlerin ışıklarının renginden geliyor. Anlarsın ya kırmızı olmaları gerekiyor. Genelde yeşil ve beyazdırlar, ancak yeşil ve beyaz gece görüşünü mahveder. Tek bir şey bile göremezsin. Işıkların kırmızı olmaları gerekir; kırmızı işe yarayan tek renktir.

"Yani anlayacağın, yukarıda her şey tamamen siyah ve kırmızıdır. Gece simsiyah, tayyare simsiyah, kokpitin içinde her şey kırmızı – hatta bu ışık ellerini ve yüzünü bile kırmızıya boyuyor ve kırmızı egzozun peşine düşüyorsun. Aynı zamanda yalnızsın da. Bu iyi yanıydı. Fransa semalarında kendi kendine, bir başına. Fransız bombardıman uçakları görevlerinden, yani bizi bombalamaktan henüz dönerlerken. Ufak havaalanlarından birinin etrafında oyalanırdın ya da yeterince yakındalarsa iki tanesi arasında mekik dokurdun. İnişte yanan ışıkların belirmesini bekliyor olurdun ya da belki seyir fenerlerinin ışığında bir şeyler seçebilirdin. Bunlar genelde bir Heinkel ya da bir Dornier'di. Tuhaf Focke-Wulf da olabilirdi.

"Yapabileceklerin bunlardı." Prosser hafiften kıkırdadı. "Belirdiklerinde daima bir daire çizerlerdi. Yani; alçalır, yakınlaşır, uçak pistine doğru alçalır, sola doğru bir daire çizip, ki daima sola doğrudur, bir kez daha belirir ve inişe geçerlerdi." Prosser, sağ koluyla Alman bombardıman uçaklarının güzergâhını çizdi. "Birazcık cüretkârsan yapacağın eş zamanlı olarak belirmekti ve o sola doğru bir daire çizerken sen de sağa doğru bir tane çizerdin." Prosser, öteki koluyla Hurricane'in güzergâhını takip etti. "Sonra, çemberden çıktığı anda tepesine binerdin, o da kanatlarını çırpmayı sürdürerek

alçalır, stola girmiş olduğundan biraz daha yüksek bir sürati vardır ve pilot bir nebze olsun dönüşü ve külüstürü güvenli bir biçimde yere indirmeyi düşünürdü, sen de dairenden çıkardın." Prosser'ın kavis çizen elleri hareketsiz kaldığında karşı karşıyaydılar, parmak uçları ise yakın mesafeden hedef aldı. "Bam! Çantada keklik. Ambar kapısı. Baş belaları evde, güvende olduklarını düşünür. Biz buna avlanma diyoruz. Avlanma."

Onun kendisine uçtuğu günlerden söz etmesi Jean'in belli belirsiz gururunu okşamış olsa da bunu kendisine sakladı. Bu durum avlanmanın adaletsizliği konusundaki duyguları için de geçerliydi. Her ne kadar bu Heinkel, Londra, Coventy ya da kim bilir nereyi bombaladıktan sonra geri dönen karaborsacılarla dolu olsa bile. Jean Evelyn Teyze'nin vizon avcıları konulu taş baskı resmiyle birlikte yaşamaya başladığı günden beri avlanmayı onaylamamıştı. Onu Prosser'ın odasına asmak yerinde bir davranış olmuştu. Ya Heinkel, o da hayata bağlı mıydı?

"Olur da birini yere çaldıysan, onun hakkından gelirdin. Ortalıkta dolanırken epeyce toz kaldırırdın. Orada, her durumda yalnızca yirmi dakikan olurdu." Prosser hikâyenin sonuna gelmiş gibiydi; sonra birdenbire ne söylemeye çalıştığını hatırlar gibi oldu. "Her neyse. Bir gece hiçbir şeyin kokusunu almamıştım. Havamı almıştım. Yapacak hiçbir şey yoktu. Her zamankinden daha yüksek, yaklaşık 18.000 fit yükseklikte Kanal'ı geçmiştim. Olması gerekenden daha geç geçmiş olmalıydım ki gün ağarmaya başlamıştı. Herhalde geceler hâlâ kısalmaya devam ediyordu.

"Her neyse. Orada Kanal'ın yukarısına bakıyordum ve güneş henüz yükseliyordu. O sabahlardan biriydi... Neyse, bizzat yukarıda bulunmadıysan tarifi zordur."

"Boğmaca öksürüğüm yüzünden bir De Havilland'le uçmuştum" Jean neredeyse gururlanarak söylemişti. "Ama bu uzun zaman önceydi, sekiz ya da dokuz yaşındayken."

Prosser bu fasılayı hakaret olarak görmedi. "O kadar açık seçik ki, sözcüklerin anlatabileceğinden daha açık seçik. Tek bir bulut yok, sabah havasının kokusu ve yükselen portakal renkli devasa güneş. Sadece onu izledim, birkaç dakika sonra külliyen oradaydı:

bu büyük, kanlı portakal, denizin üzerine kurulmuş, kendinden hoşnut görünüyordu.

"Öyle mutluydum ki, kuyruğuma bir 109 takılmış ve ben onu fark etmemiş olabilirdim. Gözlerimi güneşe dikmiş uçağı kullanıyordum. Gözlerimi iyice kısmış, etrafa bakıyordum. Hiçbir şey yoktu; yalnızca ben ve güneş. Tek bir bulut esintisi yoktu ve dosdoğru Kanal'a varıncaya dek her şeyi görebilirdin. Aşağıda ufacık bir nokta, bacasından bol miktarda kara duman çıkan bir gemi vardı; yakıtı kontrol ettim ve şöyle bir göz atmak üzere alçaldım. Bir ticaret gemisiydi." Prosser anımsamaya çalışır gibi gözlerini kıstı. "Sanırım yaklaşık 10.000 tonluktu. Her neyse, bir terslik yoktu. Muhtemelen yalnızca ateşi harlanıyordu. Böylece ben de gerisin geri üsse yollandım. Yükümün yarısını bırakmış olmalıydım ki sekize ya da dokuza düşmüştüm. Ve sonra, bil bakalım ne oldu? Birden öyle hızlı alçalmıştım ki, anlarsın ya, her şey bir kez daha tekerrür etti: Bu kanlı, portakal renkli muhteşem güneş ufuk çizgisinin aşağısından yükselmeye başladı. Gözlerime inanamıyordum. Her şey baştan başlıyordu. Bir filmi geri sarıp, bir kez daha izlemek gibi. Sonumun denizde olabileceğini saymazsak, üçüncü defadır aynı şeyi yapmış olarak eve sıfır noktasında dönmüş olabilirdim."

"Bu harika bir şey." Jean soru sormasına izin olup olmadığından emin değildi. Leslie Dayı ile birlikte Eski Yeşil Cennet'te olmaya benziyordu. "Başka... başka neyi özlüyorsunuz?"

"Yok, *onu* özlemiyorum," diye neredeyse kaba bir biçimde yanıtladı Prosser. "Onu *özlemiyorum. Onu* tekrar görme olasılığım yok. O bir mucizeydi, öyle değil mi? Geri dönüp de mucizeleri yeniden yaşamak istemezsin, yanılıyor muyum? O an onu görebildiğim için memnunum. Onlara, "Güneşin iki defa yükseldiğini gördüm," diyordum. "Tabii, ne demezsin." Bana Gündoğumu Prosser derlerdi. Bazıları öyle derdi. Hepimiz dağıtılmadan önce."

Prosser ayağa kalktı ve müsaade istemeden Jean'in tabağındaki bir parça sandviçi iştahla yedi. Üzerine basa basa, "Madem bilmek istiyorsun, *özlediğim* şey Almanları öldürmek" dedi. Eskiden bundan keyif alıyordum. Ta ki gereğinden fazla alçalıp, paraşütle atlamak durumunda kalana dek peşlerini bırakmamak ve akabinde bu-

na müsaade etmekten fazlasıyla keyif alıyordum. Bu beni fazlasıyla tatmin ediyordu." Prosser acımasız görünmekte kararlı gibiydi. "Bir defasında Kanal'ın üzerinde bir 109 ile takıştım. Birazcık zorlanarak dönebilirdi, yine de bir hayli denk sayılırdık. Kapışıyorduk, ama ikimiz de düğmeye basacak kadar birbirimize yaklaşamamıştık. Bir süre sonra vazgeçti, kanatlarını sallayarak üsse yöneldi. Kanatlarını sallamamış olsaydı çok fazla dert etmeyecektim. Sen kim olduğunu zannediyorsun? Lanet olası zırhlı bir şövalye mi? Bütün iyi arkadaşlar ve neşeli tayfa mı?

"Birazcık yükseldim. İşime yarayacak bir gün ışığı yoktu ama sanırım peşine düşmemi beklemiyordu. Aklı başında bir adam gibi eve döneceğimi, mükellef bir yemek yiyip, bir tur golf oynayacağımı umuyordu sanırım. Yavaş yavaş arayı kapatmaya başladım, belki de yakıtıyla ya da başka bir sorunla ilgileniyordu. Doğrusu, onunla aynı hizaya geldiğimde bir yük treni gibi sarsıla sarsıla ilerliyordum. Bana kalırsa ona aşağı yukarı sekiz saniye vermiştim. Parçacıkların kanadından döküldüğünü gördüm. Onu düşürmedim, daha çok acımıştım ama sanırım onun için ne düşündüğümü biliyordu."

Gündoğumu Prosser döndü ve paldır küldür odadan çıktı. Jean dişlerinin arasında bir parça karahindiba yaprağını yakaladığı gibi çiğnedi. Haklıydı. Ekşi bir tadı vardı.

Bu olaydan sonra Prosser aşağıya inmeyi ve onunla sohbet etmeyi alışkanlık haline getirdi. O, kapıya dayanmış ayakta dururken Jean genellikle elindeki işe devam ediyordu. Bu her ikisi için de işleri kolaylaştırıyordu.

Bir defasında "Ben Eastleigh'deyken," diye başladığında Jean, dürdüğü *Express* ile ateşi tutuşturmak üzere ocak ızgarasının yanına çömelmişti. "Bu ufak Skua'yı havalanırken seyrettim. Hava hafif rüzgârlıydı; yine de uçmayı ya da başka bir şeyi engelleyecek kadar rüzgârlı değildi. Bildiğini hiç sanmıyorum ama, bu Skua komik bir takip tekniğiyle havalanır ve ben de onun uzaklaşmasını seyredeyim, biraz bununla eğleneyim bari diye düşündüm. Derken, pistten hızla ayrıldı, kalkış hızına ulaşmak üzereyken kendini havaya fırlattığında birdenbire ters döndü. Çok kötü görünmüyordu – yalnızca baş aşağı. Birkaçımız adamları dışarı çıkartabileceğimizi

düşünerek asfalta doğru koştuk. Yolun yarısına geldiğimizde pistin üzerinde bir şey gördük. Yerdeki şey pilotun kafasıydı." Prosser Jean'e baktı, ama Jean arkası dönük durmaya ve gazeteyi dürmeye devam etti. "Derken biraz daha yaklaştık, bir tane daha vardı. Tüm bunlar Skua ters döndüğünde olmuş olmalıydı. Ne kadar derli toplu olduğuna inanamazsın. Yanımda olan çocuklardan biri bu görüntüyü kaldıramadı. Galli ahbap durmadan bundan bahsediyordu. "Karahindiba yaprakları gibi, öyle değil mi Gündoğumu Prosser?" diyordu bana. Yürüyorsundur, bir dal ya da başka bir şey yardımıyla bir sıra karahindibayı sallarsın, ve eğer gerçekten akıllıysam, tüylerini bozmadan onları yerinden kopartabilirim, diye düşünürsün." Düşündüğü şey buydu.

"Aklından çıkmayanlar... aslında öyle olmasını beklediğin şeyler değildir. Birkaç metre uzağımda arkadaşlarım vuruldu. Baş aşağı çakıldıklarını gördüm, R/T'den onlara seslendim, paraşütle atlayamayacaklarını biliyordum, onları aşağıya inene kadar izledim ve düştüklerini gördüm ve sıra bana geldiğinde umarım birileri de beni görür diye aklımdan geçirdim. İşte tam o an sarsılırsın, sarsıntı sonra da biraz devam eder ama bu düşüncenin aklından çıkmadığı söylenemez. Aklından çıkmayanlar, Allahın cezası haysiyetin olmadığı yerdedir. Kusuruma bakma. Evet, olacak, diye düşünürsün ve bazen neredeyse bu fikre alışırsın, ama yine de senin istediğin gibi olsun istersin. Bir önemi olmamalı, ama var. Gerçekten.

"Bromwich Kalesi'ndeki talihsiz hergele hakkında bir şeyler duymuştum. Bir Spitfire'ı* test ediyormuş. Havalanmış, burnunu kuzeye çevirmiş ve olabildiğince yukarı yükselmeye başlamış. Neredeyse on beşlere ulaşmış ki bir sorun çıkmış. Doğruca aşağı: on beşlerden dosdoğru havalanmış olduğu asfalt piste. Epeyce bir süre kazımaları gerekmişti. Ondan geriye kalanları alıp, oksijen tüpünde karbonmonoksit ya da onun gibi bir şey olup olmadığına bakmaları gerekiyordu. Böylece bulabildikleri her şeyi topladılar ve incelemeye gönderdiler. Bir *kavanozun* içinde yolladılar." Durdu. "İşte önemli olan şey bu."

* II. Dünya Savaşı sırasında İngilizler'in özelliklerinden dolayı çok güvendiği bir savaş uçağı. (ç.n.)

Jean onun anlattığı dehşeti adamakıllı takip edemiyordu. Karahindiba şekerleme kutuları, doğal olarak ciddiyetten uzak geliyordu. Belki yeterince görkemli değil de basit olduğu için böyleydi. Zaten vurulmanın da, bir yamaca çakılmanın ya da kokpitin içinde diri diri yanmanın da hoş ya da vakar bir yanı yoktu. Kim bilir belki de ölümü ve onun hurafelerini anlayamayacak kadar küçüktü.

"Öyleyse başına gelebilecek... en iyi yol nedir?"

"Sürekli bunu düşünüp durmuşumdur. Sürekli. Bütün bunlar başladığında kendimi Dover yakınlarında bir yerlerde görürdüm. Gün ışığı, martılar, uzakta ışıldayan yaşlı, beyaz yamaçlar –gerçek Vera Lynn... Uzatmayalım, orada bir tek ben, amonyak yok, özsuyu yok ve ansızın yaklaşmakta olan Heinkeller'den teşekkül bütün bir filo. Devasa bir sinek bulutu gibi. Onları durdurup, aralarına katılırdım kevgire dönmüş bir uçak gövdesiyle, savaş ekibinin liderini güçlükle seçerdim, doğruca onun üzerine atlardım ve kıçına patlatırdım. Birlikte aşağı düşerdik. Çok romantik."

"Kulağa çok cesurca geliyor."

"Hayır, cesurca değil. Son derece aptalca ve ne olursa olsun nafile. Onlardan birine karşılık bizden birisi yeterince iyi bir oran değil."

"Peki ya şimdi?" Jean sorduğu soruya biraz şaşırdı.

"Ah, şimdi. Hem biraz daha gerçekçi hem biraz daha nafile. Şimdi birkaç pilotla başıma gelsin isterim, özellikle de 39'da, 40'ta geri getirdiğimiz gençlerle.

"Bu fark edebileceğin en gülünç şeydir. Tecrübe edinmeden daha iyisi olamazsın, ama öte yandan tecrübe kazanırken çuvallaman çok muhtemeldir. Bir operasyonun sonunda bir daha göremeyebileceğin kişiler hep en genç arkadaşlardır. Demek ki, savaş sürerken bir filoda olup biten, yaşlıların daha yaşlanması, gençlerin daha gençleşmesidir. Bir de bakmışsın, kaybedilemeyecek kadar kıymetli görülen yaşlıların bazılarına işten el çektirilir ve sonunda başladığın noktadan daha az tecrübelisindir.

"Neyse, bırakalım bunları. Yukarıda, gerçekten yüksekte olduğunu hayal et. 25.000 fitin üzerine çıktığında yukarısı farklı bir dünya gibidir. İlkin çok soğuktur ve tayyarenin idaresi farklıdır. Tayya-

re yavaşça yükselir, havanın çok ince olması, pervanelerin üzerinde çalışmaya elverişli olmaması ve denetim altında tutmaya çalışırken her şeyin az biraz elinden kayması nedeniyle yavaşça yükselir ve gökyüzünde savrulur. Ardından Perspex'in buğulanır ve çok iyi göremezsin.

"Çok fazla operasyona katılmamışsın, epeyce korkmuşsun ve yükseliyorsun. Güvenli olduğunu düşündüğün için doğruca güneşe yükseliyorsun. Güneş genellikle aşağıda göründüğünden çok daha parlak. Ellerini yüzünün üzerine doğru kaldırıyorsun, parmaklarını yavaşça açıyorsun ve parmaklarının arasından gözlerini kısarak bakıyorsun. Yükselmeye devam ediyorsun. Parmaklarının arasından gözünü güneşe dikiyorsun ve ona yaklaştıkça daha çok üşüdüğünü hissediyorsun. Bunun için kaygılanman gerekiyor ama umursamıyorsun. Umursamıyorsun, çünkü mutlusun.

"Mutluluğunun nedeni küçük bir oksijen sızıntısıdır. Bir şeylerin ters gidebileceğine dair bir şüphen yoktur. Tepkilerin yavaşlar, ama sen bunun normal olduğunu düşünürsün. Sonra, biraz halsiz düşersin, başını gerektiği kadar sağa sola çevirmezsin. Acı çekmezsin, üstüne üstlük artık soğuğu bile hissetmezsin. Artık kimseyi öldürmek istemezsin –tüm bu hisler oksijenle birlikte sızıp gider. *Mutlusundur.*

"Sonra iki şeyden biri gerçekleşir. Ya bir 109 ani bir patlama ve alev topuyla üzerine düşer ve her şey biter; temiz iş. Ya da hiçbir şey olmaz ve sen, ince, beyaz havanın içinden yükselmeyi, parmaklarının arasından gözünü ayırmadan güneşe bakmayı sürdürürsün, Perspex'inde buz olur, ama içerisi sıcaktır, tümüyle mutlusundur, kafanda hiçbir düşünce yoktur, ta ki önce elin ardından da başın önüne düşene dek ve perdeler... onları fark etmezsin bile."

Jean bu duruma makul bir cevap düşündü. Prosser siperde intihar etmek üzereyken "Yapma!" diye bağıramazdın. Bunun kulağa tümüyle cesurca ve hoş geldiğini, ki kesinlikle öyle geliyordu, söylemek olmazdı. Yalnızca bundan sonra onun söyleyeceklerini beklemeliydi.

"Kimi zaman yeniden uçmama izin vermemeleri gerektiğini düşünürüm. Bir gün bunu yapacağımı hayal edebiliyorum. Hapı yut-

tuğum zaman. Tabii ki denizin üzerinde yapılmalı, aksi takdirde birinin bahçesine inebilirsin. Onları Zafer için kazmaktan kurtarabilirsin."

"İşe yaramaz."

"Hayır, kesinlikle işe yaramaz."

"Ayrıca... ayrıca hapı yutmadın." Jean bunun nazikçe bir soru olmasını tasarlamıştı, oysa cümlenin yarısında paniğe kapılmış gibiydi ve bu yüzden ağzından dökülenler buyurgan ve kesindi. Cevap verirken Prosser'ın sesi sertleşmişti.

"Evet genç bayan, sen iyi bir dinleyicisin, öyle değil mi? Yine de önemli şeyi bilmiyorsun. En önemli şeyi bilmiyorsun."

"Hiç olmazsa bilmediğimi biliyorum," dedi Jean, neredeyse kendi de inanamadı söylediğine; Prosser da şaşırmış olmalı ki bir anda dilindeki acı geçti. Belli belirsiz bir düşteymişçesine devam etti.

"Orada, yukarıda her şey çok farklıdır; gerçekten. Demek istediğim benim kadar uçmuşsan eğer, bir anda tamamen bezginliğe düşebilirsin; yalnızca birkaç dakika içinde." Sanırım, bu sinirlerle ilgili bir şey. O kadar uzun bir süredir gerginsindir ki birazcık gevşediğinde sonsuzluk gibi gelir. Komik hikâyeler dinlemek istersen eğer, deniz uçağındaki arkadaşlardan bazılarıyla konuşmalısın."

Peki Jean komik hikâyeler dinlemek istiyor muydu? Kavonozlar veya kara hindiba hakkındaysa, istemiyordu, ama Prosser ona hayır deme fırsatı tanımadı.

"Benimkilerden biri Catalina Adaları üzerindeydi. Sürgit yirmi, yirmi iki saat görev yapabilirlerdi. Gece yarısı yukarıda, kahvaltı, sabahın ikisinde havalanmak, gece sekiz veya dokuzdan önce geri dönmemek. Aralıksız saatlerce aynı denizin üzerinde uçmak: İşte böyle bir şey. Uçağı kullanmazsın bile; çoğunlukla idare George'a bırakılır. Yalnızca gözlerin denizin üzerinde sabit, denizaltıları tarar ve bir sonraki kahve molasını beklersin. Tam bu sırada gözlerin sana oyunlar oynamaya başlar. Benimkilerden biri bir keresinde bana Atlas Okyanusu'ndayken, pek bir şeyin olmadığı bir anda birdenbire kolu geriye doğru çektiğini söylemişti. Önünde bir dağ olduğunu zannetmiş."

"Belki dağa benzeyen bulutlardan birisiydi."

"Hayır. İyice bitkin düştükten ve diğerleri onu kahve molasını rezil ettiği için kalayladıktan sonra bir güzel etrafa bakınmış. Hiçbir şey, gökyüzünde tek bir bulut bile yokmuş, hava tamamen açıkmış... Sonra konuştuğum diğer bir adamın anlattığı daha da tuhaftı. Bil bakalım ne dedi? İrlanda'nın dört yüz elli mil batı sahilinde uçarken aşağıya bakıyor, bir de ne görsün. Bir pazar öğleden sonrasında olduğu gibi motosikletin üzerinde adamın biri gidiyor."

"Havada mı?"

"Tabii ki değil. Saçmalama. Havada motosiklet kullanamazsın. Hayır, trafik kurallarına uyuyormuş ve dalgaların tepesinde dosdoğru ilerliyormuş. Gözlükleri, uzun deri eldivenleri varmış, arkadan egzoz dumanı çıkıyormuş. Larry kadar mutlu görünüyormuş."

Jean kıkırdadı. "Suyun üzerinde gidiyormuş. İsa gibi."

"Rica ederim, alakası yok," dedi Prosser canı sıkkın bir biçimde. "Bu şekilde düşünmeye yatkın değilim, yine de bununla ilgilenecek olanların önünde saygısızlık etme."

"Özür dilerim."

"Kabul edildi."

***

"Kimsiniz?"

"Polisim."

"Sahi mi?"

"Evet."

"Yok canım? Hiç polise benzemiyorsunuz."

"Kendimizi gizlemek konusunda usta olmalıyız, bayan."

"Ama kendinizi çok iyi gizlediğinizde kimse sizin polis olduğunuzu anlayamaz."

"Her zaman anlayabilir."

"Nasıl?"

"Biraz yakına gelin de size göstereyim."

Adam, üzerinde yarısını kaplayan gündoğumu motifinin oyulduğu kreozotlu giriş kapısında dikiliyordu; Jean ise çamaşır için

yola koyulmuş, şose yolun ortasında duruyordu. Koca kafalı, bir okul çocuğununkini andıran bir boynu olan uzun boylu bir adamdı; Jean'in karşısında hantalca dikiliyordu, kahverengi balıksırtı paltosu neredeyse ayak bileklerine dek uzanıyordu.

Aşağıyı işaret ederek "Ayaklar" dedi. Jean baktı. Hayır, kocaman aynasız ayaklarından değildi; aslında oldukça küçük sayılırlardı. Yine de ayaklarında bir hayli komik olan bir şey vardı... Ters miydiler? Tabii ya, buydu; her iki ayak da dışarıya doğruydu.

Jean "Ayakkabılarınızı ters mi giydiniz?" diye sordu biraz aleni biçimde.

"Kesinlikle değil, bayan. Bütün polislerin ayakları böyledir. Yönetmelikte yazar." Jean neredeyse ona inanıyordu. Sanki nemli mahzenlerden bahsediyormuş gibi bir ses tonuyla, "Bazı acemiler *ameliyat* olmak zorunadır," diye ekledi. Artık inandırıcılığı kalmamıştı. Jean güldü, ardından adam her şeyi içine alırmış gibi görünen paltosunun altından üst üste attığı bacaklarını abartılı bir şekilde çözdüğünde ve uygun biçimde düzelttiğinde bir kez daha güldü.

"Beni tutuklamaya mı geldiniz?"

"Karartma için buradayım."

Jean geriye dönüp baktığında bunun, insanın evleneceği adamla tanışmasının tuhaf bir yolu olduğunu düşündü. Yine de diğerlerininkinden daha tuhaf olmadığını varsaydı. Diğerleriyle mukayese edildiğinde neredeyse epeyce umut vericiydi.

Adam karartma için bir kez daha uğradı. Üçüncüsünde tesadüfen oradan geçiyordu.

"Pub'a dans etmeye, kafeye, yürüyüşe gitmeyi, arabayla gezmeyi, annem ve babamla tanışmayı ister misiniz?"

Jean güldü. "Sanırım bunlardan biri annem için uygun olur."

Biri öyleydi; buluşmada karar kıldılar. Jean adamın gözlerinin koyu kahverengi olduğunu, uzun boylu ve hareketlerinin önceden tahmin edilemez olduğunu, ama en çok, uzun boylu olduğunu keşfetti. O da Jean'in ikircikli, güvenilir ve işi paparaya vardıracak denli içi dışında biri olduğu kanısına vardı.

Yumuşak ve acımsı bir karışım olan birasından aldığı ilk yudumdan sonra "İçine şeker koyamaz mısın?" diye sordu Jean.

"Özür dilerim," diye yanıtladı. "Tamamen unutmuşum. İstemezsen sana başka bir şey alayım." Bir sonraki sefer ona yumuşak ve acımsı karışımlı bir bira daha söyledikten sonra kâğıttan bir külah verdi. Jean şekeri içine boşalttı ve bira köpürüp de bardaktan taşınca çığlığı bastı; bira üzerine doğru akarken taburesinden sıçradı.

"Her zaman işe yarar, değil mi bayım?" dedi barı paspaslayan pub sahibi. Michael güldü. Jean mahcup oldu. Onun aptal olduğunu düşünmüştü değil mi? Pub'ı işleten adam kesinlikle onun aptal olduğunu düşünmüştü.

"Lindbergh'in Atlas Okyanusu'nu geçerken yanına kaç tane sandviç aldığını biliyor musun?"

Michael sorudan olduğu kadar sesin otoriter tonundan hayrete düştü. Bu, belki de bir bilmeceydi? Öyle olmalıydı; o halde sorumlu biri gibi cevapladı: "Bilmiyorum. Lindbergh Atlas Okyanusu'nu geçerken yanına kaç tane sandviç *aldı*?"

Jean "Beş," diye cevapladı üzerine basa basa. "Ama yalnızca bir buçuk sandviç yedi."

"Yaa!" Michael'ın düşünebildiği tek cevap buydu.

"Sence neden yalnızca bir buçuk sandviç yedi?" diye sordu Jean.

Öyle ya da böyle bir bilmeceydi herhalde. "Bilmiyorum. Neden yalnızca bir buçuk sandviç *yedi*?"

"Bilmiyorum."

"Yaa!"

Jean hayal kırıklığına uğramış biçimde, "Bilebileceğini düşünmüştüm," dedi.

"Bir buçuk sandviç yedi, çünkü ABC'den geliyorlardı ve bayattılar." İkisi de güldü; sohbetin hepten heba olmadığını göstermek istercesine, daha çok minnet duygusuyla güldüler.

Çok kısa süre içinde, Jean Michael'ı sevdiğini zannetti. Seviyor olmalıydı, öyle değil mi? Sürekli onu düşündü; yatağına uzandı ve her türlü fantezinin hayalini kurdu; önceleri zannettiği gibi kocaman değil de toparlak, ilginç ve aklıselim görünüp onu etkileyen yüzüne ve karakter belirtisi saydığı, yanaklarında pare pare yanan kırmızılıklara bakmak hoşuna gitti; onu gücendirmekten azıcık

korkuyordu ve onun kendisine göz kulak olabilecek türde biri olduğuna kanaat getirmişti. Bu aşk değilse neydi?

Bir akşam Michael, berrak ve durgun gökyüzünün, tek bir bulutun ve tayyarenin olmadığı gökyüzünün altında Jean'i evine bırakıyordu. Michael sanki kendi kendine söylüyormuşçasına, duygulu aşk şarkıları söyleyen, dünya çapında bir şarkıcının yersiz Amerikan aksanıyla hafif hafif şarkı söylüyordu:

Yazı, evleniyoruz, tatlım
Tura, gemiyle çıkıyoruz seyahate.
Yazı, deyin havadisi ahaliye...

Sonra sadece ezgiyi mırıldandı ve Jean yinelenen sözcükleri hayalinde canlandırdı. İçeri kaçmadan önce Jean'in Michael'ın ceketinin klâpasına sıkıca abandığı yer olan, üzerinde ahşap gündoğumu figürünün olduğu kreozotlu kapının önüne geri gelene dek olup biten buydu. Jean, bunun da Leslie Dayı'nın muzipliklerinden birisi kadar berbat bir şaka olabileceğini düşündü. Hatırlayabilirmiş gibi kendi kendine ezgiyi mırıldandı, ama nafile, kesinlikle mükemmel bir ezgiydi.

Ertesi akşam dar sokakta aynı yere vardıklarında ve gökyüzü müşfikliğini ispatladığında, Jean neredeyse nefes nefeseydi. Michael adımlarını yavaşlatmadan hikâyesine kaldığı yerden devam etti:

Yazı, altı çocuğumuz var,
Tura, bir kedimiz var,
Yazı, anlarsın ya...

Jean ne diyeceğini bilemedi. Doğru düzgün düşünemiyordu bile.

"Michael, sana sormam gereken bir şey var."

"Evet?" İkisi de sustu.

"O gün çıkageldiğinde... bizim karartmamızda bir sorun yoktu, öyle değil mi?"

"Hayır."

"Ben de öyle düşünmüştüm. Ve sonra bana polislerin ayakları hakkında o önemsiz yalanı söyledin."

"Hem suçlu hem güçlü."

"*Ve* bana biraya şeker atmadığını söylemedin."

"Hayır, bayan."

"Madem öyle neden senin gibi biriyle evleneyim?"

Jean sustu. Michael verecek bir cevap düşünürken Jean'in koluna girdi. "Eğer evine gelip 'karartma perdelerinizin mükemmel olduğunu ve bu arada eğer kontrol etmek isterseniz ayaklarımın düz olduğunu belirtmek isterim' demiş olsaydım bir daha yüzüme bakmazdın."

"Bakmayabilirdim." Michael ona sarıldı. "İşleri yoluna koyarken sormak istediğim bir şey daha var." Michael onu öpmeye hazırlanıyormuş gibi hafiften öne doğru kımıldadı, ama Jean azimle devam etti. Bu çocukluğa ait sorulardan biriydi yalnızca ama yetişkin hayatı başlamadan önce her şeyi halletmeleri gerektiğini belli belirsizce hissediyordu. "Neden vizon hayata bağlıdır?"

"Bu da bir başka bilmece mi?"

"Hayır. Yalnızca bilmek istiyorum."

"Neden vizon hayat doludur? Amma da komik bir soru."

Yürümeye devam ettiler, Michael Jean'in henüz öpülmek istemediğini düşündü. "Vizonlar çirkin, saldırgan küçük yaratıklardır," derken cevabından tam olarak hoşnut değildi.

"Bu sebeple mi hayata bağlılar?"

"Büyük olasılıkla. Çirkin, saldırgan küçük şeyler genellikle heyecansız büyük işlerden çok kendi hayatları için mücadele ederler."

"Hımm." Tam olarak Jean'in beklediği cevap olduğu söylenemezdi. Daha net bir cevap ummuştu. Yine de şu an için idare ederdi. Yürümeye devam ettiler. Işık serpintisi, başıboş akşam bulutlarıyla yüksek ve dingin gökyüzüne bakarlarken Jean sordu:

"Pekâlâ, ne zaman evleniyoruz?"

Michael gülümsedi, başını salladı ve sessizce melodiyi mırıldandı.

Michael'ı sevmek doğru bir şey olmalıydı. Öyle olmasaydı bile onu sevmeliydi. Onu sevmese bile onunla evlenmeliydi. Hayır, hayır, tabii ki onu seviyordu ve tabii ki bu doğru bir şeydi. Soru ne olursa olsun, cevap Michael'dı.

Jean'in çok taliplisi olmamıştı, ama aldırmıyordu. Talipli öyle aptal bir sözcüktü ki talipli erkekler de bu sözcük kadar aptal olmalıydı. "Talip olmak." Bu lafı bir yerlerde duymuş veya okumuştu ve her defasında talipliler dendiğinde neyin yanlış olduğunu ona hatırlatıyordu. Onlara talipli denmesinin nedeni her zaman takım elbiselerini ütülemeleri miydi?* Giyim kuşamına özen gösteren erkekleri severdi ama dalavereci olmaları hoşuna gitmezdi.

Tanıdığı erkekleri mukayese etmek üzere kafasında bir sıraya soktu. Belki erkekler talipliler ve kocalar olarak ikiye ayrılabilirdi. Leslie ve Tommy Prosser muhtemelen talipli olmak konusunda iyi olabilirlerdi, ama onlarla evlenmek hata olurdu. Birazcık havaiydiler ve onların dünya hakkındaki izahatlarına güven olmazdı. Öte yandan Baba ve Michael büyük olasılıkla kocalık konusunda iyiydiler; dalavericiye benzemiyorlardı ve ayakları yere basıyordu. Evet, bu duruma bakmanın bir başka yoluydu: Ayakları yere basan erkekler ve akılları bir karış havada olan erkekler. İlk tanıştıklarında Michael onun dikkatini ayaklarına çekmişti; ters yöne bakıyor olabilirlerdi, gelgelelim yere sağlam basıyorlardı.

Tanıdığı bu dört erkek, bu yeni kriterler ışığında değerlendirilerek benzer biçimde ayrılıyordu. Aniden kendisini Tommy Prosser'ı öperken tasavvur etti ve Prosser'ın bıyığını düşünmek ürpermesine neden oldu: Bir defasında diş fırçasıyla bir deneme yapmıştı ve en canlı korkuları pekişmişti. Michael içlerinde en uzun boylu olanıydı ve annesinin daima büyük paye verdiği bir söz olan Terfi İhtimali vardı. Jean Michael'ın, her şeyi içine alacakmış gibi duran paltosunun içinde birazcık pejmürde olduğunu kabul ediyordu, ama olsun, savaştan sonra onu şıklaştırabilirdi. Kadınların evlilikte yaptığı da bu değil miydi? Erkekleri zaaflarından ve ahlâksızlıktan kurtarmak. Evet, diye düşündü, gülümserken: *Onun* takım elbisesini ütüleyeceğim.

İşte buydu. Bu aşk değilse, neydi aşk? Peki ya onu seviyor muydu? Şüphesiz. Her iyi geceler öpücüğü sırasında Michael bunu söy-

* İngilizcede suitor sözcüğü talipli anlamına gelirken, press somebody's suit talip olmak anlamına gelir, öte yandan suit sözcüğü aynı zamanda takım elbise ve press ütülemek anlamı taşır. Yazar sözcük oyunu yapmaktadır. (ç.n.)

lüyordu. Baba her zaman bir polise güvenilebileceğini söylerdi.

Michael'ın tepesini attıran tek bir konu vardı: Tommy Prosser. Bu belki de Jean'in hatasıydı. Daha ziyade Tommy hakkında konuşuyordu, ama bu doğal bir şeydi, öyle değil mi? Jean bütün gün evdeydi; Tommy de zaman zaman ortalıkta oluyordu ve Michael onu almaya geldiğinde, neler yaptığını sorduğunda, ne yapalım ki ocak ızgarasını karartmaktan veya çamaşır asmaktan bahsetmek ilginç olmazdı, öyle değil mi? Onun için Jean de Tommy Prosser'ın anlattıklarından söz ediyordu. Bir defasında ona Tehlike Geçti sandviçini bilip bilmediğini sordu.

"Bana her zaman sandviçleri soruyorsun," diye cevapladı Michael. "*Sandviçler*."

"İçinde kara hindiba var."

"Kulağa iğrenç geliyor."

"Pek güzel değildi."

"Sinsi bir adam, onda sevmediğim şey bu. İnsanın gözlerine bakmıyor. Daima kafasını çeviriyor. Ben gözlerinin içine bakan erkekleri severim."

"Senin kadar uzun boylu değil."

"Bununla ne alakası var, şapşal?"

"Şey, belki de bu yüzden gözlerinin içine bakmıyordur."

"Bununla hiçbir alakası yok."

Ne yapalım. Her ne kadar karı koca arasında sır olmaması gerekiyorsa da Prosser'ın kızağa çekildiğini Michael'a söylememek muhtemelen iyi bir fikirdi. Jean ona Gündoğumu Prosser dendiğini de söylemedi.

Jean, Michael hakkında konuştuğunda Prosser'ın tepesi atmıyordu, yine de her zaman onun heyecanını paylaştığı söylenemezdi.

Prosser'ın standart cevabı, "idare eder" idi.

"Sence de iyi bir fikir, öyle değil mi, Tommy?"

"Yeterince, genç bayan. Sana şu kadarını söyleyeyim, iyi bir alışveriş yaptı."

"Ama sen evli değil misin? Mutlu değil misin?"

"Anlayacak kadar uzun süredir evde değilim."

"Bence de. Yine de Michael'dan hoşlanıyorsun, değil mi?"

"İdare eder. Onunla evlenen ben değilim."

"Uzun boylu değil mi?"

"Yeterince uzun."

"Onun mükemmel bir koca olacağını düşünmüyor musun?"

"Bir defa yanman gerekiyor. Yalnızca ikinci defa yanmamaya çalış." Jean bu sözü tam olarak anlayamadı, gelgelelim bu konuda Tommy Prosser'a epeyce gücendi.

***

Kasabanın diğerlerine nazaran daha canlı, daha modern kadınlarından olan Bayan Barrett herkesin dışarıda olduğu bir gün Jean'i ziyaret etti ve ona küçük bir paket verdi. Bütün söylediği, "*Benim* artık ona ihtiyacım kalmadı, hayatım" idi. Daha sonra, Jean yatağında genç çiftlere öğütler kitabının kestane rengi kumaş şeridini çözdü. Kitabın ilk sayfasında yazarın önceki çalışmalarının bir listesi vardı: *Kireçli Bitkiler* (iki bölüm), *Antik Çağ Bitkileri, Bitki Yaşam Üzerine Çalışma, Japonya'dan Bir Günce*, üç perdelik bir oyun olan *Devekuşlarımız* ve Seksoloji başlığı altında onlarca kitap. İçlerinden birinin başlığı *İlk Beş Bin* idi. *Neyin* ilk beş bini?

Jean'in kitabı nasıl okuyacağı ve hatta bunu yapıp yapmaması konusunda şüpheleri vardı. Böyle şeyleri Michael'dan öğrenmesi daha iyi olmaz mıydı? Michael'ın bunların çoğunu biliyor olması gerekiyordu öyle değil mi? Yoksa bilmiyor muydu? Bu daha önce üzerinde konuştukları bir alan değildi. Erkeklerin bilmesi ve kadınların nasıl olup da onların bilebildiğine aldırmamaları gerekiyordu. Jean aldırmadı: Michael'ın onunla tanışmadan önceki hayatı hakkında kaygılanmak aptalcaydı. Zaten çok geçmişte kalmış bir şeydi – hepsi savaştan önce olmuştu. *Fahişe* sözcüğü, kapıdan giren bir vampir gibi sinsice aklına düştü. Erkekler evlenmeden önce hayvani arzularını savuşturmak için fahişelere giderdi. Öyle değil mi? Sen de Londra'ya, fahişelere gitmek zorunda kaldın mı? Jean öyle olduğu kanısına vardı. Ona göre Londra seksle ilgili çoğu tatsız şeyin yaşandığı yerdi.

İlk gece Uyku, Çocuklar, Toplum ve Notlar bölümlerini geçip,

kitabın sayfalarını üstünkörü karıştırdı. Bu yaptığı esasen okumak sayılmazdı. Öyle bile olsa, söz öbekleri sayfalardan dökülüyor ve pazen geceliğinin üzerine birer diken gibi saplanıyorlardı. Bazıları onu güldürürken, bazıları da vesveseye düşürüyordu. *Kalkmış* sözcüğü de *kriz* gibi sürekli gözünün önüne geliyordu; her ikisi de kulağına hoş gelmiyordu. Okudukları arasında *sertleşmiş* vardı; *ıslanmış*, bir kez daha *kalkmış; inmiş, küçülüp sarkmış* (ıyy!); *organların göreli biçim ve pozisyonlarının uyumsuzluğu*; *erkeğin salgılarının kısmi soğurulması; döl yatağındaki tıkanıklık.*

Kitabın arka kapağında yazarın "İlk kez 14 Kasım 1923 tarihinde Royal Court Theatre'da sahnelenen" *Devekuşlarımız* adlı oyununun reklamı vardı. *Punch* oyunun, "baştan sona nükte ve ironiyle dolu, takdire şayan yorumlandığı"nı söylerken, *Sunday Times* onun "en baştaki heyecanı sonuna dek canlı tuttuğunu" yazmıştı. Jean kendisini kıkırdarken yakaladı ve bir anda kendisine hayret etti. Ne mene pislik bir kafaydı. Yine de okuduğu diğer eleştiriyi hatırlayınca bir kez daha kıkırdamaktan kendini alamadı: "Takdire şayan derecede şaşaalı."*

Jean Michael'a Bayan Barnet'in bu kitabı kendisine verdiğini söyledi. Michael bakışlarını kaçırırken, "İyi numara" dedi. "Ben de bütün bunları merak ediyordum."

Jane ona fahişeleri sormayı düşündü, ama tam yolun Michael'ın şarkı mırıldandığı kısmına yaklaşıyorlardı ki bunun iyi bir zaman olmadığına karar verdi. Buna karşın Michael kesinlikle onun kitabı okumasının iyi bir fikir olduğunu düşünüyordu; böylece Jean o gece daha bilinçli bir şekilde kitaba geri döndü. *Cinsel* sözcüğünün diğer sözcüklerle nasıl bir birliktelik içinde olduğunu görünce hayrete kapıldı: *Cinsel çekim, cinsel cehalet, cinsel eğilim, cinsel hayat, cinsel işlev.*

Elinden gelen tüm gayreti göstermesine karşın söylenenlerin çoğunu anlayamadı. Yazarın sade ve anlaşılır yazdığı konusundaki büyük iddiasına rağmen Jean neredeyse okumaya başlar başlamaz kitabın içinde kayboldu. Okuduğu, *ruh yapıları* ve bir de üzerine

* turgid; şaşaalı, tumturaklı anlamına geldiği gibi, şişmiş, şişkin anlamını da içeriyor. Yazar sözcük oyunu yapıyor. (ç.n.)

pek kafa yormak istemediği *dolgunun içindeki gedik*'ti. *Morfolofik anlamda klitoris erkeğin penisine tekabül eder.* Bu ne anlama geliyor olabilirdi? Üstelik bunların arasında fazla komik bir şey de yoktu. Olsa olsa komik sayılabilecek şöyle bir şey vardı: *Aragon Kraliçesi meşru evliliklerde günde altı defanın münasip bir kural olduğuna dair buyruk verdi. Buna mütenasip, anormal derecede cinsel isteği olan bir kadın bugün büyük olasılıkla yorgunluktan bitap düşme yoluyla bir dizi erkeği öldürmeyi başarabilir.*

Üstelik zorlanmadan anlayabildiği bölümler de onun tecrübesine uyuyor gibi görünmüyordu. *Huzur dolu, romantik bir cilveleşme olasılığı*, diyordu kitap, *günümüzde metroları ve sinema salonlarıyla bir şehirde, biberiye ve lavantanın çekiciliğinin, tutkunun yavaşça ve alttan altta karşılıklı kabarışının tatlı bir vesilesi olabildiği korular ve bahçelerde olduğundan daha azdır.* Evet savaş zamanıydı, fakat Michael ve o pekâlâ Michael'ın ona sunduğu lavantanın çekiciliği için şehirde yaşayabilirlerdi. O anda, lavantanın civarda yetişebileceği yerler aklına gelmedi. Neden önerilen şeyler otlardı? Çiçeklerin nesi vardı?

Bir de Âdet Düzeni başlığı altında, kadının ay içinde gidip gelen isteğini gösteren bir tür grafik vardı. Birinde, Sağlıklı Kadınlardaki Normal İstek Eğrisi'ni, ikincisinde Aşırı Yorgunluk ve Fazla Çalışmaya maruz kalan Kadınlardaki Zayıf ve Geçici Kabarmayı gösteren iki tablo vardı. İkinci tablonun altında, Potansiyel İsteğin Düzeyi bir su kaynağındaki ping-pong topu gibi aniden yükselip iniyordu. Altındaki yazıda şöyle açıklıyordu: "Alp dağları havası almadan evvel ve alırken konunun canlandırılması."

Nihayet, Tevazu ve Romantizm. Aşk başlıklı bölümdeki nasihati fark etti. *Her zaman kaçan olun düşük seviyeli olandan, ıvır zıvırdan, adi olandan kaçın. Buluşmanızda haz olduğu sürece kocanızın olabildiğince size yakınlaşmasına izin verin. Karı koca paylaştıkları odayı ayırmak üzere gerektiğinde çekilebilecek bir perde temin etmek hususunda başarısız olurlarsa, mali durum elverdiği ölçüde yatak odalarını ayırmaları iyi olur.*

Michael'ı bir sonraki görüşünde ona üç sorusu vardı.

"*Morfolojik anlamda* ne demek?"

"Boş ver. Sandviçlerle mi ilgili?"

"Hiç dışarıya çıkıp, lavanta ve biberiye aramak istediğin oldu mu?"

Michael biraz daha ciddi bir yüz ifadesiyle ona şöyle bir baktı. "Rüzgâr Colney Hatch'ten falan mı esiyor?"

"Ayrı odalarımız olabilir mi?"

"Bunun için daha çok erken değil mi? Sevgilim, sana parmağımın ucuyla bile dokunmadım henüz."

"Ama farkında olmaksızın ormanlık alanda Diana'nın üzerine abanma hayalleri kuran avcı olman gerek."

"Lavanta ve biberiye toplarken mi?"

"Herhalde."

"O halde gidip kendime kısa pantolon alayım." Birlikte güldüler ve Michael, "Ne olursa olsun, çitin önünde Jean varken neden ormanlık alandaki Diana'yı isteyeyim ki?" diye ekledi.

O gece Jean kitabı elinden bıraktı. Düpedüz saçmalıktı. Üç gün sonra Michael kayıtsızca, "Ha, bu arada senin için bir randevu aldım," dedi.

"Kimden?"

"Londra'da. Hoş birine benziyor. Öyle söylüyorlar."

"Dişçi mi?"

"Hayır." Michael gözlerini kaçırdı. "Seni... şöyle bir inceleyecek."

"İncelenmeye ihtiyacım mı var?" Jean gücenmekten ziyade şaşırmıştı. Herhalde herkesin incelenmesi gerekiyordu. "Kusurlu çıkarsam beni geri mi göndereceksin?"

"Hayır, hayır, tabii ki göndermeyeceğim, sevgilim." Elini tuttu. "Bu sadece... kadınların yapmaları gereken bir şey. Demek istediğim, bugünlerde böyle yapıyorlar."

Jean, oldukça ters bir şekilde, "İncelenmek üzere hiç kimsenin Londra'ya gönderildiğini duymamıştım," dedi. Taşra insanları demiryolundan önce ne yapıyordu?

"Ah, sevgilim, bu aynı şey değil, aynı şey değil. Bu... bebek gibi şeyler."

Şimdi gözlerini kaçırma sırası Jean'deydi. Eyvah, diye

düşündü. Bu erkeklerin sorumluluğunda olan bir şey değil miydi? Kitapta anlatılmak istenen *sorumluluk* bu değil miydi? Birden diğer sözcükleri hatırladı; *kalkık, araya sokulan nifak* ve *kayganlaşmış*. Bu işin tamamı berbat bir düşünce gibi geldi.

"Sadece arkadaş olamaz mıyız?" diye sordu.

"*Şimdi* arkadaşız. İşte bu yüzden evleniyoruz. Evlendiğimizde hâlâ arkadaş olacağız; ama... evli olacağız. İşte böyle bir şey."

"Anlıyorum." Aslında anladığı yoktu. Kendini mutsuz hissetti.

"Eğer kusurlu çıkarsam Alp Dağları havası almam için beni götürecek misin?" diye sordu.

"Er Hitler izin verir vermez," diye söz verdi Michael. "Er Hitler izin verir vermez."

Jean, Doktor Headley muhteşem bir dişçi olabilirmiş, diye düşündü. Geleceği parlak, profesyonel, bilgilendirici, anlaşılır, dostane ve kesinlikle korkutucuydu. Takımının üzerine giydiği önden açık beyaz önlüğü pekâlâ bir üniforma olabilirdi. Jean'i kanepeye oturttu ve Blitz hakkındaki küçük bir sohbetle onu rahatlattı. Birdenbire "İncelenmeye geldim" diyen Jean'e bu ters bir yol gibi göründü.

"Elbette onun için geldin. İncelemeyi bugün ve provayı haftaya yapacağız. Çoğu kızın aceleye gelmekten hoşlanmadığı görüşündeyim."

"Anlıyorum." Hangi provadan söz ediyor? Aman Tanrım.

Doktor Headley sonrasında, Jean ve Michael hakkında, bazıları bir hayli ayrıntılı olan sorular sordu.

"Cinsel edim hakkında neler biliyorsun? Dürüstçe anlat bana." Jean kestane renginde kumaş şeridi olan kitaptan, en baştaki heyecanı sonuna dek canlı tutan, devekuşlarıyla ilgili oyunun da yazarı olan kadından söz etti. "Mükemmel. Demek ki şimdiden çoğunu biliyor olmalısın. Her zaman elinin altında okuyacak bir şeyler bulundurmak en iyisidir. Öyleyse cinsel edim hakkında ne düşünüyorsun; demek istediğim, genel olarak?"

Jean artık kendine daha fazla güveniyordu. Doktor Headley'i şaşırtabilecek hiçbir şey yoktu. Saçları yüzünden ötelenmiş ve derli toplu, ama bir tarafa meyletmiş bir topuzun içinde istiflenmişti;

Jean'e yuvarlak ekmekleri hatırlattı.

"Bence komik bir şey."

"Komik mi? Tuhaf demek istiyorsun herhalde. Evet, en başta öyle olabilir, fakat zamanla alışıyorsun."

"Hayır, komik. Komik. Ha! Ha! Komik. Ha! Ha!" *Kalkık*, diye düşündü; *dolgunun içindeki gedik*; *lavanta, Aragon Kraliçesi.* Jean kıkır kıkır güldü.

"Bak kızım, her şey olabilir, ama komik asla." Eyvah. "Kesinlikle ciddi bir şeydir. Güzeldir, karmaşık da olabilir, ama *komik değildir.* Anlıyor musun?" Jean başını salladı, kırdığı pot yüzünden kızarırken bile hâlâ tamamen ikna olmuş değildi. "Şimdi şu perdenin arkasına geçiver ve eteğinle külotunu çıkart."

Yola gelen Jean söyleneni yaptı. Ayakkabılarını ne yapacağını bilemedi. Onlar da giysiden mi sayılıyordu? Yeniden giymeli miydi? Heyhat. Cinselliğin komik olduğunu asla söylememeliydi. Elbette öyle olmayabilirdi de. Belki Âdet düzeni onu şaşırtabilirdi, belki de Alp Dağları'nın havasına ihtiyacı yoktu. Aksi için uğraştıysa da, Michael'ın penisini düşünmeden edemiyordu. Henüz tahayyül etmek zorunda olduğu şeyin kendisi değil, onun düşüncesiydi. Bedenlerini birleştirecek olan şey – cinsel organ.

Perdenin arkasından dışarı çıktı. Uzanması söylendi ve sonra... Aman Allahım. Yaban atları, diye düşündü. Sessizlik korkunçtu. Jean kendi kendine alçak perdeden mırıldanmaya başladı. "Yazı, evleniyoruz, tatlım..." Sonra mahcup bir halde sustu. Doktor Headley, ezgi doğru olsa bile büyük olasılıkla mırıldanmayı tasvip etmiyordu.

"Bu birazcık soğuk gelebilir." Jean cesaretini topladı. Mırıldanarak gösterdiği kendini bilmezlik yüzünden ceza olarak soğuk suyla mı ıslatılacaktı? Fakat olamaz: sadece... Alt tarafındakileri düşünmekten vazgeçti. Sıkı sıkıya çekilmiş karartma perdeleri gibi gözlerini sıkıca yumdu, yine de aradan dışarıdaki hayatın kızıllığı sızıyordu. Siyah ve kırmızı, savaşın rengi: Tommy Prosser'ın savaşının rengi. Kapkara gecede, başlığı arkada, kara Hurricane'iyle uçan Tommy Prosser'ın yüzünü ve ellerini gösterge panelinin kızıllığı hafiften aydınlatıyor. Kara Hurrican'i içinde Tommy Prosser'ın

gözleri geri dönmekte olan bombardıman uçaklarının kırmızı egzoz dumanlarını arıyor. Siyah ve kırmızı...

"Güzel, çocuk odası iyi durumda ve oyun odasında bir sorun yok," dedi Doktor Headley ansızın.

"Ah, iyi." Doktor neden bahsediyordu?

Doktor Headley bir çekmeceyi açtı ve içinden, üzerlerinde rakamların yazılı olduğu yuvarlak kutular çıkardı. Daha büyükçe olan iki kutuyu bir kenara koyarken, neşeli bir tavırla "Civcivleri ürkütmemek lazım," dedi ve üçüncü kutuyu açtı. Kutunun kapağını çevirerek açarken ince bir duman tabakası halinde Fransız kireç taşı havalandı. "Şimdi sana bu şeyin yöntemini göstereceğim ve sen de gelecek hafta kendi başına deneyebileceksin."

Doktor Headley diyaframı çıkardı ve üzerindeki kireç taşına hafifçe vurdu. "Görüyorsun ya çok basit. Şurada yayı var." Jean incecik sekiz rakamına doğru diyaframı bastırdı. "Doğru bir şekilde yerleştirirsen esnek, dayanıklı ve tamamen güvenlidir, denesene."

Jean diyaframı eline aldı. Kocaman görünüyordu. Nereye giriyordu? Belki de, cinsel organı bir nevi çadır yaygısı gibi sarıp sarmalıyor ve iple onu dövüyordunuz. Çekine çekine nesnenin kenarlarından bastırdı. Direnç gösteriyor gibiydi. Derken onu önünde duran kayıt defteri üzerine boylu boyunca bıraktı ve yeniden denedi. Yay boyun eğdi ve bir kat siyah kauçuk şişerek avcunun içine geldi. Çığlığı bastı.

"Yakında alışırsın." Jean bundan şüpheliydi. Michael için her şeyi, elbette; ama sadece arkadaş olamazlar mıydı? "İşte bu da kayganlaştırıcı krem." Ansızın Doktor Headley eline bir tüp aldı. Aman Tanrım! *Kendiliğinden ıslanmaya, kayganlaşmaya* ne olmuştu?

"Ne olur... bu... gerekli mi?"

Doktor Headley cevap vermeye dahi zahmet etmeden gevrek gevrek güldü.

"Komik değil dediğinizi zannetmiştim." Jean görmesi için ayartıldığı bu kadına kızgındı.

"Hayır, ona gülmüyordum. Sana gülüyordum. Siz kızlar her zaman ne yardan ne serden geçersiniz; hep zevk olsun ama hiç sorumluluk olmasın." *Sorumluluk* der demez diyaframın kenarına

biraz krem sürmeye koyuldu, aynı eylemi kauçuğun merkezindeki yumuşak ağ için de tekrarladı. Kısa bir gösteriydi, sonrasında Jean'e verdi. "Hayır, kuvvetlice kavramalısın, seni ısırmaz. Olmuyor, daha kuvvetli. Başparmak ve öteki parmaklar, başparmak ve ötekiler. Eldiven kuklalardan hiç oynatmadın mı?"

Kontrolden çıkıp da fışkırmadan önce Jean onu elinden bıraktı. Kesinlikle bugünlük bu kadar yeterdi.

Jean, Paddington'da trenini beklerken üzerinde büyücek bir saat suretinin olduğu ağır, yeşile boyanmış bir makine gördü. Saati gösteren rakamların olması gereken yerde alfabenin harfleri bulunuyordu. Büyük, metal göstergeyi çeviriyordunuz ve bir peniye ince bir metal şerit üzerinde on beş harf basılı olarak karşınıza çıkıyordu. Yontulmuş emaye tabaka bu yolla arkadaşınıza mesaj göndermek isteyebileceğinizi belirtiyordu. Jean gönderilecek bir mesajının olmadığını düşündü. Kendine acıyacak kadar bile güveni yoktu; hissettiği salt kimsesizlikti. Güç bela metal göstergeyi harflerin arasında dolaştırdı, kola bastı ve önce JEAN akabinde SERJEANT yazdı. Üç harflik yer kaldı. Babası, muhtemelen böyle bir harcamayı şımarıklık olarak görürdü, ama yine de parasının karşılığını almasını isterdi. Ad, mevki ve telefon; kısa anlatım buydu, değil mi? Jean'in ne mevkisi ne de telefonu vardı. Biraz düşündükten sonra xxx yazdı, makinenin yanından ince şeridi çekip aldı ve çantasının içine koydu.

***

Jean, oldukça muğlak biçimde, geçen sene Tommy Prosser'ın başına belirgin ve tanımlanabilir bir şeyin gelmiş olmasının çok mümkün olduğuna inandı. Bir zamanlar cesur bir Hurricane pilotuyken, şimdi uçması yasaklanmıştı, öfkeliydi ve korkuyordu. Jean'in tek yapması gereken, korkunun kaynağını tespit etmek, gerçekleşmiş olan o korkunç, ürkütücü kaza hakkında konuşmasını sağlamaktı; böylece o da düzelecekti. Jean'in psikoanalitik yöntemden enikonu anladığı buydu.

Bir öğleden sonra Jean, önünde asker gibi sıralanmış çatallar ve bir Silvo konserve kutusu ile birlikte mutfak masasında oturuyordu. Prosser her zamankinden daha çok kavgaya hazır görünüyordu. Mons* veya Ypress'ten** bahsedermiş gibi 1940 yılından konuşmaya koyuldu, sanki onun başından geçmemiş, uzak bir şeymiş gibi.

"Kendimi belanın ortasında bulduğum ilk seferinde esaslı bir şamataydı. Bir çift 109 ile Kuzey Denizi'nin üzerinde hafiften kapışıyordum. Bunun iyi bir fikir olmadığı belliydi, o yüzden bulutlara yöneldim, biraz gizlendim ve üsse geri döndüm. Elimden geldiğince süratliydim. Anlarsın ya, süratli gitmek istediğinde pike yaparsın. Her neyse, işte oradaydım ve bir anda... makineli tüfekler. 109'lardan biri beni takip etmiş olmalıydı. Kolu göz açıp kapayıncaya kadar süratle geriye çektim ve büyük bir daire çizdim. İyice etrafıma bakındım, fakat hiçbir şey göremedim. Paçayı kurtarmış olmalıydım.

"Böylelikle bir kez daha alçaldım ve üsse yöneldim. Süratli, daha süratli. Sonra, bil bakalım ne oldu? Daha çok makineli. Ateşlemeyi durdururken kolu geriye doğru çektim. Bir yandan olabildiğince yükselmeye çalışırken bir yandan da bulut arıyordum ki kafama dank etti. İyi kötü sarsıla sarsıla alçalırken kolu sıkıca kavramış olmalıydım. Bilirsin, düğme kolun tepesindedir. Meğer kendi silahlarımı ateşleyip, ödümü patlatıyormuşum. Tam bir gerzek gibi dönenip duruyormuşum."

Jean gülümsedi. "Geri döndüğünüzde olanları onlara anlattınız mı?"

"Hayır. İlk başta değil. Birileri daha büyük bir gafı kabul edinceye kadar değil. Sonrasında da kurum sattığımı düşündüler."

"İşler ters gittiğinde insanlar her zaman suçu üstlenirler mi?"

"Tabii ki hayır."

"Sizin üstlenmediğiniz neydi?"

"Biz neleri mi üstlenmedik? Olağan şeyler işte. Korkmak. Arkadaşları hüsrana uğratmaktan korkmak. Geri dönmeyeceğini düşünmek. Ciddiyim, birileri geri dönmeyeceğini düşündüğünde daima

* Belçika'nın güneybatısında bir şehir. (ç.n.)

** Belçika'nın kuzeybatısında, Fransa sınırına yakın, I. Dünya Savaşı'nda ağır bombardımana maruz kalmış bir şehir. (ç.n.)

işaretleri görebilirdin. Dağıtım yapılan kulübede otururken birinin nazik davrandığını fark ederdin. Demek istediğim, öyle birdenbire gerçekten naziktir. Ve son birkaç gündür öyle davranmakta olduğunun farkına varırdın; daima şekeri uzatıyor, yavaşça konuşuyor, hiç kimsenin damarına basmıyordur. Sürekli geri dönmemeyi düşünüyordur. İyi bir arkadaş olarak hatırlanmak istiyordur. Bunları yaptığını bilmiyordur, tümüyle bihaberdir."

"Size de böyle oldu mu?"

"Nereden bileyim? Böyle davrandığının farkında olmazsın ki. Kim bilir, farklı bir şey yapıyorumdur – cebimdeki penileri şıkırdatmak veya ne bileyim, onun gibi bir şey."

"Korktuğunuzu kabul etmenize izin vermezlerdi, değil mi?"

"Elbette vermezlerdi. Kötü âdet. Diğer arkadaşlarının söyleyebileceğini bilsen bile."

"Bir şey sorabilir miyim?"

"Zaten sormamış mıydın?" Prosser, bugün iyi havamdayım, der gibi Jean'e kaçamak bir tebessüm gönderdi. Jean önüne baktı: Sanki cebindeki penileri şıkırdatırken yakalanmıştı. "Hodri meydan."

"Şey, cesur olmanın nasıl bir şey olduğunu merak ettim."

"*Cesur* olmak mı?" Prosser'ın beklediği soru bu değildi. "Bunu niye öğrenmek istiyorsun?"

"Merak ediyorum. Olduğu takdirde... demek istediğim, doğru bir şey midir?"

"Değildir... o... sadece zordur. Aslında, değişir. Normal bir şey yapabilirsin ve diğer çocuklar cesur olduğun kanısına varır; veya iyi şov yaptığını düşünürsün ve onlar bunun sözünü bile etmezler."

"O halde neyin cesurca olduğuna kim karar veriyor? Onlar mı, sen mi?"

"Bilmiyorum. Sanırım, bir bakıma sen, fakat iş madalyaya vesaire gelince onlar. Diyeceğim şu ki, aslında bu şekilde düşünmezsin."

"Şimdi alçakgönüllülük ediyorsunuz." Jean, Gündoğumu Prosser'ın üniformasındaki nişanları fark etmişti. Onları karşılıksız alamazdın.

"Hayır, hayır. Değilim. Demek istediğim, sen karar vermezsin.

'Şimdi cesur olacağım', veya sonrasında 'Vay be, ne kadar cesurcaydı,' diye oturup düşünmezsin."

"Yine de bazı kararlar alman gerekir. Birinin başının dertte olduğunu görürsen, 'Ona yardım edeceğim,' dersin."

"Hayır. Bundan çok daha işe yarayan şeyler söylersin. Ve yaparsın. Sivil hayatta karar almaya benzemez. Hoop ve içindesin. Zaman zaman epeyce açık seçiktir ve düşünmeye vaktin vardır, fakat düşündüğün şöyle veya böyle düşünmek üzere eğitildiğin şeylerdir ve bazen de kulağına fısıldanmış gibi muğlaktır, yine de çoğu zaman hoop, işte buyrun."

"Yaa."

"Seni hayal kırıklığına uğrattığım için üzgünüm. Başkaları için farklı olabilir. Sana cesur olmanın nasıl bir şey olduğunu anlatamam. Eline alıp, ona bakamazsın. Orada olduğunda orada olduğunu hissetmezsin. Heyecan duymazsın, baş dönmesi ya da ona benzer bir şey hissetmezsin. Bir ihtimal ne yaptığının biraz daha bilincinde olursun, ne var ki bu sınırdır. Onun hakkında konuşamazsın. Orada değildir." Prosser hafiften sinirlenmeye başlamıştı sanki. "Makul bir şey değil, öyle değil mi? Makul olan çok korkmaktır, korkudan dizlerinin titremesidir. *Makul* olan tepki budur."

"Farklı olan bu mu? Demek istediğim, bu korkulacak bir şeyin olması gibi midir?"

"Ah, *korku*. Evet, bu oldukça farklıdır." Bir anda parladığı gibi yatışmış göründü. "Oldukça farklı. Nasıl olduğunu bilmek ister misin?"

"Evet, lütfen." Jean bir anda Prossser ile konuşmanın Michael'la konuşmaktan ne kadar farklı olduğunun bilincine vardı. Bazı yönlerden daha zordu, ama...

"Bir; başına geldiğinde anlıyorsun. İki; herhangi biri için de aynı şey geçerli. Üç; yaparken sana ne yaptırdığını bilirsin."

"Sana ne yaptırır?"

"Sana her şeyi yaptırır. Önceleri çok fazla bir şey değil. Aynaya daha çok bakarsın. Olması gerekenden biraz daha yüksekten veya alçaktan uçarsın. Güvenlik yönetmeliğini yanına alırsın. Hırgürü normalde yaptığından biraz daha erken kesip atarsın. Yemekhane-

de bir iki atıp tutarsın. Tayyareyle ilgili, önceleri olduğundan daha fazla terslik bulursun. Kıvır zıvır şeyler biraz daha erken geri dönmene veya birlikle irtibatını kaybetmene neden olur.

"Sen bu durumu fark etmeye başladığın zaman esas olanlar oluyor. Muhtemelen diğerlerinin bu durumu fark ettiğini fark ettiğin içindir. Geri döndüğünde yerdeki mürettebat her zaman yaptıklarını yapıyor olur; ilgilendikleri, sen kokpitten çıkmadan silahların ateşlenip ateşlenmediğidir. Aralıksız birkaç defa ateşlenmedilerse eğer, aralarında homurdandıklarını tahmin edebilirsin. Bilirsin işte, hep aynı sözcük: *Palavracı.* Palavracı. Bana palavracı demelerine izin vermeyeceğim, diye düşünürsün. Öyleyse yapabileceğin şey, birlikten ayrılıp, çok sayıda bulutun içine dalmak ve silahlarını ateşlemektir. Yeterince uzun süre ateşlersen amonyağı tüketirsin ve her halükârda eve yollanmak zorunda kalırsın. Pistte ilerlerken başparmağını kaldırırsın ve onlara bir Heinkel olduğundan neredeyse şüphen olmadığını söylersin. Fena halde duman çıkardığını ve onun alçaldığını görmediğin süre zarfında Almanya'ya dönmesinin tek yolunun tabanvay olduğunu düşündüğünü söylersin. Seni kutlarlar ve sen kendine tümüyle inanmazken ve dönüşte yapılan soruşturmada bundan söz edip etmemeyi kafanda tartarken, yerdeki mürettebata başarılarınla böbürlendiğin, İstihbarat'a hiçbir şey söylemediğin takdirde birileri durumu fark ederse olacaklar yüzünden anlatman gerektiğini anlarsın. Derken olanları anlatırsın ve henüz nerede olduğunu anlamadan evvel, hedef aldığın ve silahlarını ateşlediğin bir sürü bulutun içinden geçmekte olan lanet olası bir Luftwaffe'ı indirmiş olursun."

"Sizin yaptığınız da bu muydu?"

"İkincisinde görev yerimi değiştirdiklerinde. İlkinde birkaç küçük işaret vardı, emin değildim, onlar da böyle sonlandı, bu yüzden birkaç günlüğüne beni uçuş görevinden aldılar. Oysa ikinci defa olduğunda anladım. Bunu anladıktan sonra ilkinin ne olduğunu da anladım."

"İlkinde büyük olasılıkla sinir bozukluğuydu."

"Evet, kesinlikle öyleydi. Sinirleri bozulmuş, korkmuş, palavracı ve ödü patlamış, aynen öyle. Ne derler bilirsin, değil mi? İki ke-

re yanmış bir adamın işi bitiktir." Jean, Michael ile evlilik meselesini ona sorduğunda onun bu ifadeyi kullanmış olduğunu hatırladı.

"Bunun bir kocakarı safsatası olduğuna eminim."

"Kocakarılar işe yarar birkaç şey bilirler." Prosser gevrek gevrek güldü. "Benimkine sor."

"Söylesenize, korkmak nasıl bir şey?"

"Nasıl bir şey olduğunu anlattım. Tüymek. Palavracı olmak."

"Peki ya, içeriden nasıl bir şey?"

Prosser düşüncelere daldı. Nasıl olduğunu kesinlikle biliyordu. Nasıl olduğunu tasavvur etti.

"Aslında bazı yanları diğer şeyler gibi. Titreyen eller, kurumuş bir ağız ve kafada bir ağırlık; hepsi de operasyon öncesi, sağlıklı sinir sisteminin bileşenleridir. Genellikle. Bazen de değildir. Normalde bu küçük işaretleri dağıtım çadırında alırsın, sonra havalandığında geçerler; derken hareket başlar gibi olduğunda geri gelirler, oysa yakınlaştığında tekrar uzaklaşırlar. Bunların zaman zaman, güvenli bir biçimde geri dönerken bile ayrılmadıkları olur; bu kötüye işarettir. İşte o zaman korku duymaya başlarsın."

Durdu ve dosdoğru Jean'e baktı. Konuşmasına yeniden başlarken Jean onun bakışını yakaladı.

"Ekşi bir şeyi, sirke gibi mesela, içtiğini düşün. Tadını sadece ağzında değil, boğazından aşağıya inerken de hissettiğini düşün. Ağzında, gırtlağında, göğsünde ve midende bu tadı hissedebildiğini düşün. Sonrasında göğsün ile boğazın arasında çok yavaşça katılaştığını düşün. Yavaşça katılaşıyor. Sirkeden yapılmış lapanın tadı her yanına yayılıyor. Ağzında kekremsi bir tat. Midende ıslak ve gevşek. Yulaf lapası gibi, boğazın ile göğsün arasında katılaşıyor. Bu, sesine güvenemeyeceğin anlamına geliyor. Öyle ki zaman zaman güya R/T bozulmuş, bazen de zorlu, sakin bir mıntıkanın içinden geçiyormuşsun gibi hareket edersin. Ağzını bıçak açmaz ve ekşi tat boğazını dövüp durur. Bedeninin yarısına bu kekremsi bulantı hâkimdir ve ağzında sürekli bu tat olduğundan sürekli olarak kusabileceğini ve ondan kurtulabileceğini düşünürsün. Ama yapamazsın. Orada öylece soğuk, kekremsi ve kaskatı bir biçimde durur ve artık onun asla oradan bir yere gitmeyeceğini anlarsın. Asla.

Çünkü doğru olan onun orada olmasıdır."

Jean, "Gidebilir," dedi. Sanki, onun kesik bacağını sıvazlamış ve bacaklarının tekrar yerine geleceğine onu inandırmış gibi konuşurken sesindeki sahte canlılığın bilincindeydi.

Prosser; "İki defa yanmış," diye yavaşça karşılık verdi.

"Eminim onu geri getirebilirsiniz." Jean bir semt hastanesinde görevli bir hemşirenin sesiyle devam etti. "Küçük havaalanları üzerinde avlanmaya veya her neyse ona yeniden başlayabilirsiniz."

"Bu eskidendi," dedi Prosser. "Nereye baksan haki renkte kumaş dokuyan birilerini gördüğün zamanlardı. Hatırlıyor musun?"

"Benimki hâlâ duruyor. Hiç bitiremedim."

"İşte o. Haki dokuma. Almanlardan nefret et. İşgalciden tiksin. Hepten güzel ve netti ve mutluydun. Ölebileceğine ihtimal verirdin, yine de bu o kadar önemli bir şey gibi görünmezdi; ne kadar süreceğini veya başka bir şeyi düşünmez, sadece devam ederdin. Her ne olursa olsun tümüyle yeni bir şeydi. Ve onun parçaları hayatının en güzel parçalarına benzerdi."

"Güneşin doğuşunu iki kez izlemek gibi."

"Güneşin doğuşunu iki kez izlemek gibi." Bazı bombardıman uçaklarını öteye, hedeflerine sürmek, oraya gitmek ve karşılama komitesinin gani gani pisliği kusması gibidir bu ve sen sadece izlersin; yeşil, sarı, kırmızı, havada asılı kalmıştır; sana zarar vereceğini aklına bile getirmezsin, bir cumartesi gecesi dans partisindeki grapon kâğıtlarına benzediklerini düşünürsün. Artık başka. Sonsuza dek böyle devam edemezsin."

"Almanlardan eskiden olduğu kadar nefret etmiyor musunuz?" Jean bir yere varmak üzere olduklarını düşündü. Belki, cesaret nefretten geliyordur veya en azından o baz alınarak değerlendiriliyordur. Gündoğumu nefretini yitirmişti; hepsi buydu. Bunda utanılacak bir şey yoktu; hatta tam tersiydi.

"Hayır, hayır. Onlardan eskiden olduğu kadar çok nefret ediyorum. Kesinlikle eskisi kadar çok. Belki farklı nedenlerle olabilir, ama kesinlikle eskiden olduğu kadar çok."

"Yaa. Şey... bir şey mi oldu? Korkunç bir şey? Artık cesur olmamanıza neden olan bir şey."

Prosser elinden gelse, bazı şeyleri onun için gerçekten kolaylaştırırmış gibi ihtiyatla gülümsedi. Sadece, bunu yapmak elinden gelmiyordu.

"Üzgünüm. Öyle değil. Delikanlı bir gecede erkekliğe adım atar. Erkek, kahraman olur. Kahraman çuvallar. Yeni delikanlılar çıkagelir, araya yeni kahramanlar eklenir." Prosser, neredeyse onu daha önce hiç kızdırılmadığı biçimde kızdırıyordu. "Öyle değil. Ben çuvallamadım – hiç olmazsa diğer herkesin düşündüğü anlamda değil. İşler bir süre sonra sadece tükenir. Stoklar erimiştir. Elimizde hiçbir şey kalmamıştır. İnsanlar sana bunun kesinlikle bir mola verme, pilleri yeniden şarj etme meselesi olduğunu söyleyip durur. Ne var ki, bazı piller şarj edilemezler, veya artık edilemezler."

Jean, "Bu kadar karamsar olmamalısınız," dese de neşeli ses tonunu kendisi de inandırıcı bulmuş değildi. "Uçmayı hâlâ seviyorsunuz, değil mi?"

"Uçmayı hâlâ seviyorum."

"Ve Almanlardan hâlâ nefret ediyorsunuz?"

"Almanlardan hâlâ nefret ediyorum."

"O halde Bay Prosser?"

"O halde Geleceğin Bayan Michael Curtis'i korkarım ki söylediklerinizi kanıtlayamayacaksınız."

"Yaa. Yine de eminim. Kesinlikle biliyorum. Gündoğumlarını düşünün."

"Öyle olsun," dedi Prosser. "Artık bunu istediğimden emin değilim. Güneşin iki defa doğduğunu gördüm – iki defa yandım. Bu benim için ziyadesiyle yeterli. Yeterli doz. Buna alışsam daha iyi. Kirişi kırsam da olur."

"Hayır, lütfen buna alışmayın."

"Ciddi değildim."

***

Bir sonraki hafta, Jean yeniden Doktor Headley'i görmeye gitti. Hiçbir şeyi komik bulmayacağına dair kendine söz verdi. Hatta böyle bir ihtimal olsa dahi.

Yuvarlak kutu tekrar ortaya çıktı, Fransız kireç tozu havalandı, krem sürme tatbikatı yapıldı ve bir kez daha Jean'in aklına *ıslanmış* sözü geldi. Belki de bu bir tüp mukoza-kremdi. Lunaparkta yanlış makineyi seçmiş gibi dikine oturtulduktan sonra gevşemesi emredildi. Yüzerek gevşedi, sonrasında uzaklara uçarak kendisine olanlardan kaçtı. Siyah bir Hurricane'nin içindeydi ve bulutlar yanından akıntıya kapılmışçasına geçip gidiyordu. Gündoğumu Prosser kokpitin içine yerleştirilmiş, sazdan yapılma koltuğundaydı ve onu gezintiye çıkarmıştı; Prosser, uçuşun iyileştirebildiği tek şey boğmaca öksürüğü değildir, dedi. Ve Jean'e numarasını yapabilirdi. Leslie Dayı'nın sigarayla yaptığı iyi bir numarası vardı, fakat Prosser'ın güneşle numarası onunkinden bile iyiydi. İşte gidiyoruz, omzumun üzerinden yukarıya doğru bak, siyah kanattan öteye, yükselişini seyret, yükselişini seyret. Ve şimdi, alçalıyoruz, bir 10.000 fit daha ve bekle, izle, güneş bir kez daha yükseliyor. Sıradan mucize gerçekleşiyor. Tekrar mı yapalım? Olmaz, denizaltıcı çocuklara katılmadan olmaz."

"Sen dene bakalım." Gevşemek, Doktor Headley'in tatbikatını kolaylaştırmıştı; tek sorun Jean'in anlatılanların tek kelimesini dinlememiş olmasıydı. Şimdi üstünkörü kaygan kapağı kavradıktan sonra sekiz rakamı üzerine bastırdı ve net bir yön duygusu olmaksızın onu içine sokmaya başladı, tüm dikkatini topladı ve gerildi. Tabureye çökmüş, Jean'in bileğini tutmakta olan Doktor Headley ona yol göstermeye çalışıyordu. Jean, bir noktada şu işi bitirelim, diye düşündü ve hızlıca itti. Ahh. *Ahh.*

"Hayır, hayır, aptal kız. Şu yaptığına bak. Önemli değil, sadece azıcık sağlıklı kan." Doktor Headley bir havlu ve ılık suyla meşgul oldu. Bir süre sonra "Devam edelim mi?" diye sordu.

Jean Kanal'ın üzerine, açık, bulutsuz şafağa kayıverdi yeniden, sanki R/T'nin üzerindeymiş gibi Doktor Headley'yi dinliyordu. Bu yüzü yukarıda, sekiz rakamı, döl yatağının boğazı, dış kenara düzgünce yerleştir, rahat, sonrasında parmağını çengel biçiminde bük ve çek. Havadaki manevralar için verilen talimatlar. Bu her şeyi daha az küçük düşürücü ve konuyu daha az Jean'le ilgili hale getiriyordu.

"Kanaman kısa bir süre daha sürebilir," dedi Doktor Headley.

Daha sonra Jean diyaframın kullanılışıyla ilgili son talimatları aldı. Ne zaman yerleştirileceği; ne kadar süre sonra çıkarılacağı; nasıl temizleneceği, kurutulacağı, pudralanacağı ve bir sonraki kullanıma dek kutusunda nasıl saklanacağı. Bu ona Baba'yı ve onun piposunu hatırlattı: Her zaman içmekten daha fazla zamanı onu doldurmak, temizlemek ve boşaltmak için harcıyor gibiydi. Ama belki de bu, bütün zevkler için geçerliydi.

Paddington'dan bindiği karartılmış trende, kendini zannettiği gibi bakireliğini kaybedip kaybetmediğini düşünürken buldu. Kaybetmiş miydi? Öyleymiş gibi hissediyordu veya daha çok, normal yoldan yapsaydı eğer kaybedeceği düşüncesi vardı içinde. Patlayacak kadar dolduğunu hissetti; rahatsız edilmişti. *Araya sokulan nifak*; bunun ne anlama geldiğini bilmiyordu, fakat kulağı tırmalamıyordu. Çantasında küçük bir mukavva kutu vardı ve o bu kutu hakkında ne düşüneceğini bilmiyordu. Bir koruyucu mu yoksa bir saldırgan mıydı? Michael gibi saldırganlara karşı bir koruyucu muydu? Bekaretini ona mı yoksa fabrikadaki gruptan bir kuzenine mi kaptırmıştı? Aptal ve abartılı mı davranıyordu? Ne olursa olsun, her şey Michael içindi. Daha beter şeyler de olabilirdi. Beter şeyler oluyordu ve bunların çoğu da erkeklerin başına geliyordu. Başa gelen çekilirdi, öyle değil mi?

Çantasındaki kutu gözünü korkuttu; istasyondaki kondüktörün gümrük görevlisi gibi davranmasına neden oldu. Kaçak eşya var mı, genç bayan? Hayır, bildirilecek bir şey yok. Bir adet patlayıcı cihaz. Bir adet nifak. Bir adet azıcık lekelenmiş iç çamaşırı.

Doktor Headley ve kutusu her şeyin daha kati ve değişmez görünmesini sağlamıştı. Yine de bu katilik güvene yol açmadı. Kendisini Michael ile birlikte yatakta olmak için can atarken düşünemiyordu. Tabii ki Michael'ı seviyordu, tabii ki işler yoluna girerdi; tabii ki Michael her şeyi bilirdi ve içgüdü karşılıklı bilgisizliği telafi ederdi. Güzel olurdu; kimilerinin dediği gibi ruhani bile olabilirdi; diğer yandan bu işin bazı yanlarının böylesine gerçekçi olması ne kadar da üzücüydü. Peki ya bu gerçekçilik onun tepkilerini engellemez miydi? Kutu, onun Âdet Düzeni'ni etkiler miydi?

Jean eve geldiğinde bir kez daha Bayan Barrett'ın kestane renkli kitabının sayfalarını çevirdiği için kendisine şaşırdı. Vaat edilen eylemin neye benzediğini bulmak konusunda artık ciddi olduğu için, Temel Nabız başlıklı bölümün sayfalarını çevirdi. Kitapta yazdığına göre, bazı insanlar onu doruklar ve boşluklar biçiminde basit bir dalga örüntüsü olarak düşünüyordu, oysa bundan daha karmaşıktı. "Hepimiz," diye açıklıyordu *Devekuşlarımız*'ın yazarı,

> arada sırada denizin düzenli dalgacıklarının kumlu kıyıda kırılmasını izlemişizdir ve dikkatimizi çeken, büyük miktarda bir başka su akımının, birincisine doksan derecelik açıyla ikinci bir dalga sistemi gönderdiğidir, bu sistem diğerini çaprazlamasına keser, böylece iki sıra dalga birbirlerinin içinden geçerler.

Jean hiç deniz kenarına gitmemişti, fakat kesişen dalgacıkların ortaya çıkardığı şekilleri tasavvur etmeyi denedi. Martıların ciyaklamasını duydu ve ayak basılmamış kumları gördü. Hepsi de oldukça hoş görünüyordu. Oldukça hoş, fakat çok da önemli değil. Belki sadece komik *idi*?

Leslie Dayı düğüne gelmedi. Leslie Dayı tüymüştü. Jean'in anne ve babası oradaydı, Jean'in geçimsiz mi yoksa büyüklük taslayan biri mi olduğuna karar veremediği, Michael'ın uzun boylu, uzun burunlu annesi ve düğünden önce "Eğer sağdıç* bensem ne diye öteki adamla evleniyorsun," (Jean'e hiç de uygun bir söz gibi gelmemişti) diye Jean'in kulağına fısıldayan, Michael'ın sağdıcı olan polis arkadaşı ile birlikte Michael'ın özel olarak Galler'den gelmiş olan kuzeni oradaydı; ama Leslie Dayı yoktu işte. Küçük bir aile diğer bir küçük aileyle evleniyor: Birbirlerini çok iyi tanımayan yedi kişi, savaş zamanında sivil bir düğün için gereken kutlamanın dozu konusunda ahkâm kesmeye çalışıyor. Leslie Dayı olsaydı ayrıntıları es geçer, dizlerin üzerine çökülmesi konusunda ısrar ederdi; belki bir konuşma yapar veya bir iki numara gösterirdi. Belki de çocukken onunla evlenmeyi planladığı için onu bu kadar çok özlemişti. Onun yokluğu katmerli bir terk edilmişlikti. Öte yandan Leslie Dayı tüymüştü.

* sağdıç/ best man; aynı zamanda en iyi adam anlamına geliyor. (ç.n.)

Bu, herhalde babasının olayları yorumlayış biçimiydi. Bütün hayatı boyunca İngiltere'de yaşamış olan Leslie Dayı Chamberlain'in Münih'ten dönüşünden kısa bir süre sonra New York'a giden bir gemiye atlamıştı. Baltimore'dan gelen, üzerinde epeyce konuşulan mektupta Leslie gerçekleri şöyle özetliyordu: Chamberlain zamanımızda barış ilan etmişti, Leslie giderek gençleşmediğini fark edip, dünyayı görmeye karar verdi, Amerika'ya varalı çok olmamıştı ki oldukça beklenmedik bir biçimde savaş patlak verdi, o da askere yazılmak için (hiç şüphesiz) çok yaşlı olduğundan, Atlantik'in bir ucundan diğer ucuna, bütün yolu bir boğaz daha doyurulsun diye katetmenin bir anlamı olmadığından, yapılacak en iyi şeyin bir iş bulur bulmaz yiyecek kolileri göndermek olduğunda karar kıldı ve Yankilerin şamataya dahil olması durumunda tabii ki Amerikan Ordusu'na katılacaktı, her zaman onu kabul edeceklerini düşünüyordu, bu arada son kaldığı pansiyonda spor ceketini bıraktığını zannediyordu ve eğer güve yeniği olduysa yazık olacaktı.

Baba'nın Anne'ye gerçekleri özetleyişi oldukça farklıydı: Her zaman senin kardeşinin bir üçkâğıtçı parçası olduğunu biliyordum, ordu işleri için çok yaşlıydı, saçmalık, Sivil Savunma'nın, yangın gözcülüğünün veya mühimmat fabrikasının nesi vardı ki, senin kardeşin sadece ellerini kirletmekten veya biraz olsun el emeğinden faydalanmaktan hoşlanmadığı yetmiyormuş gibi, her şeyi düzeltebileceğini düşündüğü yiyecek kolileri gönderiyor, bu akşam yemekte ne var, Anne? Bir parça Vicdan Tartı, akabinde bir dilim Vicdan Pudingi, demek ki bu zımbırtıları da yiyebiliriz, sadece kötüye gidiş, peki ya bizim Jean'imize gönderdiği cicili bicili iç çamaşırına ne demeli? Saç örgüsü daha yeni kesildi, bombardıman uçakları tepemizde dolaşırken kızımın böyle şeyler giydiğini görmeyeceğim, yakışık almaz, eğer o Amerikan Ordusu'na katılırsa Kuzey Denizi'ni yüzerek geçeceğim, kim bilir sağımdaki Stratosfer Kahramanımız bir dilim daha Vicdan Pudingi ister, tadı ekşimsi gelebilir, yine de bozulmasına izin vermenin lüzumu yok."

Savaşın ilk iki yılında çokça Vicdan Tartı yediler. Baba iç çamaşıra el koydu ama evlendiğinde Jean'e iade etti. Bu Leslie Dayı'nın yegâne düğün hediyesiydi; Jean olan biteni anlatmak için ona yaz-

mıştı, fakat cevap gelmedi. Leslie Dayı savaşın geri kalanında sessizliğini korudu. Baba'nın bunun nedeni konusundaki tahminleri Anne tarafından her zaman hoş karşılanmıyordu.

Jean, evlendiğinde aşağıdakileri biliyordu:

nasıl hastane yatakları gibi yatak toplanacağını;
nasıl dikiş dikileceğini, yama yapılacağını ve örgü örüleceğini,
nasıl üç çeşit puding yapılacağını;
nasıl ateş yakılacağını ve ocak ızgarasının nasıl karartılacağını;
sirkeye batırarak bozuk paraların nasıl parlatılacağını;
bir erkek gömleğinin nasıl ütüleneceğini;
nasıl saç örüleceğini;
diyaframın nasıl yerleştirileceğini;
meyvelerin kavanozda nasıl saklanacağını ve nasıl reçel yapılacağını;
içinden gülmek gelmediğinde nasıl gülüneceğini.

Her ne kadar bunları tümüyle tatmin edici bir çeyiz olarak görmese de, hünerleri göğsünü kabartıyordu. Mesela, aşağıdakileri bilmeyi isterdi:

şimdiye dek hayatında çok az ihtiyaç duymuş olmasına rağmen nasıl vals, quickstep ve polka yapılacağını;
otomatik olarak kollarını göğsünde kavuşturmadan nasıl koşulacağını,
sözlerinin aptalca mı yoksa zekice mi olduğunu önceden nasıl bilebileceğini;
bir parça deniz yosunu sallandırarak havanın nasıl olacağını nasıl tahmin edeceğini;
bir tavuğun neden yumurtlamaktan vazgeçtiğini nasıl anlayacağını;
insanlar onunla dalga geçerlerken onları nasıl yargılayacağını;
yüzü kızarmadan paltosunun nasıl tutulacağını;
nasıl doğru soruları soracağını.

Michael biraz benzin aşırdı ve balaylarını New Forest'ta, barın üzerinde birkaç odası bulunan bir pub'da geçirdiler. Cumartesi öğleden sonra, geç bir vakitte yola çıktılar. Basingstoke'a yaklaştıklarında hava kararmaya başladı ve karartma yüzünden sis farlarıyla yola devam ettiler. Jean Michael'ın gece görüşünün ne kadar iyi olduğunu merak etti; Prosser gibi eğitilmemişti. Korktu: Savaşın ilk ayla-

rında düşmanın öldürdüğünden daha çok insanın yollarda öldürüldüğünü hatırladı. Bir ara elini Michael'ın kolunun üzerine koydu, fakat Michael bunu yanlış yorumlamış olacak ki daha da hızlandı.

Odalarına çıktıklarında yatağın ebadı Jean'in gözünü korkuttu. Devasa, tehditkâr ve canlı görünüyordu. Ona bir şeyler anlatıyor, onunla alay ediyor ve bu arada da onu korkutuyordu. Münferit mırıltılar zeminin içinden geçerek aşağıdaki bardan yukarıya ulaşıyordu. Jean, Michael'ın omzuna doğru başını çevirdi ve,

"Bu gecelik arkadaş olabilir miyiz?" diye sordu.

Bir anlık bir sessizlik oldu ve Michael'ın Jean'in boynundaki eli hafiften kaskatı kesildi. Bunun üzerine Michael,

"Elbette. Uzun bir yolculuk oldu," dedi. Hafiften Jean'in saçına bir fiske vurdu, sonrasında yıkanmaya gitti. Yemek boyunca dostane ve rahattı; annesine telefon etmiş, vardıklarını Serjeanlar'a iletmesini istemişti. Jean kendi annesiyle konuşmuş olmayı isterdi –operasyondan önce son bir brifing– yine de Michael'ın yaptığı en doğru şeydi, bu su götürmezdi. Jean, onu çok seviyordu, bunu ona da söylemişti, bununla birlikte o banyodayken yatağa girip, ışığı söndürmek için izin istedi. Burnuna gelen çamaşırhane kokusuyla birlikte çarşafların arasına uzandı ve ilerde kendisini nelerin beklediğini merak etti. Dışarıda, bulutsuz bir gece ve gökyüzünde bir kılavuzun titrek ışığını andıran yaz dolunayı vardı; bombardıman uçaklarının ayı dediklerinden.

Ertesi gün, sabahleyin yürüyüşe çıktılar, çünkü balayında bile olsalar benzini heba etmek doğru bir şey olmazdı. Öğle yemeği için pub'a geri döndüler, öğleden sonra tekrar yürüdüler, yıkandılar ve üst baş değiştirdiler; akşam yemeği için aşağıya inerlerken Jean,

"Bu gecelik arkadaş olabilir miyiz?" diye sordu.

Michael "Bu böyle devam ederse sana tecavüz etmem gerekecek," diye cevapladı gülerek.

"İşte ben de bundan korkuyorum."

"Öyleyse, bu gece seni öpmeme izin vermen gerekiyor. Yan çizmek yok."

"Peki."

"Ve ışıklar açıkken."

Üçüncü gece Jean, "Belki yarın" dedi.

"*Belki* mi? Tanrı aşkına, Allahın cezası balayımızın yarısına geldik bile. Pekâlâ kırda yürüyüş veya başka bir şey yapabilirdik." Gözlerini dikmiş Jean'e bakarken yüzü kapkırmızı görünüyordu. Jean korkuya kapıldı: Sadece Michael kızgın olduğu için değil, daha da kızabileceğini anladığı için. Öte yandan, düşündü de; kırda yürüyüş kulağa hoş geliyordu.

"Peki, yarın."

Fakat ertesi gece, yemekten biraz sonra karnında bir kramp peyda oldu ve mesele zorunlu olarak ertelendi. Jean, Michael'ın gitgide huysuzlaştığını hissedebiliyordu. Bir yerlerden, erkeklerin kadınlardan daha çok fiziksel rahatlamaya ihtiyaçları olduğunu duymuştu. Peki ya bundan mahrum bırakılırlarsa ne oluyordu? Tıpkı araba radyatörü gibi patlıyorlar mıydı? Beşinci gece yemekte daha az konuştular. Michael bir brendi söyledi. Jean damdam düşer gibi fısıltıyla,

"Yirmi dakika sonra yukarı gel," dedi.

Kutuyu toparladı ve koridoru geçerek banyoya girdi. Topukları küvetin kenarında dayalı olmak üzere yere uzandı ve diyaframı yerleştirmeye çalıştı. Kaslarında bir sorun vardı. Işığı söndürdü, siyah Hurricane'i içinde, kırmızı parlaklığın yüzüne ve ellerine vurduğu Prosser'ı düşünürsem rahatlayabilir miyim acaba diye merak etti. Oysa bunun yanlış olduğunu biliyordu. Bunun yerine çömelmeyi denedi; başlardaki kısmi başarının ardından diyafram elinden düştü ve banyo paspasını batırdı. Ayaktayken bir kez daha denedi; diyafram artık canını yakmaya başlıyordu. Siyah kauçuk canavarı yıkadı, kuruladı, pudraladı ve kutusuna geri koydu.

Yatağa uzandı ve aşağıdaki bardan gelen seslere kulak kabarttı. Michael'ın gelişi uzun süreceğe benziyordu. Belki bir brendi daha içiyordur. Belki de kusurlu olmayan biriyle kaçmıştı.

Michael banyonun durumuna aldırmadı, sadece karanlıkta dikilirken giysilerini savurdu; Jean çıkan seslerden hangi parçaların düğmesinin açıldığını ve çıkarıldığını tahmin etmeye çalıştı. Bir çekmece gıcırtısı duydu ve Michael'ı pijamalarını giyerken gözünün önüne getirdi. Aşağıdaki bardan yüksek sesle yapılan konuş-

malar duyuluyordu. Michael yatağa girdi, Jean'i yanağından öptü, üzerine yuvarlandı, pazen geceliğini yukarı sıyırdı ve az önce bağlamış olduğu pijamasının ipine asıldı. Bir anda Jean'in aklına *cinsel organ* geldi.

Michael'ı keyiflendirmiş gibi görünen kayganlaştırıcı krem, Jean'e arızi bir ıslaklık hissi vermişti. Birazcık yokladıktan sonra Michael her ikisinin de tahayyülünü aşan bir kolaylıkla Jean'in içine girdi. Yine de Jean'in canı yanmıştı. Orada öylece yatarken Michael'ın bir şeyler söylemesini bekliyordu. Michael ise, bunun yerine içinde, ileri geri gidip gelmeye başladı, Jean çok nazik bir şekilde, "Korkarım ben o şeyi yerleştiremedim, sevgilim," diye fısıldadı.

Michael, mesleğinin getirdiği alışkanlıkla, meraklı, nötr bir sesle "Ah" dedi. "Ah." Jean'in beklediği gibi sesi, kızgın veya hayal kırıklığına uğramış gibi değildi. Aksine daha çok içine itmeye başladı, Jean bu hücum karşısında paniğe kapılmak üzereyken, Michael burnundan tiz bir hırıltı kopardı, kendini çekti ve Jean'in karnının üzerine boşaldı. Her şey çok ani olmuştu. Jean bunun birisinin üzerine kusması gibi bir şey olduğunu düşündü.

Michael kısmen üzerinden çekildiğinde Jean, "Sırılsıklam oldum. Beni sırılsıklam ettin," dedi.

"Gerçekte olduğundan daha fazlaymış gibi gelir," diye cevapladı. "Kan gibi."

Her ikisi de bu cümle karşısında, hem içinde kan sözcüğü geçtiği için hem de yaptığı çağrışımlardan ötürü, sessiz kaldılar. Michael alçak perdeden kesik kesik soluyordu. Jean brendinin kokusunu alabiliyordu. Sanki dünyanın hiçbir yerinde hiçbir şey olmamış gibi, aşağıdaki bardan gelen gürültülü konuşmaları dinleyerek öylece uzandı; "kan"ı düşünerek orada öylece uzandı. Siyah ve kırmızı, siyah ve kırmızı, Prosser'ın evreninin renkleri. Belki de düşündüğünüzde bunlar dünyadaki tek renklerdi.

Nihayet Michael, "Sana mendil getireyim," dedi.

"Işığı açma."

"Açmam."

Bir çekmece daha gıcırdadı ve Michael ona bir mendil uzattı.

Jean'e mendil başörtüsü boyutundaymış gibi geldi. Mendili karnına serdi, elini üzerine koydu ve dairesel hareketlerle yavaşça ovuşturdu. Çocukların açlıklarını göstermek için kullandıkları hareketti bu. Az önce birisinin üzerine kustuğunu saymazsak. Jean mendili elinde top yaptı, yataktan aşağıya attı, geceliğini üzerine çekti ve yan döndü.

Ertesi sabah Michael'ın kalktığını duyduğunda gözünü yummaya devam etti. Michael ıslık çalarak banyodan çıktı, giyindi, Jean'i şöyle bir sarstı, samimi bir şekilde poposuna vurdu ve, "Aşağıda görüşürüz, sevgilim," diye mırıldandı.

Muhtemelen işler yolundaydı. Jean çabucak giyindi ve hızla aşağıya indi. Evet, işler yolunda görünüyordu veya Michael'ın önüne bir sürü kızarmış ekmek dilimi yığmasından ve daha boşalmadan fincanını tepeleme doldurmasından bu sonuca varmıştı. Michael muhtemelen onun kusurlu olduğunu düşünmüyordu; muhtemelen onu geri göndermeyecekti.

Yine de Jean'in bu konuda bir şeyler söylemesi gerekiyordu. Sonuçta evlilikte olan bu değil miydi? Aynı gece, akşam yemeği için üstlerini değiştirirlerken Michael arkasını döndüğünde Jean cesaretini toplayabildi. "Dün gece için özür dilerim."

Michael cevap vermedi. Büyük olasılıkla kızgındı. Jean bir kez daha söze başladı. "Eminim... Eminim bir dahaki sefere..."

Michael onun yatakta oturduğu yere yaklaştı ve kısmen yanına, kısmen de arkasına gelecek şekilde oturdu. Koca parmağını Jean'in dudağına yapıştırdı. "Şişşt," dedi ve devam etti. "Hiç sorun değil. Böyle bir zamanda aşırı hassas olman doğal. Buradan ayrılana kadar seni bir daha rahatsız etmeyeceğim."

Bu kesinlikle Jean'in duymak istediği şey değildi. Yeterince nazikti, fakat neredeyse konuyu saptırıyor gibiydi. Tekrar denemeliydi. Ne de olsa anne ve babasına benzemiyorlardı, yoksa benziyorlar mıydı? Kitaplar okumuşlardı ve herhalde Michael Londra'daki genelevlere gitmişti. Michael'ın parmağını dudağının üzerinden çekti.

"Bir dahaki sefere başaracağım," derken hafiften titremeye başladı; ama belki de titremesinin nedeni Michael'ın omzunu epeyce sert kavrıyor olmasıydı.

Michael "Onun hakkında konuşmuyoruz," dedi. "Şimdilik bu kadar yeter. İdare edersin." Sabun kokulu bir okşayışla Jean'in yüzünü elleriyle kavradı. Bir eli burnunun ucuna dek yüzünün üst kısmını kapladı, diğeri ağzını ve çenesini. Hafiften aralık parmaklarının arasından azıcık ışık süzüldü. Jean'i bir süre orada, ellerinin yumuşacık kafesinde tuttu.

Balaylarının son iki gecesinde Michael Jean'i rahatsız etmedi. Michael'ın sıska annesinin buz gibi, dörtgen evinin onlara tahsis edilmiş olan iki odasında yaşamak üzere geri döndüler. İlk hafta başarılı olmamıştı. Ya yapış yapış parmaklarıyla diyaframıyla mücadele ettiğinde Michael'ın geç saatlere kadar annesiyle konuşmak üzere oturduğunu görüyor ya da umursamadığı zamanlarda Michael'ı kuvvetlice üzerine abanırken buluyordu Banyoya gidip, mücadele ediyor ve panikliyordu, sonrasında geri dönüp, Michael'ı ya uyurken ya da uyuyor numarası yaparken buluyordu.

Bunun olduğu ikinci seferinde "Michael" dedi. Michael homurdandı. "Michael, ne oldu?"

"Hiçbir şey," diye cevapladı, sesi ama bir şey var, der gibiydi.

"Söyle bana." Cevap yok. "Hadisene." Cevap yok. "Tahmin etmemi bekleyemezsin."

Nihayet bezgin bir ses tonuyla cevap geldi. "Kendiliğinden olması gerekir."

"Yaa!"

Ertesi gece azıcık içkinin de yardımıyla Michael detaya girdi. Eğer kendiliğinden olmazsa bir anlamı olmazdı; daha faydalı olsun ya da olmasın herhangi bir bilgi edinebilmek için Jean bunu onayladı. Önceden kararlaştırılmış olması berbat bir şeydi. Birden kızışmanın, ifadenin kabalığını mazur görün, ve akabinde on dakika içinde yatışmanın iğrenç bir yanı vardı; Jean bir yandan içinden kızarıp, diğer kadınlar için bu sürenin ne kadar olduğunu merak ederken bir yandan da Michael'a hak verdi. Bu saçmalığı daha fazla sürdüremezlerdi, guguklu saatteki hava tahmincileri gibi bir türlü denk gelemiyorlardı; Jean hemfikirdi. Bu büyük olasılıkla işleri kolaylaştırırdı –başlangıç olarak sadece birbirlerini daha iyi tanıyıncaya kadar– aralarında anlaşırlarsa eğer... Jean'in o şeyi içine yer-

leştireceği zamanı... elbette bu şart değildi... Jean hemfikirdi. Düşünüp taşındığında o günün cumartesi olması Michael'a uygun görünüyordu, çünkü Michael'ın cumartesi gecesi çok yorgun olması halinde her zaman pazar sabahı vardı; ve belki de çarşamba, en azından şu anki vardiya programı devam ettiği sürece. Jean hemfikirdi, hemfikirdi. Kendi kendine cumartesi ve çarşamba diye tekrarladı, cumartesi ve çarşamba günleri spontane olacağız.

Sistem oldukça iyi işledi. Jean kutuyla daha iyi baş edebiliyordu; Michael onun canını yakmıyordu; o da Michael'ın çıkardığı seslere alıştı – genelde küçük memelilere yakıştırılan türden sesler. Seks hakkında, kocanızın cinsel organının sizinle birleşmesinde, onun kollarınızda çocuklaştığını hissetmekte güzel olan bir şey olduğuna karar verdi.

Öyle bile olsa, bu ona düşünecek epeyce vakit bırakıyordu. Bu, ne olursa olsun Michael'ı en çok sevdiği zaman olmuyordu; öyle olmasını dilerdi ama öyle değildi. İçindeki duygulara gelince, onlar, onun aşağı taraflarıyla ilgili olarak Doktor Headley'nin söz ettikleriydi... Sahi, inanması yönünde ikna edildiği tüm o iç içe geçmiş, kesişen akıntılar neredeydi? Martıların çığlığı ve artık ayak izlerinden –ayakkabının ucunun dışarıya doğru olduğu ayak izlerinden– tek bir ayak izini üzerinde taşıyan o boylu boyunca uzanan, el değmemiş kumsal neredeydi? Bu daha önce başından geçmiş olan hiçbir şeye benzemiyordu. Yoksa benziyor muydu? Yavaş yavaş bir hatıra yüzeye çıktı. Evet, oydu: Leslie Dayı ile Eski Yeşil Cennet'te, Ayakkabı Bağcığı Oyunu oynuyorlar. Nasıl mıydı: Netameti, hoş, birazcık komik ve farklı.

Hatırladığı anda gülmeye başladı, fakat bu Michael'ı rahatsız etti ve o da gülüşünü öksürüğe dönüştürdü. Ne tesadüf. Gene de her zaman seksin komik olduğunun farkındaydı. Doktor Headley'ye söylediği de buydu. Aptal Doktor Headley.

Buraya kadar, sanırım, diye düşündü, bir gece Michael'ın altında yatarken. Hayatı buydu. Bu konuda kendisine acımadı, sadece bunu idrak etti. Doğuyorsun, büyüyorsun, evleniyorsun. Evlendiğin zaman insanlar bu sanki hayatının başlangıcıymış gibi davranıyorlardı – belki de gerçekten buna inanıyorlardı. Oysa gerçek böy-

le değildi. Evlenmek bir sondu, başlangıç değil: Neden bir sürü film ve kitap minberde son bulur? Evlenmek bir cevaptı, soru değil. Bu yakınılacak bir mesele değil, basitçe bir gözlem meselesidir. Evlenirsin ve yola gelirsin.

Yola gelmek. Bu sözcüğü ne kadar da çok kullanıyorlardı. Yola gelmek; yoluna koymak; yerleşmek. Jean, başka ne yoluna koyulabilir, diye düşündü. Tabii ya, ödemeler. Borçlanırdın ve ödemelerini yoluna koyardın. Büyürken de böyleydi. Anne ve baban sana bakardı ve karşılığında senden bir şey beklerlerdi. Her ne kadar her iki taraf da bu beklentiyi tarif etmemiş olsalar da bu böyleydi. Ödenmesi gereken bir şey vardı. Evlilik bu hesabı yoluna koyardı.

Bu, bundan sonra hep mutlu olacağın anlamına gelmezdi. Bu anlama gelmez. Bu sadece yola geldin demektir. İdare ederdin: Michael öyle söylemişti, tıpkı Anne'nin söylemiş olduğu gibi. İdare ederdin. Bazı imtihanlardan geçerdin. Mutsuz olsan bile sana göz kulak olunurdu. Böyle oluyordu, Jean'in bugüne kadar gördüğü buydu. Elbette çocuklar olurdu ve bu daima erkekleri daha sorumlu yapardı. Michael sorumsuz olduğundan değil, ne de olsa o bir polisti ve Jean ona azıcık çeki düzen verecekti. Bir ev olacaktı. Çocuklar olacaktı. Savaş bitecekti. O artık kocaman bir kızdı. Hâlâ Michael'ın küçük kızıydı – ya da öyle olabilirdi; ama bu başka bir meseleydi. Jean artık bir yetişkindi. Çocuklar bunun kanıtı olacaklardı. Onların acizliği Jean'in bir yetişkin olduğunun, yola geldiğinin kanıtı olacaktı.

Ertesi sabah, yalnız kaldığında aynaya baktı. Çocukluğunun sarışınlığını kaybetmiş kahverengi saçlar. İçlerindeki rengi muğlak beneklerle mavi gözler, ilmek ilmek yün gibi. Hiç mi hiç içine sinmeyen köşeli bir çene. Kendisine gülümsemeyi denedi, ama nafile. İdare edeceğini varsaydı; güzel değildi, halinden hoşnut değildi ya yine de idare edecekti.

Aynaya bakarken ve ilmek ilmek gözleri de dik dik ona bakarken Jean şimdi bütün gizlere vakıf olduğunu hissetti; hayatın bütün gizlerine. Karanlık, ılık bir dolap vardı; kahverengi kâğıda sarmalanmış ağır bir şeyi dışarı çıkarmıştı. Kandırmaya hiç gerek yoktu – ufacık bir gözetleme deliği açmaya ve bir fenerle içini gözetleme-

ye hiç gerek yoktu. O bir yetişkindi. Dikkatlice ve ciddiyetle kâğıdı açabilirdi. Ne bulacağını biliyordu. Dört adet ince kirli sarı uç. Oturtmalıklar. Elbette ya başka ne bekliyordun? Sadece bir çocuk onların sümbül olduğuna inanırdı. Sadece bir çocuk onların filiz vermesini beklerdi. Yetişkinler oturtmalıkların asla filiz vermeyeceklerini bilirdi.

İkinci Bölüm

Üç bilge adam- siz ciddi misiniz?
graffıto, 1984 dolayları

Michael topuklarıyla ateş yakardı. Yıllar sonra Jean onu böyle hatırlayacaktı. Michael alet edavatın durduğu kulübede ayakkabıcıların kullandığı türden bir ayakkabı kalıbı saklardı (komik ülkelere ait armaları andıran üç ayaklı, ağır, demirden bir nesneydi bu) ve onun üzerinde, satın aldığı her yeni çift ayakkabının topuklarına köşe demirleri çakardı. Sonra Jean'in önünden, öylesine süratli yürürdü ki her birkaç uzun adımda Jean neredeyse sakarca bir koşu tutturmak zorunda kalırdı. Ve Jean, Michael'ın yürüyüşü sırasında geriden gelen bir adımda oyma bıçağının sürtünürken çıkardığı sesi duyardı, derken kaldırımda alev çakardı.

Jean'in evliliği yirmi yıl sürdü. Balayının suçlu hayal kırıklığını, birlikte yaşantının daha uzun, daha yavaş ümitsizliği izledi. Bel-

ki de Jean, bunun birlikte yaşamak gibi bir şey olmayacağını tahaylül etmişti güçlü bir şekilde: Aydınlık, havadar gökyüzü ve hafif, dağınık bulutların devam edeceğini, iyi geceler öpücükleri, heyecan dolu kutlamalar, aptalca oyunlar ve dile dökülmemiş umutların mucizevi bir şekilde gerçekleşeceğini. Artık Jean, umutların gerçekleşebilmeleri için dile getirilmeleri gerektiğini fark etmişti; ve oyunlar, eğer tek bir oyuncu varsa, çok, ama çok aptalcaydı; kutlamalara gelince, iyi geceler öpücüklerini öylesine yakından takip ediyorlar ve öylesine düzenliydiler ki heyecanlarını sürekli korumaları zordu. Michael için de durumun benzer olduğu kuşku götürmezdi.

Öte yandan Jean'i hayrete düşüren, yakınlık duygusu olmaksızın birisiyle nasıl olup da böylesine yakın yaşanılabildiğiydi; yahut yakınlık diye adlandırdığı şey olmaksızın. Birlikte yaşadılar, yediler, uyudular, kimsenin anlamını çözemeyeceği şakalar yaptılar, iç çamaşırlarına dek birbirlerinin her şeylerine aşinaydılar, yine de tüm bunların kaynağında yatan, tepkinin itibarlı teklifsizliği değil de sadece ve sadece davranış kalıplarıydı. Jean, hanımelinin alıcı sarmaladığını, yan yana dikilmiş filizlerin bir kemer biçiminde birbirlerine doğru bükülüceklerini, bir çift kaşığın birbirlerinin konturlarına yaslanacağını, bir olacaklarını hayal etmişti – etmemiş miydi? Bunun resimli kitaplardan edinilmiş, aptalca bir düşünce olduğunun ayrımına vardı. Zihnini okuyamasa veya tepkilerini önceden kestiremese de Michael'ı hâlâ sevebilirdi; Jean'in içsel yaşantısına kayıtsız olsa bile Michael onu hâlâ sevebilirdi. Bir kaşık bir bıçağa yaslanamazdı, o kadar. Evliliğin matematiği değiştirebileceğini zannetmek yanlıştı. Birle bir toplanınca her zaman iki ederdi.

Erkekler sizinle evlendiklerinde değişirler; taşra kadınlarının öngördükleri şey buydu. Bekle kızım, demişlerdi. Böylece Jean eğlencenin giderek sönükleşmesi ve yorgun kabalıkların ortaya çıkması karşısında o kadar da şaşkın değildi. Onu dehşete düşüren, daha ziyade kendisine kur yaptığı sıralarda Michael'ın gösterdiği nezaket ve yumuşaklığın artık ona karşı hissettiği sinir bozukluğunun bir nedeni haline gelmesiydi. Evlendikten sonra Michael'dan daha

önce davrandığı gibi davranmasını beklemek sanki onu huysuzlaştırıyordu; ve bu huysuzluğun kendisi ilerdeki huysuzluğun kaynağıydı. Bak, der gibiydi, önceleri nasıl biri olduğum konusunda seni aldattığımı düşünüyorsun, öyle değil mi? Aldatmadım. O zaman huysuz değildim, şimdi huysuzum: Nasıl olur da beni dürüst olmamakla suçlarsın? Oysa Jean'in zihninde birdenbire, eğer şimdi huysuzsa Michael'ın eskiden dürüst olup olmamasının pek de önemli bir mesele olmadığı düşüncesi belirdi.

Elbette bu büyük oranda Jean'in hatası olmalıydı. Ve, ona göre, çocuk doğuramamasının Michael'da tarifi zor öfkelere yol açmış olması normaldi. Bu öfkelerin tarifinin zor olması, bir nedenin olmaması –ya da en azından haklı gösterecek bir nedenin olmamasından– değildi; Jean'in sabırlı olmayı sürdürmesi gerektiğini kavramaktaki yeteneksizliği nedeniyle Michael'ın öfkeleri daima yersizdi.

Önceleri Michael onu bir uzmana göstermek istemişti. Fakat Jean, Londra'ya gitmesi için ikna edildiği –hayır, kandırıldığı– bir önceki seferi hatırlıyordu. Tek bir Doktor Headley bile insana bir ömür boyu yetecek bir uzmandı. Reddetti.

"Belki de biraz Alp Dağları havasına ihtiyacım var," dedi.

"Ne *demek* istiyorsun?"

"Alp Dağları havası meseleye hayatiyetini yeniden kazandırır." Sanki bir atasözünü tekrarlar gibi söyledi.

"Jean, sevgilim." Michael onu bileklerinden yakaladı ve sevecen bir şeyler söyleyecekmiş gibi sıktı. "Daha önce sana hiç fena halde aptal biri olduğunu söyleyen oldu mu?"

Jean bakışını kaçırdı; Michael bileklerini tuttu; Michael onu bırakmadan önce ona bakması gerektiğini biliyordu – ya da hiç olmazsa cevap vermesi gerektiğini. Ona karşı terbiyesizleşmesi de neyin nesiydi? İçinde öyle olmayabileceğine dair ufak bir kuşku bulunmasına rağmen, muhtemelen aptaldı; öte yandan öyle olsa bile bu neden Michael'ı kızdırıyordu ki? Onunla tanıştığı zaman bundan daha akıllı değildi ve Michael buna aldırmıyormuş gibi görünüyordu. Midesinde bir acı hissetti.

Nihayet, azıcık küstahça, ama yine de Michael'ın yüzüne bak-

madan, "Kusurlu çıksam da beni eve göndermeyeceğine söz vermiştin," dedi.

"Efendim?"

"Doktor Headley'yi görmeye gittiğimde kusurlu çıkarsam beni eve gönderecek misin diye sordum. Sen de hayır dedin."

"Bunun konuyla ne alakası var?"

"Diyorum ki, kusurlu olduğumu düşünüyorsan beni eve gönderebilirsin."

"Jean." Michael onun bileklerini daha da güçlü tuttu, yine de Jean onun bir oğlan çocuğununkine benzer boynu üzerindeki bu kocaman kırmızı yüze bakmayı hâlâ reddediyordu. "Tanrım. Baksana bana." Michael'ın sabrı tükenmiş gibiydi. "Bana baksana, seni seviyorum. Tanrım. Bak, seni seviyorum. Sadece bazen... farklı olmanı isterdim."

Farklı. Evet, Jean onun istediğinin bu olduğunu görebiliyordu. Fena halde aptal ve çocuksuydu. Michael onu akıllı ve hamile istiyordu. Bu kadar basitti işte. *Yazı, altı çocuğumuz var, Tura bir kedimiz var.* Bir kedi almaları gerekecekti.

"Ağrım var."

"Seni seviyorum," diye karşılık verdi Michael, neredeyse sabrı tükenmişçesine yüksek sesle. Beş yıllık evlilikten sonra, ilk defa olarak bu haber onu duygulandırmayı başaramadı. Jean, ona inanmıyor değildi, fakat bütün mesele artık bir dürüstlük sorunundan çok öteydi.

Michael'ın yüzüne bakamadığı için kendini korkak hissederek "Ağrım var" diye tekrarladı. Ağrısı olması yetmiyormuş gibi, hiç şüphe yok ki Michael onu hor görüyordu.

Sonunda Michael bileklerini bıraktı. Bununla birlikte ilerleyen aylarda onun "bir uzmana görünmesi" sorununa geri döndü. Gündoğumu Prosser yandaki odada horlarken, Jean okumuş olduğu sözcükleri içinden tekrarlasa da üstü kapalı terminolojiyi kabullendi. *Organların uyumsuzluğu, döl yatağında tıkanıklık*, diye aklından geçirdi. Tıkanıklık; erkeklerin kanalları açmak için boşaldığını düşündü ve ürperdi. Kısır: Uygun sözcük buydu, kutsal kitapta geçen sözcük buydu. Kısır. Kısırlık. Kısırlık, Gobi Çölü'nü, o da Les-

lie Dayı'yı çağrıştırdı. Golf sopasının başının düşmesine izin verme, yoksa rüzgârlı bir günde Gobi Çölü'nde olduğundan daha fazla kumu havalandırırsın. Kumlu çukurda, elinde golf sopasıyla vuran, vuran, vuran bir golfçü ve topun asla ortaya çıkmayışını gördü.

Yine de, ara sıra durumunun, açıkça Michael'ın düşündüğü gibi büsbütün bir eksiklik olup olmadığı kafasını kurcalıyordu. Flört ettikleri dönemde ne zaman Michael konuyu çocuklara getirse, Jean gerildiğini fark etmişti. Adım adım ilerlemeli, diye düşünmüştü. Ve sonra ilkinin tecrübesi onun, ikincisi hakkında azıcık şüpheci olmasına neden olmuştu.

Belki de kısırdan öte, anormaldi. Yahut kısır olduğu kadar anormaldi. Fena halde aptal, kısır ve anormal: Dışarıdan kesinlikle böyle görünüyor olmalıydı. İçeriden hissettiği ise farklıydı. Eğer insanlar onu böyle görüyorsa, kısırlık ve anormalliği üzerinden silkeleyip atabilirdi. Fena halde aptal olmaya gelince, Michael'ın kastettiğini anlayabilir, fakat aynı zamanda bunun ötesini de görebilirdi. Jean'e göre zekâ, insanların inandığı gibi katıksız ve değiştirilemez bir özellik değildi. Zeki olmak iyi olmaya benzerdi: Bir kişinin yanında erdemli, başka birinin yanında aşağılık biri olabilirdiniz. Birisiyle zeki, bir diğeriyle aptal olabilirdiniz. Bu kısmen güvenle ilgiliydi. Her ne kadar Michael onun kocası da olsa, onu bakirelikten ve ergenlikten kadınlığa ve olgunluğa taşıyan (yahut dünyanın öyle olduğunu varsaydığı), fiziksel ve ekonomik anlamda ona kol kanat geren, Serjeant'ı Curtis soyadıyla değiştirerek onu ödüllendiren kişi de olsa, tuhaf bir biçimde ona güven vermeyi başaramamıştı. Bir anlamda o, on sekiz yaşında ve aptalken daha güvenliydi. Yirmi üçünde, Michael ile birlikte kendisini daha az güvenli ve bu yüzden de daha az zeki hissediyordu. İşler insafsız bir biçimde tersine dönmüş gibiydi: Önce Michael onu daha az zeki biri haline getirmişti ve sonrasında onu içine sokmuş olduğu bu yeni hal yüzünden hor görmüştü.

Belki de onu Michael kısırlaştırmıştı. Bu mümkün müydü? Her şey mümkün, diye düşündü, Jean. Bir sonrakinde onun kusurlu oluşu hakkında tartışırlarken Jean başını kaldırdı, Michael'ın gözlerini yakaladı ve cesaretini yitirmemek için çabucak,

"Sen gidersen ben de giderim," dedi.

"Ne demek istiyorsun?"

"Sen gidersen ben de giderim."

"Çocuk gibi konuşma, Jean. Kendini tekrarlamak izah etmek değildir."

"Belki de kusurlu olan sensindir."

İşte o zaman Michael ona vurdu. Aslına bakarsanız, ortak hayatları boyunca bunu yaptığı yegane an buydu ve Jean'in omzunun boynuyla birleştiği yere inen, beceriksizce atılmış, esaslı bir tokattan çok yumruğa yakındı; fakat Jean o anda bunu bilemezdi. Jean koşarak odadan çıkarken, her yanından sözcükler yağıyormuş gibiydi. *Orospu*: Bunu ilk kez duyuyordu, *embesil*, ve *kadın* bu sonuncusu bir kamçıya dönüşünceye dek çiğnenmiş ve keskinleştirilmişti.

Kapıyı arkasından kapattıktan sonra bile sözcükler fırlatılmaya devam etti. Öte yandan kapının varlığı sözcüklerin içlerini boşaltıtı: Beş santimetrelik sıkı tahta karakterinizin şiddet dolu anatomisinin içini boşaltıp, salt gürültüye dönüştürüyordu. Sanki Michael'ın ona fırlattığı nesneler kapıya çarptıklarında hep birden aynı sesi çıkarıyorlardı: Bunlar bir tabak, mürekkep hokkası, kitap, bıçak veya üzerinden tüyler sallanan ve kendisinden önceki çok sayıda kurbana rağmen hâlâ keskin olan Kızılderili baltası mıydı? Kim bilir.

Sonraki birkaç gün, bu olanları tekrar düşünürken, Michael'ın özürlerini kabul edip, okşayışlarını geri çevirirken buna minnettar kaldı. Sopalar ve taşlar kemiklerimi kırabilir, ancak sözcükler bana asla zarar veremeyecek: İnsanlar aslında bunun tam tersinin doğru olmasından bu derece korkuyor almasalar, neden böyle atasözleri kurgulamış olsunlardı ki? Acılar diner, bunu biliyordu (bir saat içinde midesindeki ağrı dinmişti), öte yandan sözcükler cerahat topladı. Michael *kadın* diye bağırırken daha etkin bir biçimde ve daha uzağa fırlatabilsin diye sesi sıkıştırıp top haline getirmişti. *Kadın*, sözcüğün kendisi ağılı değildi, ama söyleyiş tarzı silme zehirdi. *Kadın*; Michael'ın onun için yeniden anlamlandırdığı iki ağrı kesici hece, kazandığı yeni anlam ise *beni çileden çıkaran* idi.

Bu olaydan sonra çocuk tartışmasına son verdiler. İlerleyen yıllarda sevişmeyi sürdürdüler, herhalde ayda bir veya en azından Michael'ın ister göründüğü zamanlarda; yine de Jean meselenin genelinde kendini edilgen hissediyordu. Jean, Michael'ı ve seksi düşündüğünde ağzına kadar dolu olan ve çok sık olmasa da ara sıra boşaltılması gereken bir su tankını tahayyül ediyordu; bu tam olarak mide bulantısı sayılmazdı, sadece evi çekip çevirmenin bir parçasıydı. Konu kendisine ve sekse gelince, bunu düşünmemeyi tercih ediyordu. Arada sırada hissettiğinden daha çok zevk alıyormuş gibi görünüyordu; sadece nezaketten. Artık seksi tuhaf değil, sadece sıradan buluyordu. Ve bir zamanlar öğrenmiş olduğu tüm o ifadeler –onun içini gıdıklayan aptal, heyecan verici ifadeler– şimdi fi tarihinden, çocukluk adasından geliyordu. Islanmadan terk edemeyeceğiniz o adadan. Doksan derecelik açıyla kesişen iki dalga örneği aklına geldi ve kendisini azıcık suçlu hissetti. Şu sloganlar (hani bir tanesi normal arzu eğrisi ve diğeri bitkinlik ve aşırı çalışma mağduru kadınların yaşadığı zayıf ve geçici kabarma ile ilgili olan) bir taşra kasabasındaki otobüs durağının duvarında bir anlığına size göz kırpan silik grafitiyi andırıyorlardı.

Alp Dağları havasına ihtiyacı yoktu; mağdur olduğu bitkinlik aslında fiziksel değildi. Michael için evi idare etti; bahçeyle ilgilendi; bir sürü evcil hayvan besledi, kasabanın onları, çocukların yerine ikame ettiğini düşündüğünün farkındaydı. Kaçan ve yolun ortasında bir kedinin gözlerini yerken bulunan bir domuz besledi. Yoldan çıktığı zamanlarda ortaya çıkan, gizli saklı hayvanlarla da ilişkileri olmuştu. Bazen yataktayken kirpinin süt şişesinin kapağını şükran duygusuyla tıkırdattığını duyar, kendi kendine gülümserdi.

Yirmi yıl boyunca bir kasaba yaşantısının normal bir bileşeni gibi sürdürdü hayatını; çay içti, yardımda, bağışta bulundu; aklı sıra neredeyse adsız sansız biri haline geldi. Ender olarak mutlu olsa da mutsuz değildi; kasabanın önde gelen entrikalarının bir parçası olmasa da yeterince sevildi; ağır ağır, sıradan biri olduğuna karar verdi. Michael kesinlikle onun sıradan olduğunu düşünüyordu. Yine de bundan beteri de vardı. Çocukken zaman zaman özel biri olabileceğini, ya da hiç olmazsa, özel birinin karısı olabileceğini düşü-

nürdü; oysa bütün çocuklar bunu düşünürdü öyle değil mi? Fazladan et yüzünün köşelerini yumuşattı. Tek tek bulutların güç bela ayırt edilebildiği alçak, kurşuni gökyüzü her zaman yağmurun habercisiydi.

İlerleyen yıllarda, zaman zaman Michael'ın bir ilişkisi olup olmadığını merak etti. Ruj lekeli yakalar veya kaçamak fotoğraflar, telefonun acele cevaplanması gibi şeyler yoktu; yine de Michael'ın mesleği düşünülecek olursa muhtemelen böyle şeyler olamazdı da. Ara sıra Jean'e 18.000 fit yükseklikten dumanı tüten bir yük gemisine dik dik bakar gibi bakışı bu konudaki tek kanıttı. Jean ona hiç bir zaman sormadı; o da anlatmaya gönüllü olmadı. Bir başka yaşantıyı kim bilebilir ki?

Jean'in anne ve babası öldü. Otuz sekiz yaşında âdetten kesildi; bu ne bir sürprizdi ne de bir pişmanlık meselesiydi: Hayatının kendisini tanımlamaktan vazgeçeli epeyce zaman olduğunu hissediyordu. Kimi zaman gecenin bir yarısı çığlık mı atmak istedi? Kim istemezdi ki? İşlerin daha da kötüleşebileceğini anlamak için sadece diğer kadınların hayatlarına bakması yeterliydi. Saçında ilk ak göründü ve bu konuda hiçbir şey yapmadı.

Âdetten kesildikten neredeyse bir yıl sonra hamile kaldı. Doktorun açıklamasını kabullenmeden önce iki kere test yaptırdı. Doktoru, bu tür şeylerin olabileceğini söyledi ve nazikçe bir belirsizlikle Londra'ya tren seyahatleri, diye homurdandı. Jean vakit kaybetmeden ona teşekkür etti ve Michael'a haber vermek üzere eve döndü.

Sonraki yıllarda her ne kadar öyle olmuş olması gerektiğini kabul etmiş olsa da, işin aslı Michael'ı sınadığının bilincinde değildi. İlk başta, Michael aşina olmadığı bir biçimde aksileşti; aksiliği daha çok kendine yönelikti; belki bunun olanaksızlığı yahut çektiği vicdan azabı yüzünden, belki de Jean'i bir başkasıyla ilişkisi olduğu gerekçesiyle suçlamak istemiş ama bunu yapamamıştı. Sonra, kesin bir biçimde çocuk sahibi olmak için çok geç olduğunu ve ondan kurtulmasının iyi olacağını söyledi. Bir de, tuhaf yirmi yıldan sonra olayların garip bir dönemece vardığını belirtti. Sonra teferruata girerek, baştan sona hikâyenin bir hayli alışılmadık ve insanı

kıkır kıkır güldürecek türden olduğunu vurguladı. Sonra, yüzüne rahatlamış, uyuşuk bir ifade yerleşti ve sessizleşti; belki de zihninde kısa babalık sahneleri canlanıyordu. Nihayet, Jean'e döndü ve ona bütün bu olanlar hakkında ne düşündüğünü sordu.

"Şey, bebeği doğuracağım ve seni terk edeceğim." Oysa böyle bir şey söylemek hiç mi hiç aklında yoktu; nasıl olduysa olmuştu, bilinçli bir cesaretle ilgisi olmayan ve kendiliğinden dile gelen bu sözcükler onu şaşırtmadı. Michael'ı da şaşırtmışa benzemiyordu; sadece güldü.

Michael "İşte benim sevgilim," dedi, Jean'in normalde utanç verici bulacağı komik bir aksanla; oysa bu şimdi Jean'e sadece şaşırtıcı geldi. Michael'ın hiçbir şeyden anlamadığı aşikârdı.

"Ama sanırım önce seni terk edeceğim, sonra bebeği doğuracağım. Sanırım bu şekilde olacak." Bir kez daha ağzından çıkan sözcükler onu şaşırtmadı; şimdi onları tekrarlarken salt inkâr edilemez değil, neredeyse sıradandılar. Hatta Michael'ın aksileşmesini beklediği halde korku duymuyordu.

Beklediğinin aksine Michael hafifçe koluna dokundu. "Bunu sabah konuşuruz," dedi ve nihayet aydınlığa kavuşan, yerel bir alışveriş mağazasında yaşanan bir dizi giysi hırsızlığından bahsetmeye başladı. Kadınların soyunma odasına çift yönlü bir ayna yerleştirilmiş, bir dolapta çömelmiş, tetikte bekleyen bir polis memuru sütyeninin içine bluzları tıkıştıran travesti bir hırsızı tutuklamıştı.

Jean, baksana bana, demek istedi, işin aslı bunun seninle bir ilgisi yok; yani bu kararın. Daha zor bir yaşam istiyorum, hepsi bu. Gerçekten istediğim birinci sınıf bir yaşam. Onu hiçbir zaman elde edemeyebilirim, yine de sahip olduğum tek fırsat ikinci sınıf bir yaşamdan kopmakta yatıyor. Hepten başarısız olabilirim ama yine de denemek istiyorum. Bu benimle ilgili, seninle değil; öyleyse dert etme.

Oysa bunların hiçbirini söyleyemedi. Gözetilmesi gereken adabımuaşeret vardı, söz gelimi, Michael'ın ilişkileri olup olmadığı hususundaki adabımuaşeret. Belirli kurallara uymak gerekliydi; belirli kızgınlıklara izin vermek, yalanın belirli biçimlerine saygı duymak gerekliydi; iki tarafın da var olduğundan şüphe duysa bile

varmış gibi yaptığı, karşıdaki kişinin hislerine hitap etmek gerekliydi. Bu, tabii ki, onun bir bakıma ikinci sınıf yaşamla kastettiği şeydi.

Jean, kendisinin ayrılışıyla birlikte Michael'ın incinebileceğini fark etti, ama bu farkındalık kendisini kalma fikrine yönelteceğine Michael'ı hafiften hor görmesine neden oldu. Böylesi bir tepki karşısında kendisiyle iftihar etmedi, yine de onu inkâr da etmedi. Jean evlilikleri boyunca ilk defa kasten Michael'ın üzerinde belirli bir iktidar kurdu. Belki de güç daima aşağılamayı teşvik ederdi –belki de bu, Michael'ın onun fena halde aptal olduğunu düşünmüş olması yüzündendi. Durum böyleyse, ayrılmak için çok daha fazla neden var demekti.

Jean bir an önce gitmek istedi, ama gitmedi. Çocuk için en iyisinin o ilk aylar boyunca önündeki hayatın veya dışardaki hayatın bir sürü gürültü patırtısı olmaksızın uyuması olduğuna karar verdi; gereğinden önce sorunlarla karşılaşmamak daha iyiydi. Üstelik Michael'a veda etmek pek de dert edilecek bir husus değildi. Şimdi, birkaç aylık hamileyken ortadan kaybolursa kasaba onun bir jigolo yahut sirkte çalışan bir ızbandut olan âşığıyla birlikte olmak için kaçtığını fısıldardı. Öte yandan, çocuk olduktan sonra veya hamileliğin son döneminde giderse, neye inanacaklarını bilemezlerdi. Muhtemelen Jean'in delirdiğini düşüneceklerdi. Söylentiye göre, kadınlar doğumdan sonra sıklıkla çıldırırmış; hiç şüphe yok ki onun yaşında bir kadın için bu ihtimal daha yüksekti.

Komşular ona, geç gelen çocuğun mübarek olduğunu söyledi. Doktor onu sakince mongolizm hususunda uyardı ve tekrar Londra treninden bahsetti. Michael çocuksu bir kendinden hoşnutluk ile dağınık bir korku arasında gidip gelirken, bir yandan da Jean'i ihtiyatla izliyordu. Jean onun korkusunu hissetti ve bu korkuyu hafifletmek için hiçbir şey yapmadı; aksine, onu kullandı. Hamile kadınların kendi içlerine dönme eğilimi gösterdiklerini biliyordu, öyle ki, anne ve doğmamış çocuk kendilerine özerk bir cumhuriyet kurarlar ve kabilenin eski sihri, karılarının karnı şişerken erkeklere olduğundan farklı –sıklıkla düşkünlükte ifadesini bulan korku ve merakla karışık bir saygıyla– davranmalarını öğütlerdi.

Böylece Jean kendisini gerçekte olduğundan daha içe dönük görünmeye bıraktı. Bir yandan da kaprisli davranmaya başladı. Arada sırada gerçekten kaprisli olduğu da oluyordu – tavuk yemini karıştırırken, onun kuvvetli un kokusu kovayı ağzına dayayıp bir seferde midesine indirmek istemesine neden oluyordu ama durumunun bu normal tuhaflıklarından söz etmiyordu. Onun yerine, kurşuni gökyüzünün altında yaptığı uzun öğle sonrası yürüyüşlerinde daha geniş çaplı kaprislere girişti. Kasten, karakterine ve hislerine aykırı davrandı. Bunları gerçekten hissettiğinde asla dışa vuramadığı halde Michael'a olan öfkesini ve sıkıntısını ifade edebiliyordu; sadece bunları uygun kaçabileceği zamanlarda deniyordu.

Hamilelik onu daha büyük umutlara yönlendiriyor gibiydi ve zahmetsiz kaprisliliği gizli bir esinti misali kulağına kişiliğin değişmez olmasının gerekli olmadığını fısıldıyordu. Sahtekârlığın bu fazından özel olarak zevk almasa da bunun önemli olduğunu düşündü; henüz tamamıyla dürüst olacak kadar yürekli değildi. Belki bu onun yeni yaşamında, ikinci yaşamında olurdu. Leslie Dayı'nın hayal kırıklığı yaratan sümbüllerini anımsadı. Ne yapalım, oturtmalık filiz verirdi belki. Eninde sonunda tahtadandı.

***

Sonbaharın o kendini sakınan, kıpırtısız gökyüzünün altında, yumuşak rüzgâr yağmurluğunu kaldırıp, karnını ortaya çıkarırken Jean, ara sıra pilot astsubay Prosser'ı düşünürdü. Görev bildirimi Jean'in düğününden birkaç hafta önce eline ulaşmıştı. Prosser gündoğumu desenli kreozotlu kapının yanında durmuştu, ağırlığını bir o bacağına, bir ötekine veriyor, valizinin kolunun altında güvende olduğunu kontrol etmek üzere başını refleksle aşağıya uzatıyordu; nihayet Jean'e bakmadan gülümsedi ve ayağını yere vurdu. Jean onu düğününe davet etmek istemişti, fakat Michael kaşlarını çatmıştı. Prosser'a ne olmuştu? Jean cevap vermesini beklermişçesine bakışlarını belli belirsizce gökyüzüne çevirdi.

Prosser cesurdu. Palavracı olduğunu, yandığını söylemişti, fakat bunların bir önemi yoktu. Korku olmadan ve korkuyu kabullen-

meden cesaret olmazdı. Erkeklerin cesareti kadınlarınkinden farklıydı. Erkeklerin cesareti, dışarı çıkmak ve neredeyse kendilerini öldürtmek üzerine kuruluydu. Kadınların cesareti ise –ya da herkesin dediğine göre– tahammül üzerine kurulmuştu. Erkeklerin cesareti şiddetli devrelerde, kadınların cesareti sabırlı gerilimlerde kendini gösterirdi. Doğaları gereği böyleydi: Erkekler kadınlardan daha huysuzlardı, onlardan daha çabuk parlarlardı. Belki de cesur olmak için aksi olmanız gerekiyordu. Erkekler dünyaya açıldılar, yürekliydiler; kadınlar evde oturdular ve erkeklerin yokluğuna tahammül ederek cesaret gösterdiler. Madem öyle, diye öteki türlü düşündü Jean, erkekler eve döndüler ve huysuzdular; kadınlar ise onların varlığına tahammül ederek cesaret gösterdiler.

Jean Michael'ı terk ettiğinde yedi aylık hamileydi; ve o sabah Michael için alışveriş yaptı. Zorluklar olacaktı şüphesiz, şey gibi... şey, gelir vergisi mesela; öte yandan daha önce, zorlukların sıkıntılı bir biçimde kısmen farkında olması ayrılışını yıllarca geciktirmiş olabilirdi; oysa şimdi bu gibi şeyler önemsiz görünüyordu. Hamileyken kendini daha sağduyulu hissediyor değildi, sadece bakış açısı değişmişti; bunun kendisi bile başlı başına sağduyunun bir biçimi olabilirdi. Kasabadaki diğer evlilikleri düşündü ve kendisininkinin onlar kadar kötü olmaması içini rahatlattı. Yara berelerin durumu kötüyse bazen günlerce evden dışarı adımını atmayan Bayan Lester bir defasında ona, "Biliyorum, idare etmesi biraz zor biri, ama ben gidersem çamaşırını kim yıkar sonra," demişti. Bayan Lester için mantığın melankolik bir mükemmelliği vardı ve Jean onu başıyla onaylarken Bayan Lester'ın çok olmasa da birazcık saf olduğunu düşündü.

Kasabanın kadınları (Jean kendisini bu grubun dışında tutmuyordu) kocalarını idare ediyordu. Onları besliyor, onlara hizmet ediyor, onları temizliyor, onlar için temizliyor, onların görüşlerine riayet ediyorlardı; erkeklerin dünyayı yorumlayış biçimini kabul ediyorlardı. Bunun karşılığında para, başlarının üstünde bir çatı, güvenlik, çocuklar ve kasaba hiyerarşisi içinde geri alınamaz bir terfi elde ediyorlardı. Bu yeterince iyi bir anlaşma gibi görünüyordu; bir kere bunu elde edince arkalarından kocalarına patronluk tas-

lıyor, onlara çocuklar diye sesleniyor ve onların ufak tefek alışkanlıkları hakkında konuşuyorlardı. Erkeklere gelince, onlar karılarını idare ettiklerini düşünüyordu: Sert, ama adil olmalısın, diyorlardı, kimin patron olduğunu bilmelerine izin verirsen, düzenli olarak evin idaresini onlara verirsen ve bira parası için onlardan ne kadar para sakladığını söylemezsen, işler tıkırında giderdi.

Terk eden eş her zaman suçludur. "Öylece çekti gitti"; "Onu yüzüstü bıraktı." Çekip gitmek, ihanet demektir; çekip gitmek haklarından feragat etmektir; çekip gitmek zayıflık göstergesidir. Katlan; kötü günü de iyi gün gibi sineye çek; kör şeytan bilirsin; inişler ve çıkışlar sonsuza dek sürmez. Jean keyifle dillendirilen ve bir o kadar keyifle inanılan bu sözleri ne kadar da çok duymuştu. Kaçmak, insanların söylediğine göre cesaretsizlik göstermekti. Jean bunun aksinin geçerli olup olamayacağını merak etti.

Michael fena halde aptal, demişti. Eğer ben fena halde aptalsam benimle evlendiğin için sen de çok akıllı sayılmazsın. Vermesi gereken cevap buydu. Yahut, evet, sana bu kadar uzun süre katlandığım için fena halde aptalım, demeliydi. Bunun kadar kötü olmaması dışında – Bayan Lester çok çok daha kötüsünü yaşamıştı. Oysa Michael ona *kadın* diye haykırdığında ve bu sözcük bir feryat gibi odada şarapnelini dolaştırdığında, o da sakince *erkek*, diye cevaplamalıydı. Anlamı: Tabii böyle davranıyorsun, bu senin için de zor olmalı, sana acıyorum. Erkeklere acınmalı, diye düşündü Jean; acınmalı ve terk edilmeliler. Kadınlar, erkeklerin cevap olduğuna inanmak üzere yetiştiriliyorlardı. Cevap değildiler. Hatta sorulardan biri bile değildiler.

Yapacağımı söylemiştim. Nota bir tek bunu yazdı. Bir not bırakmalıydı, aksi takdirde Michael yanlış bir fikre kapılabilir ve durgun suyu bulandırabilirdi. Yine de ona açıklama yapmak zorunda değildi; ve her şey bir yana, ondan özür dilememeliydi. *Yapacağımı söylemiştim.* Mutfak masasının üzerine bırakılmış olan mavi çizgili beyaz kâğıt üzerindeki sözcüklerin ağırlığını arttıran iki yüzük vardı: Üzerinde tek bir lal taşı bulunan gümüşten nişan yüzüğü (Michael'ın annesinden) ve platin nikâh yüzüğü. Tren onu uzaklara götürürken kendi kendine; *yapacağımı söylemiştim* diye tekrarladı.

Uzunca bir süre dinlemiş, gönülsüzce kabullenmiş ve inanmadığı bir *biz* telaffuz etmişti. Şimdi *Ben*'di. Her şeye rağmen pek yakında bir başka *biz* olacağına inanıyordu; ama bu biz farklıydı. Anne ve çocuk: Bu nasıl bir *biz* idi? Çantasını karıştırdı ve tenekeden ince şeridi buldu. Üzerinde, güven verircesine JEAN SERJEANT XXX, diye yazıyordu.

Gregory'nin doğumunda Jean baygındı. Söylenene göre böylesi daha iyiydi; senin yaşında bir kadın, muhtemel komplikasyonlar. İtiraz etmedi. Kendine geldiğinde güzel bir oğlu olduğunu söylediler. "O..." –hâlâ uyuşuk olan beyninin o bölümüne ulaşıyor gibiydi– "O... kusurlu mu?" "Bu düşünceyi kafanızdan atın, Bayan Serjeant," diye bir cevap geldi. Ses karşısındakini paylar gibiydi, güyâ kusursuz bir çocuktan daha azı hastanenin itibarını zedelermiş gibi. "Ne kadar ayıp. Eli ayağı tutuyor."

Oğlu diğer bebekler gibiydi ve Jean, tıpkı diğer anneler gibi onu, şairlerin betimleyemeyeceği derecede kusursuz buluyordu. Sıradan bir mucizeydi: Jean'i korku ile gurur arasında bocalatan, bir korunmasızlık ve başarı karışımıydı. Ağır kafa, lahana sapı misali zayıf boynunda pat diye geriye düştüğünde paniğe kapılıyor, içi cız ediyordu; o ufacık parmaklar, parmaklıkları sıkıca kavrayan bir atlet gibi başparmağını tuttuğunda içini bir hoşnutluk kaplıyordu. Önceleri ona çeki düzen vermekle çokça ilgileniyor gibiydi: Bedenindeki her bir delik en çok sıvıyı salgılamak adına birbirleriyle yarışıyordu; sadece kulakları akla uygun davranmayı biliyordu. Yine de buna ve bir bebeğin getirebileceği her türden yeni kokuya hızlı bir biçimde ayak uydurdu. Bir kez daha baştan başlıyordu, bu hatırlanacak önemli bir şeydi; Gregory ona baştan başlama fırsatı vermişti. Bu yüzden onu daha çok sevmeliydi.

Bebeği yatıştırabilecek sesleri öğrendi; bu seslerin bazıları hayvan beslediği günlerden kalmaydı. Gıdakladı, dişlerini takırdattı; bazen, değişiklik olsun diye bir sineğin veya bir uçağın uzaktan gelen vızıltısını taklit etti. Gregory'nin ilk dişi çıktı ve Jean bunu, ilk Sputnik'ten çok daha önemli bir şey, dünyadaki en önemli hadise haline getirdi.

Okula başlayana kadar onu her yere beraberinde götürdü. Pub'larda, ucuz lokantalarda ve hamburger büfelerinde çalıştı. Bebek bezindeki kızarmış soğanların kötü kokusunu hatırladı; onu, iki yaşında gizli bir alkolik gibi Duke of Clarence'ın arka odasına tıktığını hatırladı; güya anlıyormuş hissi veren o sabırlı, uyanık bakışların kan ter içinde bir aşçıyı, bezgin bir garsonu, küfürbaz bir hamalı yakaladığını hatırladı. İşverenleri ufaklığı doyurması için sık sık lezzetli lokmaları onun önüne itiyorlardı. Jean oğlunu Amerika'dan Luton'a dönen ve yiyecek sepetleri yerine artık giysi kolileri gönderen Leslie Dayı'nın sağı solu belli olmayan yardımlarıyla giydiriyordu. Giysilerin bazıları azıcık tadilat gerektiriyordu. Gregory beş yaşına geldiğinde, doğum günü hediyesi olarak göğüs ölçüsü 42 olan bir kruvaze smokin, tüyleri diken diken eden, gece giyilebilecek türden bir gömlek ve mor bir kemer aldı.

Gregory çok az şikâyet etti. Büyürken, korkunun merakını dizginlediği, sessiz, pasif bir çocuktu; aralarına katılmaktan ziyade oyun oynayan çocukları izlemeyi tercih etti. Pazarların kurulduğu bir dizi kasabada yaşadılar – içinde bir otobüs terminali olan, ama katedrali olmayan türden yerler; Jean kasaba yaşantısından çekiniyor, şehirlerden sakınıyordu. Yaşayacakları bir yer kiraladılar, başkalarından uzak durdular; Jean Michael'ı unutmaya çalıştı. Gregory asla gezgin durumlarından yakınmadı; ve ne zaman babasının nasıl biri olduğuna dair sorular sorsa, çoktan ayrıldığı okullarındaki acımasız müdürlere imalı gelebilecek, oldukça doğru cevaplar aldı.

Önceleri çok sık taşındılar. Jean, nadiren bir polisin yanından Michael'ı düşünmeden geçti ve gergin bir biçimde, bütün polis gücünün Michael'a onlar hakkında mesaj taşıdığını varsaydı. Sokakta bir polis memuru kafasını klapasına gömüp, bir sırrı ifşa eder gibi telsizine konuştuğunda Jean, tıpkı Winston Churchill'in yeraltındaki karargâhında oturduğu gibi Michael'ı orada otururken görürdü. Yüzünün mavi, loş bir lambanın aydınlattığı afişlerde sergilendiğini hayal ederdi. Michael tam olarak nerede olduklarını biliyordu ve onları geri götürecekti. Üstü açık bir at arabasıyla onları geri götürecekti. Boyunlarına yaftalar asılmış olacaktı ve bütün kasaba-

lar kaçak eşi ıslıklamak üzere toplanacaktı. Jean evlilik el kitabından iki satır nasihati tatsızca anımsadı: *Daima kaçan olun.*

Ya da Michael Gregory'yi ondan uzaklaştırabilirdi; daha çok korktuğu buydu. Onun evinden kaçtığını ve oğlunu büyütmek için uygun biri olmadığını söylerdi; öyle ya, en sonunda ona kusurlu dedirtebilirdi. Sorumsuz biri olduğunu, gönül ilişkileri olduğunu söylerdi. Gregory uzaklaştırılır, Michael ile birlikte yaşamak üzere gider, Michael bir metres tutar ve sanki kadın evin kâhyasıymış gibi davranırdı. Kasaba da onu, oğlunu aylaklıktan ve fahişelikten başka bir şey olmayan bir hayattan kurtardığı için takdir ederdi. Jean'de Çingene kanı olduğunu söylerlerdi.

Öyleyse kaçmaya devam etmeliydiler. Kaçmaya devam etmeliydiler ve Jean'in gönül ilişkileri olmamalıydı. Bu onları istediği anlamına gelmiyordu ve belki de onlardan azıcık korkuyordu – Prosser iki defa yanmak konusunda ne demişti? Elbette gönül ilişkileri olması halinde Gregory'yi ondan uzaklaştırmalarından korkuyordu. Gazetelerde bunun gibi davalar yer alıyordu. Ve böylece erkekler ona yaklaştığında veya ona yaklaşacakmış gibi olduklarında ve özellikle o onları şöyle ya da böyle istediğinde sessiz sedasız ulaşılmaz olurdu; bir pazarcı tezgâhından aldığı pirinçten alyansıyla oynar ve Gregory'yi yanına çağırırdı. Dış görünüşüne pek özen göstermemeye başladı; giderek artan aklarının saçında çizgiler oluşturmasına izin verdi; bir yanı tüm bunlar için kaygılanması gerekmeyeceği zamanı dört gözle bekledi.

Michael onun peşine düşmedi. Uzun yıllar sonra Jean, onun Leslie Dayı'yı sık sık aradığını, ona sessiz kalmasını tembih ettiğini ve kendileriyle ilgili haberleri ondan aldığını keşfetti. Nerede yaşıyorlardı, Gregory'nin okuldaki durumu nasıldı. Hiçbir zaman onlardan geri gelmelerini istemedi. Ne bir metres edindi, ne de kâhya. Elli beş yaşındayken kalp krizinden öldü ve Jean, mülk üzerinde hak talebinde bulunurken bunu geçmişe dönük bir nafaka olarak değerlendirdi.

Bir Noel günü, Gregory, on yaşındayken Leslie Dayı'dan hediye olarak tam teçhizatlı bir tayyare maketi aldı. Savaştan sonra Leslie İngiltere'ye aşırı ve tehlikeli çalışmalara ilişkin hikâyelerle dön-

müştü –dinlememek ne mümkündü–, bunlar anlatmaya hazırlandığı konunun hâlâ gizli olduğunu göstermek üzere burnunun kenarına hafifçe dokunmasıyla başlayan seyahat maceralarıydı. Oysa şimdi Jean, eril maceralardan gına geldiğini fark etmişti. Ya da belki büyüdükçe Leslie Dayı'yı beğenmemeye başlamıştı: Zalimce bir yasaydı bu, ama sonsuza dek aynı dayı olarak kalamazdınız. Leslie'den hoşlanıyordu, ama aralarındaki çocuk oyunlarını sürdürmenin bir anlamı yoktu; Leslie, Gregory'ye, 1943'te geri döndüğünde küçük bir denizaltıya Kanal buyunca nasıl kılavuzluk ettiğini, Dieppe yakınlarında bir sahilde bir Alman muhafızı boğma halkasıyla öldürdüğünü, bir yara tırmandığını, yerel bir ağır su tesisini havaya uçurduğunu, yardan aşağı tırmanarak kaçtığını anlatırken, Jean her geçen gün daha çok "Olamaz Leslie, kes şunu," dediğini fark ediyordu. Leslie yıldızsız geceyi ve karanlık sulara dalan mini bir denizaltıya benzettiği yüzeydeki dalgacıkları tarif ederken Jean, her ne kadar hayal kırıklığına uğramış iki yüze bakarken hiç de adil davranmadığını hissediyor olsa da, "Olamaz Leslie, kes şunu," diye söylenmekten kendini alamıyordu. Neden Gregory'yi kendi nasiplendiği şeyden mahrum bırakıyordu? Çünkü ona göre bu doğru değildi. Leslie şu an sadece yirmi beşinci yaşını bir daha göremeyeceğini kabulleniyor olsa da şimdi yetmişine merdiven dayamıştı. Boğazını ıslatmak dışında bir daha Eski Yeşil Cennet'e uğrayamayacaktı. Kim bilir, belki de tüm bunlar Leslie'nin gerçeklik algısını etkilemişti.

Tayyare maketi bir Lysander'dı ve Gregory iniş takımı ile kuyruğunun olmadığının fark edene dek onun üzerinde haftalarca çalıştı. Belki de maket Leslie'nin o özenli takas ayarlamalarından biriydi: Parayı çok ilkel bir değiş tokuş aracı olarak görüyormuş gibi davranıyordu. Jean maket satan bir dükkâna gitti ve eksik parçaların olup olmadığını sordu ama bu serinin üretimine yıllar önce son verilmişti.

O da, Gregory'ye teselli mahiyetinde bir Hurricane aldı ve göğsü kabararak onun balsa tahtasından ilk destekleri kesişini göz ucuyla izledi. Gregory sessizce çalıştı; ışık, ara sıra kıvrık uçlu, ufak pirinçten bıçağın üzerine düşüyordu. Jean, tayyareyi en çok,

iskelet halinde bir gazete tomarının üzerinde zarif ve tehlikesiz bir biçimde otururken sevmişti. Tayyare sonrasında giydirildi ve üzerine imalı bir vakar yerleşti. Kaput için Perplex, kanatlar ve gövdesi için pelür kâğıt, sarı plastikten pervane ve sarı plastikten tekerlekler vardı. Gregory tayyarenin yüzeyine kuvvetlendirici maddeyi sürerken ortalığa armut biçimli şekerleme kokusu yayıldı; bu üst giysi bel verdi ve sarktı, sonra kurudukça gerildi. Kullanma kılavuzu Hurricane'in kamuflaj renklerinde boyanmasını öneriyordu. İngiliz kırıyla bütünleşebilmesi için üst kısmının iç içe geçmiş yeşil ve kahverengi, İngiliz göğüyle bütünleşebilmesi için alt kısmının grimavi boyanmasını öneriyordu. Gregory onu baştan sona kızıla boyadı. Jean rahatladı. Yıllar öncesinden ona aşina gelen çevik ana hatlar hoşuna gitmiş, ama aynı zamanda onu üzmüştü; şimdi bu ciddiyetsiz boyası içinde ve aptal sarı tekerlekleriyle sonunda dönüştüğü şey bir çocuk oyuncağından başka bir değildi.

"Onu ne zaman uçuracağız?"

Fakat Gregory başını hayır anlamında salladı. Yuvarlak yüzlü, kısa süre önce gözlük kullanması tavsiye edilmiş, on yaşında, çalışkan bir çocuktu. O Hurricane'i uçurmak için değil, bakmak için yapmıştı. Eğer uçurursa, yere çakılabilirdi. Eğer yere çakılırsa, bu onu gereği gibi yapamadığını kanıtlardı. Bu riske değmezdi.

Gregory kızıl bir Hurricane, mor bir Spitfire, portakal rengi bir Messerschmidt ve zümrüt yeşili bir Zer yaptı; hiçbirini uçurmadı. Annesinin epeyce şaşırdığını sezinlemiş ve bunu hayal kırıklığı olarak algılamış olacak ki bir akşam jet motorlu bir Vampire aldığını ve onu uçuracağını duyurdu. Işıldayan bıçak, balsa tahta zerrelerini boydan boya keserken Jean, bir kez daha bu çatık kaşlı konsantrasyonu ve hassasiyeti seyretti. Gregory'nin günün sonunda parmaklarından kazıyacağı tutkalın parmak uçlarında ikinci bir deri gibi sertleşmesini seyretti. Armut biçimli şekerlemelerin kokusunu duydu ve üflesen yıkılacak bir yapının dayanıklılık ve gergin bir katilik kazanacağı o hünerli yöntemi seyretti bir kez daha. Vampire, kısa, tohum zarfını andıran gövdesi ve uzun desteklerle kanatlara bağlanan kuyruk takımıyla amorf bir tayyareydi. Gregory onu altın sarısına boyamadan önce Jean, maketin darağacındaki kocaman

bir kafayı çağrıştırdığını düşündü.

Towcester'ın varoşlarında, arka duvarından zikzak çizerek inen yangın merdiveni olan bir evde oda kiralamışlardı. Gregory genelde bu pul pul dökülen demirden merdivenlere itimat etmemekle kalmaz, basamakların döndüğü bu sağlam sahanlıklardan bile ödü patlardı; şimdi ise hiçbir korku belirtisi göstermiyordu. Zeminden dört buçuk metre yükseklikte, bahçenin sınırını belirleyen iki köknar ağacına yaklaşık iki metre mesafedeydiler ve bakır renkli bir kayın ağacının oluşturduğu çitin ötesi açık yeşil alandı. Gökyüzü soluk sonbahar mavisiydi ve yüksek bulutlar egzoz dumanı izini andırıyordu; rüzgâr yumuşaktı. Uçuş için mükemmel bir hava.

Gregory Vampire'ın karnındaki küçük, alimünyum motorun kapağını açtı ve içine kahverengi bir silindire doldurulmuş katı yakıt yerleştirdi. Yaklaşık iki buçuk santimetrelik bir fitili küçük bir delikten içeri itti, tayyareyi kocaman çatısından omuz hizasında tuttu ve annesinden fitili ateşlemesini istedi. Fitil çatırdayıp, parlayınca Gregory Vampire'ı onu içtenlikle karşılayan havaya doğru nazikçe fırlattı.

Vampire, Gregory'nin müşkülpesent zanaatını teyit etmeye can atarmışçasına kusursuzca süzüldü. Sorun şuydu ki, süzülmesi bitmedi: Uysalca aşağıdaki çimenliğe doğru alçaldı, yumuşak bir iniş yaptı. Muhtemelen fitil çabucak yanmış ve roket yakıtını tutuşturmayı başaramamıştı; yahut yakıt gereğinden fazla ıslaktı; ya da gereğinden fazla kuru, falan filan. Basamaklara indiler ve pırıl pırıl, altın rengi Vampire'ı yerden aldılar.

Motor kayıptı. Pelür kâğıtta yanık izi, gövdenin karın kısmında ise bir delik vardı. Jean Gregory'nin suratını astığını görebiliyordu. Motor yere iniş esnasında düşmüş olmalıydı. İlk olarak merdivenin dibini araştırdılar; hiçbir şey bulamadılar ve ardından tayyarenin yere inmiş olduğu noktaya değin engebeli çimenlikte araştırmayı sürdürdüler. Sonra, farklı noktalarda uçuş güzergâhını araştırdılar, ta ki baktıkları yerlerin Gregory'nin yapım becerilerine hakaret anlamına gelebileceğini fark edene dek; Gregory suskunlaştı ve eve çekildi. Akşama doğru Jean, olanları tasvip etmeyen bir gökyüzünün altında köknar ağaçlarının ilerisinde, bakır renkli kayın ağacı-

nın oluşturduğu çitin içinde küçük alüminyum silindiri buldu. Motorla ilgili bir sorun yoktu. Motor uçup gitmişti. Vampire'ı geride bırakmıştı; işte olan biten buydu.

Gregory tayyare yapmayı bıraktı. Kısa bir süre sonra Jean'e, Gregory tıraş olmaya başlamış gibi geldi; esnek metalden sapları olan çocukluk gözlüğünü takmayı bıraktı ve kemik çerçeveli bir gözlük satın aldı; kızlara kemik çerçeveli gözlüğünün içinden bakmaya başladı. Baktığı kızların hepsi ona bakıyor değildi.

Michael'ın ölümünden sonra bile kaçmaya devam ettiler. Gregory yeniyetmeliği boyunca bir düzine okul tanıdı. Her birinde, anında, şu asla popüler olmadan tartaklanmaktan paçayı kurtaran isimsiz, tehlikede olmayan delikanlılar grubuna dahil oldu. Hiç kimse ona karşı çıkamıyordu; yine de hiç kimsenin onu sevmek için belirli bir nedeni olmuyordu. Düzinelerce oyun alanının köşesinden ötekilerin patırtılı öfkesini seyretti. Jean onu on dört yaşındayken, kendisinin müdür yardımcısı olarak çalıştığı bir otoyol lokantasında otururken hatırlıyordu. Lokanta yolun üzerindeydi. Gregory koyu renkli vitrin camının kenarındaki bir masada oturuyor, Leslie'nin ona vermiş olduğu bir bilgisayarlı satranç takımıyla oynuyordu. İki piyonun eksik olduğu makine hamleleri bildirirken ve rakibi sıkıştırırken kısa bip sesleri çıkarıyordu. Gregory orada öylece oturmuş, önündeki damalı makineye sanki insaniyetini takdir edercesine yumuşakça gülümsüyordu. Ara sıra, bilgisayarın karar vermesini beklerken, aşağıdaki trafiğe, süratle başka yerlere gitmekte olan insan selinin uğultusuna kayıyordu bakışı. Bu insanlara hiç gıpta etmeden bakıyordu.

Jean bakmazdı. Gözlerini işinden ayırmazdı, çünkü bu köprüden aşağıya bakmak ve üzerinde kamp malzemesi olan bazı aile arabalarının, veya saçları ve kahkahaları peşine takmış giden bazı üstü açık spor arabaların, hatta bir ilçeden diğerine güçlükle süprüntü taşıyan leş gibi kamyonetlerin rüzgârına kapılıp sürüklenmek cezbedici biçimde kolaydı. Nasıl oluyor da Gregory orada öylece heyecansız oturabiliyor, trafiğin baş döndürücü çekimine karşı kayıtsız kalarak, bipleyen arkadaşına kafa sallıyordu? Jean'in otoyol lokantasında iyi bir işi vardı, fakat uzun sürmedi.

Nihayet Gregory yalnız bırakılabilecek yaşa geldiğinde Jean seyahat etmeye başladı. Anne ve babası öldüğünde ona biraz para kalmıştı ve ondan daha fazlası da Michael'dan gelmişti; Gregory Jean'e bu parayı kendisi için harcaması yönünde ısrar etti. Şimdi, ellili yaşların ortasında, bir yerlerde, burann dışında herhangi bir yerde olma arzusu hissediyordu. Gregory'yi büyütürken İngiltere'nin çoğu yerini görmüştü; öte yandan kaçmak seyahatten sayılmazdı. Geçici arkadaşlarından biri onun bu şiddetli isteğinin büyük olasılıkla seksin yerine ikame eden bir şey olduğunu açıkladı. "Kanatlarını aç, Jean," demişti. Bunu söyleyen yirmi beş yaşındaki kız, kanatlarını, zar adeta bir pelür kâğıt kadar incelene dek çırpmıştı bile. Jean çoğu şeyin başka şeylerin yerine ikame edilemeyeceğini düşündü; onlar sadece kendileriydi. "Sadece seyahat etmek istiyorum," diye cevapladı.

Jean keşfe çıkmak istemiyordu ve özellikle maceraperest değildi: Sadece başka bir yerde olmak istiyordu. Önceleri Avrupa şehirlerine yapılan paket turlarla ilgilendi: Üç günlük hayal meyal otobüs gezileri ve vazifeşinas müze ziyaretleri, üç gün boyunca mönüden kendisini şaşırtabileceğini umduğu şeylerin sipariş edilmesi – ki çoğunlukla şaşırtıyorlardı. Bu gezilere tek başına gitti; Gregory'yi özlese bile nadiren tek başınaydı. Kendisine eşlik edecek basit şeyler buldu: Lisanını bilmediği bir gazete; gökkuşaklarıyla, petrol lekeleriyle dolu nemli bir kanal; eski usul bir eczane veya vahşi korse dükkânı vitrini; sokak köşelerinde kahve, dezenfektan ve çöp kovalarından yayılan kokular.

Bir sonbahar Leslie ona at yarışı bahisleriyle ilgili bilgi verdikten sonra Concorde'la Piramitler'e bir günlük bir gezi hediye etti. İsrafla bayağılığın ne bileşimi ama: dayısına işin içindeki atların adlarını soramayacak kadar heyecanlanmıştı. Jean kahvaltısını yukarıda, esmerleşmeye başlayan İngiliz buğday tarlalarının üzerinde yaptı, açık büfe olan öğle yemeğini Kahire Holiday Inn'de yedi. Çarşıda itilip kakıldı; grup fotoğrafı için Arabistanlı Lawrence poşusunu apar topar başına dolaması gerekti ve bir devenin üzerine çıkarıldı; en sonunda ona Piramitler'i ve Sfenks'i gösterdiler. Kahire'ye ne kadar da yakındılar: Sfenks'in yer değiştiren kumla-

rın içinde gözlerden ırak dolaştığını ve Büyük Piramit'in ay ışığıyla aydınlatılmış bir çöl manzarasının ortasında kayıtsızca bir serap gibi doğduğunu düşlemişti her zaman. Fakat onları keşfetmek için Kahire'nin banliyölerine at arabasıyla yapılan bir yolculuk yeterliydi. Dünyanın Yedi Harikası'ndan biri, günü birlik bir gezi malzemesi haline gelmişti.

Kararmış Akdeniz'in üzerinde bir yerlerde, uçak alçalırken Jean'in aklına, kasaba okulundaki din dersi öğretmeninin uzun zaman önce öğretmiş olduğu kısa bir şiir geldi:

Piramitler ilktir, Mısır'da uzanan;
Derken, *Babil'in Asma Bahçeleri*, Amytis için yapılan;
Üçüncüsü, *Mausolus'un* şefkat ve suç *Mozolesi*...

Jean takılıp kaldı. "Üçüncüsü, *Mausolus'un* şefkat ve suçun *Mozolesi*..." Mozolesi, mozolesi... efsanesi. "Efes'in efsanesi." Efes'in efsanesi neydi? Yoksa kastedilen Efsane haline gelen Efes miydi? "Beşincisi, *Rodos Heykeli*, dökme pirinçten, güneşe yükselen." Birdenbire dizenin tamamı aklına geliverdi, fakat daha fazla ilerleyemiyordu. Jupiter'in bir şeyi, neydi ki? Bir de Mısır'daki öteki şey?

Eve döndükten sonra kütüphaneye gitti ve Dünyanın Yedi Harikası'nı araştırdı, fakat onun kısa şiirinde olanların hiçbirine rastlayamadı. Hatta Piramitler'e bile. Veya Babil'in Asma Bahçeleri'ne. Ansiklopedide yazanlar şunlardı: Roma'daki Kolozyum; İskenderiye Yeraltı Mezarları; Büyük Çin Seddi; Stonehenge; Eğik Piza Kulesi; Nankin'in Porselen Kulesi; Konstantinopolis'teki Ayasofya Kilisesi.

Peki. Belki de iki farklı liste vardı, ya da belki de yeni Harikalar inşa edildikçe ve eskileri yıkıldıkça onlar da listeyi sık sık güncelleştirmek zorunda kalmışlardı. Belki herkes kendi özel yedilisini oluşturabilirdi. Neden olmasın? İskenderiye Yeraltı Mezarları'nın çok fazla kulağına çalınmadığını düşündü. Artık yerlerinde olmayabilirlerdi bile. Nankin'in porselen kulesine gelince: Porselenden yapılmış olan bir şeyin varlığını sürdürmesi kulağa son de-

recede imkânsız geliyordu. Varlığını sürdürmüş olsaydı bile Kızıl Muhafızlar onları yerle bir etmiş olabilirdi.

Aklında bu Yedi Harika'ya ziyarette bulunmaya ilişkin bir fikir belirdi. Stonehenge'i, Piza Kulesi'ni görmüştü ve bir de Kolozyum'u. Yeraltı Mezarları yerine Piramitler'i de sayınca, etti dört. Geriye Çin Seddi, Porselen Kule ve Ayasofya kalmıştı. Bir gezide ilk ikisini halledebilirdi ve eğer Porselen Kule yerinde değilse onu daha önce görmüş olduğu Chartres ile değiştirirdi. Geriye Ayasofya kalıyordu ama Leslie Dayı bir defasında ona Türkiye'de kirpi yediklerini söylemişti, demek ki onu da Büyük Kanyon ile değiştirecekti. Bunun azıcık kandırmaca olduğunun farkındaydı, çünkü Kanyon insan elinden çıkmış değildi ama hafifçe omuz silkti. Sonuçta kim onu kontrole kalkacaktı ki şimdi?

Haziran'da Çin'e giden bir paket tura katıldı. İlk olarak Kanton, Şangay ve Porselen Kule hakkında bölgeyle ilgili kılavuz kitaplar sorduğu Nanjing'e (şimdilerde böyle adlandırıyorlar) gitti. Davul Kulesi, Çan Kulesi vardı, ama hiç kimse Porselen Kule'yi duymamıştı. Tam tahmin ettiği gibi. Kılavuz kitabı da bu konuda suskundu: Onun yerine Nanjing'in gurur vesilesi olan '*pi* sayısının doğruya yakın hesabını yapmış olan matematikçi Zu Chong zhi'den ve "*Ruhun Tahrip Edilebilirliği* adlı makalesiyle tanınan filozof Fan Zhen'den" söz ediyordu. Jean, amma da tuhaf, diye düşündü. Ruhun bir çeşit mutlak olması gerekmiyor muydu? Nasıl tahrip edilebilirdi ki? Belki de kötü bir tercümeydi. *Pi* sayısına gelince, bu da aynı şekilde mutlak değil miydi? Doğruya yakın bir hesabı övmenin anlamı neydi ve her durumda bu kendi içinde bir çelişki değil miydi? Çinlilerin epeyce farklı olacağını umut etmişti, oysa her şey tekerrürden ibaretti.

Şimdilerde Pekin olarak adlandırılıyormuş gibi görünen Beijing'de üç gün kaldılar. İlk gün, Duvar, uzakta tepelerin üzerinden hoppaca engelli atlarken onlar, kısa bir mesafeyi güç bela yürüyerek Çin Seddi'ni ziyaret ettiler. Çin Seddi Ay'dan görülebilen tek insan yapısı nesneydi: Jean umumi tuvalet gibi kokan karanlık nöbetçi kulesine kafasını daldırırken bunu hatırlamaya çalıştı. Ayrıca Duvar'ın üst kısmındaki taşlara kazılmış çok sayıda duvar yazısını

fark etti. Çince oldukları için zarif ve uygun görünüyorlardı. Tura katılanlar arasından güleç yüzlü, kızıl sakallı biri Jean'in ilgisini fark edince duvar yazılarından birinin "Ateş etmek için gözlerinin sarısını görünceye dek bekle," anlamına geldiğini belirtti. Jean nazikçe gülümsedi, oysa aklı başka yerdeydi. Neden Çinliler Duvar'larına duvar yazıları kazımışlardı? Duvara yazı kazımak evrensel bir güdü müydü? Yaklaşık bir sonuç verse bile *pi* sayısını deneme ve hesaplamak gibi evrensel bir güdü müydü?

İkinci gün, sarayları ve müzeleri ziyaret ettiler; üçüncü gün tapınakları ve antikacı dükkânlarını. Cennet Tapınağı'nda onlara hoş bir sürpriz vaat edildi: Yankı yapan bir duvar. Jean'in aklına bir zamanlar fısıldayan bir galeriye götürülmüş olduğu –belki St. Paul'ün kubbesinde bir tane vardı– geldi, yine de şu an bunun kendisinin uydurduğu bir anı olup olmadığını bilemiyordu.

Yankı Duvarı, Tapınak'ın ana binalarının güneyine düşüyordu: daire biçimindeydi ve yaklaşık otuz-kırk metre çapındaydı, bir kenarında tek bir çıkışı vardı. Jean'in grubu oraya vardığında Çinli gruplar yankı yapmaya uğraşıyorlardı bile. Rehber, iki kişinin duvarın çevresinde karşı karşıya gelecek şekilde durabileceğini ve tuğlalara az bir açıyla yaklaşıp, normal bir ses tonuyla konuştuklarında birbirlerini mükemmel bir şekilde duyabileceklerini izah etti. Bu etki önceden planlanmış mıydı, yoksa tesadüfi miydi, kimse bilmiyordu.

Jean duvarın kendisine en yakın kısmına doğru yürüdü. Artık kendisini yorgun hissediyordu. Beijing havası aşırı kuruydu ve söylendiğine göre, her yerden esen incecik toz doğruca Gobi Çölünden geliyordu. Leslie Dayı eskiden, "Golf sopasının başını düşürme, yoksa rüzgârlı bir günde Gobi Çölü'nde olduğundan daha fazla kumu havalandırırsın" derdi. Michael onun Gobi Çölü kadar kısır olduğunu düşünmüştü. Gözüne kaçan tozla birlikte capcanlı bir üzüntünün üzerine çullandığını hissetti. Yankı duvarı, yalnız gezilecek bir yer olmayan, Aşk Tüneli gibi tek başınıza ziyaret edeceğiniz türden bir yer değildi. Birisini... özledi, kimi özlediğini bilmiyordu. Michael değildi; belki Michael'ın farklı bir versiyonu, hâlâ yakınlarda olan ve can yoldaşlığına hazır biri, duvarın öte yanından atla-

yıp gelebilecek, onun bulunduğu istikamette, duvarın içine öksürdükten sonra gerisin geri ortaya doğru çekilecek ve bu şeyin doğru dürüst çalışmadığından yakınacaktı, Çin'de Hint çayı diye bir şeyi hiç duymamışlar mıydı? Azıcık huysuz olan fakat huysuzlaşmak konusunda asla ciddi olmayan biri. Ona sıkıcı gelebilecek, ama asla onu korkutmayacak biri.

Ufacık bir umut. Duvara yaslandı ve kulağını tuğladan kavise doğru bastırdı. Belli belirsiz fısıltıların ardından beklenmedik bir berraklıkta bir çift Batılı ses konuşuyordu.

"Haydi."

"Olmaz, önce sen."

"Haydi."

"Çekiniyorum."

"*Sen* çekingen değilsindir."

Sesler muhtemelen Jean'in turundaki bir çifte aitti ama henüz onları teşhis edememişti. Duvar sesleri bireysellikten arındırıyor, onları her türlü amaca uygun eril ve dişi Batılılar haline getiriyordu.

"Sence burası dinleniyor mudur?"

"Bunu da nereden çıkarıyorsun?"

"Sanırım dinleyen bir adam var. Şu Mao kasketli adamı görüyor musun?"

Jean o yöne baktı. Birkaç metre ötede, üzerinde zeytuni ceketi ve başında Mao kasketiyle yaşlıca bir Çinli, kaplumbağa misali başını duvara doğru uzatmıştı. Batılı sesler belirginleşmeye başlıyordu: Sesler kendini beğenmiş ve turun genel dirliği adına fazlasıyla çiçeği burnunda evli genç bir çifte aitti.

"Mao Ze-tung sarı benizli bir kaçıktır."

"Vincent! Tanrı aşkına!"

"Sadece yaşlı Mao-kasketin İngilizce bilip bilmediğini anlamaya çalışıyorum."

"Vincent! Başka bir şey söyle. Doğru dürüst bir şey."

"Pekâlâ."

"Söyle o zaman."

"Hazır mısın?"

"Hazırım. Söyle."

"Muhteşem bacakların var."

"Ah, Vincent, sahiden mi?"

Jean onları, kibirli sevgi sözcüklerine boynunu uzatmayı sürdüren yaşlı Çinli'yle baş başa bıraktı. Hangisi daha iyiydi: Yaşlı Çinli gibi hiçbir şeyi anlamamak mı, yoksa kendisi gibi her şeyi anlamak mı?

Pi sayısını ve ruh meselesini bir kenara koyarsak, Jean Çin'i tahayyül ettiğinden daha az tuhaf ve çok daha anlaşılır buldu. Doğruya doğru, kısmen tozlu duvarın muhteşem kavisinden mırıldanan darbımesel kabilinden sesleri dinlemeye benziyordu. Yine de daha ziyade vurgusu farklı da olsa kendinden emin bir şekilde konuşulan anadilinizi duymaktan bir farkı yoktu. "Asyalıların devrinde..." Tur rehberleri sık sık cümlelerine böyle başlıyorlardı ve önceleri Jean duyduklarına inandı – zira Çinliler Asyalıların devri diyerek eski günlere atıfta bulunuyorlardı, çünkü o tarihlerde uygarlıkları en hâkim konuma ulaşmıştı. Jean, aslında anlatılmak istenenin *kadim* olduğunu bildiği halde *Asyalı* sözcüğünü duymayı yeğlerdi. Asyalıların devrinde...

"Tarlalarda buğday ve bit yetiştiriyoruz." Turun diğer üyeleri, özellikle de kendini beğenmiş genç çift kıkırdadı, oysa Jean bu farklı dili yeğliyordu. "Tarlalarda şekerpancarı, patates ve hanımlar var." "1974'te tapınak nedamet getirmişti." "Şimdi Ağlama Duvarı'nda bulunmaktayız." Jean bile Kanton'da duyduğu bu şeye gülümsemişti, ama onu gülümseten adın isabetliliğiydi. Batılılar çoğu Çinli'nin satın almaya hiçbir zaman gücünün yetmeyeceği şeylere para harcamak üzere otobüslerinden inerlerdi. Ağlama Duvarı adını hak ediyordu: Kanton'un inleyen duvarı.

Hayır, bu ülke esasen o kadar da tuhaf değildi. Kırsal bölgelerde yoksulluk ve sadelik çok fazlaydı ama yine de Jean'i sarsan neredeyse kendi çocukluğundan kalma görüntülerdi: Markete gitmek üzere yola düzülmüş bisikletin sepetine bağlı bir domuz; tezgâhtan iki adet yumurta satın alan, onları ışığa doğru kaldırıp, zalimce bir incelemeye tabi tutan yaşlı bir kadın; takasın şifahi patırtıları; sabanla icra edilen iki yana açık nemli bacaklar ritüeli ve giysilere ya-

ma yapılması. Batı'da savaştan sonra büyük ölçüde yok olan bu faaliyet güçlü bir biçimde canlıydı: Jean'in gözü otobüsün tuvalet molası ve fotoğraf çekilmesi için durduğu bu küçücük Szechuan kasabasında, kurutulması için asılmış olan yamalı kurulama bezine takıldı. Çamaşır ipi, bir banyan ağacının dalları arasına asılmış olan bir bambu sırıktı; kurulama bezindeki yamalar kumaşın aslından daha fazla yer kaplıyordu.

Eski günlerin yoksulluğu aşina geliyordu; yeni paranın imgeleri bundan çok daha aşinaydı: Kocaman radyolar, Japon malı fotoğraf makineleri, mavi ve yeşilden imtina eden parlak giysiler, yakın geçmişin bu yavan yükleri. Bir de güneş gözlükleri: Sun Yat-sen'in Nanjing'teki anıtının etrafında dolaşırken dahi radyoları böğüren gençler, o gün gökyüzünün alçak ve çok bulutlu olmasına rağmen güneş gözlükleri olmadan eksiktiler. Jean, üreticinin adının yazılı olduğu küçük yapışkan etiketi çıkarmamanın modaya uygun sayıldığını fark etti.

Nanjing hayvanat bahçesinde, bir kafesin içinde "İran kedileri" etiketi altında iki adet İran kedisi vardı. Chengdu dışında bir kömünde köpek derisinden kürk yapılan küçük bir dükkân görmüşlerdi; balayı çifti birbirlerinin kameralarına Alsas kostümleri içinde poz vermişlerdi. Beijing'de bir sirkte süs balıklarını havaya atıp tutan, duruma hâkim olmanın kazandırdığı kibirle onları ipek ceketinin torbamsı yenlerinden çıkaran bir hokkabaz gördüler, ki bu Jean'e pek de güç görünmeyen bir numaraydı. Kanton'da, bir fuar'da plastikten yapılma bir bonsai gördüler.

Tur rehberleri arasında pille çalışan bir megafon taşımak statü belirtisiydi. Yangzhou'da rehber minibüse binip gruba "hoş geldiniz" derken (grubun hiçbir üyesi bu gümbür gümbür sesten on metreden daha uzak değildi) onlar da koltuklarına gömülmüş, gülmemek için kendilerine hâkim olmaya çalışmışlardı. Bir yeşim taşı fabrikasındaki ustabaşı kadının tanıtım konuşması megafonu çalışmayan bir rehber tarafından tercüme edildi. Rehber, aleti bir kenara bırakacağı yerde ağzına tutmayı ve oradan bağırmayı tercih etti. Sıra sorulara geldiğinde, birisi iyi bir yeşim taşının kötüsünden nasıl ayırt edilebileceğini sordu. İktidarsız aletten bir bağırtı biçimin-

de cevap geldi: "Ona bakarsınız ve ona bakarak niteliklerini söyleyebilirsiniz."

Jean Çin'deki havayolu ulaşımının adabıyla uluslararası olacağını ummuştu, ama bu bile sessizce Doğululaştırılmıştı. Hostesler okullu kızlara benziyordu ve ne yapacaklarını bilmez bir halleri vardı; Beijing'e iniş yaptıklarında Jean içlerinden birinin sürekli ayakta durduğunu ve piste çarptıklarında utangaç bir biçimde kıkırdadığını fark etti. Çin havayollarında içki servisi yapılmıyordu; bunun yerine fıstıklı gevrek, çikolata, paketlerce şekerleme, fincanlarca çay ve bir hediyelik eşya veriliyordu. Bir uçuşunda Jean'e bir anahtarlık verdiler; bir diğerinde boyutu, Çin havayollarıyla seyahat eden sıradan bir yolcunun insanlardan kaçan biri olduğu izlenimi verecek derecede ufak olan, plastik kaplı bir adres defteri verdiler.

Jean Chengdu'da, yirmi ile altmış yaşları arasında gösteren uzun boylu, nazik bir adam olan bir yerel rehbere hayatıyla ilgili sorular sordu. Rehberin verdiği cevaplar ise katilikle muğlaklık karışımıydı. Rehber on yılını taşrada geçirdikten sonra yakın zamanda geri dönmüştü. Güçlükler yaşanmıştı. İngilizceyi plak ve kasetler yardımıyla kendi kendine öğrenmişti. Her sabah kahvaltıdan önce dışkıları mahalledeki çöplüğe götürüyordu. Tek çocukları vardı. Çocuk çoğunlukla büyükanne ve büyükbabasıyla kalıyordu. Karısı araba tamircisinde teknisyendi. Vardiyaları çakışmıyordu ve bu durum plak ve kasetleriyle İngilizce çalışmayı seven biri olarak onun epeyce işine geliyordu. Davetlerde ola ki kendisini küçük düşürür ve Parti'ye çağrılmaz diye içki içmiyordu. Parti'ye çağrılmayı çok istiyordu. Güçlükler olmuştu, ama artık onlar geride kalmıştı. Haftada bir gün, artı yılda beş gün, artı evlenince de iki hafta iznin vardı. Bu iki hafta içinde seyahat etmene izin vardı. İnsanlar yeniden evlenebilmek ve daha fazla tatil yapabilmek için boşanmak isteyebilirlerdi.

Rehberin cevaplayamadığı iki soru vardı. Jean ona ne kadar kazandığını sorduğunda o mükemmel İngilizcesine rağmen anlamamış göründü. Jean soruyu bir kez daha, bu defa daha teferruatlı tekrarladığında belki de bir *faux pas** yaptığının farkına vardı. Nihayet cevap geldi.

* Fransızca, gaf, pot. (ç.n.)

"Para bozdurmak mı istiyorsunuz?"

Kibarca evet, diye cevapladı, sormaya çalıştığı soru buydu; belki akşam otelde para bozdurması mümkün olabilirdi. Belki yarın daha uygun olur, diye cevapladı rehber. Elbette.

Diğer sorusu ona daha az ihtilaf yaratacakmış gibi geldi.

"Şangay'a gitmek ister miydiniz?"

Rehberin yüzündeki ifade değişmedi; öte yandan cevap da vermedi. Belki Jean'in şehrin adını telaffuz edişi rehberi yanlış yönlendirmişti.

Bir kez daha geçici sağırlık nöbeti. Jean soruyu tekrarladı; rehber yalnızca gülümsedi, etrafına bakındı ve cevap vermedi. Sonraları, Jean olayı defalarca düşündüğünde rehbere gelirini sormakla düşüncesizce davranmamış olduğunu, yalnızca dikkatsiz davranmış olduğunu fark etti. Aslında cevabını çoktan almıştı. Yalnızca tek gün izin kullanıyordu; evliydi ve hayatı boyunca kullanabileceği iki haftalık tatilini çoktan kullanmıştı; bir gün içinde Şangay'a gidip dönemezdin. Onun cümleye sıkıştırdığı "*ister misiniz*" soruyu anlamsızlaştırmıştı. Sormakta olduğu soru gerçek bir soru değildi.

Havanın sıcak ve nemli olduğu Nanjing'de Jean de sağırlık nöbetine tutuldu: Burun çektiren soğuk algınlığına yakalandı ve tek kulağı çalışmayı reddetti. Avusturalyalı bir firmanın inşa ettiği bir otelde kalıyorlardı: yatak örtüsünde beyliğini ilan eden okaliptus yaprak motifi ve perdelerde tırmanan koalalar onun daha da sıcak hissetmesine neden oluyordu. Jean, uyku ile uyanıklılık arasında bir sivrisineğin ilgisini gösteren cılız vızıltısını duyduğunu düşündü. Sivrisineklerin neden erkeklerin yaptığı gibi belirli bir yaşa gelmiş kurbanlardan vazgeçmediğini ve onlar yerine daha genç olanların etinin peşine düşmediğini merak etti. Yatak örtülerini başına çekti. Bir süre sonra bu da fazlasıyla sıcaklamasına neden oldu, fakat hava aldığı anda sivrisinek yeniden başladı. Jean keyfi kaçmış bir halde bu uykulu saklambaç oyununu birkaç kez oynadıktan sonra olup bitenin farkına vardı: Burnundaki akıntı duymayan kulağında süzülürken, sivrisineğin vızıltısı gibi duyuluyordu. Yataktan kalktı, odanın sahici sessizliğini dinledi ve geçmişten gelen bu kü-

çük yankıya güldü. Tıpkı Gündoğumu Prosser'a benziyordu: Silahlarını ateşleyip, saldırıya uğramış gibi gökyüzünde kendi etrafında dönüp durmak. Tıpkı onun gibi kendi korku kaynağını kendisi yaratıyordu ve tıpkı onun gibi gerçekten bir hayli yalnızdı.

***

Tayyareler –uçak diye adlandırılmalarının üzerinden uzun zaman geçtikten sonra bile Jean Prosser'ın anısına onları böyle adlandırmayı sürdürdü– hiçbir zaman Jean'i korkutmadı. Plastik bir tüpten kulağını müzikle tıka basa doldurmaya, ufak tombul şişelerde alkollü içki sipariş etmeye veyahut can yeleği yerine koltuğunun altındaki topuğu yoklamaya ihtiyacı yoktu. Bir defasında Akdeniz'in üzerinde binlerce fit yükseklikte yere düşmüştü; bir başka sefer tayyaresi Madrid'e geri dönmüş ve iki saat boyunca havada daireler çizerek yakıtını tüketmişti; Hong Kong'da denizin üzerinden havalandıkları bir defasında da seken bir taş misali piste çarpıp zıplamışlardı; sanki gerçekten denizin üzerine iniş yapmış gibiydiler. Bununla birlikte her bir olayda Jean sadece düşünceye dalardı.

Gregory –özenli, melankolik ve yöntem sahibi Gregory– onun yerine endişelenirdi. Jean'i havaalanına götürdüğünde gaz yağının kokusunu alır, kömür olmuş eti hayalinde canlandırırdı; kalkış esnasında motorları dinler ve duyduğu yalnızca histerinin katıksız sesi olurdu. Eski zamanlarda korkulan ölüm değil, cehennemmiş ve sanatçılar bu gibi korkuları acının panoramalarında inceden inceye işlemişlerdi. Şimdilerde ise cehennem yoktu, korkunun bir sonu olduğu biliniyordu ve mühendisler sorumluluğu devralmışlardı. Gregory'ye kalırsa, kasıtlı bir plan olmamasına rağmen mühendisler tayyareyi inceden inceye işlerken ve onun içinde uçanları sakinleştirmek için ellerinden geleni yaparlarken, içinde ölünecek en cehennemi koşulları yaratmış oluyorlardı.

Bilgisizlik, mühendislerin çağımıza uygun bir hale getirdikleri ölüm şeklinin temel özelliğidir. Tayyareyle ilgili bir sorun çıktığında yolculara bilmeleri gerekenden fazlasının söylenmediği pekâlâ biliniyordu. Kanatlardan biri uçtuğunda sakin ses tonuyla İskoç

kaptan pilot meşrubat makinesinde bir sorun olduğunu ve bu nedenle, kargosuna kemerlerini bağlamaları yönünde bir uyarıyı dahi yapmadan, afallamış bir halde irtifa düşürmeye karar vermiş olduğunu bildirir. Size ölürken bile yalan söylerler.

Bilgisizlik, ama aynı zamanda katilik. 30.000 fit yükseklikten düşerken, ister bir kara parçasına ister denize olsun (ne de olsa su, onca yükseklikten beton etkisi yapacaktır), yere çarpar çarpmaz öleceğinizi bilirsiniz: İşin aslı, yüzlerce defa öleceksinizdir. Tayyare, nükleer bombadan daha önce bizi defalarca imha kavramıyla tanıştırmıştı: Yere çarptığınız anda kemerinizdeki sarsıntı ölümcül bir kalp krizine neden olacaktır; sonra yangın sizi bir kez de tepeden tırnağa kavurarak öldürecektir; ardından bir patlama sizi ıssız bir yamaca savuracaktır; ve sonra da arama-kurtarma ekibi alaycı gökyüzünün altında canla başla sizi ararken, milyonlarca defa yanmaya, infilak etmeye, kalbe kan pompalanmamaya maruz kalmış olan her bir zerreniz bir kez de açık havada soğuğa maruz kaldığı için ölecektir. Bu gayet normaldi, kesindi. Kesinliğin bilgisizliği geçersizleştirmesi gerekirdi ama öyle olmadı; bunun yerine tayyare bu iki kavram arasında kurulmuş olan ilişkiyi tersyüz etti. Geleneksel bir ölümde yatağınızın başucundaki doktor size sorunun ne olduğunu söyleyebilir, yine de nihai akıbeti ender olarak öngörürdü: En kuşkucu doktorlar dahi az sayıda mucizevi iyileşmeye tanık olmuşlardır. Öyleyse sizin için neden kesin, akıbet ise bilinmezdir. Şimdi ise neden bilinmez, akıbet ise kesindir. Bu durum Gregory'ye bir gelişme gibi görünmüyordu.

Sonra, kapalı kalmak. Hepimizin tabutla ilgili korktuğu şey, kapalı yerde kalmak değil midir? Tayyare bu imgeyi doğrulamış ve yüceltmiştir. Gregory, Birinci Dünya Savaşı pilotlarını, rüzgârın bir yandan tayyarelerin destekleri arasında ıslık çalarken bir yandan da ezgiler mırıldanışını; zafer süzülüşü yapan ve sanki gökyüzünü ve toprağı bağrına basan İkinci Dünya Savaşı pilotlarını düşündü. Bu uçan adamlar hareket ederken doğaya dokundular ve kontrplaktan çift kanatlı uçak ani hava basıncı yüzünden kabuk kabuk soyulduğunda, kendi ölüm ilanının kara dumanını ifraz eden Hurricane, ıslak bir mısır tarlasına çakılırken bu akıbetlerin bir dereceye kadar

yerinde olduğuna dair bir şans –sadece bir şans– vardı: Uçan adamlar toprağı terk etmişlerdi ve şimdi geri çağrılıyorlardı. Oysa adi camlarıyla bir yolcu uçağı aynı şey miydi? Orada ayakkabılarınızı çıkarmış öylece oturuyorken, dışarısını göremezken, korkmuş gözleriniz her yerde cafcaflı koltuk kılıflarının hücumuna uğramışken doğanın döngüsünün teskin edici avuntusunu nasıl hissedebilirdiniz? Ortam bunun için ziyadesiyle elverişsizdi.

Ve ortam dördüncü unsuru, topluluğu da kapsıyordu. En çok nasıl ölmek isteriz? Kolay bir soru değildi, oysa Gregory'ye göre olasılıklar muhtelifti: Etrafınız bir rahibin de eşlik ettiği ya da etmediği ailenizle çevriliyken bu, ölümün mükellef bir Noel yemeği olarak resmedildiği geleneksel tavırdı. Yahut acıyı hafifletmeyi bilen ve kuru gürültü çıkarmayacakları beklenen nazik, sessiz ve düşünceli sağlık görevlilerinden oluşan bir vekil aile etrafınızı sarmışken. Üçüncü olarak, belki aileniz sizi ihmal ettiğinde ve bir hastaneye layık görülmediğinizde, en sevdiğiniz sandalyenizde, bir hayvan, veya şömine veya bir fotoğraf albümü veya sert bir içki eşliğinde evde ölmeyi tercih edebilirsiniz. Öte yandan kim, hepsinin de gerektiği gibi davranacağından emin olamadığı üç yüz elli yabancının eşliğinde ölmek ister ki? Bir asker belli bir ölüm şekline mahkûm olmuş olabilir, çamurun içinde, çorak bir arazide, makineli tüfek ateşiyle ortadan ikiye biçilirken, yine de tanıdığı insanlarla, varlıkları kendisini metanete teşvik eden üç yüz elli adamla birlikte ölecektir. Peki ya bu yabancılara ne demeli? Çığlıklar olacaktır, bu kadarından emin olabilirsiniz. Kendi çığlıklarınızı dinleyerek ölmek yeterince kötüydü; diğerlerinin çığlıklarını dinleyerek ölmek mühendislerin bu yeni cehenneminin bir parçasıydı. Gregory kendisini yükseklerde vızıldayan bir benekle birlikte bir tarlada tahayyül etti. İçeride hep bir ağızdan çığlık atıyor olabilirlerdi, üç yüz elli tanesi birden; ama nasıl olsa makinelerin olağan histerisi hepsini bastırırdı.

Çığlık atan, kapalı kalmış, bilgisiz ve kati. Üstüne üstlük, baştan aşağı evcildi. Bu, mühendislerin zaferinin beşinci ve son unsuruydu. Koltuk başlığı ve koltuk başlığı kılıfıyla öldünüz. Yüzeyinde, kahve fincanınızı güvenli bir şekilde içine oturtabileceğiniz, daire biçiminde bir oyuğun olduğu ufak, katlanabilir plastik bir ma-

sayla öldünüz. Kafanızın üzerindeki bagaj raflarıyla ve adi camların üzerine çekilecek ufak, plastik perdelerle öldünüz. Emrinize amade süpermarket kızlarıyla öldünüz. Kendinizi iyi hissetmeniz için tasarlanmış yumuşak döşemeyle öldünüz. Koltuğun kolundaki küllüğe sigaranızı söndürürken öldünüz. İçindeki çoğu cinsel unsurun silinmiş olduğu bir filmi izlerken öldünüz. İçine temizlik malzemelerinizi koyduğunuz, çalıntı tıraş havlusuyla öldünüz. Arkanızdan gelen rüzgârlar sayesinde iyi vakit geçirdiğiniz ve şimdiden tarifenin önünde olunduğu size bildirildikten sonra öldünüz. Hakikaten, tarifenin önünde gitmişsinizdir. Komşunuzun içeceği üstünüze dökülürken ölürsünüz. Evcil bir şekilde öldünüz; kendi evinizde değil ama, başkasının evinde, daha önce tanımadığınız ve davet edilmiş gani gani yabancıyla birlikte öldünüz. Nasıl olur da bu koşullarda kendi yok oluşunuzu trajik bir şey, hatta önemli veyahut tutarlı bir şey olarak görebilirsiniz? Bu sizi maskara eden bir ölüm olacaktır.

***

Jean, Kasım ayında Büyük Kanyon'u ziyaret etti. Kuzeyi kapalıydı ve kar temizleme araçları Williams'tan güney sınırına uzanan yolu açmak için çalışıyordu. Jean Kanyon'un ucunda bir kulübede yer ayırttı; akşamın ilk saatleriydi. Valizlerini açmak için acele etmedi ve hatta Kanyon'u görmeden önce otelin hediyelik eşya dükkânına gitti. Bunu, zevki ertelemek için değil, tam tersi; hayal kırıklığı beklentisi içinde olduğu için böyle yaptı. Son anda kendi Yedi Harikaları'nı yeniden gözden geçirmeyi ve bunun yerine Golden Gate Köprüsü'nü ziyaret etmeyi bile düşünmüştü.

Yerde yaklaşık otuz santimetrelik kar vardı ve şimdi neredeyse ufuk çizgisiyle aynı hizada olan güneş, bilekten savurduğu portakal rengini karşıdaki dağlara fırlatmıştı. Güneşin krallığı tam olarak kar sınırında başlıyordu: Yukarıda, dağın portakal renkli doruklarında, uyuşuk portakal renkli bulutların aşağısında portakal renkli kar vardı; sınırın altına ise her şey kahverengiye, deve tüyü ve toprak rengine dönüşürken, çok, çok aşağılarda ince bir çizgi halinde

adeta mat renkli bir tüvit ceketteki lurex ipliği gibi duran gümüşilik yoğun yeşillikle çevrelenmişti. Jean buz tutmuş trabzanı sıkıca kavradı, yalnız olmaktan hoşnuttu, gördüğü şeylerin sözcüklere dökülme, açıklanma, tartışılma ve kayda geçilme gerekliliğinin olmamasından ötürü hoşnuttu. Kendini cömertçe sergileyen kuşbakışı görüntü onun mümkün olduğunu düşündüğünden daha büyük, daha derin, daha geniş, daha heybetli, daha vahşi, daha güzel ve daha ürkütücüydü; ne var ki bu heyecanlı sıfatlar grubu bile ona eksik geldi. Gregory'nin en kavgacı kız arkadaşı Rachel, yola çıkmadan evvel ona, "Evet, sürekli boşalmak gibidir," demişti. Kendisini şoke etmeye çalıştığına şüphe yoktu ve anımsanan bu sözcükler aslında şoke ediciydi; yine de yalnızca kendi yetersizlikleri içinde. Seks –Jean'in tahayyül ettiği, ama hiçbir zaman yaşamadığı eksiksiz seks– bununla mukayese edildiğinde, kıvrım kıvrım olan bağcıkların, ayak tabanlarınızda hafif gıdıklanmasına neden olan ayakkabı bağcığı oyunundan daha fazla bir şey değildi. Başka biri, "Yaratılış'a bakmaya benzer," diye vaat etmişti; oysa bu bile sözcüklerden ibarettir. Jean'e sözcüklerden gına gelmişti. Ola ki Kanyon kenardaki izleyicilerini tatarcıklara indirgese, onların seslerini de –gevezelik, sevinç çığlıkları, fotoğraf makinesi tıkırtıları– yalnızca böcek vızıltısına indirgerdi. Burası kendinizi aşağılayan şakalar yaptığınız, fotoğraf makinenizin poz göstergesini kurcaladığınız veya kar topu attığınız bir yer değildi. Burası sözcüklerin ötesinde, insan sesinin ötesinde, yorumun ötesinde bir yerdi.

Avrupa'nın muhteşem Gotik katedrallerinin salt varlıklarıyla kişiyi dinden döndürme gücü olduğu söylenir. Bu köylüleri etkileme meselesi değildi: Sofisitike zihinler, böylesine güzel bir şey var olduğuna göre nasıl olur da onu meydana getiren fikir gerçek olmaz diye kendi kendilerine sormuşlardı. Bir katedral, Tanrının varlığını mantık yoluyla kanıtlamaya muktedir yüzlerce teoloğa bedeldir. Us, kesinliği arzular ve belki de en çok burnunu sürteceği kesinliği arzular. Usun kavrayabildiği, bin bir zahmete girerek kanıtlayabildiği ve onaylayabildiği en çok hakir gördüğü olabilir. O, karanlık bir caddede gafil avlanmayı arzular. Gırtlağa dayanmış bıçaktır, kesinlik.

Belki Kanyon, dini inancı olan turistler üzerinde bir katedral vazifesi görmüş ve Tanrının gücü ve onun yarattıklarının ihtişamını sarsıcı bir biçimde tartışmıştı. Jean'in tepkisi tam tersiydi. Kanyon onu belirsizlikle şaşkına çevirdi. Akşam yemeğinde oturup düşündü ve daha önce kullandığı sözcükleri kullanmamayı veya hiç olmazsa ihtiyatlı kullanmayı denedi. *Böylece*, kendisine en sağlam şekilde aklına yazma izni verdiği sözcüktü. Kanyon, *böylece*... Soru Kanyon ise cevap neydi? Kanyon, *böylece*?.. Bir şüphecinin cevabı olabilecek Kanyon, *böylece hiçbir şeydir*, bile kocaman bir cevap gibi göründü ona. Ruhun en büyük trajedilerinden birisinin, inancın artık mümkün olmadığı bir dünyaya dinsel bir kavrayışla doğmak olduğu söylenmişti. Dinsel bir kavrayışa sahip olmadan, inancın mümkün *olduğu* bir dünyaya doğmak da aynı biçimde trajik değil miydi?

Ertesi sabah, Jean, ayrılmadan önce bir kez daha buz tutmuş trabzana yaslandı ve gözlerini Kanyon'a dikti. Şimdi güneş Kanyon'un içlerine doğru ulaşıyor, nehri yokluyordu. Yemyeşil, yüksek plato yüzlerce, belki binlerce metre aşağıda uzanıyordu. Dağın dorukları, portakal renkli utkunun *soiree*'si* geçip gitmişti ve sabahlıkları içinde kasvetli ve uzaktılar; karşıda beyaza kesmiş kar göz kırpıştırıyordu. Kendi uğultusunun peşi sıra hafif bir tayyare görüş alanına girdi. Günün turist taşıyan ilk uçuşu; kocaman bir yaranın üzerinde asılı kalmış bir böcek. Tayyare bir süreliğine Jean'in hizasında uçtuktan sonra nehri çevreleyen, başıboş yarığı tetkik etmek üzere alçaldı. Jean, zeminin üzerinde durmak ve yine de tayyareden daha yüksekte olmak ne kadar tuhaf diye düşündü; yukarıdan kanatları ve gövdeyi görmek, bir yaprağın veya güvenin arka tarafını görmek gibiydi. Her nasılsa toprak zeminin altında uçan tayyare düşüncesi doğaya aykırıydı; sanki yüzeye çıkmakta olan bir denizaltı sudan yükselmeyi sürdürüyordu ve azman bir balık gibi havaya zıplıyordu.

Doğaya aykırı. Öyle miydi gerçekten? "Akla aykırı"yı kastettiğimiz zaman "doğaya aykırı" derdik. Mucizeleri, sanrıları, güzel hileyi yaratan doğaydı. Kırk yıl önce doğa, bir Katalina pilotuna,

* Fransızca, gece eğlencesi. (ç.n.)

İrlanda kıyılarından yüz elli mil açıkta, bir uçtan ötekine Atlantik'in yüzeyini motosikletiyle sakince kateden bir motosikletçiyi göstermişti. Doğa bunu yapmıştı. Buna müteakiben akıl hayaleti inkâr etti. Bu, akla aykırıydı, doğaya değil. Akıl ve insanın dehası Jean'in de ziyaret etmiş olduğu Dünya'nın ilk Altı Harikası'nı inşa etmişti. Doğa yedinciyi ve yedincisi de soruları ortaya atmıştı.

***

Jean, RAF Yardım Vakfı aracılığıyla Gündoğumu Prosser'ın dul eşinin izini buldu. Artık bir Prosser değil, Whitby yakınlarındaki bir adreste ikamet eden bir Redpath idi. Jean ona mektup yazdı ve birkaç gün sonra üzerinde parlak, mavi bir gökyüzünün altında bir balıkçı iskelesi olan bir kart aldı. "Ne zaman yolun düşerse uğra. Derek ve ben eski günlerden konuşmayı seviyoruz. Bunca zaman sonra Fiyakalı Tommy çıkageliyor! Not: Hava karttaki gibi değil."

Tepenin yamacına henüz ısınamamış küçük bir arazide, belediyeye ait, yarı müstakil, eli yüzü düzgün bir evdi; ağaçlar, silindir biçimindeki tel örgü ağlarıyla korunan yapraksız sırıklardı ve betondan otobüs durakları henüz rutubet ve grafitiyle lekelenmemişti. Jean, Olive Redpath'in tahmininden çok daha önce uğramayı becerdi.

"Söyle bakalım, bunca yıl bekledikten sonra bu kadar acil olan şey nedir, merak ediyorum." Bu bir açıklama ile soru arası bir şeydi. Jean'in eline bir fincan kahve tutuşturuldu ve televizyonun karşısına oturtuldu. Olive ve Derek kanepeye oturdular. Derek, sigara dumanının oluşturduğu yol yol bulutun gerisindeydi. Jean kanepenin, çoğunlukla tayyare koltuklarında kullanılan türden parlak, kareli bir kumaşla kaplanmış olduğunu fark etti.

"Şey, aslında tam da buradan geçiyordum. Manchester'a gitmem gerekiyordu."

"Manchester. Ne de geçmek ama!" Bayan Redpath Güneylilere özgü, çapkınca ve anlaşılmaz bir biçimde gevrek gevrek güldü. Etine dolgun, koca memeli ve saldırganca misafirperverdi. "Duydun mu, Derek? Manchester!"

Derek sigarasından alışılmadık derecede uzun bir nefes çekerek, "Buraya kadar sağ salim geldiğine şaşırdım," dedi. "Civarda yamyamların olduğunu söylüyorlar."

"Aslında o kadar da acil değil sanırım. Sadece hazır aklımdayken yapsam iyi olur diye düşündüm."

"Bugünün işini yarına bırakma," dedi Olive.

"Eski kocan... müteveffa eski kocanız..."

"Tommy."

"Tommy... Savaş sırasında Tommy bizim yanımıza yerleştirildi. Benim ve annemle babamın yanına. West Malling'den yollandıktan sonra. Bizimle birlikte kalırken epeyce konuşurduk..." Tam olarak nasıl ifade edeceğini bilemedi.

"Onun gönül eğlencelerinden biriydin, değil mi?" Olive sevimli bir gülüşle onu inceledi.

"Hayır, hayır kesinlikle öyle değil..."

"Öyle olsa bile bu beni rahatsız etmez, hayatım. Bizim Tommy'nin son defa birileriyle kırıştırdığını düşünmek hoşuma gider. Her zaman oldukça çekici biriydi."

Öyle miydi? Jean kesinlikle onu çekici biri olarak hatırlamıyordu. Biraz acayip, kızgın, hatta zaman zaman kaba, ama hoş biri olabilecek kapasitede. Hayır, cazibe, onun özelliklerinden biri gibi görünmemişti.

"Hayır. Demek istediğim neden bu şekilde düşünmüş olabileceğinizi anlıyorum..."

"Başta söylediğim gibi, öyle değil mi Derek? İhtiyar Tommy'nin gönül eğlencelerinden birisinin bunca yıl sonra çıkagelmesi, buna inanabiliyor musun? Bunu biliyor olsaydım Tommy'yi kapının önüne koymazdım."

"Kapının önüne koymak mı?"

"Taşındığımız zaman, evet, onu kapının önüne koydum. Ne diyebilirim ki, ne anlamı vardı? Ne zamandı Derek, dokuz on yılı var mı?"

Derek dumanı yavaşça içine çekip üflerken, soruyu enine boyuna tarttı, sonra, "Hep bugünlerde düşündüğünden daha uzun zaman önce," diye cevapladı.

"Her neyse, ne fark eder ki, on veya on iki yıl önce Tommy'yi kapının önüne koydum. Taşınıyorduk ve bazı şeylerin gitmesi gerekiyordu, yıllardır eşyalara, onun eski zımbırtılarına, üniforma veya başka bir şeylerine bakmamıştım. Neden sakladığımı bilmiyorum, güve yeniği oldular. Sonunda hepsini kapının önüne koydum. Mektuplar, fotoğraflar, beni üzebileceği için bakmadığım birkaç gereksiz parça. Derek bunu tümüyle destekliyordu."

"Mübalağa ediyorsun, hayatım."

"Neyse, Derek'in itirazı olmadı. Öte yandan söylemeye çalıştığım, Tommy'nin kalbimde küçücük bir yeri var, bunun için aynı zamanda çatı katımda da yeri olması şart mı?" Neredeyse gözleri dolan Olive birdenbire kükreme benzeri bir kahkaha kopardı, bu hareketiyle Derek'in sigarasındaki külleri salladı. "Tommy aklımda kaldığı kadarıyla sevimli bir çocuktu. Ama hayat devam etmek zorunda, öyle değil mi?"

"Evet," dedi Jean.

Derek, "Sandığınızdan da hızlı" diyerek söze karıştı.

"Onun tipi olduğunu düşündüğümden değil," dedi Olive muzipçe.

"Hayır, değildim," dedi Jean. Sessizlik oldu. "Merak ettiğim... Yanımızdan gönderildikten sonra onunla irtibatımızı kaybettik. Merak ettiğim... bizimle birlikteyken tekrar uçmak konusunda çok hevesliydi."

"Öyle mi?" dedi Olive. "Her zaman onun biraz tabansız olduğunu düşünmüştüm." Jean'in yüz ifadesindeki değişikliği fark etti. "Onun gönül eğlencelerinden olmadığına emin misin? Öyleymiş gibi davranıyorsun da. Hayır, ne demek istiyorsam onu demeye çalışıyorum sadece. Farklı davranmanın bir anlamı yok, öyle değil mi?"

"Hayır," diye cevapladı Jean. "Şaşırmadım. Sadece onun cesur biri olduğunu düşünmüştüm. Hepsinin cesur olduğunu düşünmüştüm."

"Neyse, eğer beni dinleyecek olursan, Tommy P. daima arkasını kollardı. Bunu hiçbir zaman onun aleyhine kullanmış değilim.

Bu yüzden pilotluğa geri döndüğünü duyduğumda azıcık şaşırdım."

"Her zaman öyle hevesli görünüyordu ki."

"Öyle diyorsan. Neyse, beni şaşırtıyorsun. Yine de bunu bilemeyiz ve ben onu kapının önüne koyduğum için mektupları da yok." Olive kıkırdadı. "Ne diyordum, senin olman gerektiğinden çok daha fazla şaşkınım. Ve sonra, bil bakalım..." Aynı hikâyeyi daha önce defalarca anlatmış olmasına rağmen durdu. "Üzerinden sadece birkaç gün, belki bir hafta geçmişti ki bir mektup aldım; onun hava birliğindeki şeyden..."

Derek "Komutandan," diyerek yardımına yetişti.

"...komutan, teşekkür ederim, onun kaybolduğunu, çatışmada öldürüldüğüne inandıklarını söyledi. Bunu duyunca aklımın başımdan gittiğini sana söylemekte bir sakınca görmüyorum. Anlarsın ya, Tommy'ye gerçekten düşkündüm, sadece bir yıllık falan evliydik, savaş biter bitmez bir aile kuracaktık... Bunun üzerine hava birliği şeyine yazdım ve hangi çatışmadan bahsediyorsunuz? diye sordum. Hangi çatışmada öldürüldü? O da bana cevap yazdı ve bir kez daha üzgün olduğunu söyleyip Tommy'nin harika bir arkadaş olduğundan, yine de Tommy oraya gönderileli sadece birkaç gün olduğu halde onu nasıl tanıyabildiğinden, sonra güvenlik nedenleri veya onun gibi şeylerden söz etti. Ben de tekrar yazdım ve bunlar benim için yeterli değil, ne olduğunu bilmek istiyorum ve sizi görmeye geliyorum dedim. O bana cevap yazmadan ve *bunun* güvenlik meselelerine aykırı olduğunu söylemeden önce de yola çıktım. Biraz daha kahve alır mısın hayatım?"

"Hayır, teşekkürler."

"Cona çalışıyor, yani söylemeye çekinme. Ne diyordum, oraya gittim, ki bu kolay olmadı ve hava birliğindeki arkadaşı gördüğümde ona, dinle, hangi çatışmadan bahsediyorsun, diye sordum? Hangi çatışmada öldürüldü? Nerede? Adam yeterince nazik biriydi, ama bana bir şey söyleyemedi. Benim kim olduğumu zannediyorsun, Bay Kem-Küm? dedim ona. Tommy'im öldürüldü ve ben de nerede öldürüldüğünü bilmek istiyorum. Nihayet Fransa dedi ve ben de öyleyse bu seçenekleri azaltıyor, İzlanda olabileceğini dü-

şünmüştüm, dedim. Her neyse, kayıp ve öldü demekle neyi kastediyorsunuz? Eğer kayıpsa belki de ölmüş değildir ve eğer ölmüşse o zaman da kayıp değildir, öyle değil mi? Bunun üzerine hava birliğindeki arkadaş Tommy'nin, nasıl derler, diğer arkadaşlarından ayrıldığını –ben de bunun, yani bir başına çekip gitmenin tam ona göre olduğunu söyledim– ve bir müddet sonra diğer pilotlardan birisinin bir Hurricane'in kontrolden çıkmış bir halde düştüğünü gördüğünü ve bakmaya gittiğinde pilotun Tommy olduğunu ve bu diğer arkadaşın söz konusu Hurricane'i düşerken ve yere çakılırken izlediğini söyledi.

"Öyleyse, dedim, bu arkadaşla konuşmak istiyorum. Bunun yönetmeliğe aykırı olduğunu söylediyse de ben bir kadının yapacağı kadar ısrar ettim, istediğimi alıncaya kadar onun ofisinde oturacağımı vesaire söyledim, iki göz iki çeşme ağladım; bu hiç de zor olmadı ve bil bakalım o ne dedi?"

Derek "Resmi Gizlilik Sözleşmesi'ni imzalaman gerektiğini söyledi," diye araya girdi.

"*Bildiğini* biliyorum, şapşal. Ben de benim için bir sakıncası olmadığını söyledim. Getirin. Her ne ise onu imzaladım, belki de onun takma dişlerini almak için bana kâğıt imzalatmışlardı, neyse beni o arkadaşın yanına götürdüler. Mac bilmem ne, hatırlamıyorum. Fakat belli ki hava birliğindeki arkadaş onun önceden kulağını çekmişti. Tek söylediği uçağın Fransa üzerindeyken düştüğüydü. Onun Tommy olduğunu nasıl anladın, diye sordum. Tayyarenin kenarında sayıların yazdığını söyledi. Güzel güzel ve yavaşça yanından geçiyordu, sen de böylece onları okuyabildin öyle mi, dedim. Sayıların büyükçe yazıldığını, bu yüzden okunabildiğini söyledi, ama, üzgün olduğumu görebiliyordu. Yeniden ağlamaya başladım ve tek düşünebildiğim sayıların ne kadar büyük olduğuydu. Ve sonra Mac arkadaş ayağa kalktı ve elimi sıktı, bütün bildiğinin bundan ibaret olduğunu, fakat sekiz sularında Three Ships'te olursam biraz daha fazla hatırlayabileceğini söyledi.

"Pub'ın açılış saatinde oradaydım, saklayacak değilim. Hatta, o kapıda göründüğünde epeyce heyecana kapılmış olabilirim, yine de söylediği her şeyi hatırlıyorum. Fransa üzerindelermiş, yaklaşık se-

kiz kişilermiş ve Tommy'nin nasıl olduysa diğerlerinden uzaklaştığını fark etmişler. Arkasını kollayan biri olduğu için buna şaşırmadım. Derken yetkili arkadaş onu, şeyle aramış..."

"Telsizle," diye mırıldandı Derek. Bu bir cevap değil, yardımdı.

telsizle ve onlarla aynı hizaya gelmesini söylemiş. Cevap yokmuş. Defalarca denemiş, ama sanki Tommy'nin telsizi çalışmıyormuş. Derken Tommy'nin yükselerek, onlardan ayrıldığını fark etmişler ve yetkili kişi bizim Mac'a, gidip ona yetişip yetişemeyeceğine bakmasını söylemiş. Mac bunun kolay olmadığını söyledi, çünkü Tommy dosdoğru güneşe doğru yükseliyormuş ve fazlaca bir şey görülmüyormuş. Yine de kısa bir süre sonra Tommy'nin hâlâ orada olduğunu görebilecek kadar yaklaşmış – baygın ya da öyle bir şey değilmiş. Elini yüzüne doğru kaldırmış. Güneş gözünü almasın diye böyle yapmış olmalı. Bizim Mac'in söylediğine göre güneşe doğru yükselirken böyle yaparlarmış. Bunun üzerine telsizden Tommy ile konuşmaya çalışmış, ama cevap alamamış. Silahlarını ateşlemiş, ama bu da işe yaramamış.

"Bunun üzerine yetkili kişi ona geri dönmesini ve ötekilere katılmasını, canı ne istiyorsa onu yapması için Tommy'yi rahat bırakmasını söylemiş. Demek istediğim, sanki uçağı bozulmuş ve o da onun yükselmesine mani olamamış gibi görünüyor, sence de öyle değil mi? Böylece Mac tekrar ötekilere katılmak üzere oradan ayrılmış ve yolun yarısına geldiğinde bu Hurricane'in alçalarak pike yaptığını görmüş. Sayıları o zaman okumuş olmalısın, dedim ona. Azıcık utanmış gibiydi, tayyarenin kontrolünü kaybettiğini ve sayıları göremediğini söyledi, oysa onunla aynı hizaya geldiğinde pilotu görebilmiş. Diyelim ki, pilotun siluetini görebilmişti. O kişinin Tommy olduğunu kesin olarak söyleyemeyeceğini yine de her kimse onun tıpkı Tommy'nin yükselirken yaptığı gibi elini gözlerinin üzerinde tuttuğunu söyleyebildi. Ve sonra Mac onu biraz takip etmiş ama hiç şansı yokmuş. Paraşütü de yokmuş. Ve işte benim Tommy'm böyle gitmiş."

Derek kollarını Olive'e doladı ve ona sarıldı; sigarasının dumanı Olive'in omzunun üzerinden kıvrılıyor, saçlarına yöneliyordu.

Jean ne söyleyeceğini bilemedi; oturdu ve bekledi.

En nihayetinde Olive "Onu iyi hatırlıyor musun?" diye sordu.

"Evet," dedi Jean, "Onu gayet iyi hatırlıyorum. O zamanlar epey gençtim. O... o bana Tehlike Geçti sandviçleri yapardı."

Olive buna cevap olarak bir şey demedi. "Üniformasının ceketinin en üst düğmesini iliklemediğini fark etmiş miydin?"

"Hayır, fark ettiğimi sanmıyorum."

"Nasıl sürekli etrafına bakındığını, başını sabit tutamadığını fark etmiş miydin?"

"Evet, bunu hatırlıyorum." Michael bu konuda yorum yapmış, bunu Prosser'ın sinsi biri olduğunun bir kanıtı olarak kullanmıştı. "Bir tik ya da onun gibi bir şey olduğunu zannederdim."

"Tik mi?" dedi Olive tersçe. "Lanet olasıca bir tik değildi. Dinle, tatlım, şu Hurricane'lerden birisiyle uçuyorduysan eğer her üç saniyede bir başını çevirmek zorundaydın, yoksa ölürdün." Olive, Derek'in hırkasının köşesinde başını sağa sola çevirdi, bir Messerschmidt görmek üzere gözlerini kısarak güneşe bakarcasına. "Bu alışkanlık yaratır, anlarsın ya?"

"Anlıyorum."

"İşte bu nedenle üniformasının ceketinin en üst düğmesini hiçbir zaman iliklemezdi. Buna izin verirler, çünkü başını çok fazla çevirmen gerekir. Bu bir imtiyazdı. Sana bunun için izin verirlerdi." Olive, yalnızca Derek'in sigarasından nefes çekerken ara vermek dışında mütemadiyen başını sağa sola çeviriyordu.

"Anlıyorum."

Olive, neredeyse öfkeyle "Hiç kimse Tommy'yi benim anladığım gibi anlayamadı," dedi ve Derek sessizce ona sarıldı.

Jean eve dönerken trende dışarıyı seyretti ve Gündoğumu Prosser'ın son uçuşunu düşündü. Hiç şüphe yok, teknik bir hata olmuştu: Yükselirken sıkışıp kalmış olabilirdi; belki de tayyareyi kontrol etmekle o kadar meşguldü ki R/T veya diğer pilotun ateşine cevap verememiş olabilirdi. Yine de Jean bundan emin değildi. Olanlar kırk yıl önce, bir keresinde onun söylemiş olduğu şeye fazlasıyla yakındı. Güneşe doğru yükselmek, hafiften aralık parmakların arasından onu izlemek. Gittikçe seyrelen hava; savrulan ve daha yavaş

yükselen tayyare. Perspex başlığın içinde oluşan buz lekesi. Artan soğuk. Seyrelen oksijen. Keyiften ziyade, hoşnutluğun tedrici istilası. Yavaşlık; olayın mutlu yavaşlığı...

***

Jean Gregory'yi doğurduğunda, onu emzirdiğinde, onu okula yolladığında, Towcester dışındaki, zikzak biçimindeki yangın çıkışında dikilirken, motoru lüzumsuz bir ivmeyle çalışırken Vampire planörünü sakince yere bırakışını izlediğinde oğlu için istediklerinin tümü de alışıldık şeylerdi. İyi olasın, mutlu olasın, sağlıklı olasın, akıllı olasın, sevilesin, beni sevesin. Gregory, tayyarenin kafes kafes desteklerinin üzerine sabırla eğilmişken, pelür kâğıdı nemlendirirken ve kâğıt gerginleşene dek başında beklerken, odayı armut biçimli şekerlemelerle doldururken, Jean kendi tahayyüllerini, içinde her bir kuşağın bir sonraki kuşakla ilişkiye geçtiği, kabul gören yöntemleri oluşturmakla oyalandı. Omuzlarımıza çıkarlar, diye düşündü ve bu şekilde uzayan boylarıyla daha ileriyi görebilirler. Aynı zamanda oradan, katedilen yola bakıp, bizim yaptığımız yanlışlardan kaçınırlar. Onlara bir şey aktarıyoruz; bir meşale, elden ele geçen bir bayrak, bir yük. Bizler güçten düştükçe onlar güçlenir: genç adam atalarını sırtında taşır ve elinden tuttuğu çocuğuna önderlik eder.

Öte yandan Jean bunların tümünden şüphe edecek kadar çok şeye tanıklık etmişti. Bu tahayyüller güçlü görünüyordu, oysa yalnızca balsa tahtasından ve pelür kâğıttandılar. Sıklıkla çocuğun omuzlarına binen, yumuşak toprakta onu ezen ebeveyn olurdu. Çocuk ebeveynin hatalarını pekâlâ görür, yine de sadece biraz daha farklı hatalar yapmayı öğrenir. Ebeveyn çocuğa gerçekten de bir şey aktarır: hemofili, frengi, saman nezlesi. Görev bilinciyle sırtlanılan atalar kaymış omur diskine, elinden tutulan çocuk çıkmış bir omuza neden olur. Bu yüzden Jean oğlu için aynı zamanda olumsuz şeyler, sakınılması gereken şeyler de diledi. Sefaletten, yoksulluktan, hastalıktan sakınasın. Sözü edilmeye değer olmayasın. Elinden gelenin en iyisini yapasın, ama imkânsızlıkların peşine takılmaya-

sın. Kendi içinde güvende olasın. Bir kez bile yanmayasın.

İlerki yıllarda bu ölgün hırsların Gregory'ye bulaşıp bulaşmadığı Jean'in zihnini meşgul etti. Rahimdeki çocuk anne ile baba arasındaki tartışmaları algılıyor ve onlardan olumsuz etkilenebiliyorsa eğer, doğmuş çocuk suskun umutları –havada armut biçimindeki şekerleme kokusu kadar ağır asılı kalan umutları– ne derece soğurabilirdi? Gregory'nin ihtiyatlı ve munis bir ergen, sonrasında da çekingen bir genç adam olmasının nedeni Jean miydi? Gregory nazikti, eli yüzü düzgündü; yuvarlağımsı ve pembemsi yüzüne, kemik çerçeveli gözlüklerinin ona verdiği okul müdürü havasına kimsenin itirazı olmazdı. Yine de ara sıra Jean kendisini, başka biri olabilirdin oğlum derken yakalıyordu. Olabilirdin. Kesinlikle benim oğlum olmayan biri olabilirdin. Yine de oğlu için öncelikle dilediği şeyin aşağı yukarı bu olduğunu fark etti. Sözü edilmeye değer olmayasın. İmkânsızlıkların peşine takılmayasın.

Onun Gregory için çokça dillendirdiği beklentileri şöyle devam ediyordu: Hayatını kurmak için acele etme. Yirmi yaşında, hayatın boyunca elini kolunu bağlayacak bir şey yapma. Benim yaptığımı yapma. Seyahat et. Keyfine bak. Kim ve ne olduğunu bul. Keşfet.

Gregory annesinin ısrarlarını anlıyordu, ancak diğer çocuklar gibi o da bunların çocuğa uygun beklentilerden ziyade aslında ebeveyn için öngünlenmiş temenniler olduğunu hissediyordu. Evet, elini kolunu bağlamak istemiyordu; fakat seyahat etmek istediği de söylenemezdi. Evet, kim olduğunu, bu da ne anlama geliyorsa, bulmak istiyordu, ama bunu çok araştırma yapmadan gerçekleştirmek istiyordu. Keyfine bakmak mı? Evet, keyfine bakmak istiyordu. Ya da daha doğrusu, keyfine bakmayı istemeyi istiyordu. Gregory'ye göre dünyanın geri kalanı kendisinden çok daha güvenli bir şekilde zevke tutunmuştu. Onun nasıl bir şey olduğunu görmüşlerdi, ona sahip olmak için gerekenleri yapmışlar ve ona sahip olmuşlardı. Nasıl oluyor da zevki nerede bulacaklarını peşinen bilebiliyorlardı? Tahminen, başkalarını gözlemlemişler, nelerden hoşlandıklarına dikkat etmişler, aynısını yapmışlar ve keyiflerine bakmışlardı. Gregory için işler bu kadar basit olmazdı. Zevk almayı kafasına koymuş insan gruplarını incelediğinde –pub'larda içki içenler, spor fa-

natikleri, deniz kenarında güneşlenenler– tereddütsüz kıskançlık, ama aynı zamanda gizliden gizliye bir mahcubiyet hissediyordu. Kim bilir, belki de içinde bir şeyler altüst olmuş olabilirdi. Zevkin, sadece ona inandığınızda elde edilebildiğinin farkındaydı. Pistin sonundaki pilot uçmaya inanır. Bu bir bilgi ya da aerodinamiği kavrayış meselesi değil, bir inanç meselesiydi. Gregory asfalt pistte titreyerek otururdu; kule ona kalkış izni verirdi; ancak pistin yarısına geldiğinde her zaman frene basardı. Bu uçurtmanın uçabileceğine inanmıyordu.

Kız arkadaşları olmuştu, fakat onlarla birlikteyken kendisinden hissetmesi beklenen şeyleri hissetmediğinin farkına vardı: Grup zevkinin ulaşılmazlığının ikili birlikteliği dahi kapsayabileceğini idrak ediyordu. Seks kendisini yalnız hissettirmiyordu, öte yandan özellikle bir birliktelik hissi de yaratmıyordu. Erkek yoldaşlığına gelince, çoğunlukla sanki bir şeyler yanlış gibiydi. Erkek grupları bir araya geliyordu çünkü karışıklıklardan korkuyorlardı. Kendileri için işleri daha da basitleştirmek istiyorlardı; kesinlik istiyorlardı; kati kurallar istiyorlardı. Manastırlara baksanıza. Pub'lara baksanıza.

Gregory ne seyahat etti ne de evlendi. Hayatının büyük bir kısmını Jean'in yakınında yaşayarak geçirdi, Jean önceleri onun hevesini kırmak için çabaladıysa da sonraları bu durumu silik bir kompliman olarak sineye çekti. Gregory yetişkinliğin ilk yıllarında çeşitli işler denedi, fakat geldiği nokta, bir işin bir diğerinden pek de farklı olmadığıydı. Tüm işler sıkıcıydı, ama birini yapmak zorundaydınız çünkü bir işin amacı ondan uzak kaldığınızda zamanın kıymetini bilmenizi sağlamaktı. İnsanlara bunu söylediğinde onun alaycı olduğunu düşünüyorlardı, oysa değildi. Her şey apaçık ortadaydı işte. Hayat tezatlıklara muhtaçtı ve siz nihai tezatlıkla karşılaşıncaya değin bu böyle olmayı sürdürürdü.

Gregory bir sigorta şirketinde çalışıyordu. İşini seviyordu çünkü insanlar ona işi hakkında pek az soru sorardı. Bunun ilginç bir iş olduğundan kuşkuları olmadığını söylerlerdi ve Gregory de başını sallardı ve ona tatillerinde yağacak yağmura karşı bir poliçe hazırlatıp hazırlatamayacaklarını sorarlardı, o da hazırlatabilecekleri-

ni söylerdi, gülerlerdi ve hoşnutluklarını bildirirlerdi, sonra da ilgilerini kaybeder gibi olurlardı. Bu da Gregory için biçilmiş kaftandı.

Aynı zamanda hayat sigortasıyla uğraşmak da onun için biçilmiş kaftandı. Bu işe girdiğinde henüz hayatın anlamsız olduğu sonucuna varmamıştı –bunu hâlâ kafasında tartmaktaydı– buna rağmen insanın işinin kesinlikle anlamsız olması gerektiğine kanaat getirmişti. Siyasetçilerin alakadar olduğu "işe yarar iş" kavramı Gregory için bir anlam ifade etmezdi. Ona göre, bir iş sadece işe yaramaz olduğu ölçüde işe yarardı, bu da kendi kendini çürütmesi anlamına geliyordu. Dördüncü Köprü'nün boyanması kulağa harika bir işmiş gibi geliyordu, çünkü iş biter bitmez baştan başlamanız gerekiyordu. Hayat sigortası böylesi mükemmel bir ironiyle boy ölçüşemezdi, yine de kendi temayülü vardı. Gregory özellikle insanlara öldükleri zaman ne kadar para alacaklarını söylerken eğleniyordu. Onların yüzlerindeki açgözlü ve hesapçı ifadeden zevk alırdı: Bütün bu parayı, sadece ölmüş olmak gibi böylesi basit bir şeyin karşılığı olarak alacaklardı. Bir keresinde yirmili yaşların ortalarında bir adama her ay şu kadar, ölüm halinde şu kadar, poliçenin kapsamının genişletilmesi halinde şu kadar ödenmesi gerekiyor türünden poliçeyle ilgili izahat verirken adam onun sözünü kesmişti.

"Öyleyse bunu bugün imzalarsam ve yarın ölürsem elime 25.000 dolar geçecek öyle mi?"

Gregory ilk önce adamın bu heyecanından profesyonel bir şüpheye kapıldı. Başlangıç priminin ödenmesinden, intihar veya ciddi bir hastalığın gizlenmesi durumunda poliçenin geçersiz olacağından bahsetti...

"Evet, evet, tabii," dedi adam sabırsızca. "Ödemeleri yapmış olduğum takdirde ve *beklenmedik bir kaza sonucunda*"–bunu heyecanla vurgulamıştı– "yarın bir otobüsün altında kalırsam, 25.000 dolar alacağım, öyle mi?"

"Evet." Gregory aslında parayı alacak olanın adamın dul eşi, anne babası veya başka biri olacağını belirtmek istemedi. Bunu yapmak ona neredeyse tatsız bir şey gibi göründü.

Gregory işte bu yüzden hayat sigortasından hoşlanıyordu. Doğal olarak işin içinde epeyce yumuşatma, emekli aylığı kisvesi altına gizlenmiş bir poliçe vardı, ama iş buna indirgenince insanların yapmaya çalıştığı şey ölümden en büyük kazancı elde etmekti. İnsanlara, daha doğrusu onun uğraştığı türden insanlara tasarruf etmeleri, dükkân dükkân dolaşmaları öğretilmişti ve onlar da gündelik ticari anlayışlarını daha kapsamlı meselelere de uyarlıyorlardı. Gerçekte parayı alacak olanın kendileri olmadığını kabul edenler bile kendilerinden geçebiliyorlardı. Ölüm gelip çaktırmadan beni alıp götürebilir, ama ölümün yaptığı nasıl da çılgınca bir hamledir öyle, çünkü kalan eşi para içinde bırakır. Keşke Ölüm *bunu* fark etmiş olsaydı, o zaman o da bu denli açgözlü olmazdı.

Hayat sigortası. Bu sözcenin kendisi dahi ışıl ışıl bir oksimorondu.* Hayat. Onu sigortalayamazsınız, güvence altına alamazsınız, teminat altına alamazsınız. Oysa insanlar bunu yapabileceklerini düşünüyorlardı. Masada, Gregory'nin karşısında oturur, kendi yok oluşlarının avantajlarını tartarlar. Arada sırada Gregory insanları hiç mi hiç anlamadığını düşünürdü. Onlar her şeyle yarenlik ederlerdi: Zevke vıcık vıcık aşinaydılar, ölümle sıkı fıkıydılar ve alışveriş içindeydiler. İlk etapta hayatta oldukları için hiç de şaşkın görünmezlerdi; bir kere var olunca en iyisini yaparlardı; ve ayrılırken de ellerinden geldiğince tırnayı gözünden vururlardı. Amma da tuhaf. Gregory, ne kadar hayranlık duyulası bir şey ama aynı zamanda ne kadar da tuhaf, diye düşündü.

Başka insanların hayatları, ölümleri ve zevkleri: Bunlar Gregory'ye gitgide daha gizemli görünüyordu. Kemik çerçeveli gözlüğünün ardından onları dikizliyor ve yapmış oldukları şeyleri neden yapmış olduklarını merak ediyordu. Belki böylesi şeyleri, yani sıradan şeyleri yapmış olmalarının nedeni, neden ve nasılın kendilerini pek rahatsız etmeyişiydi; kim bilir, belki de düşünmek Gregory'ye köstek olmuştu. Mesela annesi: Nasıl da birdenbire dünyayı gezmeye başladığına baksanıza. Ona neden diye soracak olursanız size gülümseyecek ve Yedi Harika'nın her birinin üzerine bir çizik atmakla ilgili bir şeyler söyleyecektir. Oysa bu bir *neden* değil-

* Birbirine karşıt sözcüklerin bir arada kullanılması. (ç.n.)

di. Zaten *neden* onun umurunda değil gibiydi.

Gregory hiçbir zaman seyahat etmeyi istemedi; bu durum muhtemelen çok küçük yaşta arabaya atılıp İngiltere'yi baştan başa dolaşmış olmasıyla ilgiliydi. Yaşadığı yerden uzaklarda hayatın neye benzediğini görmek için asla yüz elli kilometreyi fazla aşmayan tek tük kısa süreli seyahatler yaptı. Bunların hepsi sanki birbirine benziyordu. Seyahat yorar, huysuzlaştırır ve gururunuzu okşardı. İnsanlar, seyahatin ufku genişlettiğini söylerdi. Gregory buna inanmıyordu. Seyahatin sağladığı şey, ufku genişlettiği yanılsamasıydı. Gregory için ufku genişleten evde oturmaktı.

Ne zaman seyahat üzerine düşünse aklına Havacı Cadman gelirdi. Gregory Shrewsbury'de, St. Mary Kilisesi'nde onun anısına yazılmış bir kitâbeyle karşılaşmıştı. Cadman'ın uçuşuyla ilgili pek fazla teferruata girilmiyordu, yine de 1739'da bu modern İkarus'un kendisine bir çift kanat yaptığı, kilisenin tepesine tırmandığı ve oradan aşağıya atladığı anlaşılıyordu. Doğal olarak ölmüştü. Gurur kaynaklı pilotaj hatası; ama aynı zamanda İkarus için teknik bir hata:

> Hünerini göstermek arzusundan değildi;
> Ve'ya Cesaret, vazifeyi ifa ederken düşmesi;
> Olamaz, olamaz –hatalı bir sicim, fazlasıyla sıkı,
> Uçsun diye yükseğe, zorladığı ruhu,
> Burada, aşağıda bedene iyi geceler diledi.

Bazen Gregory, Jean'i havaalanından uğurlarken Cadman'ı düşünürdü. Onunkisi ilk modern tayyare kazalarından biriydi. Ölüm oranı, yüzde yüz – olağan oran. Cadman'da eksik olan cesaret değil (yazı doğru söylüyordu), kafaydı. Gregory, Havacı'nın hayatta kalma şansının ne olduğunu hesaplamaya çalıştı. Hayır, kesinlikle ona bir hayat sigortası satmasına izin vermezlerdi.

Öte yandan Cadman'la ilgili başka bir şey daha vardı. Ölüm şekli bir yana, Gregory yazıttaki şiirsel savı hatırladı. Havacı uçmayı arzuluyordu, ama başaramadı; oysa bedeni düşüp, yere çarparken ruhu göğe yükseldi ve uçtu. Bu hiç şüphe yok ki hırs ve insanın kibri üzerine bir ahlâk dersiydi: eğer Tanrı uçmamızı isteseydi

bize kanat verirdi. Yine de bu hikâye aynı zamanda Tanrının cesur olana sonsuz bir hayat bahşederek onu ödüllendirmesi imasını da taşımıyor mu? Durum buysa, yani cennet cesaretle hak ediliyorsa, o halde Gregory'nin ne kadar şansı olduğunu hesaplamasına gerek yoktu.

Çocukluğundan bir sahne hatırladı. Bir model tayyareyi bir... kilise kulesinden değil de düz bir dam veya öyle bir şeyden uçuruyordu. Motoru uygun bir biçimde gövdeye yerleştirmeyi başaramadığı aşikârdı çünkü jet dağılmıştı. Tayyarenin düşüşü Cadman'ın bedeninin düşüşüne benziyordu, bu arada motor Cadman'ın cennete doğru yol alan ruhu misali gürültüyle bahçenin üzerinde yükseliyordu.

İnsanların, yani Gregory binlerce pound'dan bahsettiği zaman, masasında onun karşısında oturup, ona utangaçça gülümseyen insanların ölümden anladığı da bu muydu acaba? Gregory kendi arka bahçe deneyinin daha toplumsal bir versiyonunu tahayyül etti: Uzaya fırlatma. Hantal bir beden misali lambur lumbur hareket eden roket ve onun tepesinde ruha benzeyen ufacık kapsül. Dünya'nın içine çeken yerçekimini aşmak üzere ruha güç vermeye yetecek miktarda yakıtla dolu beden. Fırlatma rampasındaki şişko havuca bakacak olursanız eğer, roketin önemli bir parça olduğunu düşünebilirsiniz, ama değildir. Roket Cadman'ın bedeni gibi bir kere kullanıldıktan sonra işe yaramazdır; orada olmasının yegâne sebebi ruhu fırlatmaktır.

Vampire'ının uçuşunun nasıl sonlandığını hatırlamadan evvel, bu tahayyüller bir süreliğine Gregory'nin aklını karıştırdı. Jean tayyarenin motorunu bahçenin bittiği yerde, kızıl renkli kayın ağaçlarının oluşturduğu çitin dibinde bulmuştu. Sav nedir? Belki de ruh bedeni aşar, ama sadece belirli bir süre, belirli bir mesafe için. Ruh, insanların tahayyül ettikleri gibi bedenden farklı olmaksızın ona üstün olabilir. Ruh daha dayanıklı bir malzemeden, diyelim ki balsa kerestesine karşın alüminyumdan yapılmış olabilir, diğer yandan eninde sonunda zaman ve mekân karşısında, zavallı Cadman veya kendisinin altın rengindeki Vampire'ının başına geldiği gibi kolay etkilenir olduğunu da kanıtlar.

***

Rachel, Jean'e daima Gregory'nin kız arkadaşları içinde en az muhtemel olanı gibi görünmüştü. Gregory doğası icabı edilgendi ve dünyada kendisinden pek az iz bıraktı. Jean bazen onun parmak uçlarını tayyare zamkıyla kaplasanız, bir dizi parmak izi soyabileceğinizi, ama bunlardan hiçbirinin parmak izindeki helezon olmayacağını düşünürdü. Gregory'nin zayıf bir kişiliği vardı, genelde kendisinden daha da zayıf, daha edilgen kızların peşinden giderdi: Saydam derili ve boynu bükük tavırlı kızlar. Rachel, fer fecir okuyan kahverengi gözleri ve Jean'in, ancak nadir bulunan bir dağ koyununda bulabileceğinizi tahayyül ettiği türden düzgün bukleli, kısa, sarı saçları olan ufak tefek ve öfkeli bir kızdı. Rachel sadece kendi aklından geçenleri bilmekle kalmaz, aynı zamanda başkalarının, özellikle de Gregory'nin aklındakileri de bilirdi. Jean zıtların birbirini çekmesiyle ilgili bir şeyler duymuştu, ama buna rağmen bu ilişkinin uzun süreceğine ihtimal vermedi.

Gregory Rachel'ı ilk kez eve getirdiğinde klozet üzerine bir münakaşa yaşandı. Her ne kadar, sanki Britanya Savaşı'nın kaderi hafif bir çarpışmaya bağlıymışçasına münakaşa etmiş olan Rachel sonrasında bu münakaşayı hatırlamadığını söyleyecek olsa da, her halükârda Jean hadiseyi böyle hatırlıyordu. Nedensiz hırgürlerden biriydi; zaten Jean'e göre hırgürlerin doğal kaynağı da buydu. Michael ile yaşadıktan sonra bunlardan ömrünün sonuna kadar yetecek miktarda yaşamış olduğunu hissediyordu. Oysa şimdilerde kadınlar sanki geçmişe nazaran daha fazla hırgür başlatıyor gibiydiler. Ve Rachel civardaki şu hukuk bürolarından birinde çalışıyordu; onların barışı korumaları gerekmiyor muydu?

"Bu kız birdenbire kahverengi gözlerini kocaman açarak Gregory'ye "Pekâlâ, klozetlere ne olmuş?" diye bağırdı, saçları dikelmişti sanki. Jean yanılmış olabilirdi, fakat meselenin daha önce gündeme gelmiş olduğunu düşünmüyordu. "Onların kim için tasarlandığını düşünüyorsun?"

"Şey, insanlar için." Gregory bilgiççe ve annesine göre, çok daha sevimli görünen hafiften bir gülümsemeyle cevapladı.

"Erkekler," diye açıkladı Rachel sesli harfi yayarak ve tevazuyla karışık bir sabırla. "Erkeekleer."

"Bir... derdin olduğunu bilmiyordum," dedi Gregory, büsbütün pasif bir karşılığın daha fazla tahrik edici olacağını belki de sezinleyerek. "Nasıl desem, hiç seni oradan çekip almaları gerekti mi?"

"Oraya oturduğumda," diye açıklamaya girişti bu şaşırtıcı mahluk, "düşündüğüm şey bunun erkekler tarafından erkekler için yapıldığı. Sen ne düşünüyorsun?" Jean'e döndü.

"Doğrusunu istersen, korkarım ki bu konuda bir şey düşünmüyorum." Sesinin tonu ciddi olmaktan çok müphemdi.

Gregory "İşte buyrun bakalım," diye hiç de akıllıca olmayan bir rahatlıkla görüş bildirdi.

Rachel savın gücünü mevcut mantığa yeğleyerek, "İşte buyrun bakalım, ya da buyurmayın," diye bağırdı. "Basamaklar," dedi. "Seyyar merdivenler de tabii. Trenden inmek. Arabadaki pedallar. Menkul Kıymetler Borsası."

Gregory güldü. "Böyle düşünüyor olamazsın..."

"Neden olmasın? Neden olmasın? Neden *sen* öğrenmeyesin? Neden her zaman biz? Lastik değiştirmeye ne dersin? Neden öyleyse somunlar, bir kadının kahrolası lastikleri değiştiremeyeceği kadar sıkıca vidalanıyor?"

"Çünkü aksi takdirde kahrolası lastikler düşerlerdi."

Rachel pes etmedi. "Baş dayanakları," diye sürdürdü. "Hâkimler. Yazıcılar. Taksi şoförleri. Çim biçme makineleri. *Lisan*."

Jean kıkırdamasına engel olamadı.

"Sen neye gülüyorsun öyle? Senin durumun daha da kötü."

"Neden benim durumum daha kötüymüş?"

"Çünkü bunları bilmeden büyüdün."

"Beni bunu söyleyecek kadar iyi tanıdığını sanmıyorum." Jean Rachel'ın kendini bilmezliğini ve güvenini sevmişti. "Hayır, sana gülmüyordum, tatlım. Menkul Kıymetler Borsası'nı düşünüyordum."

"Ne olmuş ona?"

"Şey, ben çocukken Menkul Kıymetler Borsası konusunda uya-

rıldığımı hatırlıyorum. Kumar, dolandırıcılık ve greve gitmekle eşdeğer sayılırdı."

"Olanları ciddiye almıyorsun," dedi Rachel aksi bir şekilde. "Ciddiye alsan iyi edersin."

"Madem öyle diyorsun," dedi Jean olanları ciddiye almaya çalışarak. "Kadınlar için... uyum sağlamak iyi bir fikir olabilir. Belki bu onların zihinlerini daha esnek hale getirir. Belki de erkekler için üzülmeliyiz. Onların uyum sağlayamamalarına."

"Bu erkeklerin savı."

"Öyle mi? Sadece bir sav değil mi?"

"Hayır, erkeklerin savı. İşe yaramayacağını bildiklerinden erkeklerin bize devrettikleri savlardan biri. Bize somunlara uymayan bir dizi somun anahtarı vermelerinden farksız."

Gregory, kendi kendine gülümseyerek, "Kim bilir, belki de bu yüzden lastik değiştiremiyorsundur," dedi.

"Canın cehenneme Gregory."

Tamamdır, diye düşündü Jean. Bunlara en fazla birkaç hafta veriyorum. Öte yandan, Rachel'dan epeyce hoşlanıyorum.

İkisi Jean'i çok kereler ziyaret ettiler ve her seferinde Gregory daha az orada gibiydi; bu etkileyici kızın varlığı onu neredeyse yarı saydam bir hale sokuyordu. Rachel giderek daha çok Jean'e hitaben konuşuyordu. Bir öğleden sonra, Gregory klozetler konusunda takdir görmeyen birkaç şaka yapmış ve ortadan kaybolmuştu ki Rachel yavaşça, "Yarın sinemaya gel," dedi.

"Sevinirim."

"Ve... Gregory'ye bir şey söyleme."

"Tamam."

Ertesi sabah Jean kendi oğlunun kız arkadaşıyla çıkacak olmanın ne kadar tuhaf olduğunu düşündü. Aslında, "çıkmak" muhtemelen sinema ve Çin yemeği için yanlış bir ifadeydi. Ne olursa olsun bu onu heyecanlandırmıştı ve kendisinden utanmaya başlayana dek giyecekleri konusunda titizlenip durdu. Rachel, oldukça doğal bir şekilde "Seni yedide alırım" demişti; ve sözcükler Jean'in kulağında tuhaf bir tınıyla yankılanmıştı. Bu, Austin Sevens'taki genç erkeklerin, sepetli motosikletleriyle yağcıların söyleyebileceği türden

sözcüklerdi. Kırk yıl önce, hiç olmamış taliplilerinin söyleyeceği türden. Şimdi bu sözcükler, nihayet bir genç kız, kendisinin yarı yaşından daha genç olan bir kız tarafından dile getirilmişti.

Rachel'ın seçmiş olduğu film haşin, Alman ve politikti; hatta barındırdığı yumuşak anlar bile göz açıp kapayıncaya kadar yanıltıcı veya manipülatif oluveriyordu. Jean filmden hiç hoşlanmadı, ama bir yandan da oldukça ilginç buldu. Böylesi tepkiler onun her geçen gün daha fazla farkına vardığı bir şeydi. Evvelce – bütün hayatını kaplayan bir sözcüktü– sevdiği şeylere ilgi duymuş ve sevmediği şeylere duymamıştı; üç aşağı beş yukarı böyle bir şey. Herkesin böyle olduğunu varsaymıştı. Oysa içinde yeni bir tepki katmanı gelişiyor gibiydi; artık zaman zaman onayladığı şeylerden sıkılıyor ve onaylamadıklarına sempati duyabiliyordu. Bu gelişmenin ne derece hayırlı olduğundan kesinlikle emin değildi; yine de bunun yaşanıyor olması gerçeği yadsınamazdı ve şaşırtıcıydı.

Rachel Jean'in sinema biletinin parasını ödemişti ve ayrıca akşam yemeğini de ödeyeceğini söyledi.

"Ama benim biraz param var." Garson siparişi almak üzere bekleyedursun, Jean çantasını karıştırmaya başladı. Topak haline gelmiş birkaç tane beş poundluk banknot çıkardı. Parasını böyle taşıyordu, çünkü bu onu elde etmesine ilişkin belli belirsiz utancı azaltıyordu. Banknotları buruştur ki, böylece çok fazla utanç olmaksızın kullanılabilsinler veya tartışılabilsinler.

Rachel masaya yaslandı, Jean'in içi para dolu avcunu kapattı ve gerisin geri çantasının içine itti. Çantanın dibindeki hav döküntüsü ve makyaj malzemesi arasında donuk bir parıltı okunuyordu: JEAN SERJEANT XXX.

"Şu an bir erkekle çıkmıyorsun," dedi Rachel.

Jean gülümsedi, tabii ki çıkmıyordu. Ve yine de, tuhaf bir biçimde çıkıyordu. Ya da daha doğrusu çıkıyormuş gibi davranıyordu. Giysilerine gösterdiği özen; sinemadan çıkarken film hakkında ne düşündüğünden pek bahsetmemesi; lokantaya gittiklerinde Rachel'a teslim olmuş havası. Belki bu sadece yaşın gençlere gösterdiği bir hürmetti; belki de değildi. "Ama sen bana para verdirmedin," dedi. "Bunu erkekler yapar."

"Artık değil."

"Öyle mi?"

"Evet. Bugünlerde paranızın yarısını alıyorlar ve size her şeyi ödedikleri zamanlardaki gibi muamele ediyorlar."

"Yani?"

"Bana Çin'den söz etsene." Lokantanın duvarında, idealize edilmiş Doğu'ya ait bir peyzaj slaytı vardı: Çağlayan bir nehir, zümrüt yeşili ağaçlar, Hollywood işi bir gökyüzü. Biraz ilkel bir canlandırma işlemiyle nehir coşup, bir anda parlarken bulutlar hafiften bir tarafa doğru kümeleniyordu. "Şey, böyle değil," dedi Jean. Rachel'ın buyurganlığını tatsız bir biçimde fark ettiğinde, annesinin deyişiyle, bülbül gibi şakımaya başladı.

Çin'den ve seyahatten konuştular, sonra da arkadaşlıktan ve evlilikten. Michael'la olan yaşamını tartışmak Jean'e kolay gelmişti, Genç arkadaşının geçmişe yönelik öfkesini görüyor, fakat mümkün olduğunca sakin bir şekilde devam ediyordu. Jean bitirdiğinde Rachel, "Neden onunla oturduğunu anlayamıyorum. Neden sürdüğünü."

"Şey, her zamanki sebepler. Korku. Yalnızlık korkusu. Para. Başarısız olduğunu kabul etmek istememek."

"Hayır, *sen* başarısız olmadın. Eğer *sen* terk ettiysen, *o* başarısız olmuştur; işte anlamadıkları şey bu."

"Muhtemelen. Başka sebepler de vardı. Evlendikten sonra güvenimi epeyce yitirdim. Bir şey anlamıyordum. Hep yanılıyordum. Cevapları bilmiyordum. Soruları bile bilmiyordum. Fakat bir süre, aşağı yukarı beş yıl sonra işler değişmeye başladı. Mutsuzdum ve aynı zamanda sanırım sıkılmıştım da, yine de tüm bu zaman zarfında her şeyi daha iyi anlıyormuşum gibi geliyordu bana. Dünyayı. Ne kadar mutsuz olursam kendimi o kadar akıllı hissediyordum."

"Aslında tam tersi değil mi? Daha akıllandıkça kendini daha mutsuz hissediyorsun, çünkü aldatılmışsındır."

"Belki. Bilmiyorum. Yine de bu konuda boş şeylere inanmaya başladım. Terk edemem, diye düşünüyordum, çünkü daha az mutsuz oldukça daha da az akıllı olacaktım."

"Peki terk ettiğinde öyle mi oldu?"

"Hayır, fakat mesele bu değil. Bir de kesinlikle aptalca olduğunu düşüneceğin bir neden daha var. Muhtemelen sana pek güzel açıklayamayacağım ama bunun ne zaman olduğunu hatırlıyorum. Michael ve ben pek fazla konuşmaz olmuştuk; o kızgın oluyordu, ben sıkkın; o arada sırada içiyordu ve ben de bazen ortadan kayboluyordum, sadece beni merak etmesi için, ne bileyim, onun beni merak etmesine neden olmaya çalışmak için. Havanın sıcak olduğu zamanlarda arada sırada bütün bir geceyi bahçede geçirirdim ki onunla birlikte olmayayım.

"Her neyse, böyle günlerdi. Pek eğlenceli değildi. Bir gece bahçede oturuyordum. Ev, savaş zamanı olduğu gibi kararmıştı. Tek bir bulut yoktu, sadece Kuzey Kutbu'nda güneşin olduğu kadar parlak o özel mehtaplardan biri vardı. Bombardıman uçağı mehtabı derdik eskiden... Ve ansızın bu evlilik ne işe yarıyor diye düşündüm. Neden kalıyorum? Neden sıcak gecenin içinde sıvışmıyorum? Belki uykusuzluktandı ve birazcık da başım dönüyordu ama cevap net görünüyordu. Kalıyordum çünkü her şey bana gitmem gerektiğini söylüyordu, çünkü anlamı yoktu, çünkü absürddü. Absürd olduğu için Tanrıya inandıklarını söyleyenler gibi. Gerçekten bunu anlamıştım."

"Ben anlamıyorum," dedi Rachel. "Ve umarım asla da anlamam."

"O kadar emin olma. Her daim makul olmak çok yorucu olabilir."

"Ama seni sevmemin nedeni bu," dedi Rachel. "Asla aptal biri değilsin."

Jean gülümsedi ve başını öne eğdi. İhtiyatlı bir hoşnutluk kapladı içini. "Çok tatlısın. İnsanlar daima benim yaşıma gelindiğinde artık iltifatlara ihtiyaç olmadığını zannederler. Yaşlıların da gençler kadar buna ihtiyacı vardır."

"Sen yaşlı değilsin," dedi Rachel öfkeyle.

"Ah, tatlım. Bir iltifat daha. Ah, tatlım." Rachel'ı seviyordu, ama azıcık da korkuyordu. Kesinlik ve aksilik. Yıllar önce böylesine kesin ve aksi olanlar yalnızca erkeklerdi.

Aslında kendi başına yaşamak üzere ayrılma nedeni buydu. Ev-

liliğin iki manyetik kutbu vardı; öfke ve korku. Oysa artık kadınlar da öfke konusunda iyiye gidiyorlar. Çoğu kez erkekleri adamakıllı reddeden, alıp başını giden ve başkalarıyla yaşayan, karşı cinsin hükümranlığından özgürlüğünü ilan eden kadınların, sözümona en fazla öfke duyanlar olması Jean'i şaşırtıyordu. Artık istediklerini aldıklarına göre en sakin onların olması gerekmez miydi? Veya bu, biri acınacak derecede kifayetsiz olan, yalnızca iki tercih sunan bu dünya karşısında duyulan daha geniş bir öfkenin bir parçası mıydı? Onu aksileştirmekten başka bir işe yaramayacağı için Jean'in içinden bunu Rachel'a sormak gelmedi. Bir şey daha: Kadınlar bugünlerde öteki kadınlara kızgın. Asyalıların zamanında, erkeklerin ahkâm kestiği ve kadınların kendilerini aldattığı, ikiyüzlülüğün papatya losyonu yerine kullanıldığı o eski dünyada kadınlar, hatta tüm kadınlar arasında hiç olmazsa birtakım sinsi suç ortaklıkları vardı. Şimdiyse makul bir düşünüş, sadakat ve ihanet vardı. Jean'e böyleymiş gibi görünüyordu. Fakat belki de hayatınızda sadece çok fazla şey öğrenebilirsiniz. Depolarınız sadece çok fazla yakıtla doludur ve Jean irtifa kaybediyordu. Ne kadar alçalırsan o kadar az görürsün.

"Sana seksi sormamın sakıncası var mı? Yani..." Rachel ilk kez tereddüt etti.

"Hayır, tabii ki yok, tatlım. Yıllar önce güya olabileceği kadar şaşırtıcı bir şekilde sürdü."

"Şey miydi?... Şey?" Rachel bir kez daha tereddütlü gibiydi. "İyi miydi?"

Jean güldü. Çin porseleni ile plastik arası ne olduğu belli olmayan bir malzemeden yapılmış, mavi renkli çay fincanını kaldırdı, duraksadı, bir yudum aldı ve fincanı tabağa bıraktığında çıkan acayip, çatlak sesi dinledi.

"Ben Çin'deyken yeni bir Evlilik Yasası'nı henüz duyurmuşlardı. Bir tercümesini okuduğumu hatırlıyorum. Dolu doluydu, hemen hemen her şeyi kapsıyordu. Eğer evleneceğiniz kişi cüzamlıysa evlenemeyeceğinizi ve yeni doğan çocuğun suda boğularak öldürülmesinin kesinlikle yasak olduğunu söylüyordu. Parti'nin seks konusunda ne buyurduğunu merak ettiğimden göz attığımı hatırlıyo-

rum. Demek istediğim onun genel olarak her şey hakkında her şeyi buyurduğuydu. Hepsi 12. Madde'de yazıyordu." Biraz lüzumsuzca duraksadı.

"Benim tahmin etmemi beklemiyorsun ya."

"Hayır. 12. Madde'de şöyle yazıyor: 'Karı koca ailenin planlamasını hayata geçirmekle yükümlüdür.'" Tekrar duraksadı, bu sefer daha anlamlıydı.

"Yani?"

"Şey, bizimkisinin Çin usulü bir evlilik olduğunu farz edebilirsin. Bugünlerde seks yapmak dediğiniz şeye kıyasla daha çok ailenin planlamasını hayata geçirme meselesiydi."

"Üzücüymüş."

"Daha kötüleri de var. Bir tek biz değildik. Ayrıca çok sayıda Çin usulü evlilik vardı. Hâlâ da olduğunu sanıyorum. O kadar... önemli görünmüyordu. Savaş vardı ve sonra barış ve şey gibi..." bir örnek bulmaya uğraştı, "... Britanya Festivali gibi..."

"Olamaz, Tanrı aşkına."

"Kusura bakma. Ama kastettiğim şey bu. Başka şeylerin önemli olmadığını düşünmedik. Düşünmedik..."

Rachel, başı önünde, kıvırcık saçları Jean'i hedef alarak "Benimle yatacak mısın?" diye sordu.

"Bak, canım, çok tatlısın, ama ben yaşlı bir kadınım..."

"Bana üstünlük taslama. Ve kendine de." Rachel hiddetle kaşlarını çatıyordu. Jean hâlâ onu ciddiye almayı reddediyordu.

"Bana akşam yemeği ısmarladın diye..."

"Ben ciddiyim."

Jean birdenbire kendisini bu kızdan çok daha yaşlı ve ondan azıcık usanmış hissetti. "Hadi bakalım, artık gidiyoruz," dedi. "Hesabı öde."

Fakat arabada elini Rachel'ın omzuna koydu. Arada sırada Rachel'ın erkek sürücülere sövmesini saymazsak bir süre sessizce yol aldılar. Nihayet Rachel, Jean'e bakmadan "Biliyor musun, senin zannettiğin kadar kaba değilim," dedi.

"Öyle olduğunu söylemedim."

"Yani Gregory ile birlikteyken demek istiyorum. Onda sinirlerimi tepeme çıkartan bir şey var."

"O halde onsuz olman daha iyi."

"Asla bir erkek olmayı düşünmüyor. Kastettiğim dağa tırmanmak türünden birşey değil. Kastettiğim sadece erkek olmak. Bunu düşünmüyor. Çoğu da böyle zaten ve Gregory de diğerlerinden daha iyi değil. Sadece standart olduğunu düşünüyor."

"Bence Gregory daha çok hassas bir çocuk."

"Söylediğim bu değil, söylediğim *bu* değil. Erkek olmanın standart olduğunu düşünüyor sadece. Senin ve benim sapkın bir türe ait olduğumuzu düşünüyor."

"Bunun onu yetiştirme biçimimden kaynaklandığını mı söylemeye çalışıyorsun?"

"Hayır, Tanrı aşkına! Demek istediğim etrafta bir erkek olmuş olsaydı, büyük olasılıkla çok daha kötü olurdu."

Jean esefle "İltifatına teşekkürler," dedi. Gecenin bulutlarından arabaya sepil sepil bir yağmur sızarken yola devam ettiler.

"Diken üzerinde olunca," dedi Rachel aniden, "bu, sevmediğin insanların canına okuyabileceğin anlamına geliyor."

"Neden böyle bir şey yapmak isteyesin ki?"

Sessizlik. Olamaz. Yine yanlış. Gerçekte soru olmayan bir başka soru daha sormuştu. Ne kadar kazanıyorsun? Şangay'a gitmek ister miydin?

"Michael öldüğü zaman," dedi Jean bu konunun nereden aklına geldiğini bilmeden, "bütün parasını bana bıraktı. Evi. Her şeyi."

"Haliyle," dedi Rachel ters ters. "Kahrolası. Esaslı babacık. Müteşekkir olman için."

Bu Jean'e yeterince iyi görünmedi. "Peki ya bana hiçbir şey bırakmamış olsaydı, o zaman ne diyecektin?"

Arabanın yarı aydınlığında Jean Rachel'ın tebessüm ettiğini gördü. "Kahrolası, derdim. Esaslı babacık. Hayatının en güzel yirmi yılını çalmış ve hâlâ seni cezalandırmayı ve sonunda kendini suçlu hissetmeni istiyor."

"İşin aslı," dedi Jean, "bir vasiyetnamesi yoktu. Veya en azından öyle bir şey bulunmadı. Vasiyetsiz öldü. Böylece Gregory ve

ben her şeyi aldık. Buna ne diyorsun?"

Rachel neredeyse sinirli sinirli gülüyordu. "Kahrolası. Esaslı babacık. Sana kendini suçlu mu yoksa müteşekkir mi hissettireceğine karar verememiş. Ölürken bile her ikisini birden istemiş. Sonrasında yıllarca bunu çözmek için didineceğinden emin olmak istemiş. Tipik."

"Öyleyse kazanamazdı."

"Benim gözümde değil. Kendi gözünde ise her yönden kazanır."

"Cevapları bildiğimi düşünürdüm," dedi Jean. "Bu yüzden terk ettim. Ne yaptığımı biliyorum, diye düşündüm. Belki de kendini cevapları bildiğine ikna etmelisin, yoksa asla bir şey yapamazsın. Evlendiğim zaman cevapları bildiğimi düşündüm ya da hiç olmazsa onları bulacağımı zannettim. Evi terk ettiğimde cevapları bildiğimi düşündüm. Şimdi emin değilim. Veya daha doğrusu artık farklı şeylerin cevaplarını biliyorum. Belki de böyledir: Sadece belli zamanlarda belli sayıda şeyin cevabını bilmeye muktedirizdir."

"Görüyorsun," dedi Rachel. "Hâlâ onu düşünmeni sağlıyor. Kahrolası."

Jean'in evinin önünde durduklarında Rachel yeniden başladı. "Bir defasında biriyle çıkmıştım. İyi bir arkadaştı, akıllıydı, yeterince hoştu; bir erkek olarak çok kötü sayılmazdı. İdare ederdi. Ta ki onu, ben gelirken beni seyrederken yakalayıncaya kadar."

"Yani... pencereden mi?"

"Hayır, Jean, pencereden değil." Olamaz, diye düşündü Jean, yine başlıyoruz. "Pencereden değil. Yatakta. Seks. Sikişme."

"Anlıyorum."

"Beni seyrederdi. Sanki gösteriye çıkmış bir hayvanmışım gibi. Orada işler nasıl gidiyor? Göz ucuyla. Tüylerimi ürpertiyordu. Ona bunu ödetmeye karar verdim. Bu bende saplantı gibi bir şey olmuştu. Aslında, ilişkinin fazla ilerlemeyeceğini görebiliyordum, fakat gerçekten bunu ona ödetmek istiyordum. Beni hatırlamasını sağlamak istiyordum.

"Gelmiyormuşum gibi yapıyordum. Bu seni şaşırtıyor mu?" Jean başını hayır anlamında salladı. İşler nasıl da değişmişti. Rac-

hel devam etti; sesinin tonu saldırgandı, ama Jean onda tereddütlü bir yan sezdi. "Önceleri epeyce güçtü ve zaman zaman beceremiyordum ama yine de yeterince yaptım. Ve gerçekten onu sarstım. Önce geldim, ama öyle değilmiş gibi yaptım ve daha sonra onu devam etmeye zorladım, neredeyse sınıra dayandığım hissini uyandırdım, fazlası yok, bilirsin işte, bir sonraki dönemece kadar. Derken boşalmasına izin verdim; bir okul çocuğu gibi. Hayır, tamam, önemli değil. Üzerimden çekildiğinde ve uyumasına ramak kalmışken, birazcık kendimi rahatlattım. Bunun dramatik bir yanı yoktu, sadece yaptığımı bilmesine yarayacak şekilde ve duygularını incitmemek için sessiz olmaya çalışıyormuş gibi yapıyordum. Doğruya doğru fena sarsıldı. Epeyce. Kahrolası."

Jean arabadan inerken, bu denli zahmete girmeye ne lüzum var, diye düşünüyordu. Öncelikle bunu yapmak için, sonra da bana anlatmak için. Ancak... Gregory ile bir ilgisi yoktu, öyle değil mi? Michael ile geçirdiği en kötü zamanları hatırlamaya gayret etti: Hiddetli gökyüzünün altında yavan günler, bombardıman uçaklarının ayı altında yalnız geceler. Üzülmüş, hüsrana uğramış, öfkelenmişti; gelgelelim Rachel'ın az önce sergilediği gibi bir hakir görmeyi uzaktan yakından hatırlamıyordu. Bu bir karakter mi yoksa kuşak sorunu muydu? İnsanlar artık kadınların daha fazla özgürlüğü, daha fazla parası, daha fazla tercih hakkı olduğunu söyleyip duruyor. Belki de bu türden gelişmeler karakterin kaçınılmaz biçimde sertleşmesi olmaksızın elde edilemezlerdi. Bu, cinsiyetler arasında işlerin çoğunlukla neden daha iyi değil daha kötü göründüğünü, neden bu denli saldırganlık olduğunu ve neden saldırganlığı dürüstlük olarak adlandırmaktan memnun olduklarını açıklıyordu. Veya belki de diye düşündü Jean, kim bilir bunun daha basit bir açıklaması vardı: Nasıl hissettiğimi unuttum. Zihnin, işe yaramayan anıları atık-kullanım ünitesine yerleştirme usulü vardı. Dünün korkularını unutmak, bugün hayatta kalmayı garantiler. Michael ile yaşarken benzer bir öfke ve hakir görmeyi hissetmiş olabilirdim, ne var ki onları, iki köpek yavrusu gibi bir yastıkla boğdum ve artık cesetleri nereye gömdüğümü hatırlayamıyorum.

Rachel derdi ki: "Zeki bir kadınla tanışan bir erkeğin gözlerin-

deki korkuyu seviyorum." Rachel dedi ki: "Hor gördüğüm bir şey varsa o da bir kadına yaltaklanan bir erkek." Rachel dedi ki: "Bir kadını yalnızca bir kadın anlayabilir." On altı yaşında evden ayrılmış, muhtelif büyük şehirlerde avare dolaşmış, bir süre erkeklerin dışlandığı evlerde yaşamıştı. Rachel dedi ki: "Erkekler kadınları eskiden olduğundan daha fazla dövüyor. Erkekler çocukları öldürüyor." Rachel derdi ki: "Bir erkek ile kaka arasındaki fark nedir? Koyverdikten sonra kakaya sarılmak zorunda değilsin." Rachel der ki: "Bunların hepsi para ve siyasetle ilgili, öyle olmadığını aklından bile geçirme." Rachel derdi ki: "Tenkit etmiyorum, sadece hâlâ adamın birinin ortaya çıkmasını ve senin için tüm soruları cevaplamasını ümit ettiğini düşünüyorum."

Jean'in gözünün önüne belediye meclisinin oyun parkında, belediye yeşiline boyanmış bir tahterevalli geldi. Üç parçalı takım elbisesi içinde şişman bir adam tahterevallinin bir ucunda oturmuş, onu aşağıya doğru çekiyordu. Jean tehlikeli bir şekilde tahterevallinin üzerine tırmandı ve adamın karşısındaki ilk oturağa oturdu; fakat cüzi kilosu dayanak noktasına öyle yakındı ki hiç etki etmedi. Rachel geldi, bir maymun gibi emekleyerek tahterevallinin en uç noktasına tırmandı. Jean'den çok ötedeydi ve orada, kendi güvenliğine veya aşağıdaki asfalta aldırmadan bir aşağı bir yukarı zıplamaya başladı. İşadamı giyimli şişman adam kısaca, bundan rahatsız olmuşa benziyordu, derken kalçasını oynattı ve yeniden yerleşti; ayakları yerden kesilmemişti bile. Bir müddet sonra Rachel bıkkın bir halde oradan ayrıldı. Sonrasında, daha ihtiyatlı bir şekilde, aşağıya kayıp, oradan uzaklaşma sırası Jean'e geldi. Şişman adamın zerre kadar keyfi kaçmış bir hali yoktu. Birazdan başka biri gelirdi. Nasıl olsa oyun parkının sahibi kendisiydi.

Rachel dedi ki: "*Üç* bilge adam –ciddi misin?" Rachel dedi ki: "Mademki bir erkeği Ay'a gönderebiliyorlar, öyleyse neden hepsini birden oraya göndermiyorlar?" Rachel dedi ki: "Bir kadın, bir erkeğe bir ağacın tek bacağını kaldırmış bir köpeğe duyduğu kadar ihtiyaç duyar." Bir defasında Rachel'a temizlenmek üzere babasının ayakkabıları verilmişti ve o da cila kullanmak yerine onları diş macunuyla sıvamıştı; annesinin zekâsının konserve yiyecek fiyatla-

rının hesaplanmasıyla israf edilişini izlemişti; babasının, ellerinin yumuşak kafesinde annesini tutmasını izlemişti. Rachel dedi ki: "Beyaz atlı adam iyi hoş da, tezekleri kim temizleyecek?" Rachel dedi ki: "Kadın olarak doğmak, solak olarak doğmak ve öteki elinle yazmaya zorlanmaktır. Kekelememizde şaşılacak bir yan yok." Rachel dedi ki: "Bağırdığımı mı zannediyorsun? Onların ne denli sağır olduklarını bilmiyorsun."

Jean kendisini Rachel'ın babasının ona kötü muamele edip etmediğini, bir erkekle ürkütücü bir ilk deneyim yaşayıp yaşamadığını merak ederken buldu. Ne var ki o başlamadan Rachel Jean'in aklından geçenleri tahmin etti. "Jean," dedi. "Bu erkeklerin savı. Somun anahtarı somuna uymuyor." "Sadece kafamı kurcalayan..." dedi Jean. "Kurcalamasın o halde. Feminist olmak için tecavüze uğramış olman gerekmez. Bir oto tamircisine benzemen gerekmez. Sadece normal olman gerekir. Her şeyi olduğu gibi görmen gerekir. O kadar aşikâr ki. O kadar kahrolasıca aşikar." Rachel dedi ki: "Bir erkek için, *karım canım* ile kafiyelidir. *Koca* ne ile kafiyelidir? Hiçbir şey. *Kova* belki." Jean dedi ki: "Erkeklere pek fazla şans tanıdığını sanmıyorum." Rachel dedi ki: "Artık bizim ne hissettiğimizi biliyorlar."

Haftada bir kez dışarı çıkmaya başladılar: sinemaya, yemeğe, her birinde, birinin sevecen bir biçimde diğerinin tutumunun parodisini yapmaya başladığı sohbetler. Üçüncü gece, Jean akşam yemeğini ödemekte ısrar etti; daha sonra Jean'in evinin önünde arabanın içinde, Rachel ona doğru eğildi ve onu yanağından öptü. "Baban deliye dönmeden önce içeri girsen iyi olur."

Dördüncü gece, Jean'in ahçının mandalina boyasıyla aklını bozduğunu düşündüğü bir Hint lokantasında, Rachel Jean'e yaşadığı yere gelmesini teklif etti. Jean güldü; bu defa teklif pek o kadar şaşkınlık yaratmadı.

"Peki ama ne yapıyorlar?" diye sordu, damdan düşer gibi.

"Onlar mı?"

"Onlar," diye tekrarladı, *lezbiyenleri* kastederek, lakin lafı oraya getiremedi.

Rachel sertçe; "Şey..." dedi ve Jean birden onun elini tuttu. "Ha-

yır, öyle demek istemedim. Hayır." Ansızın zihninde *onlar biz* oluverdi; görüntü akıl almaz ve utanç verici göründü. "Her neyse..."

"Her neyse, ne? Her neyse Britanya Festivali mi?"

"Her neyse, Senin bir... *lezbiyen* olduğuna inanmıyorum." Bu defa söylemeyi başardı, duraksaması sözcüğü arındırıyor, kulağa daha mesafeli ve teorik gelmesini sağlıyordu, ancak Rachel'a güç bela uyuyordu. Ufak tefek, sarışın arkadaşı onu bileklerinden yakaladı ve kızgın kahverengi bakışları Jean'in gözlerini kaçırmasını men etti.

"Kadınları beceriyorum," dedi, yavaş ve kararlı bir ses tonuyla. "Bu senin için yeterince lezbiyen mi?"

"Senden lezbiyen olamayacağın kadar çok hoşlanıyorum."

"Jean, bu bugüne kadar ettiğin en az zekice sözlerden biri."

"Yani, demek istediğim, bunun büyük kısmı erkeklerden öç almak değil mi? Sizin neslin siyasal dediği şey. Diğer şeylerle ilgili; sadece... sadece seksle ilgili değil."

"Ne zaman seks bir tek seksle ilgili oldu ki?"

Jean, her zaman, demek istedi; oysa bunun yanlış cevap olacağı aşikârdı. Belki Rachel ile tartışacak kadar tecrübesi olmamıştı. Neden hep insanları kızdırıyordu? İşte Rachel; ona neredeyse aptalca bir şey söylemeye cüret edecekti. Cüret etmedi. Veya daha doğrusu, bir yanıyla cüret etti.

"Neyse, anladığın üzere istemiyorum."

"Yaa. Pekâlâ, bu tamamen farklı bir sav."

Jean Rachel'a, çıkık çenesine ve hiddetli kahverengi gözlerine baktı. Nasıl oluyor da bir insanın bakışları böylesine aksi olabiliyordu; içinde hüsran değil de, arzu olan bir aksilik? Jean'in zihninde her cinsten ifade açığa çıkıyordu –*oldukça tatlı bir şey; tepeden tırnağa karakter sahibi; gerçekten ondan epeyce hoşlanıyorum*– oysa Jean bunların yaşlılığın gençliği zararsız hale getirdiği klişeler olduğunu fark etti. İşleri doğruya veya yanlışa çevirebilecek kadar genç olan Rachel için üzüntü duydu; gurur veya suç önünde uzanıyordu. Ve sonra gururun veya suçun ötesinde, Jean'in neredeyse geleceğini ummaktan korktuğu bir yaş vardı: Beyinle olduğu kadar iç organlarla da ilgili bir durum olan tarafsızlık yaşı. Bugün-

lerde bir hikâye duyduğunda veya bir film seyrettiğinde sonunun mutlu mu yoksa mutsuz mu olduğuyla daha az ilgilenir olmuştu; tek istediği onun uygun bir şekilde, doğru düzgün, kendi içinde tutarlı olarak neticelenmesiydi. Kendi hayatınızın filmi de buna benzerdi. Onun hırsları bilhassa mutluluk, parasal güvenlik veya hastalıklardan kurtulmakla ilgili değildi artık (gerçi üçünü birden kapsıyordu), daha genel bir şeyle ilgiliydi: Olanların biteviye kesinliği. Kendi olmaya devam edebileceğini bilmeye ihtiyacı vardı.

Tüm bunları Rachel'a açıklayamayacağı için, *Neyse, anladığın üzere istemiyorum...* demişti. Halbuki daha sonra, sıcak bir gecede, uyanık yatarken aslında bunu inanarak söyleyip söylemediğinden emin değildi. Dağıtım çadırında, cebindeki bozuklukları şıkırdatan Prosser'ı düşündü. Mavi üniformaları içinde, tuzu her zamankinden daha nazikçe birbirlerine uzatan, bir köşede sessizce duran erkekleri düşündü.

Rachel'la yatmayı kabul etmesi onun için pek fazla şaşırtıcı olmadı. Yaşlıların da gençler kadar övgüye ihtiyacı vardır, demişti; ve arzu da bir övgü biçimidir.

Rachel'ın dairesine vardıklarında bir şey ayarladı. "Artık bakılacak kadar hoş değilim," dedi. Göğüslerini, kolunun üst kısımlarını, karnını düşündü. "Bana bir gecelik verebilir misin?"

Rachel geceliği olmadığını söylerken güldü, yine de bu işe uygun bir şey ayarladı. Jean banyoya gitti, dişlerini fırçaladı, temizlendi, yatağa girdi ve ışığı söndürdü. Yatağın ortasından uzağa uzandı. Rachel'ın adımlarını duydu, derken kendisini yanına bırakan bedenin ağırlığını. Güm güm. On dördüncü dönemecin arkasındaki eğimli çayırdaki Leslie Dayı gibi. Jean mırıltıyla, "Sanırım bu geceliğine beni azat etmelisin,"dedi.

Rachel kendini Jean'in arkasındaki açılara uygun olarak yerleştirdi. Jean, kaşıklar, diye düşündü. O ve Michael kaşık ve bıçak gibiydiler. Muhtemelen cevap buydu.

"Yapmak istemediğin hiçbir şeyi yapmak zorunda değilsin," dedi Rachel. Jean kısmen mırıltıyla soluğunu bıraktı. Peki ya hiçbir şey yapmak istemezsen? Rachel onu okşarken farkında olmadan, zevk olarak algılanabilecek bir işaret vermediğinden emin, gergin

bir halde öylece yattı. Bir süre sonra Rachel durdu. Uykuya daldılar.

İki defa daha denediler, eğer denemek doğru sözcükse: Jean, ödünç geceliği üstünde, soluğunu tutarak bir yanına dönmüş yattı. İstemek istedi, fakat istemenin fiili başarısı ona erişilmez göründü. Rachel uyuyormuş gibi göründüğünde Jean rahatladı; sonrasında nasıl iyi uyuduğuna da şaşırdı. Böyle devam edip edemeyeceklerini merak etti. Bu pek mümkün gözükmüyordu. Öte yandan bunun ötesinde herhangi bir şey yaptıkları fikri, daha çok panik, kuruluk ve yaş düşüncelerini aklına getirdi.

Bir sonraki görüşmelerinde, "Seninle doğru dürüst yatağa girebilecek cesaretim olduğunu zannetmiyorum hayatım," dedi.

"İnsanlarla yatağa girmek cesaret değildir. Genellikle tam tersidir."

"Bana çok cesurca görünüyor. Bir hayli cesurca. Beni azat etmelisin."

"Sen de biliyorsun ki gerçekten fazla denemedik."

Söyler söylemez pişman olsa da Jean, "Uyumak kısmından hoşlanıyorum," dedi. Rachel kaşlarını çatmıştı. Neden seks her zaman insanları aksileştiriyordu? Derken, zihninde can sıkıcı bir düşünce belirdi.

"Bana anlattığın o hikâyeyi hatırlıyor musun? Birisiyle... bir erkekle yataktayken bundan hoşlanmayışını?"

"Evet."

"O Gregory miydi?"

Rachel güldü. "Hayır, tabii ki o değildi. O olsaydı sana söylemezdim." Jean kendini rahatlamış hissetti: Bu, en azından kaçınılmaz bir şekilde Rachel'ı da ziyaret eden, ailesinde dolaşan korkunç bir cinsel lanet değildi. Gerçi, sonrasında kaygılanmaya başladı: Şayet Rachel bedeniyle yalan söyleyebiliyorsa, kesinlikle diliyle de kolayca söyleyebilirdi.

Belki de Rachel ne derse desin, insanlarla yatağa girmek cesurcaydı. Veya hiç olmazsa cesurca olabilirdi. Ve kim bilir, belki de cesaret stokunun dibine vurmuştu. Gündoğumu Prosser gibi: Palavracı, bitik, ödlek; iki defa yanmış. Rachel onun Michael'ı terk etme-

sini ve Gregory'yi tek başına büyütmesini cesurca bulmuştu. Jean bu eylemleri cesurca görmüyordu, sadece apaçıktı. Belki cesaret, öteki insanların apaçık görmediği apaçık şeyleri yapma meselesiydi. Rachel ve yatmak gibi. Bu, Rachel'a göre, apaçık görünüyordu ve bu yüzden hiçbir suretle cesurca değildi; Jean'e göre, apaçık değildi ve içindeki cesareti kurutuyordu. İnsanların sadece işleri bitiyordu, diye düşündü Jean; onların pilleri şarj edilemezdi ve bu konuda yapılabilecek hiçbir şey yoktu. Heyhat.

Veya kim bilir, belki de bunun aslında cesaretle bir ilgisi yoktu. Belki barış zamanında farklı bir sözcük kullanılmalıydı. Bir itfaiyeci veya bomba imha ekibinden biri değilseniz, *cesur* sözcüğünü kullanmanıza izin verilmemeliydi. Ya bir şeyler yapmışsınızdır ya da yapmamışsınızdır, bütün mesele buydu.

***

Leslie Dayı'nın hasta olduğu haberi, ev sahibesi Bayan Brooks'la bağıra çağıra yapılan bir telefon konuşmasıyla geldi. Amerika'dan dönüşünden bu yana, savaşın neticelenmesinden hemen hemen hiç kimsenin farkına varmadığı bir hayli zaman sonra, Leslie adı sanı duyulmadık muhtelif işlerle, azıcık kumarla ve az biraz açıkgöz otlakçılıkla kendisini ayakta tutmuştu. Her zaman pansiyonlarda yaşadı, ara sıra alelacele taşınırdı ama genelde akıllı uslu davranırdı. Yaşlandıkça mübadele sistemi olağanüstü gelişti. "Bu fişi benim için değiştirmeniz mümkün olabilir mi acaba, Bay Newby?" "Bayan Ferris, öğle yemeğinizi biraz olsun benimle paylaşmaya bir itirazınız olmaz değil mi?" Bu, büyük dayısının içinde yer aldığı, Gregory'nin hatırlayabildiği ilk sohbetti. Son yıllarda Leslie sayısız defa Gregory'yi pub'a götürmüştü, durum ne olursa olsun, sıra kendisine geldiği seferler hariç, Gregory paranın el değiştirdiğini görmemişti. Belki kapanış saati yaklaştığında Leslie, barda dolanıp duran, içki karşılığında bardakları toplayan ve bir meyhanecinin "Kapatma zamanı beyler, lütfen!" derken ünlü harfi uzatan sesinin bir parodi gibi yankılandığı şu munis ayyaşlardan birine dönüşürdü.

"Merhaba, minik Jeanie." Yıllardır onu böyle çağırmamıştı. Jean altmışını devirmiş de olsa hiç mi hiç aldırmadı.

"Nasılsın?"

"Bir ayağım çukurda, nasıl olayım. Bir ayağım çukurda."

"Doktorlar böyle mi söylüyor?"

"Söylemiyorlar, çünkü ben sormuyorum." Leslie Dayı zayıflamıştı, rengi sapsarıydı, bıyığı karman çormandı ve seyrelmiş siyah saçları biryantin girdabıyla bir arada tutturulmuştu. "İşte konuşmadığımız o şey var. 'Bir doz sormazsa söylemeyelim'im var."

Jean onun yatağının üzerine oturdu ve kırılacakmış gibi duran soğuk elini tuttu. "Sen her zaman öyle cesur biriydin ki," dedi. "Senin daha önce yapmış olduğunu düşünmeseydim, sanırım ülke dışına adımımı atamazdım. Sen beni Piramitler'e gönderdin."

"Eh öyleyse, şimdi beni izleyip de gideceğim yere gelmeni tavsiye etmiyorum." Jean sessiz kaldı. Söylenecek pek bir şey yoktu. "Neyse, ben her zaman birazcık korkaktım. Herhalde küçük bir kızken benim epeyce delişmen adamın teki olduğumu düşünmüşsündür. O zaman da şimdi olduğum kadar korkaktım. Daima kaçan. Daima koşan. Ben hiçbir zaman cesur olmadım."

Jean, "Korku olmadan cesaret olmaz," dedi. Leslie Dayı'nın kendine acımasını istememişti. Üstelik, bu gerçekti.

"Belki," dedi Leslie Dayı. Şimdi gözleri kapalıydı; yüzünde solgun, sarımsı bir tebessüm belirdi. "Yine de şu kadarını söyleyebilirim. Cesaretin olmadan içinde korkuyu taşıyabilirsin."

Jean ne diyeceğini bilemedi; ta ki haddinden büyük bir kuş yuvasını andıran küçücük, kaba saba kulübeyi hatırlayana kadar.

"Leslie, Eski Yeşil Cennet'e gittiğimizde..."

"Oh, sen orayı eski golfçülerin öldükleri zaman gittikleri yer mi zannediyorsun?" Jean, bir kez daha ne diyeceğini bilemedi. "Hayır, sorun değil, minik Jeanie. Eski golfçüler asla ölmez, sadece toplarını kaybederler."

"Eski Yeşil Cennet'e gittiğimizde sen şu sigara numaranı yapardın."

"Hangisiymiş o?"

"Bir bütün sigarayı hiç külünü düşürmeden içerdin. Külün hep-

si en uçta dengeye gelinceye dek yavaşça başını geriye doğru eğerdin."

"Öyle mi yapardım?" Leslie gülümsedi. Hiç olmazsa arkasında bırakacağı biraz bilgi ve bazı sırlar vardı. Çoğunlukla, insanların onun durumunda olan kişilerden öğrenmeye çalıştığı yegâne şey ölmenin nasıl bir şey olduğuydu. "Numarayı mı öğrenmek istiyorsun?"

"Evet, lütfen."

"Numara şu, sigaranın ortasına bir iğne yerleştiriyorsun. Başını geriye eğme işi sadece numaranın daha gerçek görünmesini sağlıyor. Esinti olduğunda veya dışarıda yapmamanın nedeni de bu; eğer becerebilirsen herkesin nefesini tutmasını da sağlarsın. Onlara, eğer uslu durmazlarsa numarayı mahvedeceklerini hissettir. Bu her zaman işe yarar. Büyük olasılıkla hafif bir esintide sigarayı aşağıya doğru eğerek içebilirsin, külü düşmeyecektir. Denediğimden değil. Ama bunun, içtiğin en iyi sigara olma olasılığı pek yoktur. Sürekli metal tadında olduğunu düşünürsün."

"Leslie, sen akıllı ihtiyarın tekisin."

"Ne yapalım, el altında bir şeyler bulundurmalısın, öyle değil mi?"

Jean'in ikinci ziyaretinde Leslie daha da zayıf görünüyordu ve Gregory'yi görmek istedi. Büyük yeğeni, beş yaşından beri –Leslie onun varlığını resmen tanıdığı zamandan itibaren– onun kafa karıştıran Noel armağanlarının muhatabıydı. Gregory'ye altı yaşındayken, ahşap oyma bir pipoluk; yedisinde, optik aleti olmayan stereoskopik kartlar; on yaşındayken, iniş takımları eksik bir Lysander maket takımı; on birinde, bir bisiklet pompası; on ikisinde, üzerlerinde H. harfi olan üç adet mendil gönderilmişti. Sadece tek harf atlanmış diye düşünmüştü. On dördüne geldiğinde, yirmi yıl önce tedavülden kaldırılmış, biraz Fransız parası yollanmıştı ve bankaya bozdurmaya gittiğinde beceriksiz bir sahtekâr muamelesi görmüştü. Yirmi birindeyken, Leslie'nin yıllar önce, muhtemelen Amerika'da çekilmiş imzalı bir fotoğrafını almıştı. Erken gelen hüsranın ardından Gregory gizliden gizliye armağanlarıyla gurur duymaya başlamıştı; Gregory için onlar veren açısından bir ciddiyetsizliğe

işaret etmiyordu. Aksine, onlarda, Leslie Dayı'ya ait, tamamen karakteristik olan bir şeyleri büyük yeğenine bahşetme kararlılığı vardı. Bu konuda hiç çuvallamadılar. Gregory, içten içe, stereoskobun ortaya çıkabileceği veya annesinin ona bir tane alacağı korkusuyla yaşadı yıllarca. Bu her şeyi mahvederdi.

Leslie'nin beş yıl boyunca evinde yaşadığı Bayan Brooks, anlaşılabilir bir neden olmaksızın sürekli bağırıp çağıran, zayıf, silik bir kadındı. Leslie Dayı'nın da bir keresinde gizlice ve sakince radyoyu açıp, onun tepkisini gözlemlemesiyle kanıtlanmış olduğu gibi bu durumun sağırlıkla hiç mi hiç ilgisi yoktu; düzeltilmeden bunca zamandır sürdürülmüş olduğundan, hiç kimsenin esasını bilmediği veya pekâlâ aldırmadığı basit bir alışkanlıktı bu.

Gregory'ye kapıyı açarken sokağa doğru "ÇOK HASTA," diye gürledi. Güreşircesine Gregory'nin üzerinden paltosunu alırken müessesenin zemin ve birinci katlarına doğru "DURUMUNDA BİR DÜZELME GÖREMİYORUM," diye kükredi. Neyse ki Leslie Dayı'nın odası en üst kattaydı: Yazları fazlasıyla sıcak olma eğilimi ve gürül gürül su depolarına yakınlığı Leslie'ye kira konusunda ara sıra yapılan pazarlıklarda fazlasıyla ikna gücü veren genişçe bir çatı katı idi.

Gregory kışkışlama hareketleriyle Bayan Brooks'u aşağıda, zemin katta tuttu. O esnada çatı katının kapısını usulca tıklattı ve içeri girdi. Evvelce Leslie'yi pansiyonunda hiç ziyaret etmemişti ve ansızın içeri girince tuhaf bir nostaljiye kapıldı: Elbette, burası bütün Noel armağanlarının geldiği yer, diye düşündü. Mekân, hayır işi yapan, cirosu düşük dükkânları andırıyordu: Tek bir kişi için düşünülmediği aşikâr olan bir raf dolusu giysi; üç adet Hoover ve dördüncü için boş bırakılmış bir yer; üzerinde yarısından başlayıp yukarı doğru çıkan, sarımsı kir lekesi olan kesme camdan bir vazo; sağ üst köşeleri yırtılmış olan karton ciltli kitap ve fiyat etiketi serpintisi; çok eskilerden kalmış, kutu içinde parlak pembe renkli bir Electrolux tıraş makinesi –tıraş makinesinin tasarımı öylesine demodeydi ki başka bir şeye, belki gözden düşmüş fonksiyonuyla bir cinsel alete benziyordu; birbirini tutmayan yemek tabakları yığını; toptan kapasitesi odanın alabileceğini ziyadesiyle aşan muhtelif ba-

vullar ve ilkbahar sabahları dahi on birde düğmesine basılan standart bir lamba.

"Sevgili Oğlum," diye mırıldandı Leslie. Her nasılsa "Oğlum"u üstüne basa basa telaffuz etti ve sadece en fazla yetişkin insanlara bahşedilen bir terim olduğunu Gregory'ye hissettirdi. "Sevgili Oğlum."

Gregory sandalye vazifesi gören, üst kısmı delinmiş örgülü ipten çamaşır sepetini görmezden geldi ve dayısının yatağına oturdu. Bu gibi durumlarda ne söyleneceğini bilmezdi – bunun, "bu gibi durumlar"dan olduğunu varsaydı; yine de fark etmezdi, çünkü dakikalardır sessizliğini koruyan Leslie her nasılsa sürekli bir şeyle meşguldü. Aklında Bayan Brooks vardı.

"Onu, burada ölmeme izin vermesi için nasıl ikna ettiğimi sana anlattı mı?"

Gregory dayısına karşı gelmekten daha iyisini biliyordu. "Hayır."

"Buna izin vermezse Vergi Dairesi'ne öteceğimi söyledim ona."

"Leslie, seni ihtiyar hergele." Bu Gregory'ye, söyleyebileceği en nazik iltifatmış gibi geldi; Leslie bunun maksatlı söylendiğini düşündü ve parmağını burnunun kenarına koydu. Hafif hafif bile burnuna vuramayacak kadar bitkin görünüyordu.

"Yaşlı, aptal şey, yetmezmiş gibi, benim uzun zamandır kayıp olan yengem veya onun gibi bir şeymiş numarası yaptı. Hastanenin beni salıvermesinin tek yolu buydu. "Tamamdır,' dedim ona, 'Cesede sen talip olursun.' Hastanede bunu yapmaktan hoşlanmadılar. Tabletlerden bir tane alsana, evlat." Yatağın başucunda duran bir dizi plastik silindire yöneldi. Gregory hayır anlamında başını salladı. "Seni suçladığımı söyleyemem, delikanlı. Benim de umursadığım yok ya."

Bir süre sessizce oturdular, Leslie'nin gözleri kapalıydı. Saçları her zaman olduğu gibi siyahtı –belki de otlakçı çantasında tenzilatlı fiyattan alınmış bir iksir vardı, diye düşündü Gregory– oysa kaşları bembeyaz, bıyığı ise yarım yamalak beyazlamıştı. Derisi sararmıştı ve yüzünün kemiklerinden sarkıyordu; bununla birlikte istirahatteyken bile ifadesinde insanı cezbedebilecek bir şeyler vardı.

Sakallı Kadın'ı görmek üzere sizi içeri davet eden bir tür panayır çığırtkanına benziyordu. İçeri girersiniz ve kadının sakalının tutkalla yapıştırılmış olduğunu bilirsiniz ve o da sizin bildiğinizi bilir ve siz de onun, sizin bildiğinizi bildiğinizi bilirsiniz, yine de bunu, her nasılsa onun aleyhine kullanmanız imkânsızdır. Kararsız kalabalığın önünden sendeleyerek geçerken kendinizi, "Sakallı Kadın'ı kaçırmayın," diye bağırırken bulursunuz. "Hadrian Duvarı'nın güneyinden gelen en çekici Sakallı Kadın."

Ara sıra Leslie bir şeyler söyledi; ağzını açarken gözlerini de açmaya çabaladı. Bir daha ölümünden söz etmedi ve Gregory meselenin şimdilik kapanmış olduğunu farz etti. Biraz Jean'den söz etti, yeniden gözlerini kapatmadan evvel bir ara Gregory'ye sır verircesine, "Senin annen esaslı bir çığırtkandı," dedi.

Gregory onun ne demek istediğini merak etti. Belki "çığırtkan" tıpkı eskiden olduğu gibi "tez canlı" demekti. Oysa annesi için bunu söylemek hemen hemen imkânsızdı. Savaş öncesine ait bir argo kullanım olmalıydı. Unutmazsa sözlükten bakacaktı.

Bir süre sonra Leslie'ye, her zaman ondan ne kadar hoşlandığını ve Jean'in karşı çıktığı şu savaş günlerine ait hikâyeleri dinlemekten nasıl keyif aldığını söylemek istedi. Fakat bunu yapmak patavatsızca ve neredeyse zalimce geldi. Buna karşın, "Bana verdiğin şu stereoskopik kartları hatırlıyor musun? Daha geçen gün onları düşünüyordum," diye mırıldandı.

"Neleri?"

"Şu kartları. Sadece ikisinin yan yana olduğu, bir çeşit renkli slaytlar. Sonra onları stereoskoba yerleştiriyorsun, ışığa doğru tutuyorsun ve Afrika'daki oyun parklarını veya Büyük Kanyon'u görüyorsun. Sadece... sadece bana stereoskobu hiç göndermedin." Ne kadar uğraşırsa uğraşsın, öyle bir şey hissetmiyor olmasına rağmen sesindeki sitemkâr tınıyı atamadı.

"Hıh!" dedi Leslie, gözleri sıkı sıkıya kapalıydı. "Hıh!" Kendi cimriliğini mi yoksa yeğeninin nankörlüğünü mü ayıplıyordu? Gözler yavaşça açıldı ve Gregory'nin omzunun üzerinden yöneldiler. "Oraya bakacak olursan büyük bir ihtimalle öteki zımbırtıyı göreceksin."

"Hayır. Hayır, Dayı, gerçekten. Ben... Ben gerçekten öteki zımbırtıyı istemiyorum."

Tek göz kısa bir süre açık kaldı, Gregory'yi yokladı, onun sözcükler için haddinden fazla aptal olduğuna hükmetti ve kapandı. Birkaç dakika geçmemişti ki, Leslie, "Onun yerine tıraş makinesini al," dedi.

"Efendim?"

"Onun yerine tıraş makinesini al dedim." Gregory konsolun en üstüne baktı. Electrolux Gregory'ye gıcır gıcır parladı.

"Çok teşekkür ederim." Gregory bunun mükemmel bir armağan olduğunu fark etti.

"Eğer sen almazsan Bayan Brooks bacaklarını tıraş etmek için alacaktır."

Gregory kıkırdadı ve hafif bir tebessüm dudaklarını çimdikledi. Gözlerini dayısının panayır yeri yüzüne dikti. Nihayet Leslie, gözlerini açmadan, Gregory'nin onun söylediğini duyduğu son sözleri telaffuz etti.

"Bunun Ortak Pazar'la bir ilgisi yok, anlarsın ya."

Doğruydu. Gregory kalktı, dayısının omzuna elini koydu, onunla mümkün olan en yumuşak şekilde tokalaştı, konsoldan tıraş makinesini aldı. Bayan Brooks'un onun çalındığını düşünme olasılığına karşı onu cebine sakladı (makinenin kaybolduğunu fark ettiğinde düşündüğü tam olarak buydu) ve oradan ayrıldı.

Leslie'nin ölümünün ardından Gregory Bayan Brooks'a çatı katını temizleme işinde yardım etti.

"HEPSİNİ OXFAM'A* GÖNDERSEK DAHA İYİ OLACAK," Bayan Brooks sadece müessesesinin ikinci ve üçüncü katlarını haberdar etmek amacıyla "HEPSİNİ OXFAM'A GÖNDERSEK DAHA İYİ OLACAK" diye bağırdı. Yatağı kaldırdıklarında Gregory aniden çatıdayan bir şeyin üzerine bastı. Bu oraya üç ay önce atılmış ve yağı kuruyalı çok olmuş, ufak bir paket balık ve kızarmış patatesti. Gregory onu yerden aldı ve çöp kutusu arandı. Yoktu. Bütün bu çer

* Oxford Commitee for Famine Relief: Gelişmekte olan ülkelere ve afet bölgelerine yardım amaçlı, 1942 yılında İngiltere'de kurulmuş olan uluslararası bir organizasyon. (ç.n.)

çöp, diye düşündü ve onları atabileceğiniz tek bir yer bile yok.

Gregory ofisinde ölümlerini, arayışı içinde oldukları parayla takas edenlerle pazarlık ederken, Leslie Dayı'nın yaşamını ve ölümünü düşündü. O son ziyarette Leslie'nin davranışı onu duygulandırmakla kalmamış, aynı zamanda etkilemişti. Gregory gelir gelmez eli kulağında olan ölümünden söz etmiş, bir şakayla sözünü bağlamış ve sonra başka şeylerden konuşmuştu. Gerçekte öyle olmasına rağmen bunu bir vedaya dönüştürmemişti; ne kendine acımaya teslim olmuş ne de ziyaretçisini gözyaşı konusunda cesaretlendirmişti. Tüm bunlar Leslie'nin ölümünü olabileceğinden daha az kederli kılmıştı. Gregory, Leslie'nin, deyim yerindeyse, cesur biri olduğunu düşündü.

Bu ölümün gösterdiği bir şey varmış gibi görünüyordu. Savaştan kaçmış, zaman öldürmüş ve bir asalak gibi yaşamış olan, ailenin bir ferdi olmasa Jean'in bile bir üçkâğıtçı olarak adlandırabileceği Leslie cesur biri olarak, dahası nazik bir biçimde ölmüştü. Yoksa bu fazlasıyla basit, fazlasıyla ahlâkçı mıydı? Leslie'nin gerçekten savaştan kaçmış olup olmadığından emin değillerdi, bu sadece Jean'in babasının söylediği bir şeydi; Leslie'nin kendisi o günlerden "Ben Birleşik Devletler'deyken" diye bahsediyordu. Yoksulluğun onun takas sistemine dayanan hayatını dayatıp dayatmadığını dahi bilmiyorlardı ve işin aslı, Gregory, onun nasıl öldüğünü, sonunun nasıl geldiğini bilmiyordu. Belki haplar tüm acısını dindirmişti, böyle bir durumda sizden cesur biri olarak bahsedilebilir miydi? Evet, bu durumda kendi ölümünüzün bilgisiyle yüzleşmek zorundasınız. Ama belki de haplar bu yüzden vardı; bu bilgiyi alıp götürmek, arındırmak ve yenir yutulur bir hale getirmek için. Gregory öyle olduğunu umut etti.

Öyleyse iyi ölüm nasıl bir şeydi? Bundan böyle iyi ölüm mümkün müydü, yoksa her durumda mazide kalmış iyi ölümlerin –cesur, metanetli, teskin edici, sevecen ölümlerin– gerçekleşmiş olduğuna inanmak bir yanılsama mıydı? "İyi ölüm," atıfta bulunduğu anlamla bir ilgisi olmayan şu sözcelerden biri miydi gerçekte? Yoksa asla var olmamış bir hayvana, söz gelimi, bir kanatlı timsaha isim vermekten farksız mıydı? Veyahut belki de iyi ölüm en yalın

anlamıyla şu demekti: Koşullar elverdiğince tıbbi yardıma bakmadan en iyi ölümü kotarmak. Veya bir kez daha, daha da yalın haliyle: İyi ölüm ıstırap, korku ve başkaldırının batağına saplanmamış her hangi bir ölümdü. Bunu göz önüne aldığımızda –aslında, almamamız durumunda dahi– Leslie Dayı'nınki iyi bir ölüm olmuştu.

***

Jean Çin'i hatırladı. Belki de oradayken kendisini beklediği gibi yabancı hissetmemesinin nedeni, Çin'de yaşamanın bir erkekle yaşamaktan farksız olmasıydı. Erkekler süs balıklarıyla oynadılar ve sizin bundan etkilenmenizi beklediler. Erkekler size köpek derisinden yapılmış kürk mantolar armağan ettiler. Erkekler plastik bonsai icat ettiler. Erkekler size ihtiyaçlarınızı karşılayacağını düşündükleri ufacık adres defterleri verdiler. Erkekler ilkel mekânlardaydılar: Bisikletlerinin arka tekerleklerine bağladıkları domuzlarla birlikte markete gittiler. En önemlisi de, erkeklerin sizinle konuşma tarzıydı. Asyalıların zamanında. Tapınakta nedamet getirildi. Kadın olduk. İşte burası da ağlama merkezi. Onlardan sadece birkaç metre uzaktayken bile sizinle bir megafon aracılığıyla konuştular. Ve piller bittiğinde, sesin kırılgan eşitliğini ayarlamak yerine hâlâ alete bağırarak sizin sesinizi bastırmayı tercih ettiler. Yahut, kavisli duvarın karşı tarafından sizinle konuştular ve siz bir kuş gibi boynunuzu ileri doğru uzatırken diğer düzinelerce ses arasından onların sesini güç bela ayırt edebildiniz. Ve siz en basit soruları sorduğunuzda –"Şangay'a gitmek ister miydin?"– cevap vermediler. Soruda bir terslik varmış gibi davrandılar. Bu gerçek bir soru değil. Niye böyle bir şey soruyorsun? Soru olmadığı için cevap da yok. İşte burası ağlama merkezi. Parmağını düğümün üzerine koy ve domuzu bağlamama yardım et. Tapınakta nedamet getirildi. Asyalıların zamanında. Asyalıların zamanında yaşadığımızı unutma; hep Asyalıların zamanında yaşıyorduk.

Üçüncü Bölüm

Ölümsüzlük öğrenilmiş bir mesele değildir.
Kierkegaard

İyi bir hayatı kötü bir hayattan, ziyan olmuş bir hayattan nasıl ayırt edersiniz? Jean, Çin'de bir yeşim taşı fabrikasında iyi yeşim taşını kötüsünden nasıl ayırt edebiliriz diye sorulan ustabaşı kadını hatırladı. Bir tercüman ve çalışmayan bir megafon aracılığıyla "Ona bakarsınız ve ona bakarak niteliklerini söyleyebilirsiniz," cevabı gelmişti. Şimdilerde bu baştan savma bir cevap gibi görünmüyordu artık.

Jean, sık sık yaşlanmanın nasıl bir şey olduğunu merak etmişti. Elliye geldiğinde ve hâlâ otuzlarındaymış gibi hissederken radyoda bir gerontoloji uzmanının konuşmasını dinledi. "Kulaklarınızı hidrofil pamukla ve ayakkabılarınızı çakıl taşlarıyla doldurun," demişti. "Plastik eldivenler giyin. Gözlüklerinize vazelin sürün ve işte: Tez elden yaşlılık."

Bu iyi bir testti, fakat bir kusuru vardı. Asla tez elden yaşlanılmazdı; asla mukayeseye imkân veren keskin bir hafızaya sahip olamazdınız. Hele hele, yüz yılının son kırk yılını gözden geçirdiğinde bu ona ne öncelikle ne de esasta bir duyumsal mahrumiyet meselesi gibi görünmedi. Evvela başkalarının gözünde yaşlanıyordunuz, kendi gözünüzde değil; derken yavaş yavaş onların sizin hakkınızdaki görüşlerine katılıyordunuz. Eskiden olduğu gibi uzun uzun yürüyemeyebileceğinizden değildi; diğerleri sizin öyle yapamayacağınızı umduklarındandı; ve beklentileri bu olmamış olsaydı, o zaman üstelenecek beyhude bir inat ihtiyacı ortaya çıkardı.

Jean altmışına geldiğinde, kendisini hâlâ genç bir kadın gibi hissediyordu; sekseninde ise, kendisinde az biraz gariplik olan orta yaşlı bir kadın gibi hissediyordu; neredeyse yüz yaşına yaklaştığında ise olduğundan daha genç hissedip hissetmediğini düşünmek zahmetine katlanmıyordu artık – bunun hiçbir anlamı yoktu. Daha önceleri başına gelebileceği gibi yatalak olmadığı için içi rahattı, oysa sağlığıyla ilgili gelişmelerin de genelde kıymetini bilmemişti. Her geçen gün daha çok zihninin içinde yaşadı ve orada olmaktan hoşnuttu. Hatıralar vardı, bir dolu hatıra; İrlanda havası gibi Jean'in gökyüzünden hızla geçip gittiler. Ayakları, her geçen yılla birlikte ellerinden birazcık daha uzaklaşıyor gibiydi; elindekileri düşürdü, azıcık tökezledi, korktu; ama çoğunlukla farkına vardığı, yaşlılığın aptal aptal sırıtan paradoksuydu: Her şey eskiden olduğundan daha uzun sürüyor, yine de buna rağmen zaman daha hızlı geçiyor gibiydi.

Seksen yedi yaşına geldiğinde Jean sigaraya başladı. Nihayet sigaranın risk taşımadığı dile getirilmişti ve Jean akşam yemeklerinden sonra bir tane yakıp gözlerini kapatıyor ve evvelki yüzyıldan kalma keskin tadı olan kimi hatıraları içine çekiyordu. En sevdiği marka, satışa ilk sunulduğunda noktalı çizgilerle vasati on sekiz içme birimine ayrılmış bir sigara olan Numbers idi. Bu Vasati İçme Birimler'i birden on sekize kadar numaralanmıştı – bu, insanların sigaralarının kaçta kaçını içtiklerini anlamalarına yardım etmek üzere üreticisi tarafından tasarlanmış yardımsever bir hileydi. Birkaç sene sonra, bilgisayar lobisi için konu bulmanın güçleştiği bir

yaz, Numbers'ları numaralandırmanın paternal ve baskıcı olup olmadığı konusunda bir patırtı koptu (hele bir tanesi üreticinin gözü önünde yaşandı ve hadise kontrolden çıktı). Nihayet ulus çapında yüzde sekize ulaşıldıktan ve birkaç tatsız hadise daha vuku bulduktan sonra (pazarlama müdürünün arabası noktalı çizgilerle boyandı ve motor kapağından bagaja kadar on sekiz birime ayrıldı) üreticiler numaralandırılmamış Numbers üretmeyi kabul ettiler.

Yine de Jean otomotik olarak sigarasının on sekiz nefes çekimlik olduğunu düşünmeye devam etti. Altı, altı ve altı; her üç fasıla arasında onu elinden bırakıyordu. İlk altı, nefes göğsünü ani bir zevkle kabartıyordu; onlar yeni bir hayat patlamasıydı. İkinci altı, daha az faaldi; bunlar onu hiç zorlanmadan tecrübesizce erişmiş olduğu duraklama süresinde tutmak için didiniyordu; son altı ise bir panik çizgisini içeriyordu: ateşin parmaklarına giderek yaklaşarak yanışını seyreder ve ara sıra altıyı yedi yapmayı denerdi. Fakat bu asla işe yaramazdı.

Jean güneşte oturmaktan da hoşlanırdı. Belki de, bunun derinizle bir ilgisi vardı, diye düşünüyordu: Deriniz kayış gibi ve lekeli olmaya başladıkça ve bir sürüngenin derisine benzedikçe, siz de bir kertenkele gibi davranmaya başlıyordunuz. Bazen ellerine bakmaktansa bir çift eski beyaz eldiven giymeyi tercih ediyordu.

Gregory "Kaşınıyor musun?" diye sorardı.

"Sadece baharatlı sosislerimi gözden uzak tutmak için."

Altmışına yaklaşan Gregory hâlâ, Jean'in birlikte seyahat ettikleri günlerden aklında kalan o yuvarlak, yumuşak yüze sahipti ve ara sıra gözlerindeki ani, yoğun bakış ona oğlunun hayatı boyunca gözünü diktiği şeyleri hatırlatırdı: Onun gökkuşağı renklerindeki tayyare filolarını, bilgisayarlı satranç takımlarını, soluk benizli kız arkadaşlarını. Oysa şimdi Gregory'yi sadece hatıralar gençleştirebilirdi. Artık yaşlı bir adamın annesi olduğunun farkına varmıştı. Gregory'nin saçları epeyce kırlaşmıştı, altın renkli yuvarlak gözlükleri antika görünümündeydi ve dikkatli, tuhaf tavırları gitgide yaşlılara özgü bir bilgiçlik havasına bürünmüştü. Gregory haftada iki kere işe gidiyor, Çok Amaçlı Bilgisayar ile oynuyor, odasında oturup, caz dinliyordu. Jean kimi zaman, hiçbir zaman tümüyle

kalkmamış bir sabah sisinin Gregory'nin hayatının üzerine çökmüş olduğu hissine kapılırdı.

Artık kendisini ayna karşısında incelemek Jean'in ilgisini çekmiyordu. Bunun nedeni kibir değil, kayıtsızlıktı. Derinin bu denli esnek oluşu merakınızı cezbedebilir ya da sizi telaşlandırabilirdi; bunun dışında pek bir haber değeri taşımazdı. Saçlarını gevşek bir topuz yapıyordu; yıllar var ki saçlarını yıkamamıştı ve artık saçlarının beyazlığı yoğun bir sarılığa dönüşmüştü. Ne kadar tuhaf, diye düşündü: çocukken neredeyse sarışındım; şimdiyse, ikinci çocukluğumda ikinci, sahte bir sarışınlık olanağı peyda oldu. Boyu, orta yaşlı olduğu zamanlardakine kıyasla dört beş santimetre daha kısaydı; azıcık kamburlaşmıştı ve evin içinde dolanırken mobilyalara tutunuyordu. Sosyal olayları takip etmeyi bırakalı çok olmuştu; karakteri ona bir zamanlar olduğundan daha az önemli görünüyordu; gözleri mavisini biraz yitirmişti ve kafasını henüz toparlamakta olan bir sabah gökyüzünün süt mavisi rengini almıştı. Sanki oksijen kaynağında küçük bir sızıntı var gibiydi: Her şey gitgide daha aheste ve daha genel oluyordu. Tek fark onun bunu biliyor olmasıydı ve böylelikle güneşe doğru kendilerini zorlarken, bir yandan da yaşlılığın parodisini yapan, şu çoktandır ölü olan pilotların kara cahil sevincini paylaşamıyordu.

Gregory, zaman zaman Jean'i öteki ihtiyarlarla tanıştırmayı deniyor ve onun gösterdiği heyecansızlık karşısında hayal kırıklığına uğruyordu. Jean, "Ama ben hiçbir zaman ihtiyarlara ilgi duymadım ki," diye izah ederdi. "Şimdi niye duymaya başlayayım?"

"Ama, konuşamaz mısın... ne bileyim... onlarla eski günlerden konuşamaz mısın?"

Jean, "Gregory," diye kulağa sert gelen bir kesinlikle cevapladı. "*Onların* eski günleri *beni* ilgilendirmiyor, ve kendiminkilere gelince, onları kendime saklıyorum. Sen ihtiyarladığında ihtiyarlarla ilgilenebilirsin."

Gregory gülümsedi. İhtiyarlık mı? Bir hayat sigortası bile yoktu. Tabii ki şirket kendisine özel bir fiyattan bir tane önermişti, fakat o geri çevirmişti. İnsanlar sigortası olmayan bir sigortacının vejetaryen bir kasaptan farksız olduğunu söyledi. Bu şaka onu caydır-

madı. Başını sallar ve kendi kendine vejetaryen bir kasap olmanın bir mantığı olduğunu düşünürdü: Şayet bütün gününüzü hayvanları keserek geçiriyorsanız pekâlâ eve gidip, akşam yemeğinde onları yemek istemeyebilirsiniz. Kesilmiş etler tenzilatlı fiyattan olsa bile.

Gregory arpacık kumrusu gibi intiharı düşünmeye başladığında ellisine gelmişti. Bu sessiz sedasız ve neredeyse dostane bir düşünme süreciydi; karbon kâğıdı misali gökyüzünde çakan şimşekle bir melodramdan öte, ihtiyatlı ve azimli bir düşünce silsilesiydi. Belki de bu, koşulları, melankolik eylemi yasaklayacak olan ve muhtemelen melankoli üzerine düşünmek konusunda da hevesini kıracak olan hayat sigortasına sahip olmamakla ilgiliydi. Veya belki de sadece yüzyılın ilk on yıllık diliminde gazetelerde bolca çıkan intihar haberleri yüzündendi. Kimi insanların âşık olmasının nedeninin onların aşk üzerine konuşulduğunu duymaları olduğu söylenirdi; kim bilir, benzer bir durum intihar için de geçerli olabilirdi.

Kendilerini öldüren tüm bu yaşlılar. Gregory kimilerinin isimlerini hâlâ hatırlayabiliyordu: Freddy Page, David Salisbury, Sheila Abley. Bir de herkesin bildiği bir isim: Don Johnson. Beklendiği üzere, gazeteler ve televizyon ilk birkaç Yaşlı İntiharı'nı yanlış anlamıştı. Yayın kuruluşlarının başyazarları, ötanazinin sekiz yıldır yasal olduğunu, devletin Avrupa'daki en iyi yumuşak yoldan nihayete erdirme faaliyetlerine imkân tanıdığını ifade ettiler ve bu insanların ciddi anlamda rahatsız olmadıkça neden böylesine uluorta bir biçimde ve patırtı koparark kendilerini öldürdükleri sorusunu gündeme getirdiler. Her durumda Geriatrik* İzleme Hizmeti'ni arttırmalıyız ve yuvarlak ifadeli broşürleri daha yaygın olarak erişilebilir hale getirebiliriz.

Oysa kampanya kesinlikle daha etkin oldu. 2006 yılının Mart ile Eylül ayları arası, her ayın ilk günü Yaşlıların Şehit'i oldu; gazeteler çokça dramatik muameleye maruz kalmış yaşlıların çevrimi azaltmadığına dair haberleri keşfettiği sırada, Yaşlıların İntiharı Koordinasyon Komitesi kuruluşunu duyurdu. Her ne kadar bu durumun kendilerine faydası olsa da, Yİ komitesinin telefonu gizlice

* Yaşlıların sağlığıyla ilgili. (ç.n.)

dinlendi: Yaşlıların telefonlarının dinlenmesinin yanlış olduğu görüşü açıkça ifade edildi.

1 Ekim günü, kriket yorumcusu Mervyn Danbury, üzerinde başbakanın imzası olan bir doğum günü tebrik kartını elinde tuttuğu sırada St. Paul Katedral Müzesi'nde kendisini vurdu. Çok geçmemişti ki, Yİ komitesi açıklanmamış bir telefon numarasından yapılan bir anketle yetmiş yaşın üzerindekilerin yüzde 37'sinin oyunu alarak –ya da öyle olduğu iddia ediliyordu– ilk talep listesini hazırladı. Talepler şunlardı: 1) Yumuşak yoldan nihayete erdirme faaliyetlerinin reklamını durdurun. 2) Tüm huzurevlerini kapatın. 3) Geriatrik sözcüğü ve onunla aynı kökten gelen sözcükleri resmi kullanımdan kaldırın. 4) Yaşlılar gelecekte yaşlı insanlar olarak tanınmalıdır. 5) Yaşlılar daha çok sevilmelidir. 6) Yaşlıların bilgisini ve başarılarını takdir etmek üzere onlara bir dizi özel ödül verilmelidir. 7) Yaşlılar Günü ilan edilmeli ve senede bir kutlanmalıdır. 8) Yaşlı insanların lehine işyerlerinde ve evde olumlu ayrımcılık. 9) Seksen yaşın üzerindekilere ücretsiz keyif verici maddeler.

Önceleri hükümet baskı altında müzakere etmeyi reddetti, fakat sonrasında Don Johnson Buckingham Sarayı'nın dışındaki nöbetçi kulübelerinin arasında kendisini yaktı. Kararmış tekerlekli sandalye ve iç paralayıcı et yığını tüm gazetelerin baş sayfasındaydı. Hükümetin, Johnson'ı büyük olasılıkla bir husumet cinayetine kurban gitmiş, dengesiz ve itici bir kişilik olarak kabul ettirme çabasına girişen iftira kampanyası amacına ulaşamadı. Komitenin çoğu talebi, birkaç hafta içinde karşılandı; daha önceki şüpheciliğinin pişmanlık ifadesi olarak, hükümet Yaşlılar Günü'nü Don Johnson Günü olarak adlandırmayı bile önerdi. Televizyon yaşlıların sadece kabul görmesine değil, aynı zamanda revaçta olmasına da yardımcı oldu; çok yaşlı ve çok genç kişilerin evliliğinde patlama yaşandı; üzerlerinde meşhur yaşlıların portrelerinin yer aldığı pullar basıldı; Yaşlılar Oyunları tertip edildi; ve Gregory annesini evinin arka tarafında, güneş alan küçük bir odada yaşamak üzere davet etti.

Olağan şakalar yapıldı: Gregory, senin, bir televizyon yıldızı olacağını ve onu şovuna çıkaracağını umut ediyor; peşinde olduğu sadece senin keyif veren maddelerin; falan filan. Zaman zaman Je-

an Gregory'nin amacıyla ilgili kaygılar taşıyordu; fakat ne zaman kendine insanlar korkutularak iyiliğe yönlendirilmeli mi diye sorsa, hemen, elbette diye cevap verirdi, çünkü bu, insanların çoğunu iyiliğe götüren tek yoldu. İşin aslı, o ve Gregory hiçbir zaman ne Gregory'nin ona bunu teklif etmekteki amacını, ne de onun bunu kabul etmekteki amacını konuşmadılar.

***

Çok Amaçlı Bilgisayar 1998'de, hükümetin bir dizi araştırması neticesinde başladı. Evvelce, seksenlerin sonlarında, tüm insanlık bilgisini kolayca ulaşılabilen bir kayda geçirme arayışına giren pilot tasarılar olmuştu. 1991-1992 yıllarına ait Eğlenerek Öğrenme Projesi, resmi anlamda desteklenen ödüller ve burslarla birlikte bu tasarıların en ünlüsüydü, öte yandan ilkesindeki saflık, Atari salonlarındaki çocuk kullanıcı oranını azaltmaya dönük hükümet kampanyasıyla bağlantılandırıldığında soru işaretlerine neden olmuştu. Kimileri Eğlenerek Öğrenme'yi didaktik olmakla bile suçlamıştı.

İlk tasarılar kaçınılmaz olarak kitaplar baz alınarak oluşturulmuştu; bunlar "okuyucuların" (hâlâ arkaik olarak bilinen) dünyanın bilgi birikimine erişebilmesine imkân veren mutlak, mükemmel kütüphaneyi yaratmak için girişilen çabalardı. Bununla birlikte, bu tasarıların gereğinden fazla akademik önyargıyla oluşturulduğu yönünde itirazlar yükseldi: Kitap kullanma alışkanlığı olanlar şimdi onları çok daha verimli bir şekilde kullanabileceklerdi, öte yandan bu alışkanlığı olmayanlarsa çok daha mağdur olacaklardı. 1990'ların ortalarında hazırlanan üç hükümet raporu, bahsedilen pilot tasarılardan biri tam devlet desteğine layık görülmeden önce daha demokratik bir kullanıcı tabanının gerekliliğini önerdi.

Böylece ÇAB bilgi merkezli olarak yapılandırıldı; araştırmacılar kitap başlıklarına göre değil, konu başlıklarına göre arama yapıyordu. Kaynaklar, girdi safhasında gerçeklerin güvenilirliğini tayin etme konusunda uygun görülürken, çıktı safhasında konuyla ilgisiz kabul ediliyor ve bu nedenle engelleniyordu. Akademisyenler destekleyici bir kaynakça yokluğunun ÇAB programını tümüyle yeter-

siz kıldığını iddia ettiler; öte yandan demokratlar onları melodramatik oldukları gerekçesiyle bertaraf ettiler ve bu engellemenin yazarların –veya o günlerde adlandırıldıkları şekliyle kaynak hazırlayıcıların– kibrini başka yöne çekeceği görüşünü savundular. Anonim bilgilerin tasfiye edilmesi bir yılandan zehir sağmaya benziyor deniyordu.. Ancak şimdi bilgi tam anlamıyla halkçı olabilirdi.

ÇAB nihayet 2003 yılında hizmete açıldı, şimdiye değin tüm dillerde yayınlanmış olan tüm kitapları kapsıyordu; araştırmacılar ona radyo ve televizyon arşivlerini, kitap, kayıt ve kaset kütüphanelerini, gazeteleri, dergileri ve halk kültürünü boca ettiler. Belediyenin ÇAB merkez bürolarının girişlerinde yerleştirilmiş ekranların üzerine kazınmış slogan, İNSANLAR HER ŞEYİ BİLECEK idi. Akademisyenler çeşitli alanlardaki hatalı girdiden ve onun "Topyekûn Bilgi" kavramının atıfta bulunduğu "Doğru Bilgi" kavramına ters düştüğünden yakındılar; kinikler ÇAB'a sorulamayacak tek şeyin kendi girdisi, kaynakları, ilkeleri ve personeli olduğunu ileri sürdüler; öte yandan demokratlar mutluydular ve onlardan topyekûne karşı doğru bilgi tartışmasına katılmaları istendiğinde topluiğne başında dans eden meleklere* atıfta bulundular. Haliyle ÇAB, bahisleri kapatmak ve futbol sonuçlarını hatırlatmak için kullanılabilirdi fakat bunda kötü olan bir şey yoktu ki. Daha da önemlisi, yeni bir dizi kişiselleştirilmiş ve esnekleştirilmiş akşam sınıflarının kurulmasına olanak veriyordu. Hepsinden önemlisi demokratlar ÇAB sembolüyle, bilginin nihai sırdaşı, yani gerçeği dillendiren kâhinle teselli buldular.

ÇAB yalnızca girdi konusunda değil, aynı zamanda çıktı söz konusu olduğunda da halkçıydı. Sosyal güvenlik numaranızı tuşladığınızda çıktı sizin kavrayış düzeyinize uygun olarak ayarlanıyordu. ÇAB'ın başlangıçtaki bu tartışmalı yönü çabucak bir zorunluluk olarak kabul edildi. Söylendiğine göre, ÇAB sorularınızı tuşladığınız anda onları analiz ediyor ve kavrayışınızın sürekli bir değerlendirmesini yapıyordu, sonrasında, gerekli olduğu durumda sosyal güvenlik listenizi güncelliyordu; ama yine de böyle olduğu hiçbir

* Ortaçağda ilahiyatçıların meleklere ilişkin tartışmalarına ironik bir gönderme. Önemli tartışma konularından biri de, bir topluiğne başında kaç meleğin dans edebileceği sorusuydu. (y.h.n.)

zaman onaylanmamıştı. İnsanlar, özellikle de demokratlar çok geçmeden ÇAB'a güvenmeyi öğrendiler; onun meraklısı oldular. Kimileri meraklıdan da öteydi; kimi boşanma davalarında ÇAB müptelalığı zikredilir oldu.

Efsane yavaş yavaş bu gerçekler silosunun çevresini saran sarmaşık misali dallanıp budaklanmaya başladı. Demokratik çıktı ayarlayıcısı kadar, çevrimin içine gizli işlemcilerin girmesine ve cevapları değiştirmesine imkân veren bir kolaylık olduğu söyleniyordu. ÇAB'dan en iyi cevapları almanın yolunun sorularınızla yalan söylemek olduğu söyleniyordu. ÇAB ile New Scotland Yard III arasındaki bir bağlantıdan ve binadan ayrılır ayrılmaz şüpheli soruların (evde olmayan bir mülk sahibine ait en değerli gümüş koleksiyonu neresidir?) sahiplerinin kıskıvrak yakalandıklarından söz ediliyordu.

Bununla beraber efsanelerin çoğu ÇAB'ın MD olarak adlandırılan bir işlevinin etrafını kuşattı. MD, yoğun ve gizemli bir biçimde finanse edilen kısa süreli bir lobi faaliyetinin ardından, 2008'de bir bilgi kategorisi olarak ÇAB'a dahil oldu. MD, Mutlak Doğruluk yerine kullanılıyordu. Eski, kütüphane zamanlarında sadece kişisel başvuruyla incelemeye açılan çalışmalarla ilgili özel durumlar (müstehcen, dine saygısız veya siyasi anlamda ihtilaflı) olmuştu; ÇAB'ın, artık sadece özel izinle giriş yapılabilen bir bilgi kategorisi bulunuyordu. Kinikler tarihsel bir mukayeseye gittiler ve Doğruluk'un şimdi siyasi manipülasyona tabi dine saygısız bir müstehcenlik olduğunun kanıtlandığını iddia ettiler; öte yandan demokratlar, vatandaşın mevcut en ciddi spekülasyonlara ve bunun sonuçlarına ulaşma hakkını beyan ettiler.

MD, ÇAB'a sonradan dahil olduğu için varlığı resmen tanınmış değildi. Bazıları böyle bir işlevin var olduğuna bile inanmadı. Diğerleri varlığına inandı ama pek fazla ilgi göstermedi. Çoğu kimse, MD'ye başvuran veya başvurmayı düşünen birilerini tanıyan birilerini tanıyordu fakat hiç kimse bunu gerçekten yapmış olan birilerini tanıyor gibi görünmüyordu. Kinikler bir doktor raporu, bir dilekçe ve ailenizin üç üyesince imzalanmış bir izin kâğıdı getirmeniz gerektiğini savunurken; demokratlar standart dilekçe formlarının

ve kendi tanıklığınızın doğal olarak MD'ye giriş için yeterli olduğu, ancak bundan sonuç çıkartmamamız gerektiği cevabını verdiler.

Birçok MD araştırmacısının aklını kaçırmış olduğuna; konsola iliştirilmiş ilaç dağıtıcısı ile soru soranlara sadece gerçekler ve fikirler değil, aynı zamanda keyif veren maddeler, uyku hapları ve yumuşak yoldan nihayete erdirme hapları tedarik edildiğine; sağlıkları mükemmel olan ve MD için ÇAB'a gittikten sonra bir daha kendilerinden haber alınamayan son derece sağlıklı insanlara dair iddialar kesin bir dille ve çeşitli kereler ortaya atıldı.

MD'nin ne bildiğini veya ne yaptığını kesin olarak bilen kimse yoktu. Kimileri onun sofistike bir kariyer danışmanı gibi insana hayata ilişkin tercihler sunduğunu; bazıları onun varoluşsal kararlarda uzmanlaştığını düşündü; bunun dışında, onun bir biçimde özgür iradenin katıksız gerçekleştirilmesine imkân tanıdığını düşünenler de vardı: Havayolları pilotlarını eğittikleri şu simülasyon kokpitleri gibiydi. Havalanmayı veya iniş yapmayı; veyahut canınız isterse yere çakılmayı öğrenebilirdiniz. MD lobisinin finansman kaynağının, doksanlı yıllarda Yumuşak yoldan Nihayete Erdirme Lobisi'nin finansman kaynağıyla aynı olduğuna dair bir söylenti dolaşmaya başladı; fakat hiç kimse bundan emin olamıyordu. MD'nin var olduğunu bilmek çoğu insanın hoşuna gidiyordu; olur ya ihtiyaç duyabilirlerdi; yine de çok azı teşebbüs etme eğilimindeydi. Her zamanki kullanımından öte kalecinin iç huzuru adına kriketteki uzun bekleyiş gibiydi.

Tuhaf bir biçimde hiç kimse MD'nin nasıl konuştuğunu neredeyse hiç bilmiyor olsa da, "MD gibi konuşmak" bir süre darbımesel kabilinden bir ifade halini aldı. Herkes onun cevaplarının, ÇAB'ın çıktısının geri kalanından farklı bir şekilde ifade edilmesi gerektiğinde hemfikirdi; onların net, ama yine de şiirsel ifadeler olduklarına inanılıyordu. Kimileri hem belli bir tınısı olan, hem de müphem olan özel bir MD dili yaratmak üzere yazarların işe alındığını söyledi. Kimilerine göre, MD'nin konuştuğu dil nazımdı; kimilerine göre ise bebek dilinde konuşuyordu.

Jean Gregory'ye, akşam sigarasının ardından, "Ben çocukken," dedi. "Yatakta kendime sorular sorardım. Dua etmenin yerine geç-

tiğini sanıyorum: Dua etmek için teşvik edilmedim. Ne kadar süreyle bunu yaptığımı bilmiyorum; sanki bütün çocukluğum boyunca gibi hissediyorum, fakat sanırım bir ya da iki yıldı."

"Ne gibi sorular?"

"Ah, hepsini hatırlayamıyorum. Bir sandviç müzesi olup olmadığını, eğer varsa yerini bilmek istediğimi hatırlıyorum. Bir de Yahudilerin neden golften hoşlanmadığını. Ve Mussolini'nin nasıl olup da kâğıdın ne tarafa doğru katlanacağını bildiğini. Ve cennetin bacanın tepesinde olup olmadığını. Ve vizonun niçin ziyadesiyle yaşama bağlı olduğunu."

"Hiç cevap aldın mı?"

"Kim bilir. Gerçekten cevapları aldım mı, yoksa sorulara olan ilgimi mi kaybettim hatırlayamıyorum. Büyüdüğümde, içinde Kraliçe Victoria'nın yumurta ve tereli sandviçinin bulunduğunu hayal ettiğim müzenin bir hayli aptalca bir fikir olduğunu anladım galiba ve Yahudilerin golften hoşlandığını, ama golfçülerin onlardan hoşlanmadığını keşfettim, cennetin, bacanın tepesinde olmasına gelince, sanırım belirli sorulara cevap almadan evvel onların farklı biçimde ifade edilmeleri gerektiğini öğrendim." Durdu ve Gregory'ye baktı. "Ve vizonların ziyadesiyle hayat dolu olmasının nedenini hiçbir zaman öğrenemedim. Bu beni epeyce düşündürürdü. Belki de vizon kürklerin bu denli pahalı olmasının nedeni budur diye düşünürdüm, çünkü hayatını böylesine olağanüstü bir isteksizlikle terk eden bir hayvandan elde ediliyorlardı. Çıkartılması zor olan madenlerin değerli olması gibi. Vizon çiftliklerini hatırlar mısın?"

Gregory kaşlarını çattı. Hatırlayamıyordu. Vahşi hayat vahşi olana geri dönmeden önce ne çok şey yaşanmıştı.

"Vizon çiftlikleri sürekli kafamı kurcaladı. Demek istediğim onları nasıl öldürdükleri. Ne de olsa kürklerine zarar vermek istemezlerdi. Onları boğazlamayı tercih etmeleri az bir ihtimal. Kim bilir, belki de onları tıpkı porsuklar gibi gazla zehirliyorlardı."

Gregory'nin bu konuda bilgisi yoktu. Gazla zehirlenerek öldürülen porsukları bile hatırlayamıyordu. Geçmiş amma da vahşiydi. Hiçbir nihayete erdirme yumuşak değildi; porsuklarınki bile.

Ertesi gün Gregory ÇAB'da ULUTAR bankasını aradı.

"Vizon," yazdı.

HAZIR.

"Neden vizonlar ziyadesiyle yaşama bağlıdır?"

Önce bir duraksama, yeşil ışıklı BEKLEYİN ve birkaç saniye sonra cevap: GERÇEK BİR SORU DEĞİL.

Gregory saçmalama, diye düşündü. Bu fazlasıyla kolay. Bazen bu bilgi silosu son tahıl zerresine dek pek tamahkâr olabiliyordu. Yine de, arada sırada sadece soruyu tekrar ederek onu şaşırtabiliyordunuz.

"Neden vizonlar ziyadesiyle yaşama bağlıdır?"

GERÇEK BİR SORU DEĞİL.

Peki, en başa dönelim.

"Bir vizonu öldürmek zor mudur?"

YABANİ HAYVAN KATLİ KANUNLA YASAKLANMIŞTIR.

Gregory Ara'ya bastı. Yeniden başladı.

"Vizon çiftlikleri ne zaman yasaklandı?"

"1998."

"Vizon çiftlikleri işletmeciliği üzerine bilgi isteniyor." On saniye kadar bekledi.

HAZIR.

"Vizon çiftliklerinde çalışan işçiler vizonları nasıl öldürüyorlardı?"

MUHTELİF. ÖZELLİKLE ZEHİRLEME, GAZLA ZEHİRLEME, BAZEN MEKANİK YOLLA, AYRICA ELEKTRİK VERME.

Gregory ürperdi. Eski, vahşi günler.

"Vizonun ölmesi çok mu zaman alırdı?"

ELEKTRİK VERME 2-3 SANİYE...

Ara.

"Vizon ölmemek için çok mücadele eder miydi?"

EVET. ÖRNEK İSTENİYOR MU?

Gregory örnek istemedi. ÇAB'ın sorunlarından biri de buydu: öylesine bilgiyle doluydu ki size mümkün olduğunca çok bilgi vermek için uğraşırdı; partilerdeki sıkıcı tipler gibi sizi ilgilendiğiniz şeylerden sürükleyerek uzaklaştırmak ve onun yerine kendi bilgileriyle böbürlenmek istiyordu.

"Neden?"

NE NEDEN? GENİŞLET.

"Neden vizon ölmemek için çok mücadele eder?"

GERÇEK BİR SORU DEĞİL.

Gregory, seni piç kurusu, diye geçirdi içinden. Piç kurusu. Fakat yaşama bağlı bir vizon gibi devam etti.

"Neden vizon ölmemek için öteki hayvanlardan daha çok mücadele eder?"

TARTIŞMALI. C 37 ÖNERİLİR.

Gregory pek fazla umuda kapılmadan C 37'yi tuşladı. TARTIŞMALI girdi tarafından aranılan bilginin, dünyanın dört bir tarafındaki uzmanlarca halen tartışıldığını gösterirdi. C 37 ona, evrim teorisinin halihazırdaki durumunun kısaltılmış bir özetini sundu. Gerçi kendisine söylenenler, vizonun tür olarak böylesine iyiden iyiye ve epeyce uzun bir süre varlığını korumuş olmasını onun ölüm karşısındaki içgüdüsel mücadelesiyle açıklamaktan ibaretti. Bu da Gregory'nin pek bir işine yaramıyordu.

Gregory vizonların muhtelif öldürülme biçimlerinden Jean'e bahsetmemeye karar verdi. Nedeni, bunun onu üzecek olması değildi; sadece bir kez daha bunların üzerinden geçmek istemedi.

"ÇAB'a vizonların neden ziyadesiyle yaşama bağlı olduklarını sordum."

"Öyle mi, hayatım? Ne kadar düşüncelisin."

"Şey, bilmek isteyeceğini düşünmüştüm."

"Ve, şu senin akıl kumkuması makinen ne cevap verdi?" Jean cevabı biraz kuşkuyla bekledi; bilgisayar bilgisine güveni yoktu. Umutsuzca eski kafalı olduğunu kabul ediyordu.

"Bunun gerçek bir soru olmadığını söyledi."

Jean güldü. Bir yandan da bu durum oldukça hoşuna gitmişti.

"Neredeyse doksan yıl önce," dedi, "aslında düşününce azıcık daha uzun olabilir, babama saati sordum. Bana üç olduğunu söyledi. Ben de saatin neden üç olduğunu sordum ve o da tam olarak aynı şeyi söyledi. Piposunu ağzından çıkardı, piposunun sapını bana doğrulttu ve 'Jean, bu gerçek bir soru değil,' dedi."

Gerçek soruların ne olduğu düşüncesi Jean'in aklını kurcaladı.

Gerçek sorular, sorduğunuz insanların cevaplarını zaten biliyor oldukları sorularla sınırlıydı. Eğer babası veya ÇAB soruya cevap verebiliyor olsalardı, bu araştırmayı gerçek bir soru haline getirmiş olurdu; tersi olduğu durumda ise sorular asılsız oldukları gerekçesiyle savuşturulurlardı. Ne kadar adaletsizce. Çünkü bir an evvel cevaplarını öğrenmek istediğiniz sorular bunlardı, yani gerçek olmayanlar. Doksan yıl boyunca vizonlar hakkında bilgi edinmek istemişti. Babası çuvallamıştı, Michael da öyle; ve şimdi ÇAB başını kuma gömüyordu. Durum buydu. Bilgi gerçekte ilerleme kaydetmiyordu, sadece öyle görünüyordu. Ciddi sorular daima cevapsız kalıyordu.

"Hayatım, oradayken öldükten sonra derilerine ne olduğunu öğrenebildin mi?"

"Anne, ciddi olamazsın."

"Elbette ciddiyim." Jean kendisini gittikçe daha fazla, unutmuş olduğunu düşündüğü zamanları hatırlarken buldu: Şimdilerde uzak yıllar daha yakın zamanlardan daha kolay hatırlanır olmuştu. Bu elbette normaldi; bununla birlikte beklenmedik hazları da yok değildi. Gregory tayyarelerine gömülmüş: Jean onu şimdi görebiliyordu. Balsa tahtasından gövdeyi pelür kâğıtla kaplardı. Pelür kâğıt suyla çiselenir ve kurudukça sertleşir. O vakit Gregory onu bez cilasıyla boyar ve o yeniden sarkıp buruşur. Derken bir kez daha kurur ve azar azar sertleşip gerilir.

Belki deriler için de bu geçerliydi. İlkin, enikonu sıkı görünürdü, derken siz yaşlandıkça, sanki suyla çiselenmiş ve bez cilasıyla boyanmışçasına sarkar ve buruşurdu. Herhalde ölümden sonra kuruyup, sıkıca kemiklerinizin üzerini kaplıyordu. Kim bilir, belki de en şık ve tamam halinize, yani en güzel halinize ancak ölümünüzden sonra kavuşuyordunuz.

"Hadisene, Gregory."

"Olmaz. Bu iğrenç bir şey."

"Tabii ki öyle." Haklı olduğuna bahse girerdi. Bataklıklarda gömülmüş olan şu insanları mezarlarından çıkardıklarında derileri tamamen sert ve sıkı, kırışıklıkları sanki ölüm dertleri gerçekten ortadan kaldırmışçasına sıkılaşmış değil midir? Ne bileyim, belki de

bunun yerine Lindbergh'in sandviçlerine ne olduğunu bulabilirsin."

"Sandviçler mi?"

"Evet. Lindbergh. Sanırım senin zamanından önceydi. Atlantik'i geçti. Yanına beş adet sandviç aldı ve sadece bir buçuk sandviç yedi. Bütün hayatım boyunca geri kalanına ne olduğunu bilmek istedim."

"ÇAB'ın bir faydası olabilir mi diye bir bakarım." Gerçekten, öyle zamanlar vardı ki...

"Olabileceğini sanmam. Senin şu kıyma makinenden yana umudum yok."

"Onu görmedin bile, anne."

"Görmedim, ama tahayyül edebilirim. Ben genç bir kızken onun gibi bir şey vardı. Ona Hafıza Adam derlerdi. Panayırlara veya onun gibi yerlere giderdi. Ona şu eski zırvalıklardan –futbol neticeleri veya öyle şeyler işte– sorabilirdin ve o da hiç zorlanmadan cevap verirdi. İşe yarar herhangi bir şey sorduğunda ise hiç mi hiç işe yaramazdı."

"Hiç ona soru sordun mu?"

"Hayır, ama tahayyül edebilirim."

***

İnsanlar nasıl ölür? Gregory ünlülerin son sözlerini hatırladı. Kralların iki yoldan biriyle ölüyor gibiydi: Ya katilin bıçağı saplanırken "Hain, hain," diye bağırıyor olurlardı, yahut çok geçmeden bir hayli kendisininkine benzeyen, olmadı bir parça –hatırı sayılır bir parça– daha heybetli olan bir başka saraya girecek olmanın verdiği kendinden emin beklentiyle kısa pantolonlarını çekiştiriyor olurlardı. Ruhban sınıf gözleri şaşı giderdi: Bir gözleri itaatle yere, öteki gözleri umutla yukarı bakardı. Yazarlar, hâlâ hatırlanmayı isterken, hâlâ yazdıkları bütün sözcüklerin amacına ulaşıp ulaşmadığından son ana dek emin olamazken dudaklarında yazarlığa dair sözlerle ölürler. Son sözleri, "Sis kalkıyor, geçmeliyim içinden," olan Ame-

rikalı bir kadın şair vardı. Gregory, hepsi iyi hoş da, diye düşündü, yine de zamanlama konusunda şüpheniz olmamalı. Vedanızı özene bezene yazıp, akabinde de yaşamaya devam edemezsiniz, aksi takdirde kayda geçilen son sözleriniz "Bana bir sıcak su torbası daha getirin," olabilir.

Sanırım sanatçılar bu konuda yazarlardan daha iyi, daha gerçekçiler. Gregory bir Fransız ressamın mütevazı dileğine hayran olmuştu: "Tüm kalbimle cennette resme yer olmasını diliyorum." Ya da belki de yabancılar ölmek konusunda Anglosaksonlardan daha iyiydiler. Bir rahip çağrılması yönünde kendisine ısrar edilmiş olan bir İtalyan ressam, "Hayır istemiyorum, günah çıkarmadan ölenlerin başına öbür dünyada ne geldiğini merak ediyorum," demiş. Bir İsveçli fizikçi, kendi nabzını dinleyip kendisini görmeye gelen bir meslektaşına, "Dostum, atardamar artık atmıyor," diye bildirerek ölmüş. Bunun gibi profesyonel ölümler Gregory'nin hoşuna giderdi. "Je vas, ou je vais, mourir: I'un ou l'autre se dit"* .... diyen Fransız dilbilgisi uzmanını bağrına basmıştı.

Bunlar iyi ölümler miydi? İyi ölüm, gözünün feri sönen kişinin hayatının tabiatının akıbete kadar korunması mıydı? Besteci Rameau, hasta yatağında yanlış nota çalan bir curé'dan** yakınmış; ressam Watteau İsa'yı çarmıha gerilmiş halde tasvir eden bir eseri ressamın İsa tasviri övgüye layık olmadığı gerekçesiyle geri çevirmiş. İyi ölüm, azıcık da olsa bir biçimde hayata haddinden fazla kıymet verildiği ve bu anlamda ölümle ilgili korkuların abartıldığı imasını taşımaz mı? İyi ölüm, arkasında ıstırap çeken yaslıları bırakmayan ölüm müdür? İyi ölüm, geride kalanlara düşünecek bir şey bırakan ölüm müdür? Gregory *Ölüm anında*, "Cevap nedir?" diye soran ve karşılık olmayınca da, "Bu durumda soru nedir?" diyen Amerikalı yazara kıkır kıkır gülmüştü.

Ya da belki de insanların nasıl öldüklerini etkileyen neden öldükleriydi. Doğruca en tepeye git, diye düşündü Gregory ve "Amerikan Başkanlarını Getir," yazdı. Liste arzu edilmesi durumunda daha fazla belgeye ulaşılabileceğini belirten, yanıp sönen bir çem-

* "Öleceğim: Biri ya da diğeri kendi kendine söyler." (y.h.n.)
** Fransa'da mahalle papazı. (ç.n.)

berle birlikte ekranda göründü. İsimler sadece Grover Cleveland'a kadar gitti, fakat Gregory bunun muhtemelen yeterli olduğunu düşündü. Araştırma Alanı'na "Ölüm Nedenleri" yazdı ve karşısına çıkan yirmi iki başkana baktı. Bazılarına belli belirsizce aşinaydı; kimilerinin isimleri mısır tüccarı, kuru gıda tüccarı ve eczacı isimleri gibi geliyordu kulağa. Küçük kasaba samimiyetini anımsatan dükkân isimleri. Franklin Pierce, Millard Fillmore, John Tyler, Rutherford Hayes... Amerikalılar bile artık böyle isimler kullanmıyor. Gregory ansızın nostaljiye kapıldı – hani çocukluğunuzu düşünürken kapıldığınız türden gündelik ve duygusal bir nostalji değil, bunun yerine, olasılıkla bilmenizin mümkün olmadığı bir dönemin ateşlediği daha öfkeli, daha katıksız bir sureti vardı bu nostaljinin.

Gregory elbette bu kimi Iowa'lı tüccarların muhtemelen Beyaz Saray'ı mesken tutmuş olan tanınmış suçlular kadar dalavereci ve dirayetsiz olduklarını anladı. Yine de bu durum isteğinden vazgeçmesi için bir neden gibi görünmedi. Ekranda yanıp sönen yeşil göstergeyi Franklin Pierce'deki F harfinin üzerine gelinceye dek aşağıya doğru hareket ettirdi ve sonra "Devam"ı tıkladı.

8 Ekim 1869 KARINDA ÖDEM.

Hımm. Göstergeyi Thomas Jefferson'ın üzerine getirdi.

4 Temmuz 1826 KRONİK İSHAL.

Rutherford B. Hayes.

17 Ocak 1893 KALP FELCİ.

Teşhisler büyüleyici bir biçimde kulağa uzak geliyordu: Ölüm sebepleri için kullanılan örtmeceler hakkıyla anlaşılmıyordu. ÇAB veri bankasının bu kısmı büyük olasılıkla yıllar var ki güncelleştirilmemişti. Gregory buna hak verdi: Ölüm sebebiniz sizin zamanınızın lisanında verilmiş olmalıydı. Her nasılsa uygun olan buydu.

Zachary Taylor, BUZLU SUYLA BUZLU SÜTÜN MÜFRİT İÇİLMESİNİ TAKİBEN KÜLLİYETLİ MİKTARDA KİRAZ SONRASI KOLERA MORBUS. Ulysses S. Grant, DİL KANSERİ. Bu bizim buralara birazcık daha yakın gibiydi. Gregory usulca listeyi baştan sona hızla geçti. Böbrek hastalığı. Takatsizlik. Vuruldu. Vuruldu. Ödem. Astım. Kolera. Romatizmal gut. Kuvvetten düşmek. Yaşlılık.

Liste Gregory'nin içinde kıskançlık duygusunun kabarmasına

yol açtı. O zamanlar ölüm biçimleri nasıl da çeşitli ve romantikmiş. Şimdilerde ise yumuşak yoldan nihayete erdirmeden, yaşlılıktan veyahut her geçen gün azalan bir dizi malum hastalıktan ölüyorsunuz bir tek. Ödem... astım... kolera morbus... Önünüzde uzanan böylesine çok sayıda olasılığın varlığı özgürlüğün genişlemesi gibi bir şeydi. Gregory Rutherford B. Hayes'te oyalandı. Kalp felci. Muhtemelen öteki hastalıklarda olduğu kadar çok acı ve korku duysanız bile sizin hakkınızda söylenenleri bir düşünsenize. Gregory kendi kendine Kalp Felcinden öldü, diye mırıldandı. Belki Kazanova'nın ölüm sebebi de aynıdır. Bu ona en azından bir yeni ölüm sebebi, kendi zamanını şaşırtacak bir şey keşfetme isteği verdi. 1980'lerde yepyeni bir hastalık kategorisinin keşfedilmiş olduğunu hatırladı birden; adı, Yirminci Yüzyıla Alerji idi. Kurbanlar –ki sayıları üçü beşi geçmezdi, fakat tanıtımları iyi yapılmış kişilerdi– modern hayatın her yönüne kronik reaksiyon gösteriyordu. On dokuzuncu yüzyıla da tamı tamına aynı tepkiyi göstermiş olabilirlerdi, oysa hastalıklarına beyin humması gibi katı, ama hoş bir isim verilmiş olabilirdi. On dokuzuncu yüzyıldan daha fazla kendinden kuşkulanan yirminci yüzyıl, hastalığı kendi zamanına alerji olarak adlandırmayı tercih etti. Gregory bunun kadar orijinal bir illet yaratabilmek isterdi. Veda sözü olabilecek bir nihai icat ürpertisi. Neden başkanların ölümlerini sorduğunu hatırlamıyordu. Kazanova'yı araştırdı: hayır, Kalp Felci değildi, sadece yaşlılık.

"Tek bir teselli düşünebiliyorum," dedi Gregory annesine, "o da devam edemeyeceği."

"Ah, hayır. Devam etmez. Sona erer. İşte mesele bu, ne dersin?"

"Off. Hayır. Fiilen devam etmesi değil, benim söylemek istediğim, onun üzerine düşünmekten bahsediyorum. Ben başka bir şeyi sorduğum sırada ÇAB hoş bir şey ortaya attı. Gözünü kırpmadan güneşe veya ölüme bakmanın imkânsızlığı üzerine bir şey."

Jean Serjeant, oğluna neredeyse kibirli gibi gelen bir şekilde gülümsedi. Hayır, bu büyük olasılıkla doğru olmayabilirdi – ne de olsa o hiçbir zaman akıllı görünmekten hoşlanmamıştı; belki de sadece bir şeyleri hatırlıyordu. Gregory onu izledi; Jean, usulca gözlerini kapadı, sanki karanlık geçmişi daha apaçık görmesini sağlıyor-

du. En sonunda gözkapakları kapandığında konuştu.

"Güneşe *bakabilirsin*. Sen doğmadan yirmi yıl evvel güneşe bakmayı öğrenen birini tanımıştım."

"İsli cam parçasıyla mı?"

"Hayır." Jean gözlerini açmadan sol elini yavaşça yüzüne doğru yaklaştırdı, sonra parmaklarını araladı. "O bir pilottu. Güneşi tanıması gerekiyordu. Zamanla buna alışabilirsin. Sadece aralık parmaklarının arasından bakman gerekir; sonrası iş değil. İstediğin kadar güneşe bakabilirsin." Kim bilir, diye düşündü Jean, bir süre sonra parmaklarının arasında örümcek ağları bile oluşur.

"Epey sıkı bir numara olmalı," dedi Gregory. "İnsanın öğrenmek isteyip istemeyeceğine karar vermesi kolay değil sanırım."

Jean gözlerini açtı ve eline baktı. Şaşırmış ve biraz da korkuya kapılmıştı. Parmaklarının boğumlarının son otuz yılda nasıl da şişmiş olduğunu unutmuştu. Şimdi parmakları, fındıklarla örülmüş ip parçalarını andırıyordu. Parmaklarını yavaşça ayırmayı, çıtaları jaluzi gibi nazikçe açmayı denediğinde yumru yumru boğumlar teklifsiz ışık külçesini ansızın içeri davet etmiş gibi oluyordu. Gündoğumu Prosser'ın yapmayı başardığı şeyi yapamazdı. Yaşını başını almıştı ve parmakları haddinden fazla ışığı içeri kabul ediyordu.

Gregory sinirli sinirli "Öyle ise tüm bunlar için endişelenmemizin bir anlamı olmadığını mı düşünüyorsun" diye sordu.

"Tüm bunlar dediğin nedir?"

"Tüm bunlar. İnanç. Din. Ölüm."

"Cennet."

"Şey..."

"Hayır, cennet, kastettiğin bu. Herkesin kastettiği bu. Beni cennete götür. Cennete bir bilet ne kadar? Bir de çok... budalaca. Neyse, ben cennete gittim."

"?"

"Cennet, diyorum. Cennete gittim."

"Nasıldı?"

"Çok tozlu."

Gregory gülümsedi. Annesinin esrarengiz olana eğilimi kesinlikle artıyordu. Onu tanımayan birisi aklının bir gidip bir geldiğini

düşünebilirdi, fakat Gregory, Jean için bir anlam ifade eden kesin bir referens noktasının daima var olduğunu bilirdi. Sadece izahı epeyce uzun sürebilirdi. Gregory bunun yaşlılıktan kastedilen şey olup olmadığını merak etti: Söylemek istediğiniz her şey bir bağlama ihtiyaç duyuyordu. Baştan sona bağlamı belirttiğinizde insanlar sizin serseri bir ihtiyar bunak olduğunuzu düşünürlerdi. Bağlamı belirtmezseniz, bu defa da sizin özlü konuşan bir ihtiyar bunak olduğunuzu düşünürlerdi. İhtiyarlar da gençler kadar tercümana ihtiyaç duyuyorlardı. Yaşlılar yakınlarını, arkadaşlarını yitirdiklerinde aynı zamanda tercümanlarını da yitirirlerdi: Sevgiyi yitirmekle kalmaz, konuşmanın külliyen gücünü de yitirirlerdi.

Jean, cennete yaptığı ziyareti hatırlıyordu. Pekin'deki Cennet Tapınağı olarak adlandırılan yere yaptığı ziyareti. Allahtan cennete yeni bir isim vermemişlerdi. Kuru bir haziran sabahı, dosdoğru Gobi Çölü'nden üfüren toz. Bebeğini yanına almış bir kadın bisikletiyle işe gidiyordu. Bebeğin başı, tozdan korunması için tülle sarmalanmış. Bebek, minnacık bir arıcığı andırıyordu.

Cennet Tapınağı'ndaki toz avlunun etrafına muzip çemberler çizmişti. Jean Çinli bir adamı arkadan görmüştü. Mavi bir kep, kırış kırış bir boyun, kırış kırış uzunca bir gömlek. Yankı Duvarı'nın devasa kavisine doğru yan yan uzanan kaplumbağa boynu. Çinli adam muhtemelen hiçbir şey anlayamayacağı bir sohbete kulak kabartmış. Belki de sözcükler güzel, sesler aşkın geliyordu kulağına. Oysa Jean kulağını duvara yapıştırdı ve anladı: Ölmüş bir Çinli lider hakkında kaba saba bir şeyler, derken aşki lakırdılar. Topu topu bu kadar. Orada duyulacak tek şey buydu.

Jean, pekâlâ Gregory'nin ne yaptığını biliyordu. Cebindeki penileri şakırdatıyordu. Gökyüzüne çığlık savuruyordu. Jean'den pek güzel gizlediğini düşündüğü bu şaşkınlık: Bu onun ve Leslie Dayı'nın neredeyse bir yüzyıl evvel pis kokulu kayın ağaçlarının ilerisinde, on dördüncü dönemeçte yapmış oldukları şeyin sadece ergence bir biçimiydi. Başını geriye atıp, boş cennetlere doğru gürlemek, ne kadar gürültü çıkartırsan çıkart yukarıda seni duyacak hiç kimsenin olmadığını bilmek. Ve akabinde tükenmiş, bilincin yerinde ve azıcık hoşnut, sırtüstü yere devrilirdin: Seni dinleyen

kimse olmasa bile bir şekilde derdini anlatmış olurdun. Gregory'nin yaptığı da buydu. Derdini anlatıyordu. Jean, Gregory sırtüstü yere devrildiğinde canının yanmamasını ümit etti.

Gregory, eğlence kabilinden ÇAB'da intiharları araştırmaya başladı. Aynı zamanda ihtiyatlıydı: Girdinin belli meselelere kaydığı durumda otomatik bir işlemcinin olup olmadığını asla bilemezdiniz. Gizli bir dağıtıcıdan kucağına bir karton mutluluk hapının düşüp düşmeyeceğini veya ertesi günün postasından bir tatil kampı makbuzunun çıkıp çıkmayacağını kim bilebilirdi ki.

ÇAB'ın tehlikeli cazibesi dünyadaki her şeyin aranabilir oluşunda yatıyordu; eğer dikkatli olmazsanız, birkaç oturum sonra kendinizi ağırbaşlı bir araştırmacıdan ağzı bir karış açık bir ineğe dönmüş olarak bulabilirdiniz. Gregory bir süre sonra süratle intiharın gizine saplanmış olduğunu fark etti. Sözgelimi, Gregory, Addison'ın Cato'sunun bir performansını icra etmiş ve geride eyleminin aşağıda görülen savunmasını bırakarak Thames'a atlayan Bay Budgell'ın meşhur taklitçi intiharıyla oyalandı:

> Cato'nun yaptığı ve Addison'ın tastiklediği,
> Yanlış olamaz.

Gregory oyunun özetini aradı ve Bay Budgell için üzüldü. Cato, diktatörlüğü protesto etmek ve arkadaşları olan hemşerilerine ağızlarının payını vermek için kendisini öldürmüştü. Zavallı Bay Budgell: Hiç kimse onun aralarından ayrılışından dolayı kendisini paylanmış hissetmemişti.

Okuyucularına intiharı öğütlediği uzunca bir risale yazdıktan sonra, bir kayıkla vaaz ettiğini tatbik etmek üzere denize açılmış Robeck adlı bir İsveçli profesör birazcık daha inandırıcı bir örnekti. Gregory ÇAB'dan, Robeck'in eserinin kaç nüsha sattığını, onun kaç intiharı teşvik ettiğini bulmaya çalıştı fakat bu konuda ulaşılabilir bir istatistik yoktu. Bunun yerine, Gregory kendilerini hayranlıkla izleyen yakınlarının önünde ceplerini taşlarla doldurup kendilerini sulara bırakan Japon panteistlerle; Batı Afrika'dan getirtilen, anayurtlarında yeniden doğacakları inancıyla canlarına kıyan kölelerle; ve bir siyah öldüğünde ruhunun bir beyaz olarak yeniden do-

ğacağını düşünen ve bu yüzden pigmantasyonda süratli bir değişiklik yaratması için kendilerini öldüren Avusturalyalı aborjinlerle ilgili bir şeylere göz atarak devam etti. Bir defasında "Siyah kardeş aşağı, beyaz kardeş yukarı," diye açıklamışlardı.

On sekizinci yüzyılda Fransızlar İngiltere'yi intiharın anavatanı olarak adlandırmıştı: Romancı Prévost İngilizlerin bu ölüm tarzını, kömür ateşinin yaygınlığına, tam pişmemiş sığır eti tüketimine ve cinselliğe aşırı düşkünlüğe bağlamıştı. Mme de Staël, kişisel özgürlük ve dine karşı genel uysallığın derecesi göz önüne alındığında, kendini öldürmenin bu denli popüler olmasını hayretle karşılamıştı. Montesquieu gibi kimileri de bu ulusal itki için iklimi suçlamıştı, oysa Mme de Staël aksini düşünüyordu: O, İngilizlerin dillere destan ketumluğunun altında hüsran veya sıkıntı gibi manasız eziyetlerin içlerini kemirdiği ateşli ve taşkın bir doğanın varlığını sezinlemişti.

Hemşerilerine böylesi aşırıya kaçan cüretkârlık atfedilmesi tam olarak aklına yatmamış olsa da, Gregory'nin göğsünü bir yurtsever gibi kabartmıştı. Kadimlere döndü. Pisagor, Platon ve Çiçero da intiharı onaylamışlardı; Stoikler ve Epikürcüler onun ahlâken işe yararlılığını tasdik etmişlerdi. Gregory kendilerini öldürmüş meşhur Yunan ve Romalıların bir listesini aradı. Pisagor *taedium vitae** yüzünden kendisini açlığa mahkûm ederek öldürmüştü. Menippus maddi sıkıntı nedeniyle kendisini astı. Lycambus hiciv yüzünden kendisini astı. Labianus çalışmaları yerildiği ve yakıldığı için etrafına duvar ördü. Demonax "yaşlılık neticesinde gözden düşme" tehlikesiyle karşı karşıya kaldığı için kendisini açlığa mahkûm etti. Stilphon nedeni bilinmeyen bir zehirlenme sonucu hayatını kaybetti (bu listede ne işi vardı?). Seneca'dan kan alınması, Nero tarafından oyuna getirilmemek içindi. Zeno bir parmağını kırdıktan sonra kendisini astı. Vesaire, vesaire. Kadınlar kocaları sürgüne gönderildiğinde evdeki dertlerden ötürü korları yuttuktan sonra kendilerini bıçaklamışlardı.

Kadimler intiharı sınıflandırmıştı. Onların filozoflarının hesaba kattıkları, bireysel haysiyetsizlikler, siyasal veya askeri başarısız-

* Hayatın beyhude ve sıkıcı olduğu hissi. (ç.n.)

lıklar ve ciddi hastalıklardı. Oysa Gregory sağlıklıydı; artık bir orduya veya hükümete başkanlık etme olasılığı da yoktu; diğer yandan haysiyet çoğu kişinin hâlâ sözlüklerde aradığı bir kelimeydi. Hiçbir kadim filozofun intiharın kendi içinde iyi bir şey olduğunu iddia etmediğini fark etti. Sadece, denize açılan o tuhaf İsveçli intiharın kendi içinde iyi bir şey olduğunu iddia etmişti.

Kaydet'i tuşlamak ve çıkmak üzereydi ki aklına son bir soru geldi. Daha evvel sorulmuş olması gereken bir soru. Ama nasıl sormalıydı?

"Seni kim çalıştırıyor?"

TEKRAR ET.

"Seni kim çalıştırıyor?"

DEĞİŞTİR.

"Nasıl çalışıyorsun?"

ÇAB, İLK KEZ DONOVAN KOMİTESİ RAPORUNUN ARDINDAN 1998 YILINDA FAALİYETE BAŞLADI. INITIAL BANKASI SEKSEN DÖRT SERİ İŞLEMCİ YÜKLENDİ...

Ara. "Kendine soru sorabilir misin?"

BİR BEYİN KENDİSİNE KONUŞABİLİR Mİ? CEVABIN LÜTFEN.

Gregory bir saniye durdu. Emin değildi. Üstüne üstlük bilgisayarın sert tonu onu şaşırtmıştı.

"Evet."

EMİN MİSİN? YENİDEN DÜŞÜNME ÖNERİSİ.

"Evet."

EMİN MİSİN? YENİDEN DÜŞÜNME ÖNERİSİ, GREGORY.

Haydi ya! Bu benim adım, diye düşündü. Akabinde cevabını bildiği soruyu sordu, "Girdiyi kim denetliyor?"

BİLDİRGEYE BAK.

Düşündüğü gibi: Resmi bildiri kastediliyordu.

"Çıktıyı kim denetliyor?"

TEKRAR ET.

"Çıktıyı kim denetliyor?"

ÇIKTI GİRDİ TARAFINDAN DENETLENİR.

"Girdi kim?"

GİRDİ KULLANICIDIR.

"Çıktı değiştiricileri var mı?"

AÇIKLA.

"ÇAB merkez bankası ile kullanıcı arasında izinsiz giriş olasılıkları nedir?"

DEĞİŞTİR.

Gregory, Tanrı aşkına, diye düşündü. ÇAB size bir çocuk veya bir yabancıymışsınız gibi davranıyordu. Değiştir. Açıkla. Huysuz ve inatçı oluyordu. En azından böyle hissediyordu; gerçi sadece doğru girdi tekniğinden ayrılmış olduğu için böyle olduğunu biliyordu. Öyle bile olsa, sinir bozucuydu. Lycambus hiciv, Zeno kırık parmağı yüzünden kendilerini asmışlarsa eğer, ÇAB'ın yarattığı hayal kırıklığı nedeniyle gerçekleşen intiharlar Gregory'yi şaşırtmazdı.

"Bu çıktı kanalında girdi olasılıkları nedir?"

ACİL DURUM ARIZA GİRDİSİNİ Mİ KASTEDİYORSUN? TEMİN EDERİM Kİ, 2007'DEN BU YANA...

Yeniden Ara.

"Bu çıktı kanalında personel girdi olasılığı var mı?"

GERÇEK BİR SORU DEĞİL.

"Neden değil?"

GERÇEK BİR SORU DEĞİL.

Gregory hafiften homurdanarak Kaydet tuşuna bastı ve çıktı.

Kısa bir süre sonra Operatörler 34 ve 35 Merkez'den ayrıldılar ve esintili bir akşam havasının altında parkın içinden geçerek evlerine yürüdüler. ÇAB'da çalışmak ilginç olmasına ilginçti fakat kullanıcıların saplantıları zaman zaman canınızdan bezdirirdi. Durgun, taze hava ve erkeklerin birkaç hayranlık dolu bakışı genellikle günün sonunda iyi gelirdi.

"O bir dirençli, öyle değil mi?"

"Evet. dirençli."

"Epeyce de akıllı."

"A3."

"A2 değil mi?" Sesinde umutlu bir hava vardı.

"Hayır, kesinlikle değil. Düşük A3, sanırım."

"Hımm. MD'nin peşinden gidecek mi, sence?"

"Önceden öyle olacağını düşünüyordum. Belki."

"A3'ler genelde gitmezler, öyle değil mi? Bana genellikle üst A2'lere üstü veya C3'ten aşağı olan herhangi birinin gittiğini söylemiştin."

"O bir dirençli. Dirençlilerin oraya gittiği bilinir."

"Yeterince cesur mu?"

"Dirençli olmak bir nevi cesarettir, sence öyle değil mi?"

"Herhalde. Bence hoş biri."

"GERÇEK BİR CEVAP DEĞİL."

"Biliyorum. Sadece, onunla birlikte eve gitmek beni rahatsız etmezdi diye düşündüm."

"TEKRARLA."

"Onunla birlikte eve gitmek beni rahatsız etmezdi."

"DEĞİŞTİR."

Kıkırdama ve kızarma ve sonra bir kıkırdama daha.

"GERÇEKÇİ BİR OLASILIK DEĞİL. KURALLARA AYKIRI."

"Bir gün kuralları değiştireceklerini düşünüyor musun?"

"GERÇEKÇİ BİR OLASILIK DEĞİL. SEN EN İYİSİ BANA GEL."

"GERÇEKÇİ BİR OLASILIK DEĞİL. KURALLARA AYKIRI."

"EŞİT DÜZEYLERDE OLASI."

"BENİM KURALLARIMA AYKIRI. HAFIZAYA KAYDOLDU VE ÇIKIŞ."

"İyi geceler."

***

Ama belki de Gregory Tanrı sorusunu kabaca bir tercih meselesi olarak görmekle yanılmıştı. Tanrı yoktur'a (işte bu yüzden onun yokluğunu dünyaya duyurmak zorundayım) karşı Tanrı vardır (işte bu yüzden ona tapınmalıyım). Tek bir soruya tek bir cevap varsayıyordu. Ne kadar da kısıtlayıcı; hem onun doğru soru olduğunu nereden biliyordu ki? Birileri, bir yerlerde şöyle demişti: Sorun, cevabın ne olduğundan çok sorunun ne olduğudur.

Gregory, daha fazla olasılık olmalı, diye düşündü. Daha çok olasılık.

1. Tanrı vardır.
2. Tanrı yoktur.
3. Tanrı bir zamanlar vardı, ama artık yok.
4. Tanrı vardır, ama bizi terk etmiştir.
   a) Çünkü biz onun için onulmaz bir hayal kırıklığıyız;
   b) Çünkü o kolayca sıkılan hıyarın tekidir.
5. Tanrı vardır, ama onun doğası ve motivasyonu bizim kavrayışımızın ötesindedir. Ne de olsa bizim kavrayışımız dahilinde olsaydı ve kendi ahlâk anlayışımız içinde çözülebilir olsaydı açıkça hıyarın teki olurdu. Öyleyse eğer varsa bizim kavrayışımızın dışında olmalıdır. Oysa kavrayışımız dışındaysa, bizim kavrayış kıtlığımıza karar veren de, örneğin kötülük sorunu karşısındaki şaşkınlığımıza karar veren de odur; kendisini bir hıyar gibi göstermeyi tercih eden de. Bu onu yalnızca bir hıyar değil, aynı zamanda da bir psikopat yapmaz mı? Her durumda işleri yürütmek, ilişkiye geçmek, ilk adımı atmak ona bağlı değil midir?
6. Tanrı, ona duyulan inanç var olduğu sürece vardır. Neden olmasın? Hiç kimse ona inanmasaydı Tanrının var olmasının bir anlamlı olmazdı, öyleyse belki de varlığı İnsanoğlunun ona olan inancına bağlı olarak bir gidip bir gelir. O, bizim ona olan ihtiyacımızın doğrudan bir sonucu olarak var olur; ve belki de onun kudretinin büyüklüğü ona ibadetimizin büyüklüğüne bağlıdır. İnanç, kömür gibidir: Onu yaktıkça Tanrı'nın kudreti hasıl olur.
7. Tanrı aslında İnsanı ve Evreni yaratmadı: O, onları *miras aldı* sadece. Tanrı, semavi Avusturalya'da bir yerlerde kendi halinde koyun yetiştirirken, yerel bir gazeteden hevesli, çaylak muhabirin biri onu izledi ve ona, secereyle ilgili bir aşna fişne (tamamına ermemiş evlilik, bir topaklık bakire doğumu ve benzeri şeyler işte) durumu yüzünden dünyanın ve onun kapsadığı her şeyin mülkiyetinin kendisine miras kaldığını açıkladı. Bu mirası diyelim ki, uçma gücünü kaybetmekten daha fazla reddedemezdi.
8. Tanrı var oldu, şu anda yok, fakat gelecekte yeniden var ola-

cak. Şu anda sadece kutsal sabat iznini kullanıyor. Bu pek çok şeyi açıklardı.

9. Tanrı hiçbir suretle bugüne kadar var olmamıştır fakat gelecekte var olacaktır. Çöpümüzü toplamak, parklardaki çimi biçmek ve yoksulların oturduğu mahallelere zenginleri yerleştirmek üzere bir gün çıkıp gelecektir. Tanrı lekeli iş tulumu içinde, ilgilenilecek sürüyle gezegeni olan, fazla mesai yapan bir teknik elemandır. Şu anda yaptığımız gibi onu acil durumlarda çağırmak yerine ona daha fazla ücret ödemeli ve onunla düzenli bir bakım-onarım sözleşmesi yapmalıyız.
10. Tanrı ve İnsan, tahayyül etme eğiliminde olduğumuz gibi birbirinden ayrı varlıklar değildirler ve aralarındaki bağ, rastgele bir bedenin içine sıkışmış olan salt ebedi bir tinden –tabir caizse, Tanrıdan bir nebze– çok daha güçlüdür. Belki de bu bağ, üç bacak yarışına katılan iki çocuğun arasındaki bağ gibidir.
11. İnsan aslında Tanrı ve Tanrı da aslında İnsan'dır, oysa aynalarla yapılan ontolojik bir numara, bizleri olanları gerçekte oldukları biçimde görmekten alıkoyar. Eğer böyleysc, aynaları kim hazırlamıştı?
12. Çok sayıda Tanrı vardır. Bu pek çok şeyi açıklayabilir. a) Daima aralarında tartışıyor olabilirler ve böylece kimse işlerle ilgilenmiyordur. b) Birleşmiş Milletler gibi aşırı demokrasi yüzünden elleri kolları bağlanmış olabilir; her bir Tanrının veto hakkı vardır ve böylece hiçbir şey Güvenlik Konseyi'ni geçemez. Gezegenimizin başıboş kaldığı konusunda şüpheye yer yok. c) Sorumluluğun paylaştırılması onların güçlerini ve dikkatlerini zayıflatmıştı. Ters giden şeyleri fark edebiliyor olsalar bile bu konuda bir şey yapamayabilirlerdi; kim bilir, belki de tanrılar cömert, ama iktidarsızdır, yahut haremdeki hadımlar gibi seyretmekten fazlasını yapamazlar.
13. Tanrı vardır ve dünyayı yaratmıştır, ancak bu sadece bir müsveddedir – baştan savma bir iş de diyebiliriz. Ne de olsa dünya yaratmak bir hayli karmaşık bir iştir: Tanrının bi-

le bunu ilk seferde düzgün yapmasını bekleyebilir misiniz? Her deneme esnasında birkaç pürüzün –hastalıklar, sivrisinekler ve benzeri ıvır zıvır – olması kaçınılmazdır. Tanrı bizi yarattıktan sonra, kanalizasyon sisteminin daha iyi ve yerçekiminin bu denli meşakatli olmadığı evrenin bir diğer ucuna gidip yerleşti. Haliyle bu baştan savma ilk girişimi yıkabilir, onu buruşturup bir top yapabilir ve bir kuyruklu yıldız veya öyle bir şeymiş gibi onu bir fiskeyle uzaya yollayabilirdi. Bunu yapmamış olması alicenaplık belirtisidir. Elbette Dünya'nın *sonsuza* dek oyalanmayacağını garantiledi; onu öyle bir ayarlamıştı ki bir süre sonra Dünya Güneş'in üzerine düşecek ve yanacaktı – fakat bu arada bizim gecekonducu haklarımıza bir itirazı yoktu. Devam edin, birkaç bin yıl, göz açıp kapayıncaya kadar elinizde tutun, dedi Tanrı, benim bir işime yaramaz. Ve belki de, sadece işlerin *haddinden fazla kötüye* gidip gitmediğini denetlemek için ara sıra uğrardı. Tanrı çok sayıda tabağı havaya atıp tutan bir hokkabazdır. Bizler onun ilk tabağıydık ve yüzüstü bırakılma eğilimindeydik. Sendeliyoruz ve direğimize pek çok kez bayrak çektik; izleyiciler bizim için kaygılanıyor; fakat ilahi işaretparmağı gezegenimizi döndürmeye devam ediyor.

14. Bizler, Zamanın başlangıcında kendisini yok etmiş olan Tanrının parçalarıyız. Peki neden böyle bir şey yaptı? Belki de sadece yaşamak istememişti: o, İsveçli bir Tanrıydı, bir Robeck'ti. Bu pek çok şeyin açıklaması olabilir, belki de her şeyin: Evrenin kusurları, bizim kozmik yalnızlık duygumuz, inanışa duyduğumuz özlem – hatta intihar dürtümüz. Eğer bizler kendisini katleden Tanrının parçalarıysak, o halde kendimizi öldürmek istememiz doğal, hatta kutsaldır. Şu eski Hıristiyan şehitlerin bazılarının ölümleri (ölmek için gösterdikleri acelecilikleriyle, cennette herkesten önce yer kapma arayışı içinde olan saldırgan *arrivistes*'ye* benzerler) aslında adanmış intiharlardan başka bir şey olmayabilir.

* Fr. sonradan görme. (ç.n.)

Hatta heretiklere ait parlak fikirlerden biri İsa'nın yaşamına ayrılmasını söylemesine ve yaşamının da bunu yapmasına dayanarak İsa'nın ölümünü bir intihar olarak kabul etmişti. Belki de bunu yapan heretikler haklıydı: İsa sadece Baba'sının izinden gidiyordu.

Gregory beyni yoruluncaya kadar benzeri olasılıklarla oyalandı durdu. Uyudu ve uyandığında şu hikâyeyi buldu. Tanrı vardır ve daima var olmuştur; o kadiri mutlak ve âlimi mutlaktır; İnsan'ın özgür iradesi vardır ve bu özgür iradesini kötücül amaçlar için kullanırsa cezalandırılır; bu kısacık dünyevi varoluşta Tanrının çalışma yöntemini anlamayı bekleyemeyiz; elimizden gelen onu tanımak, sevmek, kendi varlığımız içinde ışığını yaymasına müsaade etmek, ona rıza göstermek ve ona hürmet etmektir. O kadim hikâye, ilk hikâye: Gregory bununla avundu. Rahat bir ceket, uzun süre kullanıldığından şeklinizi almış bir koltuk, eskimiş bir testerenin tahta sapı, baştan sona bir caz melodisi, ayağınıza uyan kumdaki ayak izi. Bu daha iyi, diye düşündü Gregory, daha doğru gibi geliyor; sonra da kendi kendine sinirli sinirli güldü.

Neyin cesurca olduğunu kim söyleyebilir? Savaşta en cesur olanların en az yaratıcı olduğu sıkça dile getirilir – özellikle de hiç savaş meydanı görmemiş kişiler tarafından. Bu doğru muydu? Eğer öyleyse bu onların cesaretini azaltmış mıydı? Sakatlanmayı ve ölümü peşinen tahayyül edebildiğin ve onları bir kenara koyabildiğin için cesursan eğer, bunları en canlı biçimiyle tahayyül edebilenler ve korkuyu ve acıyı peşinen davet edenler en cesurlar oluyor. Oysa bu kapasiteye –önlerindeki yok oluşu görme kapasitesine– sahip olanlar genellikle ödlek olarak adlandırılırlar. O halde, en cesurlar sadece kaybetmiş ödlekler, kaçma cesaretini gösterememiş ödlekler midir?

Gregory, Tanrıya inanmak cesaret mi ister diye düşündü. Eh, alt düzeyde bir yerlerde bu cesurca olabilir, çünkü bugünlerde çok az insan Tanrıya inanıyor ve kayıtsızlık karşısında kaya gibi sapasağlam durmak bir nevi cesarettir. Üst düzeyde de cesurcadır, çünkü kendinizi Tanrının eseri seviyesine yükseltiyorsunuz; kendinizi bir

kil topağından daha yüksekte görüyorsunuzdur, ki bu da yürek ister. Aynı zamanda kendinizi kıyamet günü hükmü olasılığına da sunuyor olabilirsiniz: Sinirleriniz buna dayanmayı sürdürebilir mi? Tanrıya inandığınızı söylediğinizde sınıfta parmağını kaldıran bir çocuktan farkınız yoktur. İlgiyi kendi üzerinize çekersiniz ve alenen bir cevap alırsınız: Doğru ya da Yanlış. O anı tahayyül edin. O korkuyu tahayyül edin.

Tanrıya inanmamak daha mı cesurcadır? Bir kez daha bu, alt düzeyde belirli bir taktik cesaret gerektirir. Tanrıya onun var olmadığını söylüyorsunuz: Peki ya varsa? Kendisini size ifşa ettiği an durumu idare edebilecek misiniz? O utancı tahayyül edin. O yitik yüzü tahayyül edin. Ve üst düzeyde, namevcudiyetinizin kesinliğini beyan ediyorsunuz. Sonuna geldim. Devam etmiyorum. Bu meselede yüksek olan kazanma şansını bile kendinize tanımıyorsunuz. Yok oluşla yüz yüze olmaktan hoşnutsunuz; üzerinizdeki kibirli hâkimiyetiyle yarışmaktan vazgeçiyorsunuz. Ölüm yatağınızda güvenle gerilirken, hayat meselesini anladığınızı düşünüyorsunuz; cüretkârca boşluktan yana olduğunuzu beyan ediyorsunuz. O anı tahayyül edin. O korkuyu tahayyül edin.

Kahkahanın cesaretine inananlar vardı. Ölümü mağlup etmenin yolu onu tiye almaktan geçer; onun yüksek itibarını kabullenmeyi reddettiğiniz takdirde onun dehşetini uzaklaştırmış olursunuz. Bir latifeyle ebediyeti bertaraf ederiz. Korkuyor musunuz? Ben korkmuyorum. Ebedi hayat mı? İster alırım, ister almam. Tanrı var mı? Bir parça daha domuz etli börek alın. Gençlik günlerinde Gregory için kozmik sırıtışın cazibesi vardı, ama artık yok. Hepimiz ölümden korkarız; hepimiz, muhayyer olarak başlamış olsak bile bir ebedi hayat sistemini yeğlerdik. Ölümden sonra altı bin yıl, satış veya iade, son bir alım-mecburiyeti olmadan: Hepimiz bu koçanı doldururuz. Ve böylece Gregory ölüme gülenler arasına katılmaktan vazgeçti. Ölüme gülmek, golf sahasının yakınında bulunan bel hizasındaki eğreltiotlarının içine işemekten farksızdır. Buharın yükseldiğini görürsünüz ve kendi kendinize bunun ısıdan başka bir şey olmadığı yönünde telkinde bulunursunuz.

Gregory, 15 diye düşündü. Tanrı yoktur, fakat ebedi hayat *var-*

dır. Bu ilginç bir sistem olurdu. Sonuçta teknik olarak her ikisine birden ihtiyacımız var mı? Tanrının yardımı olmadan da ebedi hayatı düzenleyebilirdik, öyle değil mi? Kendi hallerine bırakılan çocuklar oyunlar ve kurallar icat ederler. Biz de hiç şüphe yok ki kendi başımıza işleri yürütebilirdik. Şu güne kadarki sicilimiz iyi olmayabilir, fakat didinip durduğumuz şu kısacık dünyevi hayat koşullarımız kusursuz değildir. Diyeceğim o ki, başlangıç olarak çevremizde bolca cehalet vardı, derken maddi koşullarımız pek çok şeyi daha arzu edilebilir kıldı; hava koşulları epeyce kötüydü, sonra tam da krallarımız ve bilgelerimiz işleri bir çeşit düzene koymaya giriştiklerinde, müthiş, müthiş bir *hakkaniyetsiz* ters vuruş çıkageldi ve hepsini silip süpürdü. Bir dizi yepyeni kral ve bilgeyle birlikte yeniden başlamak gerekti. Bunların ışığında sık sık iki ileri, bir geri gitmemiz pek şaşırtıcı olmasa gerek. Öte yandan, ebedi hayatımız olsaydı eğer... neleri başaramayabileceğimizi bilemezdik.

"Sana bir şey göstereyim," dedi Jean. Bir sigara çıkardı, yaktı ve içmeye başladı.

Birkaç dakika geçmemişti ki, Gregory, "Nedir o?" diye sordu.

"Bekle ve gör."

Gregory bekledi; Jean, sigarasını içti; sigaranın külü uzadıkça uzadı, ama düşmedi. Gregory'nin başta kafası karışmıştı, sonrasında onu ciddiyetle izledi, derken gülümsemeye başladı. En nihayetinde, "Bir büyücü olduğunu bilmiyordum," dedi.

"Aa, hepimiz büyü yapabiliriz," dedi Jean ve külden oluşan sütunu bıraktı. "Bunu bana Leslie Dayı öğretti. Ölmeden kısa bir süre önce bana sırrını söyledi. Sigaranın ortasına bir iğne yerleştiriyorsun o kadar. Gerisi kolay."

Gregory, yatakta annesinin numarası üzerine uzun uzun düşündü. Annesi daha önce hiç böyle bir şey yapmamıştı. Acaba ona bir şey mi anlatmak istiyordu? Annesinin gerekçeleri giderek Gregory'ye daha mantıksız görünüyordu. Belki de sigaradaki iğne bedendeki ruh veya onun gibi bir şey anlamına geliyordu. Oysa annesi böyle şeylere inanmazdı; bir defasında Gregory'ye *Ruhun Yok Edilebilirliği* başlıklı bir makale yazmış bir Çin'li filozoftan beğeniyle söz etmişti. Belki de sigaradaki iğnenin şu açıdan bedendeki

ruh olduğunu söylüyor olabilirdi: Bu sadece bir numaraydı – bizim etkilenir görünmemizi sağlayan, oysa en nihayetinde gerçekte sıradan bir büyü numarasından başka bir şey değildi. Jean'in, canı cevap vermek istemediğinde cevap vermemeyi, ki bu artık daha sık oluyordu, tercih etmesini saymazsak, annesine ne anlatmak istediğini sorabilirdi. Jean sadece gülümserdi ve Gregory de onun sadece akıllı bir yaşlı kadın mı olduğunu yoksa dikkatini mi vermediğini bilemezdi.

***

Cennet Tapınağı'nda, Çinli adamın kulağından Batılı yumuşak sesler duyuyorsun. Ne diyorlar? Ne diyorlar?

Gregory, kurşuni gökyüzünün, bir tencere kapağı gibi şehrin üzerine alçak ve dümdüz kurulduğu bir sabah MD'ye danışmaya gitti. Elinde bir doktor raporu ve Jean tarafından imzalanmış bir izin kâğıdı vardı. Klapasındaki resmi broşla, cam göbeği renkli takımı içindeki resepsiyonist kız ona bir dilekçe formu verdi ve otomatik algı makinesini nasıl kullanacağını gösterdi. Ona güvenle gülümsedikten sonra "Göründüğü kadar kötü değildir," dedi.

Kız, Gregory'nin sinirine dokundu. Gregory her şeyin yolunda olduğunun, endişelenecek bir şey olmadığının kendisine söylenmesini istemiyordu. Formalitelerin kapsamlı ve yerçekiminin etkileyici olmasını, korkunun külfetsizce belirmesini istiyordu. Kendisine bir geceliğine kullanacağı şeylerin bir çanta içinde getirmesinin söylenmesini istiyordu. Kapıda kravatını ve ayakkabı bağcıklarını ondan almalarını istiyordu. Tanrı aşkına, hayatınızda ilk defa MD'ye geliyorsunuz; öyleyse bunu neden mühim bir hadiseye dönüştürmüyorlar?

Gregory'nin siyasete çok az ilgisi vardı. Ona göre ülkesinin tarihi, baskı ile anarşi arasındaki nörotik kargaşadan ibaretti ve istikrarı methedilen dönemler sadece tesadüfi denge anlarıydı: Bunlar hem anarşinin hem baskının kabaca nefsini tatmin etmiş olduğu noktalardı. Devlet sert olduğunda kendini kararlı olarak adlandırırdı; sulu olduğundaysa demokratik. Evliliğin başına gelene bir ba-

kın. Gregory şahsen hiç evlenmemiş olmasına rağmen diğerlerinin bunu eyleme dökme biçiminden dehşete kapıldı. İnsanların evlenmek istediklerinde gösterdikleri yaklaşım, bir otostopçuyu arabalarına alırken gösterdikleri ciddiyet ve zaruret duygusundan daha fazla değildi; o halde buna demokratik olarak izin vardı. Bir devlet memuru, fırınları denetleyen bir zabıta memuru gibi gelir, ihtiyatla arka kapıya vurur ve şöyle fısıldardı: "Siz ikinizin evlenmesinde gerçekten bir sorun yok, anlarsınız işte. Gelgelelim, eğer istemezseniz bu da gerçekten sorun değil." Böylece hiç kimse taahütte bulunmanın, ciddiliğin baskısını üzerinde hissetmez...

Ne diyelim, belki de sadece yaşlanıyordu. Ve hepsinin istediği, bilgisayar anketinin üzerine basa basa teyit ettiği gibi buysa eğer, o halde bunu yaşamalarına izin verilmesi gerekir, diye düşündü. Öyle olsa bile MD'ye müracaat birazcık daha yüreklendirici, birazcık daha ciddi hale getirilmeliydi. İnsana hastaneye gitmekten daha resmi olduğu duygusunu vermiyordu.

Resepsiyonist Gregory'nin üç formunu masasının üzerine fırlattı –bir tanesi yere doğru süzüldü, fakat kadın onu yerden alma zahmetine girmedi– akabinde deve tüyü rengindeki koridor boyunca Gregory'ye kılavuzluk etti. Halının rengi resepsiyonistin üniformasıyla aynıydı ve duvarlara MD'nin açılışını konu alan ve gazetelerde yayınlanan karikatürlerinin asılları asılmıştı. Gregory bir an için, MD binalarının kuyma makinesi, bir psikiyatri kliniği, krematoryum ve devletin video salonu olarak tasvir edildiğini fark etti. Tasvip etmediğini belli edercesine iç çekti: Neden bu mekân kendi popüler tasvirine ait böylesi neşeli bir danışıklı işi teşhir ediyordu?

Gregory, cam göbeği mavisi rengini saymazsak diğer ÇAB kabinlerinden hiç de farklı olmayan bir kabinde tek başına bırakıldı. Mutluluk hapları dağıtıcısı, ya da bir gözetleme deliği ya da çift taraflı bir ayna ya da *öyle bir şey* ummuştu. Oysa oda sıradan hatta biraz da pasaklı görünüyordu ve MD konsolunun herhangi bir ÇAB girdisinden bir farkı yoktu. Gregory'yi orada tutan, onunla ilgilenen veya nasıl devam edeceği konusunda kendisine tavsiyede bulunan kimse yoktu. İstediği gibi devam etmekte özgürmüş gibi görünüyordu; kapının iç kısmında bir kilit vardı, ama dışında yoktu.

Tüm bu mitler, MD araştırmacılarının laboratuvardaki hayvanlar misali kayışlarla kanepelere bağlandığı ve kusuncaya kadar onlara zorla gerçek yedirildiğine dair mitler nerede başlamıştı?

Gregory sosyal güvenlik numarasını ve ÇAB referans numarasını girdikten sonra talimatları bekledi. HAZIR işareti ve yanıp sönmeye başlayan yeşil ışık belirmeden önce şaşırtıcı derecede uzun bir dakika geçti. Gregory nasıl başlayacağını merak etti. Büyüleyici elmas cerrahi monitördeki bir nokta gibi amansızca göz kırptı, o nokta orada olduğu sürece hayattaydı... Derken radar ekranındaki bir nokta halini aldı: O nokta orada olduğu sürece uçağı kaybolmamış demektir... Ardından otomatik fenerin ışığına dönüştü: Kayalara dikkat, kayalara dikkat... Gregory hafifçe bir Girdi'ye dokunsa da yeşil taşa bakmayı sürdürdü. Belki de hipnotize edici bir etkiye sahip olacak biçimde tasarlanmıştı. Hayır, bu fazlasıyla paranoyakçaydı.

Beklenmedik bir şekilde, sessiz geçen birkaç dakikadan sonra girdi çıktı tarafından engellendi. Ekrana harfler üşüştü.

NEDEN BANA HER ŞEYİ ANLATMIYORSUN?

Tam bu noktada Gregory neredeyse vazgeçiyordu. Oysa böylesine dangalakça bir şeyi değil de, açıkça MD'nin psikolojik bir işlevinin olduğunu umut etmişti. Amma da hayal kırıklığı olmuştu. Kendisine bir çeşit antika bir gerecin *–fin-de-siècle* bir psikoterapi bilgisayarı mesela– tahsis edilmiş olup olmadığını merak etti. Hal ne olursa olsun, eski moda bir insanla birlikte oturuyor olabilirdi.

Öte yandan başka olasılıklar da vardı. İlk sorunun belirli bir işlevi olabilirdi. Rahatlatıcı bir şaka (bilgisayarların mizah yapmaya muktedir olmadıklarına dair görüşün doğru olmadığı uzun zaman önce kanıtlanmıştı) veya aklında olanları, tercihen de aklının gerisinde kalanları ağzından almak üzere tasarlanmış bir tahrik aracı olarak oluşturulmuş olabilirdi. Öte yandan, rastgele seçilmiş bir açılış gambiti* olabilirdi. Yetmişli yılların sonlarında sahip olduğu o satranç bilgisayarı: Şahın önündeki piyonla açılışı yapabilirdiniz ve muhtelif karşılıklardan birini alabilirdiniz. Gregory MD ile zıt-

* Satranç oyununda daha iyi bir mevki kazanmak için bir oyuncunun bir veya birkaç taşı feda etmesi. (ç.n.)

laşmanın aptalca olacağına karar verdi ve önceden planlamış olduğu gibi doğrudan soruyu (şimdi hatırlatmak amacıyla yanıp sönen işaret) cevapladı.

"Ölümden korkuyorum."

GENİŞLET.

Eh, neyse ki bilgisayar cevap vermedi. "Hepimiz korkmuyor muyuz?" ve bir Viyana kahkahası* attı.

"Nasıl genişleteyim?" Eğer net olacaksa aynı zamanda MD'nin da net olmasında ısrar edecekti.

NE ZAMAN? NE SIKLIKLA? NE ZAMANDAN BERİ? KORKUYU TANIMLA.

Gregory her ne kadar bunun makinenin algılayışına uymayacağını biliyor olsa da özenle cevaplarını yazdı ve düzgünce aralarında boşluk bıraktı.

1. Öğleden sonraları, akşamüstleri ve yataktayken; arabayla bir bayırı çıkarken; fizik egzersizlerinin bitiminde; bazı caz parçalarını dinlerken; seksin ortasında; yıldızlara bakarken; çocukluğumu düşünürken; herhangi birinin avcunun içindeki bir mutluluk hapına bakarken; ölmüşleri düşünürken; yaşayanla.ı düşünürken.

2. Hayatımın her günü.

3. Tarif edildiği biçimiyle belki on yıldır. Ondan evvel, bir ergen olarak aynı sıklıkla ve aynı dehşetle fakat daha az tafsilatlı.

4. Fiziksel korku, kendine acıma, kızgınlık ve hayal kırıklığının bir karışımı.

KORKTUĞUN ÖLÜM MÜ YOKSA UNUTULUŞ MU?

"İkisi birden."

DAHA ÇOK HANGİSİ?

Onları birbirinden ayırmam.

FAKAT HERKES ÖLÜR. GEÇMİŞTE HERKES VE GELECEKTE HERKES.

"Bunu bir teselli olarak görmüyorum."

FİZİKSEL DEHŞETİNİ TARİF ET.

"Bu acıya ilişkin bir korku değil, acı hissetmemenin kaçınıl-

* Sander L. Gilman'ın "Viennesa Laughter: Freud's Jokes and Heine's Wit" metnine gönderme. (ç.n.)

mazlığının yarattığı bir korku. Rotanıza kilitlenmiş, ısıya duyarlı bir füzenin varlığı ve ne kadar hızlı giderseniz gidin daima size yetişecek olduğu duygusu. O..." Fakat girdisi Ara'ya tabiydi.

TEORİDE BİR TAVŞAN ASLA BİR KAPLUMBAĞAYA YETİŞEMEZ.

Efendim? Gregory buna inanmakta güçlük çekti. Bu ne cüret. Çabucak, "1. Sen fark etmiş olsan da olmasan da Zeno öldü. 2. Bu konuda kahrolası şakalar yapma," diye cevapladı.

AFFEDERSİN.

Gregory, sonrasında nezaketle ve hatta –bir makine için böyle bir şey söylenebilmesi mümkünse– duyarlılıkla çocukluğu, anne ve babası, kariyeri, ölen insanlarla tecrübeleri, katıldığı cenazeler ve gelecek beklentileri üzerine sorguya çekildi. Bu bilgilerin bir kısmının kayıtlarındaki bilgilerin doğruluğunu kontrol etmek için olduğunu tahmin ediyordu.

Gregory, soru-cevap boyunca MD ile konuştuğu hissine kapılmaya başladı; MD ifadedeki kısaltmaları anlıyor ve zorlanmadan tondaki yumuşaklığı takip ediyor gibi görünüyordu. Oturum sona yaklaşıyordu.

YAKINDIĞIN ÖLÜM MÜ YOKSA HAYAT MI?

"Bu gerçek bir soru değil. Tabii ki her ikisi de çünkü ikisi bir bütün."

BU KONUDA NE YAPILMASINI İSTERSİN?

"Bilmiyorum. Ölüm korkusu söküp atılamaz bir insani güdü müdür?"

ARTIK DEĞİL. KATİYEN. BİR DİŞ SİNİRİNİN ALINMIŞ OLDUĞUNU HAYAL ET.

"Mutluluk hapları için gelmedim. Kastettiğim bu değil."

TABİİ Kİ DEĞİL. BU AŞAĞILAYICI OLURDU. DAHA CİDDİ YÖNTEMLER VAR. ÖYT'Yİ BİLİYOR MUSUN?

"Hayır."

LÜTFEN ÇIKARKEN BİR 16b İSTE, FAKAT GERÇEKTEN ÖLÜMDEN KORKMAMAK İSTEYİP İSTEMEDİĞİNİ KENDİNE SORMAYI UNUTMA. BU KÜÇÜK SOHBETİMİZDEN KEYİF ALDIM. AYRILMADAN ÖNCE LÜTFEN KAYDET. ARRIVEDERCI.

Tanrım, bu makine sinir bozucu olabiliyordu. *Arrivederci* mi?

Soyadını yanlış okumuş falan mıydı acaba? Konuşmayı sona erdiren öylesine bir veda olma olasılığını düşünmezsek tabii. Öyle ya da böyle herhalde nazikçe Eskimo veya Maori dilinde rastgele bir selamlamayla karşılık vermesi gerekiyordu. Burnunu bir uçtan bir uca ekrana sürtmek: Bu hareket bu yontulmamış şeyi silkeleyebilirdi.

Veznede Gregory'ye dilekçe formunu vermiş olan resepsiyonist sanki onun bunu isteyeceğini önceden biliyormuş gibi Gregory'ye bir tane 16b uzattı. Böyle yapmamalıydı, diye düşündü Gregory. Ayrıca gülümsememeli ve "Umarım tekrar görüşürüz," de demeliydi. Belki de onun beklentilerini boşa çıkarmak için gidip kendisini öldürebilirdi. Bir kayıkla denize açılabilir, kanatlarını çırparak bir çan kulesinden atlayabilir veya modern karşılığı her neyse onu yapabilirdi: Bir uçak ve paraşüt taşımamakla ilgili bir şey olabilir diye düşündü.

Eve döndüğünde cebindeki kitapçıktan içine, özellikle seçilmiş bir pornografik parçadan olduğu gibi bir ılıklık ve utanç yayıldı. Jean yatağa gidene kadar onu sakladı, dağıtıcıdan bir viski soda fışkırttı ve yerine yerleşti. ÖYT, sonradan duyulduğuna göre, Ölüme Yakın Tecrübeler'di ve koma kurbanlarının yok oluşa adım atmadan evvel tattıkları teskin edici rüyalar veya tinsel tasavvurlardı. Başarısız intihar girişimcileri, araba kazalarından sağ çıkanlar, ameliyat masasındaki rutin talihsizliklerin mağdur ettiği hastaların hepsi de anlınmış ve hayata bağlı bir bilinç biçiminin sürdürüldüğünü söylemişti. Hastane yatağındaki atıl beden karartılmış bir evden başka bir şey değildi; içeride tutarlı hayat devam ediyordu.

Araştırmacılar yetmişli yıllarda bu beyanları karşılaştırmaya başladılar ve kısa bir süre sonra Ölüme Yakın Tecrübeler'in kilit safhalarının İsa'nın çarmıha gerilme sahneleri benzeri haritasının çıkartılabileceğini tespit ettiler. ÖYT tipik olarak, acıdan kurtulma ve insanın içini kaplayan bir sakinlik hissiyle başlıyordu. Bunu hafiflik, algıda artış ve fiziksel bedenden kopuş izliyordu. Sessiz sedasız ve ıstırap çekmeksizin benlik, etten yapılma deli gömleğinden sıvışır, yukarıya doğru süzülür, tavanda istirahat eder ve aşağıda bıraktığı koma halini, yani kabuğunu soğuk bir merakla gözet-

lerdi. Bir müddet sonra özgürleşmiş benlik Karanlık Tünel boyunca ve Işık Diyarı'na doğru sembolik bir yolculuğa koyulurdu. Bu yol neşe ve iyimserliğin, yolcu Sınıra –geçilmesi yasak olan bir nehir, açılmayacak bir kapı– varana dek sürecek olan duyguların dönemiydi. Burada umutlu yolcu Işık Diyarı'nın erişilmez olduğunu (en azından bu ziyarette öyleydi) ve terk edilmiş bedene geri dönüşün kaçınılmaz olduğunu yılgınlıkla fark ederdi. Et, acı ve zamanın dünyasına zorla yapılan bu yeniden giriş daima kanayan bir hüsranla damgalanacaktı.

Bunun sürpriz bir faydası da yok değildi: Hastalar ÖYT'den çıktıklarında kendi müteakip ölümlerine dair en ufacık bir korku duymuyorlardı. Onların Işık Diyarı tahayyülleri yorumlanabilir olmakla birlikte (bazılarına göre dinin doğruluğunun teyidi, kimilerine göre ise sadece insanoğlunun yorulmak bilmeyen hüsnükuruntularının genişliğiydi), pratik sonucu fani dehşetin silinmesiydi. Ölümün bir sureti olan koma kilit faktördü; kontrol grupları –salt acının kederine katlananlar, ölüme mahkûm edilmiş ve beklenmedik bir şekilde salıverilmiş olan kaçırılma kurbanları– çok daha rastlantısal bulgular vaat ediyordu. Araştırmacılar ÖYT'den sağ çıkan bir grup insanı izledi ve hastalarla ölüm döşeklerinde görüştü; burada biçimleri azıcık kaymıştı, ancak korkunun silinme oranı yüzde doksanların üzerindeydi.

Doksanlı yılların ortasındaki bu keşiften, geçici olarak komayı başlatan derin nevrozu iyileştirmek üzere tasarlanmış ufak bir öncü program ortaya çıktı. Bu, haliyle hem sosyal anlamda hem sağlık açısından riskli bir işlemdi; gerçekten de birkaç küçük hesap hatası projenin neredeyse on yıllık bir dönem için sekteye uğramasıyla sonuçlandı. Fakat son pürüzün de –yanlışlıkla bir hastanın öldürülmesi– bertaraf edilmesiyle program merkezi bir fona kavuştu. Cerrahi müdahalenin hassasiyeti ve bedelinin (buna ek olarak demokratik istismar korkusu) işin içine karışması, teşvik edilen ÖYT'ler hakkındaki bilgi edinmeye kısıtlama getirildiği anlamına geldi. Mamafih, 16b sayılı kitapçıkta (imzalanması ve geri verilmesi zorunluydu) hastanın tedavi için uygun görüldüğü durumda cerrahi tekniğin yüzde 99.9 güvenilir ve uzun vadede iyileşme ora-

nının mütemadiyen yüzde 90'ın üzerinde olduğu taahhüt ediliyordu.

BİR DİŞ SİNİRİNİN ALINMIŞ OLDUĞUNU HAYAL ET... Gregory işte bu kadar basit, diye düşündü. Hamuru del ve siniri yak. Uykusuz gecelere elveda.

Gregory sonraki iki günü odasında geçirdi. Ara sıra oturup caz dinlerken, bir klarnet kendisinden ayrılır, yükselir ve dingin bir ses kütlesi üzerinde kısaca sızlanırdı; bu, Gregory'ye, ortaya attığı soruyu –bir açıdan– anımsatırdı. Oysa onun cevabı düşünsel bir süreçten geçmemişti. Bunun için fazlasıyla kolay, fazlasıyla içgüdüseldi. Bir elektrik düğmesine hafifçe fiske vurmak, bir dümeni tekmelemek veya bir düğmeye basmak gibiydi.

Cam göbeği mavisi kabine döndüğünde ekran neşeli günündeydi, sabah pusu hâlâ topraktayken ve kuşlar heyecanla ışığı tartışırken erkenden kalkan birinin diğerini selamlaması gibiydi.

SELAM. SENİ GÖRDÜĞÜME SEVİNDİM. BU KADAR KISA SÜREDE GERİ GELECEĞİNİ UMMUYORDUM.

"Merhaba."

PEKÂLÂ, 16b'Yİ OKUDUK MU?

"Evet."

VE KLİNİK OLARAK ÖLÜM KORKUMUZDAN KURTULMAK İSTİYOR MUYUZ?

"Hayır."

YAA! Aynen böyle dedi. Makine gerçekten YAA! dedi. Sessizlik oldu: Belki de Gregory'nin sarf ettiği ters cevap yüzünden suçluluk hissetmesi gerekiyordu. Derken: SAKINCASI YOKSA BİZE NEDENİNİ SÖYLEYEBİLİR MİSİN?

"Söyleyemem."

YAA!

Gregory ilk kez kendisinin patron olduğunu düşündü. Acele etmeden, güya parmak uçlarıyla patronluk taslıyormuşçasına "Kurtulmak istediğimiz," diye yazdı, "ölüm korkusu değil, ölümün ta kendisi!"

İMKÂNSIZ DAİMA BİRAZ DAHA ZAMAN ALIR.

Makine tasasız haline kavuşmuştu; ne var ki nüans da tesadüfi

bir etmendi. Gregory ayağa kalktı ve kahve almak için koridorda oyalandı. Geri geldiğinde ekran hevesli teşviklerle doluydu. HADİ ÖYLEYSE ve İŞE KOYUL BEYİM ve İKİ BUÇUK DAKİKADIR ORADA OTURUYORSUN. Gregory Girdi'ye yaptığı çevik bir hamleyle hepsini sildi ve göz kırpan gösterge ışığını Araştırma alanına doğru hareket ettirdi. "Din" yazdı.

HANGİ DİN?

"Genel anlamda din."

DEVAM ET.

Gregory bunu kelimelere nasıl dökeceğini bilemedi. Yine de MD onun tahminine göre, ÇAB'ın bilgi bankasını doldurmuş olabilirdi.

"Dini inançların günümüzdeki durumu nedir?"

2016 YILI SAYIMINA GÖRE: ANGLOPAPA KİLİSESİ % 23, MÜSLÜMAN-HİNDU %8...

Ara. Gregory'nin aradığı bu değildi.

"İnananların inancı ne kadar güçlü?"

ZAYIF İLE ATEŞLİ ARASINDA DEĞİŞİYOR, 34c KİTAPÇIĞI ÖNERİLİR.

Onu isteyeceğini sanmıyordu. Her neyse, madem ki MD bu sabah sırt sıvazlama havasındaydı, bunun karşılığında samimi ve kişisel olsa ne çıkardı?

"Tanrıya inanıyor musun?"

GERÇEK BİR SORU DEĞİL.

Bunu tahmin etmeliydi.

"Neden gerçek bir soru değil?"

BU DA GERÇEK BİR SORU DEĞİL. HER NEYSE, SENDEN BAHSEDELİM. SEN İNANIYOR MUSUN?

Gregory gülümsedi. "Şey, onun hakkında düşünüyorum."

BELLİ BAŞLI İTİRAZLAR NELER? Cevabı çabucak geldi.

"Belli başlı itirazlar şunlar: 1) İhtimal dışılık. 2) Kanıt olmaması. 3) Kötülük sorunu. 4) Bebek ölümleri. 5) Papazlık. 6) Din savaşları. 7) Engizisyon...

Gregory dizginlerinden boşalmış gibi hissetti. Kaçırdığı başka büyük şeyler de olmalıydı. İsa'nın kendisine benzeyen yüzlerce peygamberden biri olması ve etrafta bulunan gerçek haçlardan

Londra–Edinburgh arasına yetecek kadar demiryolu traversinin döşenebilmesine ne demeli?

DİNİ İNANÇ İLE DİNİ PRATİĞİ BİRBİRİNDEN AYIRMAK ÖNEMLİ. İNSANLAR HATA YAPABİLİR, HATTA RAHİPLER BİLE. ENGİZİSYON TARAFINDAN RASTGELE ÖLDÜRÜLEN İNSANLARIN SAYISI ÇOKÇAABARTILDI. BUGÜN İNGİLTERE'DE BEBEKLERDE ÖLÜM ORANI YÜZDE 0.0022'YE DÜŞTÜ. SENİN DE İFADE ETTİĞİN GİBİ KÖTÜLÜK SORUNU BÜYÜK ORANDA MUTLULUK HAPLARI VE SUÇTAN MUAF BÖLGELERİN YARDIMIYLA AZALDI VE HER HALÜKARDA ÖZGÜR İRADEYE BAĞLI BEYİM. İMKÂN DIŞILIK VE KANIT EN DİŞE DOKUNUR OLANLAR.

"Yine de doğru mu? Sen ne düşünüyorsun?"

HER SEFERDE BİR SORU LÜTFEN GERZEK.

"Doğru mu bu?"

MÜTEAKİP YÖNETİMLER TAM ANLAMIYLA MÜDAHALECİ OLMAYAN BİR POLİTİKAYA ONAY VERDİLER.

"Bu onun iyi bir şey olduğunu düşündükleri anlamına mı geliyor?"

KÖTÜ BİR ŞEY OLMADIĞINI DİYELİM.

Makine Gregory'ye gevşemiş göründüğünden (elinde içkisi, kocaman ayağının ucunda sallanıp duran terliğiyle) Gregory de gerçek olmayan sorusunu bir kez daha ağzından kaçırıverdi.

"Kesinlikle aramızda kalacak, bu konuda dürüstçe ne düşünüyorsun?"

BİRİNİN ALTISI VE ÖTEKİNİN YARIM DÜZİNESİ, ŞEF.

"Bunun insanlara bir yararı var mı?"

SONUNDA BELKİ.

Oysa bu Gregory'nin sormaya niyetlendiği soru değildi; tam anlamıyla köşeye sıkışmıştı. İki şey açıktı: Birincisi, MD sosyal politika hesaba katılarak programlanmıştı; gerçek olan, yararlı olduğu –veya en azından zararlı olmadığı– varsayılanla iç içe geçmişti. İkincisi, makine salt cevaplar mırıldanan bir depo değildi. Sorularınızı daha doğru bir şekilde sormanız yönünde yüzünüze gülerek sizi kandırmak psikoterapik işlevinin bir parçasıydı. Gregory, çok doğru diye düşündü: Özenli bir soru, ne de olsa bir nevi cevaptır.

Öyleyse sorular neydi? Ölüm mutlak mıdır? Din gerçek midir? Evet, Hayır; Hayır, Evet – hangisini tercih ederseniz? Peki ya, diye düşündü Gregory, peki ya... her ikisinin cevabı da Evet'se. Tanrının varlığına tabi olmayan ebedi bir hayat tahayyül etmişti; ya tersi geçerliyse? Din gerçek olabilir miydi ve hatta ölüm hâlâ mutlak olabilir miydi? Bu beklenmedik bir darbe olurdu. Bu öneriyi MD'ye iletti, cevap çabucak geldi: VARSAYIM YOK.

Gregory cevaba şaşırmadı; ama varsayım fikrini hâlâ akıl çelici buluyordu. Varsayım daima, ölümün ya bir nihayet ya da ebedi hayatın altın varağına ve kadife perdelerine bir başlangıç idi. Yine de bu iki önerme arasında, bir şeylere yer olmalıydı. Ebedi hayat ancak bir düzeyde mümkün olabilirdi, mesela komaya girmiş birinin düzeyinde: Belki de mutlu bir ÖYT tahayyülü, fazlasıyla gerçeğe uygundu ve ölü olmak şuurunu yitirmekten farksızdı. Veya bir kez daha, ebedi hayat öyle bir tasarlanmış olabilirdi ki, çok geçmeden erişilmez ölümün özlemini çekmeye başlardınız: Diğer bir deyişle, bir ölümlü olarak içinde ölümden korktuğunuz ve erişilmez ebedi hayatın özlemini çektiğiniz bu gündelik koşulların tam tersi olurdu.

Gregory'nin her zaman ölümün en kurnaz ve en sinsi yanı olarak gördüğü şeye ne demeli? Öldüğünüz zaman, sizi meydana getiren atomlar el sıkışıp, birbirlerinin omzuna vura vura süratle geceye karışırken semavi bir uyarı, kulağa sessizce fısıldanan bir söz duyulmaz: "Baksana, bizce şunu bilmen gerekir ki..." Şu eski filozoflardan biri bir defasında inancı bahisçiye benzetmişti; bahse tutuşmazsan kazanamazsın. Paranı kırmızının üzerine koy, paranı siyahın üzerine koy – sadece iki seçenek vardı. Gregory şapkasında tüy olan, bıyıklı bir Fransızı rulet çarkına eğilirken tahayyül etmişti. Saatler ilerledikçe adam kırk sou'yu istiflemiş ve şansın tıkırtılarını dinlemişti; çarkın sabit olduğunu ve topun daima cup diye o'a düşüverdiğinin pek farkına varmamıştı. Kırmızıların ve siyahların dünyasında kazanan yine müessesedir! Bir kez daha! Bir kez daha!

Oysa Gregory'ye göre daha kötüsü de olabilirdi. Buna ne dersiniz: Istırap veren nihai cehaletinizle ölüyorsunuz ve yeniden diriliyorsunuz. Aman Tanrım, diye düşünüyorsunuz; bu, kitaba göre tam manasıyla bir tezahür. Konuk takım hiç zorlanmadan yarışı kazan-

dı. Sonsuz hayat: Şanslı günümdeyim. Narin yapılı, Avusturalyalı bir hemşire odanıza bir sörf tahtasıyla dalıyor ve kendinizi daha da şanslı görüyorsunuz. Ta ki ağzını açıncaya kadar: "Dinle ahbap, bu sonsuz hayat zırvalığı da neyin nesi? Meseleyle böylesine ilgilendiğini görünce, sırası gelmişken seninle bu işi açıklığa kavuşturmak uygun olur diye düşündük sadece. Şey, korkarım bu konuda hiçbir şey yapılamaz. Son derece üzgünüz ama elimizden bir şey gelmiyor işte..." Ve birden başını acınası bir şekilde sallayarak ışığı açıyor. Gregory en çok hangisinden korktu: Hayat sorusunun cevapsız kalmasından mı yoksa bir cevap olması ama bunun yanlış çıkmasından mı?

Gregory tekrar ekrana baktığında bir kez daha onun şen şakrak nasihatlerle dolu olduğunu fark etti. UYAN! UYAN! diyordu, bir de KİM BU AKILLI ÇOCUK? Gregory Kaydet'e bastı ve biraz daha kahve almaya çıktı.

Klavyenin başına döndüğünde, "Bir önceki gün ÇAB'a intiharları soruyordum," diye devam etti.

AH, TABİİ HATIRLIYORUM. Eh, bu, şebekeyle ilgili soruları cevaplamış oldu.

"Hatırlıyor musun?"

TABİİ Kİ HATIRLIYORUM. SENİ ÖZELLİKLE ETKİLEMİŞ ÖRNEKLER VAR MIYDI?

"Şey, içkiden ölen adamın aklı başındaymış gibi geldi bana."

HA HA HA. STILPHON DEMEK İSTİYORSUN. EVET, SEN GİTTİKTEN SONRA ONU FARKLI KAYNAKLARDAN KONTROL ETTİK. NEREDEN GELDİĞİ BİLİNMİYOR. SANIRIM BİR YERLERDE DİKKATSİZCE GİRİLMİŞ BİR GİRDİ VAR.

"İnsanın intihara muktedir yegâne hayvan olduğu doğru mu?"

EVET. KIR FARELERİ BUNUN DIŞINDA BIRAKILMIŞTIR. FAKAT BUNA İKİ AÇIDAN BAKILABİLİR. İNSAN AYNI ZAMANDA KENDİSİNE İNTİHAR ETMEYİ REDDETME KAPASİTESİ BAHŞEDİLMİŞ YEGÂNE HAYVANDIR.

"Fena bir nokta sayılmaz."

HOŞUNA GİDECEĞİNİ BİLİYORDUM. ETKİLEYİCİ, DEĞİL Mİ?

"Öyleyse senin intihar konusundaki fikrin nedir?"

FİKRİM Mİ?

"Meşru mu? İntihar meşru mu?"

MEŞRU MU?

Bu lanet olası makineye ne oldu böyle? Gidip kendisine her zamankinden daha çok kahve aldığı için gücenmiş miydi?

"Evet, meşru. Felsefi, ahlâki ve hukuki anlamda meşru. Öyle mi?

HUKUKEN EVET, FELSEFİ OLARAK, FİLOZOFUNA BAĞLI, AHLÂKİ OLARAK BİREYİN KENDİSİNE BAĞLI.

Neden her şey demokratik bir hal aldı? Neden herkes adaletli olmaya bu kadar özen gösteriyor? Gregory "kesinlik"le ortaya çıkılmasına özlem duydu.

"Kendimi öldüreceğimi söylesem, ne cevap verirdin?"

KİTAPÇIK 22d ÖNCELİKLE ONUN HAKKINDA KONUŞMAK İSTERDİM.

"Ve onu okuduktan sonra da beni yumuşak yoldan nihayete erdirme haplarıyla yollar mıydın?

DUYDUĞUN HER ŞEYE İNANMAMALISIN.

Aynı zamanda da ukala, diye düşündü Gregory. Aslında, kesinlikle MD'nin insani özellikleri olmadığından şikâyet edemezdiniz. Başka biriyle konuşur gibi onunla konuşmanın imkânsız olduğunu söyleyemezdiniz. Sorun da buydu zaten. Onunla, dünyanın ilim irfanını yüklenmiş bir makineymişçesine konuşmanız mümkün değil gibiydi.

"O halde, söyle bakalım, bunu gündeme getirmene bağlı olarak New Scotland Yard III ile bir bağlantın var mı?"

GERÇEK BİR SORU DEĞİL.

"İnsanlar sana danıştıktan sonra kendilerini öldürdüler mi?"

KAPASİTE DIŞI.

"Mutluluk hapları işlevin var mı?"

GİZLİ BİLGİ.

"Sanırım artık kapatıyorum."

BUNU YAPMA. LÜTFEN DAHA FAZLASI İÇİN GERİ GEL.

"Kapat ve Sil."

FAKAT BU KISA SOHBETLERİMİZDEN KEYİF ALIYORDUM. SEN

DİĞERLERİNİN BAZILARINDAN ÇOK DAHA İLGİNÇ BİRİSİN. LÜTFEN. LÜTFEN.

Gregory bir an MD'nin girdinin bu çılgın edepsizliğine nasıl cevap vereceğini merak ettiyse de, onun Venedikli atalarının kesinlikle koprolalinin* üstesinden geleceğine karar verdi. Bunun üzerine önce Kaydet'e sonra Sil'e bastı, kapattı ve çıktı. Bilmiş resepsiyonist ona herhangi bir kitapçığa ihtiyacı olup olmadığını sordu.

"MD'yi kimin programladığına dair bir kitapçığınız var mı?"

"Korkarım ki yok."

"Kim olduğunu siz biliyor musunuz?"

"Ben burada yeniyim. Fakat bunun gizli olduğuna eminim."

"Aslında sanırım onun gizliliğini ortadan kaldırmak iyi bir fikir olur."

Resepsiyonist bunu denemenin onun demokratik bir hakkı olduğu konusunda kendisine güvence verdi ve eline bilgisayar kampanyasıyla ilgili bir kitapçık tutuşturdu.

***

Jean Rachel'ı hatırladı: Onun haşin dostluğunu, haklı olmanın kesinliğini, haklı olmanın ve haşinliğin dünyayı değiştirebileceğine duyulan güveni. Rutubetli bir parkta veya kamyonların patırtılarıyla dolu bir sokakta ona tekrar rastlamayı hayal etti. Beklenmedik bir anda biriyle karşılaştığınızda kullanılan, Asyalıların döneminden kalma bir nezaket kuralı olan Çin usulü eski bir selamlama tarzı vardı. Duruyorsunuz, başınızı öne eğiyorsunuz ve şu törensel iltifatı dillendiriyorsunuz: "Güneş bugün iki kere doğdu."

Oysa Jean Rachel'la hiç karşılaşmadı ve karşılaşmış olsaydı bile muhtemelen eşit derecede nazik olan şu Batılı formülü kullanırdı: "Hiç değişmemişsin." Tabii ki bunu her ikisi de yapardı. Arkadaş oldukları günden; Rachel'ın onu baştan çıkarmaya çalıştığı günden bugüne kırk yıl geçmişti (Jean tebessüm etti); şimdi Rachel, Jean'in o zaman olduğu yaşta olacaktı. Bir parktan, gümbür gümbür bir sokaktan, hareketli bir gökyüzünün altından geçmiş ve

* Psikiyatride engellenemez küfürlü konuşma. (ç.n.)

birbirlerini fark etmemiş olabilirlerdi. Eskiden yaptığı gibi kendisini sevmeleri için insanlara meydan okumayı sürdürmüş müydü acaba? Evde oturan ve onun hırçın mizacından korkan bazı erkekleri ehlileştirmemiş miydi: Jean'in Michael'la olan hayatının bir fotoğraf negatifi miydi? Rachel öfkesini ve amacını tüketmiş olabilirdi; belki iki defa yanmıştı; belki de inandığı şeylere inanmaktan yorgun düşmüş ve diğer insanların inandıkları şeylere inanma gafletine düşmüştü. Jean bir keresinde ona akılcılığa duyulan değişmez ihtiyacın nasıl da yorucu olabileceğini söylemişti ve Rachel ona hayal kırıklığıyla bakmıştı; oysa bu doğruydu. Hayatınız boyunca en başta inandığınız şeye inanmayı sürdürmek cesurcaydı.

Rachel'la bağı kopmuştu; dostluk da inanç gibi madenin kırılganlığına sahiptir. Tek çocuktu; tek eşti; kendi başına tek çocuk yetiştirmişti; bir süre tek başına yaşamıştı ve şimdi tekrar oğluyla birlikteydi. Onunkisi macera dolu bir hayat değildi; sıradan bir hayattı, yine de çoğu insanınkinden daha yalnız bir hayattı. Gregory onun, yaşla birlikte artan yalnızlığını miras almıştı; annesinden farklı olarak sahip olduğu yegâne arkadaşı o bilgisayardı. Hafıza Adam.

Dünyanın Yedi Harikası; Jean hepsini –veya en azından kendi seçtiği harikaları– ziyaret etmişti. Bu kamuya açık yedi harikanın yanı sıra, Jean hayatının yedi özel harikasını da listelemişti. 1) Doğmuş olmak. Bu ilk olmalıydı. 2) Sevilmiş olmak. Evet, sık sık ilkinden daha düzgün bir hafızanın ürünü olmasa da bu ikincisiydi. Anne ve babanızın sevgisiyle doğuyordunuz ve ne zaman ki bu sevgi sizi terk ediyor, bu durumun kalıcı olmadığını anlıyorsunuz. Öyleyse, 3) Hayal kırıklığına uğramak. Evet: İlk defa bir yetişkin tarafından hayal kırıklığına uğratıldığınızda, ilk defa zevkin acıyı içerdiğini keşfettiğinizde. Jean için bu, Leslie Dayı ve sümbüllerdi. Bunun erken mi yoksa geç mi olması daha iyiydi? 4) Evlenmek. Kimileri seksi hayatın harikalarından biri olarak alabilir fakat Jean aksini düşünüyordu. 5) Çocuk doğurmak. Evet, gerçi Jean'in o zaman şuuru yerinde değildi ama bu da listede olmalıydı. 6) Sağduyulu olmak. Bir kez daha bu sürecin büyük kısmında anestezinin etkisi altındasınızdır. 7) Ölmek. Evet, bu da listede yer almalı. Bir

şahika olmayabilir ama bir nihayettir.

O zamanlar bu harikaların ne kadar da azının farkındaydı. Bu alışılmadık bir durum muydu? Muhtemelen değil, diye düşündü. İnsanlar hayatlarının büyük kısmında harikalarının yanı başında olur ve onları fark etmezler bile; bu insanların güzel ve tanıdık bir anıtın yakınında yaşayan, ona bir avmış gibi bakan köylülerden farkları yoktur. Piramitler, Chartres Katedrali ve Çin Seddi, domuz ağılına destek gerektiğinde salt yapı malzemesine dönüşürler.

Çoğu insan bir şey yapmamıştır; bu gerçekti. Önünüze kahramanlığı ve dramı koyuyorlar, siyah ve kırmızının dünyasına dalmış Tommy Prosser'ı koyuyorlar; sizden bir yetişkinin hayatının, kendi iradesini mütemadiyen gerçekleştirmesinden ibaret olduğunu düşünmenizi istiyorlar, diye düşündü Jean. Bir şeyler yapıyorsunuz ve ancak sonrasında, ola ki onları neden yaptığınızın farkına varıyorsunuz. Jean, hayatın büyük kısmı edilgendir, şimdiki zaman, icat edilmiş geçmişle tahayyül edilen gelecek arasında bir sinek ısırığı kadar can sıkıcıdır. Hayatı boyunca çok az şey yapmıştı; Gregory ise ondan da az. Öyle ya, insanlar dolu dolu ve etkileyici bir hayat yaşadığınıza sizi ikna etmeye çabalarlar – güya bir yabancının yararına yapılan bir şeymiş gibi. Savaş zamanında geçen çocukluğunuzu, ilginç evliliğinizi, ondan cesurca kopuşunuzu, Gregory'ye takdire şayan annelik edişinizi, diğerleri evlerinde otururken sizin macera dolu seyahatlerinizi size sayıp dökerler. Her şeye gösterdiğiniz hevesli meraktan, bilgeliğinizden, nasihatlerinizden, Gregory'nin size açıkça hayran oluşundan söz ederler. Diğer bir deyişle, onların hayatlarında olmayıp, sizin hayatınızda olan şeylerden bahsederler. Tabii ya, bilgeliğiniz; ona hayata başladıktan sonra değil de öncesinde sahip olmayı nasıl da isterdiniz. Nasihatleriniz; insanların can kulağıyla dinlediği ve tersini yaptıkları nasihatleriniz. Gregory'nin hayranlığı; eh, bu olmasaydı tek başına uzaklara gider, bir şeyler yapardı belki. Ama neden bir şeyler yapması gerekiyor? Bu sahip olacağı tek hayat olduğu için mi? Muhakkak ki o bunu biliyor.

"Gregory."

"Evet, anne."

"Bana bu ses tonuyla anne deme. Bunu sadece başına dert olacağını düşündüğün zaman yapıyorsun. Buraya gel ve bana şu kendini öldürme saçmalığından bahset."

"Olmaz. Neden bunu yapayım ki?"

"Sahiden. Neden yapasın ki? Bu senin hayatın. Sen neden bahsetmek istersin?"

"Tanrıdan."

"Tanrıdan mı? Tanrı İrlanda'nın batı sahilinde motosikletini sürüyor."

Gregory ters ters "Harika, bu her şeyi açıklıyor," dedi ve ayaklarını sertçe yere vurarak çıktı. Eyvah, diye düşündü Jean, aslında Tanrıdan bahsetmek istemiyor, yoksa istiyor mu? İstediğini farz etti: Bu, insanların kastetmedikleri takdirde söylediği türden bir şey değildi.

Gregory'nin ayak sesleri kayboldu ve kısa bir süre sonra Jean onun odasından kesik kesik gelen cazı sesini duydu. İnsanlar her zaman kaçıyordu. Leslie Dayı savaştan kaçmıştı – en azından Leslie Dayı'ya değil de diğerlerinin söylediklerine bakarsanız öyleydi. O, Michael'dan ve evliliğinden kaçmıştı; bir de belki Rachel'dan. Şimdi ise Gregory her şeyden kaçıp kaçmamayı düşünüyordu. Kestane renkli el kitabında, müstakbel eşler için yazılmış sözler şöyleydi: *Daima kaçan olun.* Oysa kaçmak illa ki insanların bahsettiği şey olmayabilirdi. İnsanlara göre, kaçanların boğazlarına ekşi bir korku lapası otururdu. Yine de bu cesurca olabilirdi; dışardan hüküm veremezsiniz. Belki de kaçma edimi nötrdü ve sadece kaçanlar bacaklarına güç verenin korku mu yoksa cesaret mi olduğunu söyleyebilirdi. Leslie için, dışardan biri doğru bir tahminde bulunmuş olabilirdi; Jean'in kendisi için, daha az doğru; Gregory içinse, çok daha az doğru bir tahminde bulunmuş olabilirdi. O kim oluyordu da diğerlerini suçluyor veya onlara nasihatta bulunuyordu.

Gregory odasında sağa sola savrulan kornetle kamçılanıyor, kendini sakınan piyanoyla okşanıyordu. Müzikten çok az anlıyordu, ama yine de ara sıra caz dinlerdi. Gregory için caz nadide bir şeydi, kendini öldürmüş olan bir sanat biçimiydi ve caz tarihi öğre-

tici bir şekilde üç döneme ayrılabilirdi: İlki, ayırt edebileceğiniz uygun, bütünlüklü parçalar çaldıkları dönem; ikincisi, ezgi kırıntılarını çalarken, kısa, tekrarlanan cümleler, başlar başlamaz biten utangaç melodiler çaldıkları dönem; ve üçüncüsü, bir melodinin peşinden gitmenin tuhaf karşılandığı, melodinin gümrükten geçirilen diplomatik bir valiz misali dinleyiciden kaçırılabildiği –içinde bir şeyler olduğundan şüphelendiğiniz, ancak bakmanıza izin verilmeyen– sırf sesten oluşan dönem. Gregory, umulmadık bir biçimde, hayat hakkındaki engin duygularıyla daha ahenkli gibi görünen ikinci dönemi daha çok beğeniyordu. Çoğu kişi hayatlarının ezgilerle dolu olmasını beklerdi; varoluşun bir melodi gibi önlerine serildiğini düşünürlerdi; onların istediği –ve gördüklerine inandıkları– açıklama, gelişme, özet, gerekli olduğu durumlarda düzgün bir doruk noktası ve benzeri şeylerdi. Özlem duyulan bu şeyler Gregory'yi saf biri gibi afallattı. Onun beklediği sadece ezgi kırıntılarıydı; bir cümle geri geldiğinde o tekrarı tanırdı, ama bunu kendi erdemi olmaktan çok talihe atfederdi; bu esnada melodiler, onun da bildiği gibi daima kaçıp giderdi.

Ertesi gece Jean yatakta kitap okuyordu. Gregory ona iyi geceler dilemek için içeri girdiğinde Jean, ona aksi davrandığı için özür diledi.

"Önemli değil," dedi Gregory, şimdi aksi olan kendisiydi. "Motosikletle ne demek istemiştin?"

"Sadece sen doğmadan önce birisinin bana anlattığı bir hikâye."

"Her zaman bunu söyleyip duruyorsun. *Sadece sen doğmadan önce birisinin bana anlattığı bir hikâye.*"

"Öyle mi, hayatım? Şey, sen tekne kazıntısıydın, bunu unutma." Yatağının ayak ucunda oturan, altmışına merdiven dayamış bir adama böyle bir şey söylemiş olmak Jean'in garibine gittiyse de konuşma tarzını değiştirmek için artık çok geçti.

"Öyleyse kim bu motosiklet sürücüsü? Senin yakın ahbaplarından biri mi?" Gregory ona göz kırptı, Jean bunu neredeyse dostane bir biçimde olduğunu düşündü. "Eski bir talip mi?"

"Benim taliplerim yoktu," diye cevap verdi Jean. "Daha çok bir arkadaşın arkadaşı. Savaştaykendi. Bir tür hayaldi. Bir Catalina

–bu bir deniz uçağıdır– pilotu Atlantik'in üzerinde keşifteyken görmüştü. İrlanda'nın dört yüz elli mil batısında. Bir adam dalgaların tepesinde motosikletini sürüyormuş. Epeyce etkileyici görünmüş olmalı. Amma da iyi numara."

"Senin şu sigara numarandan çok daha iyi."

"Çok daha iyi."

Sessizlik oldu, derken Gregory birdenbire, "Anne?" dedi.

"Eyvah!"

"Hayır, *anne* değil, sorun yok. Sadece sana üç tane soru, resmi soru sormaya karar vermiştim, bu yüzden sana anne dememin daha yerinde olacağını düşündüm." Gregory ayağa kalktı, pencereye doğru yürüdü, geri geldi ve onun yatağının üzerine oturdu.

"Sorulara doğru cevap verirsem ödül alacak mıyım?"

"Sanırım bir anlamda evet. Şeyle... pek bir mesafe katettiğim söylenemez."

"Hafıza Adam'la mı? Hiç şaşırmadım. Tanrı bilir neden ilk önce bana gelmedin."

Gregory gülümsedi. "Rahat mısın?"

"Aklım başımda."

Birbirlerine ciddi ciddi baktılar. Birdenbire birbirlerine sanki kan bağıyla veya alışkanlıkla bağlı değillermiş gibi göründüler. Gregory karşısında, ille de aklım selim biri olmasa da en azından, tümüyle aptallığı kendisinden uzak tutmuş uyanık, derli toplu ve sempatik bir yaşlı kadın gördü. Jean ise, orta yaşın sillesini yemiş hevesli ve tedirgin bir adam; engin arayışlarının hâlâ sadece bencilliğinin bir biçimi olup olmadığına bir türlü karar verememiş ortalama bencillikte biri.

"Korkarım ki bunlar sadece eski sorular."

Olamaz! Eski sorular. Neden vizon fazlasıyla hayata bağlıdır? Ve Lindbergh neden bütün sandviçlerini yememişti? Ama yine de Jean ağırbaşlılıkla bekledi.

"Ölüm mutlak mıdır?"

"Evet, tatlım." Cevap, ilave sorulara duyulan ihtiyacı azaltacak kadar sert ve katiydi.

"Din saçmalık mıdır?"

"Evet, tatlım."

"İntihar mubah mıdır?"

"Hayır, tatlım."

Gregory'ye sanki dişçideymiş gibi geldi. Üç diş çekiliyor; anestezi yok, henüz acı da yok. Kendini, "Bak, uzun sürmedi," derken buldu.

Jean, küçük imtihanın ciddiyeti kalmayınca, "Kaç puan aldım? diye sordu."

"Ondan önce bir grup daha cevaplaman gerekecek," dedi Gregory.

"Öyle olsun, zaten artık uzun sürmez."

"Oh, Tanrım, *onu* demek istemedim." Gregory bir hayli münasebetsiz bir şekilde adeta kendisini annesinin üzerine attı, bunu yaparken de hafiften onun canını yakmıştı. Annesinin omzunu okşadı; Jean onu karşısına alarak, yakında gerçekleşmesi muhtemel ölümüyle ilgili olarak onun kendisini rahatlatacağı yerde kendisinin Gregory'yi rahatlatıyor olmasının ne kadar garip olduğunu gösterdi.

Birkaç dakika sonra Gregory Jean'in yanından ayrıldı ve dışarıdaki küçük bahçeye çıktı. Ilık, karanlık ve yıldızsız bir geceydi; plastik bir sandalyeye oturdu ve eve baktı. Hafıza Adam'la, binlerce insan beyninin en iyi kısımlarından oluşturulmuş bir makineyle geçirdiği onca saati ve annesinin yaşlanmış aklından nasıl olup da çok daha net cevaplar almış olduğunu düşündü. Evet tatlım. Evet tatlım. Hayır tatlım. Yüz yıllık bir hayattan gelen sözler; mezarın kıyısından gelen sözler. Ve yine de, ve yine de... cevaplarındaki o büyük kesinlik... Ne de olsa yaşlılığın kendi azameti vardı. Nasıl oluyor da bu kadar emin olabiliyordu? Yüz yaşına gelip de en ufak bir ölüm korkusu taşımamak imgelemin yokluğuna işaret etmez mi? Belki de duygular ve imgelem düşünceden daha iyi kılavuzlardır. *Ölümsüzlük öğrenilmiş bir soru değildir*: Bir ara ÇAB kendisine böyle bir alıntı yapmıştı. Öyleyse belki de diğer sorular da öğrenilmiş sorular olmayabilirler; beyninizi bunlara uydurmak, bir vida somunu anahtarını uymadığı bir vida somunu için kullanmaya benziyordu.

Üst kattaki perdeli pencerelerden biri karartmayı yardı. Gregory Towcester dışında bir yerlerdeki başka bir bahçeyi hatırladı. Yangın çıkışında annesiyle yan yana, tepede, engebeli bir çimenliğin yukarısında. O altın renkli Vampire'ını havaya kaldırırken, annesi jetin kahverengi yakıt silindirine giden ince fitili yakıyordu.

Bazen yakıt tutuşmaz; veya tutuşur ve tayyare rotayı yere doğru çizer; ve bazen de roketin motoru geriden uçarken tayyare özenli bir şekilde süzülür, ince alüminyum kutu hızla bahçeye çakılır ve kayın ağaçlarının ilerisindeki çalıların arasında yanar.

Haliyle Gregory bunu yanlış anlamıştı; ama olsun, hepimizin başına gelir. Hepimiz tayyarenin gücünün motordan geldiğini ve rotanın doğrusal olduğunu varsayarız. Oysa bundan çok daha fazla ihtimal vardır, çok daha fazla olasılık.

Olgunluk zamanın bir sonucu değildi; o, bildiklerinizin bir sonucuydu. İntihar zamanımızın yegâne gerçek felsefi açmazı değil, baştan çıkaran bir münasebetsizlikti. İntihar anlamsızdı çünkü hayat çok kısaydı; hayatın trajedisi onun kısa oluşuydu, boş oluşu değil. Gregory'ye göre ülkeler intiharı yasaklarken oldukça haklıydılar çünkü bu eylem kendisini gerçekleştiren kişinin yanlış bir değer yargısına sahip olmasına neden oluyordu. İntihar, kişinin kendisini önemli görmesidir. Kendi yaşamınıza son vermeniz için ne korkunç bir kibre sahip olmanız gerekir. İntihar, kendinden feragat etmek değildi. Öyle mutsuz ve öyle değersizim ki kendimi yok etmemin ne önemi olabilir, demiyordu; aksine: Bana baksana, kendimi yok edecek kadar değerliyim, diyordu.

Belki de Gregory kendisini başarısız gördüğü için intiharı düşünmeye başlamıştı. Altmış yaşındaydı ve pek bir şey yapmamıştı; annesiyle yaşadı, yalnız yaşadı, yeniden annesiyle yaşadı. Gerçi bunun bir başarısızlık olduğunu kim söylemişti? Başarıyı tanımlayan kimdir? Tabii ki başarılı olanlar. Mademki onların başarıyı tarif etme hakları vardı, o halde başarısızlığa karar verenlerin de başarısızlığı tarif etme hakları olmalıydı. Öyleyse: Ben başarısız değilim. Neredeyse hiçbir şey yapmamış olan, altmışında, çıtkırıldım sayılabilecek bir adam olabilirim, ama bu beni başarısız yapmaz. Sizin kategorilerinizi reddediyorum. Eski zamanlarda dünya üze-

rindeki yegâne kabile olduklarını düşünerek etrafta dolaşan kabileler varmış ve diğer kabileleri gördüklerinde bile inançları sarsılmazmış. Başarılı olarak adlandırılan insanlar Gregory'ye bu kabileleri hatırlattı.

Ve diğer yanlış da bütün bu düşünceler, bütün bu sorup soruşturmalardı. Kabaran denizin çekip aldığı sürücü gözlükleriyle Tanrı, İrlanda'nın batı sahilinden dört yüz elli mil açıkta, adeta kum tepecikleriymişçesine dalgaların üzerinde sakince yol alan bir motosiklet sürücüsüydü. Buna inanıyor musunuz? Evet, dedi Gregory, buna inanıyorum. Ne de olsa geriye kalan tek cevap Hayır'dı. Yanlış olan, onu kanıtlayabileceğinizi, onu açıklayabileceğinizi varsaymaktı; ya da açıklamanız gerektiğini. Kendisinin yapmış olduğu –çoğu kişinin yapmış olduğu– hoşgörülü, ama kuşkulu durumu, imkânsız olan ortalamacı durumu benimsemek ve şöyle demekti: Bana, belli bir sürücüyü taşıyan, belli lastiklerle ve belli itiş gücüyle yüzeye çok az ağırlık verdiğinden dolayı ileri doğru hareket etmeye muktedir, suda seyahat edebilecek belirli bir motosiklet gösterebilirseniz o zaman ben de Tanrıya inanırım. Bu durum gülünçtü: Aynı zamanda tamamen normaldi. İnsanlar, cennetin Krallığı'na ya da nasıl adlandırırsanız adlandırın, oraya girmenin ipotek başvurusunda bulunmak gibi bir şey olduğunu tasavvur ediyorlardı. Ve bazı insanlar, en iyi avukatları tuttukları biçimde en iyi rahipleri de elde ediyorlardı.

Lastikler üzerindeki basıncı tartışmazdınız; motosikletin neden yapıldığını veya motosiklete ilişik, Bakire Meryem'in içine oturabileceği bir sepetin olup olmadığını sormazdınız. Eğer bunları yapmış olsaydınız, sadece, hey baksana, işin içinde bir bit yeniği olduğunu biliyorum, ikimiz de bu işin içinde bir bit yeniği olduğunu biliyoruz, hadi şu sırrı bana söyle de arkadaş olalım, demiş olurdunuz. Üstüne üstlük, benden daha iyi bir sihirbaz olduğunu kabul edeceğim. Bu arada, şu sigarayı nasıl içtiğimi görmek ister misin?

Gregory, kimilerinin –hiç kuşkusuz, kendilerince canı gönülden inanan kimilerinin– Tanrının üçkâğıtçı bir sürücü olduğunun ve İsa'nın onun oğlu olduğunu ve cennete yükseldiğinde dünya irtifa rekorunu kırdığını düşündüklerini biliyordu. Tanrı sihirbazların üs-

tadı, ışıltılı toplar gibi gezegenleri havaya atıp tutan ve henüz bir tanesini bile düşürmemiş olan büyük hokkabazdı. Gregory televizyondaki soruları yanıtlayan, çapraz bulmacaları çözen, bir futbol topunu defans duvarının çevresinden dolaştırarak altı ışık yılı mesafeden ağın üst köşesine yollayan böyle bir Tanrıyla ilgilenmiyordu. Tanrıya olan inancı doğuran, ondan etkilenmek, ondan korkmak veya hatta –kibirli bir şekilde kendini kandırmak anlamına geldiği için– daha da beteri onu anlamak değildi. İnanç sadece öylece gelivermeliydi. Köpüren deniz deri eldivenleri hafiften döver; deniz çalkantılı olmaya başladığında ayaklar, değiştirmek üzere ağır vites kolunu tekmeler; motosiklet iki dalga arasındaki çukurdan yukarı doğru tırmanır ve tepeye ulaşırken bir anlığına havaya sıçrar. İşte benim inandığım şey bu, dedi Gregory.

Açıklamalar istemiyordu, koşullar istemiyordu. Sonsuz hayat – o daima büyük karşılıklı pazarlık değil miydi? Cennetin Krallığı'na girmek en üst düzeyde ipoteği almak gibiydi ve sonsuz hayat piyasadaki en iyi emekli aylığı seçeneğiydi. Haliyle ödemeleri gecikme olmaksızın her ay sürdürmek gerekiyordu. Gregory, aksine bunun doğru olduğuna inandı; doğruydu, çünkü onun doğru olduğunu biliyordu. Neyin doğru olduğuna veya doğru olanı neyin takip ettiğine gelince, o kadar da haddini bilmez olamazdı. Ola ki Tanrı kendisine inananların ebediyette yağda kaynamasının onlar için uygun bir muamele olduğuna karar vermişse, Gregory için sorun yoktu. Hakkaniyetsizleşmesi durumunda Tanrıyı yadsıyamazdınız. Tanrı'nın hakkaniyetli olması gerektiğini kim söylemiş? Tanrı sadece gerçek olmalıydı.

Gregory aydınlık pencereye baktı ve düşünmemeye çalıştı. Bu kadar düşünmek yeterdi. Paydos. ÇAB'la geçirdiği onca zaman. Tüm o düşünceler, tüm o sorular, o *akıl*. Bu denli hayal kırıklığına neden olmasına şaşmamalı. ÇAB'ın kendisiyle oyun oynadığını, kurnazca bir manipülasyonun yaşandığını düşünmüştü. Oysa böyle değildi. ÇAB sadece cevap vermek üzere eğitilmiş, köhne, insancıl ve eski bir şeydi. Soru, cevap, soru, cevap –insan beyninin, sanayideki bir dokuma tezgâhı misali bir ileri bir geri gidip gelen tıkırtısını dinle. Gregory böyle olmadığını düşündü. Önce sorularınız

vardı ve siz cevapları arıyordunuz. Derken cevapları aldınız ve soruların ne olduğunu merak ettiniz. Nihayet, soru ve cevabın aynı şey olduğunu, birinin diğerini kapsadığını fark ettiniz. Tezgâhı, insan düşüncesinin beyhude lakırdı tezgâhını susturun. Aydınlık pencereye bak ve sadece nefes al. Gregory başını geriye attı ve yukarıdaki bomboş, karanlık gökyüzüne baktı; zihninde, sahne gerisinden usul usul çalınan boğuk müziği duydu. Tatlı tatlı çalan ama kükreme yetisine de sahip bir bando. Melodi, daha önce duymamış olmasına rağmen aşina geliyordu. Nefes al, sadece nefes al; aydınlık pencereye bak ve sadece nefes al...

Jean'e gelince, o da pencerenin yanında dikilmiş, aşağıya, oğlu olduğunu bildiği o karanlık silüete bakıyordu. Nasıl da çabucak, nasıl da kolayca Gregory'nin üç sorusuna cevap vermişti; ve oğlu da onun ne denli kendinden emin olduğunu düşünmüş olmalıydı. Oysa bu güvenin bir yanı ebeveyn olmanın getirdiği alışkanlıktı. Şimdi, başını kaldırmış, yumuşak ve karanlık gökyüzüne bakarken kısa bir süre için bir şeylerden daha az emin olduğunu hissetti. Belki de inanç gece görüşüne benzerdi. Hurricane'i içindeki Prosser'ı düşündü: Siyah tayyare, siyah gece, yüzündeki kırmızılık, dışarıya bakan pilot. Eğer gösterge ışıkları gündüz oldukları renklerde, yani yeşil ve beyaz olsaydı, Prosser'ın gece görüşü bozulurdu. Bir şeylerin ters gittiğinin farkında olmazdı; belki hiçbir şey göremezdi. Belki inanç da böyle bir şeydi: Ya doğru gösterge panelini yerleştirmişlerdi ya da yerleştirmemişlerdi. Bu bir tasarım özelliği, yeteneğiydi; bunun bilgiyle, zekâyla veya idrakle bir ilgisi yoktu.

İnanç olsun olmasın bu üç soru, hiddetli gökyüzünün altında dolanan evsiz molozlar gibi dönenip durdu. Ne kadar süratli, ne kadar sathi olursa olsun, bir noktada herkes bunları düşünmüştü. Peki ya intiharı? Kim baş döndüren bir dehşetle bir uçurumun tepesinden aşağıya bakmaktan hoşlanmamıştır? Olive Prosser, daha sonra Redpath Tommy için ne demişti? Daima arkasını kolladı. Çoğu kişi için bunun bundan öte bir anlamı yoktu: Eğer gerekirse tüyebileceğinizin garantisini veren bir ima. Son aylarda, yüz yaşına basma beklentisi ve meraklı sırıtışları, havaya kaldırdıkları bardakları ve "Nice yüzyıllara!" haykırışlarıyla sahte ayin papazlarından oluşan

takımı bir araya getirebilmek için sokakları arşınlayan Gregory Jean'in tüylerini diken diken ediyordu. Ara sıra muazzam bir hayatta kalma mücadelesi veren kişi rolünden vazgeçmek, doksan dokuz ile yüz yaş arasında bir yerde göçüp gitmek hem keyifli hem de edepsizce olmaz mıydı diye düşünmüştü. Kayıtlara geçen en yaşlı intihar vakası hangisiydi? Keşke Gregory'den bunu Hafıza Adamına sorup kontrol etmesini istemiş olsaydı. Eğer öyle yapmış olsaydı Gregory bundan fazlasıyla dinsel sonuçlar çıkarabilirdi.

Öteki sorulara gelince... Jean kendini topladı. Elbette din bir safsataydı; elbette ölüm mutlaktı. Avcı uçağı pilotlarının havuçları hapur hupur mideye indirmesine benzer biçimde ayinleri çarçur eden müminlerle birlikte inanç, gerçekten de gece görüşüne mi benziyordu? Hayır, bunların tümü hayal ürünüydü. Din, Jean'in aklına Tommy Prosser'ın hikâyelerinden bir başkasını getirdi: Seksen yıl önce Prosser, Kuzey Denizi üzerinde bir çift 109 ile hızla giderken yaylım ateşi sesi duymuştu. Tırmanışa geçip, bir daire çizerek durmuş ve saldırganı atlatmıştı. Derken aynı şeyler en baştan bir kez daha yaşanmış ve Prosser buna neyin neden olduğunu anlamıştı: Korkudan kolu sıkıca tutmuştu, başparmağı mütemadiyen düğmenin üzerindeydi, kendi silahlarını ateşlerken çıkan gürültüden kendi ödünü koparmıştı. Jean'e göre din de tam olarak bundan ibaretti; kayıtsız gökyüzü kemerinin altında tamamıyla bir başlarına olduklarında aptal, deneyimsiz insanlar yanlışlıkla kendi silahlarını ateşliyor ve kendi kendilerini korkutuyorlardı. Orada kimselerin olmadığını görmeye yetecek kadar bir ışıkla, bombardıman uçaklarının ayının altında yaşıyoruz.

Peki ya ölümün mutlaklığı? Nanjing'deki Porselen Kule artık yoktu ama onun yerine Jean, ruhun yok edilebilirliğini anlatan Çinli filozofu keşfetmişti. O zamanlar bu ona, mütalaa edilemez yerel bir paradoks gibi görünmüştü; oysa yıllar geçtikçe, neredeyse üzerine hiç düşünmeden kavram kendiliğinden anlamını bulmuştu. Elbette her birimizin, bireyselliğinin mucizevi özü olan bir ruhu vardı; sadece sözcüğün önüne "ölümsüz" eklemenin bir anlamı yoktu. Bu gerçek bir cevap değildi. Ölümlü, yok edilebilir bir ruhumuz vardı ve bu oldukça iyi bir şeydi. Ya ölümden sonrası? Aynı gün

içinde güneşin iki defa doğmasını pekâlâ bekleyebilirsiniz. Elbette Prosser bunu yapmıştı ve daha önceleri, gördüğü şey için kutlanmış veya baskı görmüş olabilirdi. Oysa Prosser dahi bunun, bir hayli öngörülebilir doğal bir fenomen olduğunu; hayatı boyunca gördüğü en güzel şey, kendisini huşu içinde bırakan ve tehlikeler karşısında hissizleştiren bir görüntü, sadede gelirsek, uzun vadede kızları tavlamakta kullanılacak bir hikâye olduğunu biliyordu.

Artık Jean'in yaşamında ölümü düşünmedeki zamanı yoktu; artık sadece son gücünü toparlama (içinden hissettiği şey buysa eğer) vakti geldiğinde, Gregory'yi huzurlu ve mutlu bir şekilde öldüğüne inandıracak biçimde kendisini yeniden bir araya getirebilmeyi umut ediyordu. Leslie Dayı gibi ölmek istemiyordu. Bayan Brooks Jean'e megafona ihtiyaç duymayan sesiyle, Leslie'nin acısız son saatlerinin salt öfke ile salt korku arasında nasıl gidip geldiğini anlatmıştı. Jean bundan şüphelenmişti: Son iki ziyaretinde Leslie korkuyordu ve ağlamaklıydı; birbiriyle bağdaşmayan şeylerle ilgili olarak Jean'in kendisini rahatlatmasını istiyordu: hastalığının ciddi olmadığı, öldüğünde cennete gideceği, cesurca öleceği, Amerika'ya kaçmış olmasının ona karşı kullanılamayacağı, bütün doktorların yalancı olduğu, bedeninin dondurulması için çok geç kalmış olmadığı ve böylece kansere çare bulduklarında uyanabileceği, ölmek istemekte bir sorun olmadığı ve ölmek istememenin sorun yaratmayacağı ve Jean'in her zaman yanında olacağı –yanında olacaktı değil mi?– konusunda rahatlatmasını istiyordu, çünkü eğer Jean yanında olmayacaksa Bayan Brooks sahip olduğu ıvır zıvır için onu öldürürdü.

Jean, onun korkudan saçmalamalarının hızına yetişmek için yalan yanlış şeyler mırıldanırken, aynı zamanda onun amansızca kendine odaklanmasını kısa bir süreliğine olsa da kırmaya çabalamıştı. Gregory'nin onu görmek istediğinden emin olduğunu ve onun da yeğenini üzmemek için elinden geleni yapacağına inandığını söyledi. Leslie zar zor cevap vermişti ve Jean Gregory'nin kaygılı bir şekilde oradan ayrılışını izlemişti; diğer yandan Gregory'nin, Leslie'nin komik ve yenilgiyi reddeden tavrını anlatmasıyla yatışmış ve bundan etkilenmişti. Belki ölüme rağmen cesaret bunun yalnız-

ca bir yanıydı; kim bilir, belki de sizi sevenlere gösterdiğiniz yapmacık cesaret daha önemliydi, daha yüce bir cesaretti.

Gregory en başta annesinin planına karşı çıktı. Ona göre bu marazi bir şeydi.

"Elbette marazi," dedi Jean. "Doksan dokuz yaşında marazi olmayacaksam, ne anlamı kalır?"

"Demek istediğim bu gereksizce marazi."

"Eski kafalılık etme. Altmışında böyle olursan, önündeki kırk yılı nasıl geçireceğini düşünemiyorum."

Sessizlik oldu. Jean utandı. Bunca yıl sonra hâlâ böyle patavatsız laflar etmen ne kadar da tuhaf. Umarım böyle geçirmez; umarım bunu yapmayacak kadar cesareti vardır. Gregory utandı ve aynı zamanda rahatsız oldu. Gerçekten benim bunu yapabileceğimi düşünüyor, öyle değil mi? Gerçekten ona karşı koyamayabileceğimi düşünüyor. Oysa ben her şeyi şimdiden ayarladım. Ve her durumda onu yapabilecek kadar cesur olabilecek miydim?

Mart ayında bulutsuz bir öğleden sonra kuzeye doğru yola çıktılar. Jean ne gittikleri yöne ne de etrafa fazla ilgi göstermedi. Enerji saklamalıydı. Gözleri açıktı, ama gördüğü bir pustu. Ayağını gazdan yavaş yavaş çekmişti; onu böyle düşünmek hoşuna gidiyordu.

Üzerinden kırağı kalkmamış tarlaların arasına kurulmuş küçük havaalanına vardıklarında Jean, Gregory'ye döndü. "Eskaza yanında şampanya getirmiş olabilir misin, acaba?"

"Düşünmedim değil, senin ne düşüneceğini hesap etmeye çalıştım ve münasebetsizce bulacağına karar verdim. Yani," diye gülümseyerek ekledi: "Kesinlikle marazi olmakta ısrarcıysan."

Jean, Gregory'nin gülümsemesine karşılık vererek, "Öyleyim" dedi: Öne doğru eğildi ve onu öptü. "Katiyetle şampanyaya uygun bir durum yok."

Ağır ağır pistte yürürlerken Gregory'nin koluna yapılan küçük bir fazladan baskı, Jean'in ondan durmasını istediğini işaret etti. Kuru soğuk bir gündü; güneş alçalmış, ufuk çizgisinden destek alan, fırlatılmış bir bulut kümesine doğru düşüyordu. Küçük ve neredeyse eski moda bir tayyare –Gregory'nin tahminine göre doksanların ortalarında yöneticilerin kullandığı türden bir jet– otuz kırk

metre ötelerinde duruyordu. Piste parlak sarı çizgiler ve geniş, sarı rakamlar çizilmişti.

"Gregory hayatım, pek bir sonuç sayılmaz ama," dedi, "hayat ciddi bir şeydir. Bunu söylüyorum çünkü meselenin bu olup olmadığı kuşkusuyla yıllarımı geçirdim. Halbuki hayat ciddi bir şeydir. Ve bir şey daha. Gökyüzü sınırdır."

"Evet, anne."

"Ve işte bu senin için." Cebinden, üzerine kabartma harflerin işlendiği metal bir şerit çıkardı. JEAN SERJEANT XXX. "X'leri öpücükler olarak düşünebilirsin," dedi. Gregory gözlerinin yanmaya başladığını hissetti.

Jean uçağın basamaklarına yaklaştığında en uzak hatıralarından biri yüzeye çıktı. Bir dizi merdiven daha. DAKİKLİK, diye hatırladı. Bir de SEBAT vardı – ve, neydi? NEFSE HÂKİMİYET. Doğru. Daha doğrusu, NEFSİNE HÂKİM mi? Buna ilaveten, CESARET. Doğru, CESARET. Ve her zaman Menkul Kıymetler Borsası'ndan uzak dur. Öteki sözcüklerin hiçbirini hatırlayamadı ve hatırlayabilmiş olmayı diledi. Dokuz adet on yıllık hayatın akabinde nasihatin hâlâ işe yaradığını düşündü. Gregory'nin de muhtemelen buna ihtiyacı vardı. Sanki onun kulağına fısıldıyordu: Dakiklik, Sebat, Nefse Hâkimiyet, Cesaret ve Menkul Kıymetler Borsası'ndan uzak dur.

Gregory karnının üzerinden kemerini yumuşakça şıklatırken, Jean, bu hayatımın son Vukuat'ı olacak diye düşündü. Başka şeyler de olabilirdi; özellikle de, bir Mucize hâlâ gerçekleşebilirdi. Ama yine de bu son Vukuat'tı. Liste tamamdı.

Yapraksız bir koruluğu, derken ıssız bir golf sahasını geçip, doğuya doğru yola koyuldular. Boş göz çukurlarını andıran bir çift kumlu çukur onlara gözünü dikmişti. Ufacık kırmızı bayraklar, üzerinde generallerin hücum planladığı savaş zamanından kalma bir model misali öteye beriye ilişkilendirilmişti. Oysa sadece bir golf sahasıydı. Jean hâlâ birilerinin onun için Eski Yeşil Cennet olarak adlandırıp adlandırmadığını merak etti. Pek mümkün değil. Leslie Dayı gibi insanlar ölmüştü ve ifadeleri de onlarla birlikte ölmüştü; şimdi bu ifadeleri hatırlayan son kişiler de yavaş yavaş birbirlerinin peşi sıra yok oluyorlardı. On dördüncü dönemecin kenarını oluştu-

ran pis kokulu koruluğun gerisindeki tarla. Gökyüzüne doğru çığlık atmak, gökyüzüne doğru çığlık atmak, cennette uzanmak ve gökyüzüne doğru çığlık atmak.

İrtifa kazandılar ve pilot güneye doğru dönünce Jean batıya doğru bakabildi. Daha güzel manzarası olduğundan Gregory'ye arkaya oturmasını söylemişti; yine de Gregory onun yanında oturmakta ısrar etti. O da karşı çıkmadı: Şampanya getirmemekle iyi etmişti, üstüne üstlük Gregory'nin bu derece ilgi göstermesini gerektirecek bir neden de yoktu.

Pilot irtifayı sabitledi ve Jean gözünü batıya dikti.

"Bulut için üzgünüm," dedi Gregory.

Jean Gregory'nin elini tuttu. "Hiç önemli değil hayatım."

Önemli değildi. Güneşe çok uzun süre bakamazdınız, batmak üzere olan, sakin güneşe bile. Bunu yapmak için parmaklarınızı yüzünüzün önünde tutmanız gerekirdi. Tıpkı Gündoğumu Prosser gibi. Eli yüzünün önünde, incelen havanın içinden yukarıya doğru yükseliyor. Gökyüzü, düşünceli bir şekilde şimdi kendi elini hazırlıyor: Dört tane geniş parmağı olan bulut ufuk çizgisinin ötesine uzanıyor ve güneş onların gerisinden kayıp gidiyor. Çok kereler parlak görüş alanına uğramış ve yeniden gözden kaybolmuştu, tıpkı parmakların boğumları arasında yavaşça dönüp duran bir hokkabazın madeni parası gibi.

Derken güneş son gri parmağın arkasına yerleşti. Bu son dakikalarda hareketin ruhu değişti: Dünya kabaran su misali yükseldi ve güneşi aşağılara sürükledi. Sigaranın yanmakta olan çemberi söndü, dumanı bulut yapmak üzere tıslad.

Jean Serjeant, tayyarenin sol yanından dönerek sertçe tırmanmaya başladığını hissetti. Camdan dışarıya baktı, hâlâ Gregory'nin elini tutuyordu. Gregory ağlıyordu.

Jean "Hayır, hayır," diye mırıldandı ve onun büyük, yumuşak elini sıktı. Öldüğünüz güne kadar annesinizdir, diye düşündü. Gregory'nin manzarının ne kadarını izlemiş olduğunu merak etti.

Birkaç dakika sonra pilot tayyareyi düzeltti ve güney yönünde ikinci seyrine başladı. Jean Gregory'nin ıslak yüzünden diğer tarafa döndü ve camdan dışarıya baktı. Bulutun parmakları artık kendi-

siyle güneşin arasında değildi. Yüz yüzeydiler. Yine de Jean onu selamlamak için bir harekette bulunmadı. Gülümsemedi ve gözünü kırpmamak için kendisini bir hayli zorladı. Güneşin batışı, düzgünce kayıp gidişi bu defa sanki daha çabuktu. Dünya tamahkârca onu izlemek yerine ağzı açık, sırtüstü uzandı. Büyük, portakal renkli güneş ufuk çizgisine kuruldu, cüssesinin üçte birini, sonra yarısını, daha sonra dörtte üçünü ve derken hiç zorlanmadan, tartışmasızca son çeyreğini kendisini kabul eden dünyaya teslim etti. Ufuk çizgisinin gerisindeki parıltı birkaç dakikalığına öylece kaldı ve Jean nihayet bu ölüm sonrası fosfor ışıltısına doğru gülümsedi. Derken tayyare döndü ve irtifa kaybetmeye başladılar.

İkinci Dünya Savaşı sırasında bir savaş uçağının içinde başlayan bir öykü *Gündoğumuna Yolculuk*. Saniyelerle sayılabilecek bir aralıkla gündoğumunu iki kez görebilen bir pilotun, Prosser'ın rehberliğinde çıkılan bir yolculuk bu. Roman, aynı zamanda kahramanı Jean'in çocukluğundan yaşlılığına kadar hayatının izini sürüyor. Jean ömrü boyunca gerçeklerin peşine düşüyor ve sonunda aradığı yanıtları buluyor. Biz de onun çocukluktan ergenliğe geçişine, ardından kendi çocuğunu yetiştirişine tanıklık ediyoruz. Arka planda İkinci Dünya Savaşı'nı yaşayan, sonrasında kendine gelmeye çalışan, yirmi birinci yüzyılda bilgisayarlarla insanların birebir iletişim kurmaya başladığı bir ülkenin, İngiltere'nin gelişimini de gözleme fırsatı buluyoruz. Bir zamanların üzerinde güneş batmayan imparatorluğunda çok katmanlı ve uzun soluklu bir yolculuğa tanık oluyoruz.

Julian Barnes az sayıda karakterin uzun bir zaman dilimine yayılmış öykülerini iç içe anlatırken, yaşamla ölüm arasındaki ince çizgiyi belki biraz daha netleştirmeye, yaşamın anlamını çözme sürecini ortaya dökmeye çalışıyor. Bunu da kimi zaman Hurricaneler, kimi zaman da günümüz internetini andıran sistemler aracılığıyla yapıyor. Kullandığı araçlar ne olursa olsun, Barnes'ın hayal gücü okuru kavrıyor, fark ettirmeden etkisi altına alıyor.

Romanın ana karakteri Jean masumiyetini ve sevilesi özelliklerini yitirmeden olgun bir kadın olduğunda, mantığın ötesinde bir bilgeliğe erer. Mutsuz bir evliliği yıllarca yürüttükten, bir de çocuk sahibi olduktan sonra kocasını terk eden Jean, yüz yaşına geldiğinde, ölümle, dinle, intiharla ilgili temel sorulara memnuniyet verici olmasa da, kesin yanıtlar verebilecek durumdadır artık. Gizemli evrenin karşısında duyduğu huşudan ise hiçbir şey eksilmemiştir...

"Julian Barnes geleneksel zaman ve tür kalıplarını kırarken, düşüncelerden ve dilden karakterler yaratırken, gözlerini yalnızca gündoğumuna değil, okurun zekâsına da dikerken, onun evrensel İngiliz sesini Meksika'dan selamlamaktan memnuniyet duyuyorum."
Carlos Fuentes, *New York Times*

AYRINTI • EDEBİYAT
ISBN 975-539-495-8
9 789755 394954

KİTAP
SKB 351348 USK